

BISERICA ORTODOXĂ

REVISTA SFINTEI EPISCOPII A ALEXANDRIEI ȘI TELEORMANULUI
ANUL VIII, NR.2 iulie - decembrie 2006

BISERICA ORTODOXĂ

REVISTA SFINTEI EPISCOPII
A ALEXANDRIEI ȘI TELEORMANULUI

ANUL VIII, NR. 2
iulie - decembrie 2006
EDITURA CARTEA ORTODOXĂ
ALEXANDRIA 2007

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte

Prea Sfințitul Părinte Episcop
† Galaction

Vicepreședinte

P.C. Pr. Dr. Ciulei D. Marian

Redactor responsabil

P.C. Pr. Drăghici Adrian Petruș
consilier cultural

Tehnoredactare - Sorin Constantin

Copyright 2007 © Editura **CARTEA ORTODOXĂ**

- Toate drepturile rezervate -

ISSN 1582-1544

Tiparul executat la:
ANCOMIF PRINT
Tel.: 0234/373736
Fax.: 0234/375353

CUPRINS

PASTORALĂ LA NAȘTEREA DOMNULUI 2006

† Galaction, Episcopul Alexandriei și Teleormanului	5
---	---

ARTICOLE ȘI STUDII

Liberul arbitru în viziunea Sfântului Augustin

Drd. M-hia Gina-Doina Justina Spătar	13
--	----

O istorie a literaturii religioase românești în secolul al XVII-lea

Stângă Alin	44
-------------------	----

CUVÂNTUL CARE ZIDEȘTE

Hristos Logosul lui Dumnezeu întrupat. Darul vieții

Drd. Bugiulescu I. Marin	67
--------------------------------	----

Popas în timp pe calea împărăției

Pr. Eugen-Cătălin Păunescu	91
----------------------------------	----

PAGINI DE SPIRITUALITATE ORTODOXĂ

România, spațiu al regăsirii lui Dumnezeu, Mesia

Pr. Prof. Lazăr M. Emil	97
-------------------------------	----

Sfântul Nicodim de la Tismana

Monahia Mitrodora	104
-------------------------	-----

VIAȚA BISERICEASCĂ

<i>Din agenda de lucru a Prea Sfințitului Episcop Galaction</i> Secretar eparhial, Arhid. Vasile Neacșu	107
---	-----

BISERICA ȘI SOCIETATEA

<i>Datorie și slujire sfântă. Misiunea preoților militari în primul război mondial (1916-1918)</i> Asist. drd. Radu Mureșan	120
<i>Tradiții și vechi obiceiuri culturale românești</i> Viorica Sârbu	156
<i>Cămătăria – fenomen social bănesc</i> Aurică Smaranda	226
<i>Despre gândirea teologică și acțiunea socială a Bisericii în lumea contemporană</i> Drd. Stelian Gomboș	232

DIN VIAȚA EPARHIEI

<i>Cunună spirituală, dimensiune, sens și câștig duhovnicesc</i> Preot Adrian Drăghici	244
<i>Deschiderea festivă a anului școlar 2006-2007 la Seminarul Teologic „Sfântul Calinic Cernicanul” din Turnu Măgurele</i> Pr. Prof. Marinescu M. Gheorghe	248
<i>5 noiembrie – pomenirea Sfinților Mucenici Galaction și Epistimi († 250)</i> Cancelaria Sfintei Episcopii	251

PASTORALĂ

† GALACTION

DIN MILA LUI DUMNEZEU
EPISCOP AL SFINTEI EPISCOPII A ALEXANDRIEI
ȘI TELEORMANULUI

***TUTUROR DREPT CREDINCIOȘILOR CREȘTINI, CINULUI
MONAHAL, PEA CUCERNICILOR ȘI PEA CUVIOȘILOR PĂRIŢI,
DIN ACEASTĂ SFÂNTĂ ȘI DE DUMNEZEU PĂZITĂ EPISCOPIE,
HAR, PACE, SĂNĂTATE ȘI ALESE BUCURII DUHOVNICEȘTI DE LA
DUMNEZEU, IAR DE LA NOI PĂRIŢTEASCĂ ÎMBRĂŢIȘARE
ȘI ARHIEREASCĂ BINECUVÂNTARE***

**„Căci Dumnezeu așa a iubit lumea, încât pe Fiul Său
Cel Unul Născut L-a dat ca oricine crede în El
să nu piară, ci să aibă viață veșnică” (Ioan III,16).**

Iubiții Noștri fii duhovnicești,

Fiecare praznic luminos al Nașterii Domnului Hristos ne oferă
posibilitatea să ne înveșmântăm sufletele cu iubire, care este legătura
desăvârșirii.¹ Cu iubirea lui Dumnezeu, fiindcă El ne-a iubit cel dintâi, cu a
noastră față de El și între noi căci Dumnezeu este iubire și cel ce rămâne în

1. Coloseni III, 14.

*iubire rămâne în Dumnezeu și Dumnezeu rămâne în el.*²

De fiecare dată Crăciunul este praznicul iubirii dumnezeiești și desăvârșite chiar dacă venirea Fiului lui Dumnezeu *întru ale Sale*³ nu a transformat lumea toată într-un Eden pentru că numai *celor care L-au primit, care cred în numele Lui l-ea dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu*⁴ și frați după har. Tocmai de aceea *dacă ne iubim unul pe altul Dumnezeu rămâne întru noi și dacă mărturisim că Tatăl a trimis pe Fiul Mântuitor al lumii*⁵ trăim cu adevărat sărbătoarea Nașterii Domnului.

Cu fiecare sărbătoare a Nașterii Domnului se cuvine să mărturisim adevărul că numai prin căldura și lumina Soarelui iubirii dumnezeiești putem înțelege *măcar în parte, ca prin oglindă, marea taină a dreptei credințe*⁶.

Cu adevărat *Dumnezeu S-a arătat în trup, S-a îndreptat în Duhul, a fost văzut de îngeri, S-a propovăduit întru neamuri, a fost crezut în lume, S-a înălțat întru slavă*⁷, dar credința în aceste dumnezeiești adevăruri trebuie să fie *lucrătoare prin iubire*⁸. Numai astfel se transformă omul și lumea, deoarece *chiar dacă aș avea darul proorocirii și tainele toate le-aș cunoaște și orice știință, și de aș avea atâta credință încât să mut și munții, iar dragoste nu am, nimic nu sunt*⁹.

Iată ce a lipsit omenirii dintotdeauna, și celei actuale și mai mult: IUBIREA. Și, cum Dumnezeu este iubire, omenirii i-a lipsit și îi lipsește Dumnezeu în realitatea existenței Sale ca Dumnezeu Creator și Mântuitor. Contrar opiniei Fericitului Augustin care a spus că dacă fiul omului n-ar fi pierit, Fiul lui Dumnezeu n-ar fi venit, Sfântul Maxim Mărturisitorul spune

2. I Ioan IV, 16.

3. Ioan I, 11.

4. Ioan V, 12.

5. I Ioan IV, 12-14.

6. I Timotei III, 16.

7. I Timotei III, 16.

8. Galateni V, 6.

9. I Corinteni XIII, 2.

undeva că nu neapărat faptul că omul a fost păcătos L-a determinat pe Dumnezeu să se facă om, ca să-l mântuiască pe om, ci el zice că, Fiul lui Dumnezeu S-ar fi întrupat și dacă omul n-ar fi păcătit. Ceea ce L-a făcut pe Dumnezeu să se facă om este iubirea Lui față de om. Iubirea L-a făcut pe Dumnezeu să se unească cu omul ca să-l ridice pe om până acolo unde este firea omenească ridicată în persoana Fiului lui Dumnezeu Întrupat.

Aceasta înseamnă că Dumnezeu a ales calea Întrupării pentru a Se apropia de om, ca să-i dea posibilitatea omului să se apropie de Dumnezeu. *Dumnezeu pe pământ S-a coborât și omul la cer s-a suit*, se afirmă în slujbele de la Nașterea Mântuitorului. Și aceasta este real pentru toți credincioșii care, în procesul mântuirii, trebuie să se unească cu Domnul Hristos și să meargă pe calea aceea pe care a mers Domnul, căci Domnul Hristos se face cale către cer cu fiecare dintre noi, pentru că *Dumnezeu ne-a dat viață veșnică și această viață este în Fiul Său. Cel ce are pe Fiul, are viața. Cel ce nu are pe Fiul lui Dumnezeu, nu are viața*¹⁰.

Numai așa omul primește vestea Nașterii Domnului nu ca pe niște cuvinte moarte, ci ca *duh și viață*¹¹ lucrătoare și descoperitoare *destoinice să judece simțirile și cugetările inimii*¹² în care fac să răsunе taina vieții veșnice. Cuvântul viu al lui Dumnezeu cade în adâncurile inimii ca sămânță a iubirii și naște în suflet iubirea *care nu cade niciodată*¹³.

Așadar, *deșertarea de Sine* a Cuvântului nu este altceva decât chipul tainei iubirii celei *până în sfârșit* a lui Dumnezeu. Această iubire chenotică se oglindește în planul existenței omenești, în iubirea făpturii pentru Dumnezeu cel viu și Mântuitor dusă chiar până la ura de sine, căci *dragoste mai mare decât aceasta nimeni nu are*¹⁴.

10. I Ioan V, 11-12.

11. Ioan VI, 63.

12. Evrei IV, 12.

13. I Corinteni XII, 8.

14. Ioan XV, 13.

Iubiți credincioși,

Cu bucurie duhovnicească se cuvine să sorbim împreună, și în acest an, din nectarul învățăturii Sfinților Părinți ai Bisericii despre taina coborârii Lui Dumnezeu la noi și a ridicării noastre la El. Vom da glas, prin urmare, cuvintelor duhovnicești ale Cuviosului și Mărturisitorului Teolipt al Filadelfiei (1250-1322). Având în vedere actualitatea și importanța acestora pentru viața duhovnicească a oricărui creștin, vom armoniza în chip ales viețuirea noastră cu taina Nașterii lui Hristos, punând la inimă cuvintele autorului filocalic, adresate monahiei Irina Evloghia cu prilejul Crăciunului, din care însă trebuie să ne folosim și noi. Iată cum ne învață acesta:

Născut din Tată fără mamă, Fiul Unul Născut al lui Dumnezeu se naște și din mamă fără de tată pentru ca tu, lăsând tată, mamă și toată rudenia și alipindu-te de Domnul să zici neconținut: *Tatăl meu și mama mea m-au părăsit, dar Domnul m-a primit*¹⁵. Hristos S-a născut din Fecioară și Maica Sa a rămas fecioară ca tu să fii fecioară nu numai la trup ci și la duh.

Hristos S-a născut în peșteră, ca tu să renaști duhovnicește prin lucrarea poruncilor... De aceea, neavând loc în casa de oaspeți, ai venit în mănăstire (Biserică) ca într-o peșteră și naști, prin renunțarea cu fapta, cuvântul poruncii pe care l-ai zămislit în sufletul tău prin gândirea feciorelnică și curată de pofta lumească.

Hristos a fost înfășat în scutece, pentru ca tu să nu-ți agonisești îmbrăcăminte de prisos... și să lași jos povara slavei deșarte, prin simplitatea veșmintelor și lipsa de curiozitate față de ele.

Hristos a fost culcat în ieslea necuvântătoarelor, pentru ca tu să rabzi cu vitejie limbuția oamenilor care te mănâncă cu defăimări și bârfe. Pentru ca văzând oamenii răbdarea ocărilor strălucind întru tine ca o stea, să lase tulburarea și zarva lumească, ca pe o altă Persie și să călătorească (cu magii)¹⁶ spre viața după Dumnezeu, ajungând la mănăstire (Biserică) ca la Betleem și dorind să se facă următori ai vieții tale... îți vor aduce drept

15. Psalmul XXVI, 10.

16. Matei II, 1-20.

daruri, încrederea, iubirea și evlavia.

Hristos este hrănit cu lapte, pentru ca și tu să înveți învățăturile expuse simplu ale Evangheliei și să citești viețile fericitorilor Părinți care au trăit în simplitate. Ele te vor aduce la seninătatea limanului ceresc pe tine care privești la strălucirea dreptilor și ești hrănită de contemplațiile cele de sus, dar ai adormit față de cuvintele din lume și înțelepciunea ei desființată¹⁷.

Hristos fuge de Irod, pentru ca tu să fugi de răskoalele trupului. Vine în Egipt, poruncindu-ți să surpi cu ostenele ascezei săltările patimilor și să faci să înceteze aprinderea trupului.

Deci, dacă vei smeri trupul prin chinul viețuirii aspre și dacă vei lepăda, prin frica pedepselor, omul cel vechi, *stricat de poftele înșelăciunii*¹⁸, vei auzi și tu: *mergi în pământul lui Israel*¹⁹ adică al minții care vede pe Dumnezeu. Fiindcă au murit gândurile plăcerii care caută să omoare sufletul devenit prunc potrivit lui Hristos și care viețuiește în Hristos, ca și tu să poți spune cu Apostolul: *nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine*²⁰.

Așa ne învață Cuviosul Teolipt să întrupăm cuvântul virtuții, născându-l prin faptele trupului, *mișcându-ne spre aceasta Nașterea după trup a Domnului, a cărei taină zugrăvește în ascuns căile mântuirii noastre și ne povățuiește în chip prea înțelept la cetățenia cerească pe noi cei ce am făgăduit să-I urmăm Lui*.²¹

Dreptmăritori creștini,

La sărbătoarea păcii, bunăvoirii și iubirii universale, trebuie, mai mult ca oricând, să credem că a iubi înseamnă a împărtăși nenorocirile și bucuriile celui iubit. Să iei parte la bucurii, este poate mai greu decât în primul caz,

17. I Corinteni, I, 20; XIII, 8.

18. Efeseni IV, 22.

19. Matei II, 20.

20. Galateni II, 20.

21. În *Cuvinte duhovnicești*, trad. Diac. Ioan. I. Ică Jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2000, pp. 251-254.

căci spune Sfântul Ioan Gură de Aur († 407): *să plângi cu cei ce plâng nu este greu, dar să te bucuri cu cei ce se bucură nu este prea ușor*²². A te bucura cu cei ce se bucură înseamnă să iubești necondiționat, să iubești cu iubire sfântă, pentru că numai *iubindu-ne unii pe alți, mărturisim într-un gând pe Tatăl, pe Fiul și pe Duhul Sfânt*.

Sfântul Isaac Sirul spune că *iubirea este pomul vieții și că iubirea este vinul care veselește inima omului*. În Psalmul 103 se spune despre vin că *veselește inima omului*, că Dumnezeu a făcut pâinea care întărește inima omului, untdelemnul care-i luminează fața și vinul care veselește inima omului. Și ne gândim la vinul adevărat. Dar, Sfântul Isaac Sirul spune că *adevăratul vin care veselește inima omului este dragostea lui Dumnezeu și dragostea omului față de aproapele*.

*Din vinul acesta, din dragostea aceasta, au băut desfrânații și s-au rușinat, au băut păcătoșii și au uitat calea rătăcirii lor, au băut bețivii și au început să postească, au băut bogații și au dorit sărăcia, au băut săracii și s-au îmbogățit de nădejde, au băut cei simpli și cei neînvățați și au devenit înțelepți. Așa ceva face iubirea*²³.

Așadar, acest har al iubirii care se bucură de adevăr îl oferă tuturor oamenilor care vor să-L primească, Fiul lui Dumnezeu prin înomenirea Sa. Așa ne învață și Cuviosul Iosif Isihastul zicând: *a luat trup dulcele Iisus pentru ca noi să ne bucurăm de această fericită înrudire. Să devenim frați ai lui Hristos și fii ai Prea Curatei Sale Maici și, în cele din urmă, să devenim întru toate următori ai lui Hristos și fii după har ai Tatălui Ceresc*.

*Să ne cercetăm cu toții, tineri și bătrâni, mici și mari, în fiecare cuvânt pe care îl rostim, în fiecare pas pe care îl facem, în fiecare clipă din zi și din noapte, dacă facem, spunem sau gândim ceea ce place lui Hristos Domnul nostru*²⁴.

Slăvitul praznic al Nașterii Domnului Hristos ne învață să sporim și noi

22. Cf. Romani XII, 15.

23. Arhim. Teofil Pârâian, *Veniți de luați bucurie*, Ed. Teognost, Cluj, 2001, p.75.

24. ***, *Mărturii din viața monahală*, Ed. Bizantină, 2003, p. 264.

iubirea dintre noi. Să nu uităm niciodată omul de lângă noi, pentru că prin el ne înmulțim iubirea. Se păstrează în Pateric spusele Sfântului Antonie cel Mare care zice *că de la aproapele vine și viața și moartea. Că dacă folosim pe aproapele, pe fratele, pe Dumnezeu dobândim și dacă greșim fratelui, lui Hristos greșim.*

Cuviosul Ioan Colov spune că *nimeni nu clădește o casă de la acoperiș în jos, ci de la temelie în sus.* Și întrebat fiind ce înseamnă acest cuvânt a răspuns că *temelia este aproapele, ca pe el mai întâi să-l folosesc, pentru că de el atârnă poruncile lui Hristos*²⁵.

Altfel spus, după îndemnul Apostolului iubirii: *cine iubește pe Dumnezeu să iubească și pe fratele său*²⁶.

Lumina, slava și pacea care îmbracă cerul și pământul în strălucirea cea neînserată a Betleemului ne descoperă cunoștința adevărului viu, pecetluit de sărbătoare peste sărbătoare, pentru a noastră mântuire și ne ridică deasupra cotidianului, de cele mai multe ori căldicel, ca să putem zăbovi cu mult mai mult și mai folositor în camera nesfârșită a iubirii.

Pentru multele și nespusele daruri pe care le-am primit de la Dumnezeu Cuvântul Întrupat și pentru bucuria pogorâtă din slava lui Dumnezeu, din bucuria cerului, asupra noastră, să strângem, prin nevoințele suișului nostru duhovnicesc, daruri de aur, smirnă și tămâie, faptele noastre cele bune, pe care să le aducem lui Hristos, care, *pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioara și S-a făcut om.*

Împărtășindu-vă acest cuvânt de învățătură, vă îndemnăm să păstrați întotdeauna bucuria praznicului sfânt al Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos și să sporiiți în dragostea față de Dumnezeu și față de aproapele, ziua și noaptea. Bucurați-vă de acest praznic luminos și faceți ca această bucurie să umple și sufletele și casele lipsite de bucurie în aceste zile sfinte, pentru ca bucuria voastră să fie deplină în Hristos Iisus, Domnul nostru.

25. Arhim. Teofil Pârâian, *op. cit.*, p 74.

26. I Ioan IV, 21.

Cu părintească dragoste vă dorim din inimă să prăznuiți Sfintele Sărbători cu pace, cu sănătate și cu alese bucurii duhovnicești și vă adresăm tuturor urarea „La mulți ani!”

Al vostru rugător stăruitor către Domnul și voitor de tot binele,

† G A L A C T I O N

Episcopul Alexandriei și Teleormanului

ARTICOLE ȘI STUDII

LIBERUL ARBITRU ÎN VIZIUNEA SFÂNTULUI AUGUSTIN Subiectul controverselor pelagiene

Drd. M-hia Gina-Doina Justina Spătar

Cu începutul deceniului al doilea din secolul V a început în Apus o dispută, ce se dezbate pe terenul antropologic și soteriologic, adică în spațiul doctrinei despre om și despre mântuirea lui. Mai cu seamă despre păcatul originar, despre relația voinței libere a omului cu harul lui Dumnezeu, despre necesitatea harului și despre predestinație, sau hotărârea de mai înainte a lui Dumnezeu, a unora spre fericire, a altora spre osândă. Această dispută este provocată de Pelagiu, monah erudit din Bretani și Celestius, amic și discipol al lui, odinioară avocat; iar mai târziu Iulian, învățatul episcop de Eclanum, spirit polemic indecent contra lui Augustin¹.

Maniheismul și pelagianismul prilejuiesc lui Augustin ocazia de a dezvolta problema răului ca o consecință și manifestare a păcatului. Omul este creat de Dumnezeu, și de la început natura sa este bună, la fel voința. Bunătatea aceasta, icoană a bunătății divine, are ca scopuri preamărirea și

1. Eusebiu Popovici, *Istoria Bisericească Universală*, trad. Anastasie Mironescu, ediția a II-a, 1926, pp. 124-125.

iubirea lui Dumnezeu. Când omul își întoarce fața de la Dumnezeu, păcătuiește, adică voința se întoarce de la Binele imutabil și se orientează către lucrurile de jos, care nu sunt nedemne în sine, ci nedemnă (rea) este voința care alege o altă folosire a lor, a lucrurilor, decât le era hărăzit. Neascultarea este esența păcatului, și ea se manifestă fie făcând ceea ce este oprit, fie abuzând de ceea ce este îngăduit.

Pelagienii susțineau că greșeala lui Adam a fost personală, ea nu se întinde asupra neamului omenesc, prin urmare natura umană este astăzi ceea ce era mai înainte de călcarea poruncii primului om; suferințele și moartea nu sunt pedepsele căderii inițiale². Adică păcatul lui Adam nu este păcat originar, nu este ereditar, și deci voința oamenilor, descendenți din Adam, prin neereditatea păcatului lui Adam, nu este așa coruptă, încât omul să nu fie în stare a face binele și a dobândi mântuirea prin singură puterea lui. Cu toate că ajutorul harului divin sporește puterea voinței libere asigurând mai mult dobândirea mântuirii, Adam a murit și descendenții lui deasemenea mor, dar nu drept pedeapsă pentru păcat, spune Pelagiu, ci în virtutea firii lor; toți sunt din naștere fără păcat și deci copiii nu se botează spre iertarea păcatelor³. Grația (harul) lui Dumnezeu, nu este decât cunoașterea Legii, iar celelalte daruri divine sunt prețul meritelor noastre. Omul poate să se ridice până la desăvârșire, în așa fel de a nu mai avea nevoie să-I zică lui Dumnezeu: „Iartă-ne greșelile noastre”⁴. Principiul care domină în întregime pelagianismul, este o concepție stoică despre natura omenească. Omul a fost creat liber, această libertate îi dă posibilitate omului să facă sau să evite răul; aceasta este o emancipare față de Dumnezeu, în virtutea căreia omul își aparține și se conduce după bunul său plac⁵. Pelagiu afirmă că se disting trei lucruri în actul liber: posse, velle esse; posse il natura, velle in arbitrio, esse in affectu locamus. Pot a nu voi binele, nici a-l îndeplini, dar nu aș ști să nu

2. *Contra Iulianum opus imperfectum*, I 53, P.L.t. 45 col. 1430.

3. *Contra duas epistulas pelagianorum*, IV.2.P.L.t. XLII col. 1078-1079.

4. *Ibidem*, IV.5.P.L.t.XLII. col. 1080.

5. *Contra Iulianum op. imperf.* VI.8. 24.P.L.t.XLVI col. 1511.

am puterea de a-l voi și de a-l face. Pe de altă parte, voința și îndeplinirea depinde de mine și eu sunt acela care mi le dau, de aici și meritul și recompensa să datoresc lucrărilor mele⁶. Nimic nu se opune omului, totdeauna capabil să evite răul și să observe poruncile lui Dumnezeu, capabil să trăiască fără păcat. Pelagianii neagă păcatul original, în chip absolut⁷. După pelagieni, voința omenească poate să împlinească legea, fără nici o inspirație a grației. Regenerarea baptismală nu are drept scop ștergerea păcatului original, ci numai de a asigura grația adopțiunii⁸. Ei nu văd în misiunea lui Iisus Hristos decât un mare exemplu de virtute și o mare promisiune adusă oamenilor⁹. Harul divin este respins pe motiv că acesta ar arunca în neant libertatea umană¹⁰. Se poate explica astăzi cu ușurință înclinarea raționaliștilor moderni către pelagieni, care au fost aproape deștii primelor secole. Continuatorii lui Pelagie sunt acum socinienii și armenii, acești protestanți din ultima fază a reformei, a căror teologie nu este decât un pur raționalism. Pelagianismul a fost combătut cu foarte mare zel și cu lux de argumente teologice de Augustin, episcop african¹¹.

Urmărind firul cronologic al lucrurilor, prima problemă care se pune este aceea a condiției, stării, lui Adam înaintea căderii sale, apoi păcatul său și starea actuală a urmașilor lui, adică a întregii omeniri; iar în cele din urmă, starea viitoare a omului.¹² Dumnezeu, fiind suveranul bine, n-are nevoie de nimic. El dă liber și gratuit tot ceea ce dă și în acest sens nu se află nici una din lucrările Sale care să nu fie o grație. Pentru a exista, omul n-a avut ceva pe care să-l merite, deoarece pentru a merita ceva trebuia ca omul să fie mai

6. *Ibidem*, I,78,79, P.L.t. XLV col. 1498.

7. *De gratia Christi et de peccato originali*, I, 6, P.L.t. XLIV, col. 1400.

8. *Contra Iulianum op. imperf.* III, CX,117, P.L.t.XLVI, col. 1513.

9. *Ibidem*, 6,8, XXV, P.L.t. XLVI, col. 1512.

10. *De natura et gratia*, VIII, 5, P.L.t. XLIII, col. 745.

11. Tixeront *Histoire des dogmes dans l'antiquité Chrétienne*, vol. II, Paris, 1924, pp. 416-449.

12. *Ibidem*, op. cit., pp. 466.

întâi. Dar, nefiind veșnic, omul a fost creat, și nu ca o piatră sau animal. El a fost creat după chipul și asemănarea Creatorului său (Fac. 1,26-27). În acest sens, impropriu, natura însăși este o grație, însă o grație universală și comună tuturor¹³.

Mai presus de ea se găsește o altă grație, cu totul diferită, nu aceea prin care Cuvântul etern ne-a făcut pe toți oamenii, ci aceasta prin care Cuvântul Întrupat, Hristos, a făcut, din unii oameni, credincioșii Săi¹⁴. Astfel esie grația propriu-zisă; este important de a cunoaște și pe una și pe cealaltă, de a înțelege necesitatea și de a descrie efectele. Fiind absolut liber în actul său creator Dumnezeu putea, dacă ar fi voit, să creeze omul în starea în care îl vedem acum. Nu ar fi fost nedemn pentru El, dacă făcea sufletele, așa cum sunt astăzi ale noastre; într-adevăr, ignorante, totuși dotate cu o lumină naturală, care le permite de a se elibera treptat de întunericul necunoașterii și cu o voință capabilă de a dobândi toate virtuțile¹⁵. Dumnezeu n-a voit aceasta. Starea în care El a creat omul era cu mult superioară stării sale de acum. Înainte de păcat omul ducea o viață a cărei esență era dragostea sa liniștită de Dumnezeu. Iubind pe Dumnezeu fără efortări, omul nu comitea

13. *Sermo XXVI*, IV,4, P.L.t. XXXVIII, col. 172.

14. *Ibidem*, XXVI, V,6, col. 173.

excellere creaturis corporeis animae dignitatem, ut ab eo gradu possit esse ortus alterius, ad quem alterius est perductus occasus? Nam cum ad ignorantiam difficultatemque pervenerit illa peccatrix, ideo poena recte dicitur, quia melior ante hanc poenam fuit. Si ergo altera talis esse coepit, non.

15. „Quid enim indignum, si etiam sic voluit Creator ostendere, usque adeo solum ante peccatum, sed ante omnem vitam suam, qualis alia post vitam culpabilem facta est, non parvum bonum habet, unde Conditori suo gratias agat, quia ipse ortus eius et inchoatio quovis perfecto corpore est melior. Non enim mediocria bona sunt, non solum quod anima est, qua natura iam omne corpus praecedit, sed etiam quod facultatem habet, ut, adiuvante Creatore, seipsam excolat, et pio studio possit omnes acquirere et capere virtutes, per quas et a difficultate cruciante, et ab ignorantia caecante liberetur” *De lib arb.* III,XX,56, P.L.t.XXXII, col. 1298.

nici un păcat, nu era supus nici unui rău, nici unei dureri, nici unei tristeți; era deci incoruptibil și nemuritor¹⁶. Această nemurire condiționată aducea cu ea ferirea de rele, boli bătrânețe etc¹⁷. Pe lângă această stare de pace desăvârșită – *summa in carne sanitas, in anima tota tranchillitas* – primul om se bucura în gândirea sa de o lumină clară, adică mai presus de perfecțiunile naturale (corporale). Adam se bucura de virtuțile sufletului cum ar fi: de înțelepciune, care i-a permis să dea tuturor diferitelor specii de ființe vii, numele care li se potriveau; de știința înăscută, pe care o avea fără a se obosi de a o dobândi, evitând astfel de la sine eroarea¹⁸.

Greutatea în cucerirea științei, necunoașterea și eroarea care se amestecă în știința ci greu dobândită, nu sunt legată de starea primordială a firii noastre, acestea sunt de fapt urmările păcatului¹⁹. În Adam se afla înainte de căderea sa, o supunere perfectă sensului rațiunii și rațiunii legii lui Dumnezeu, care făcea imposibilă concupiscenta instinctivă și mișcările dezordonate ale cărnii. Uniunea conjugală însăși, fusese – *sine ullo in quieto*

16. *De Genesi ad litteram*, XI, I, I, P. L. t. XLIV, col. 781.

17. „Ne corpus eius Adami vel infirmitate, vel aecate in deterius mutaretur aur in occasum etiam haberetur” Ibidem, XI, VIII, II, col. 790.

18. *Contra Iulianum op. imperf.*, V, I, P. L. t. 45, col. 1432.

19. „Nec mirandum est quod vel ignorando non habet arbitrium liberum voluntatis ad eligendum quod recte faciat, vel resistente carnali consuetudine, quae violentia mortalis successionis quodam modo naturaliter inolevit, videat quid recte faciendum sit, et velit, nec possit implere. Illa est enim peccati poena iustissima, ut amittat quisque quod, bene uti noluit, cum sine ulla posset difficultate, si vellet; id est autem, ut qui sciens recte non facit, amittat scire quid rectum sit; et qui recte facere, cum posset, noluit, amittat posse cum velit. Nam sunt revera omni peccanti animae duo ista poenalia: ignorantia et difficultas. Ex ignorantia dehonestat error, ex difficultate cruciatus ad fligit. Sed adprobare falsa pro veris, ut erret invitatus, et resistente atque torquente dolore carnalis vinculi, non posse a libidinis operibus temperare, non est natura instituti hominis, sed poena damnati. Cum autem de libera voluntate recte faciendi loquimur, de illa scilicet in qua homo factus est loquimur.” *De lib. arb.*, III, XVIII, 52. P.L. t. 45. Col. 1432.

*stimulus inoboedientis carnis urgebat*²⁰. Adam are libertatea de a face binele sau răul, dar cu înclinarea spre bine²¹. Această libertate, într-adevăr nu era – *non posse peccare*, care este libertatea perfectă a aleșilor, ci *posse non peccare*²². Augustin privește ca identică starea de nevinovăție a lui Adam cu aceea în care creștinii sunt reînnoiți, în *Justitia et sanctitate veritatis* spunând că primim „per gratiam justitiae”, chipul lui Dumnezeu ce Adam a alterat prin păcatul său, și prin Iisus Hristos „justitia fidei” de care neamul omenesc a fost păgubit în Adam²³. Se afla deci în primul nostru pater, în afară de darurile ce se numesc naturale, un dar special al grației, dreptatea, care făcea pe primul om în sine spiritual²⁴. Dar toate aceste daruri, nemurirea, știința, înțelepciune, curățenia morală, al cărui rezultat necesar era fericirea perfectă, sunt gratuite²⁵. Starea primară (edenică) a lui Adam, este starea naturală a omului, dată de Dumnezeu lui ca un dar gratuit. Toate bunurile de care se folosea la început primul om, veneau din bunătatea Creatorului său, aceste bunuri nu erau dobândite de el, prin nici un merit din partea sa și fără amestecul nici unui rău, într-adevăr, natura, firea noastră actuală este rănită și stricată prin păcat, ea a pierdut starea sa naturală. Pe de altă parte, natura – quae proprie natura divitur – este pentru Augustin firea integră – in quae sine vitio creati sumus – pe când natura actuală este numită astfel *proptem originem*, origine care este atinsă de un viciu contra naturii²⁶. Naturalul este opera lui Dumnezeu, contra naturalul este opera păcatului. Dreptatea era o *gratia justitiae*; absența concupiscentței era *gratia Dei magna* și omul nu se bucura decât pentru că era vestitus gratia²⁷. După cum se vede Fericitul

20. *De Genesi ad litt.*, IX,VIII,XVIII, P.L.t.XLIV, col. 766.

21. *De civitate Dei*, XIV,XI,I, P.L.t.XLIV, col. 766.

22. *De correctione et gratia*, XXXIII, 14. P.L.t. XLIV, col. 942.

23. *De genesi ad litt.*, VI,XXXVII,38, P.L.t., 44, col. 672.

24. *De correct. et grat.*, IX,II P.L.t.XLIV, col. 930.

25. *De civ. Dei*, XIV, 12.P.L.t. XLI, col. 419.

26. *Ibidem*, XIV, XI, I, P.L.t.XLI, col. 425.

27. *Op. imperf. Contra Julianum*, IV, 82t. XLV, col. 1421.

Augustin atribuie succesiv grației toate darurile, care formează starea primă a naturii. Creat de Dumnezeu în starea de dreptate, cum învață Scriptura (Eclesiast VII,30), omul nu se bucura de supunerea perfectă a corpului său față de sufletul său decât ca un dar gratuit al Creatorului. Dragostea însăși – amor imperturbatus – prin care omul aderă la Dumnezeu ca la binele său și din care decurg toate celelalte privilegii ale sale, nu-i aparțin decât în virtutea unei libere și generoase împărțiri a lui Dumnezeu. Ceea ce s-ar numi astăzi grația sfințitoare, înfierarea omului de Dumnezeu, care face creaturile sale să devină fiii săi adoptivi, nu era decât cel mai prețios și mai măreț dintre darurile Sale²⁸. Nemurirea de care omul se bucura în starea primordială, aparținea lui în virtutea altei grații²⁹ care nu decurgea necesar chiar din starea sa de dreptate originară; căci nemurirea sa nu consta în a nu putea să moară, ci numai în a putea să nu moară nedespărțindu-se de arborele vieții de care Adam s-a separat prin păcat. *Posse non mori*, venea omului – *de ligno quita* *non de constitutione naturae* – căci Adam era muritor – *conditione corporis animalis* – și nemuritor – *beneficio conditoris*³⁰. Privilegiile, în măsura în care Adam le poseda nevinovat, erau efectul unei dărnicii speciale a lui Dumnezeu, daruri ce nu erau datorate firii sale, deși ele au fost cu ea în deplină armonie³¹.

Copleșit de aceste daruri, omul nu avea decât în a stăruî, pentru a continua de a se bucura; nimic nu-i era mai ușor decât să persevereze. Augustin deși nu distinge expres, ceea ce numește *grație sfințitoare*, de ceea ce se înțelege prin *grație actuală*, atribuie totuși, fără nici o îndoială, pe aceasta din urmă, omului, așa cum a fost creat de Dumnezu³². Chiar în starea de inocență sau mai ales atunci, Adam avea nevoie pentru a persevera, de ajutorul

28. *Contra Faustum Manichaeum*, III, 3, P.L.t. XLII, col. 215.

29. *De Genesi ad litt.*, VI, XXV, XXVI, 26, P.L.t. XXXIV, col. 354.

30. *Ibidem*, XI,41, P.L.t. XXXIV, col. 369-370.

31. *De peccat Meritis et Remiss* I,21 P.L.t. XLII, col. 147.

32. *De corectione et gratia* XI, XXXI, 29, P.L.t. XLIV, col. 933.

33. *Enchiridion*, I,106,8, P.N.t. XL, col. 260.

grației³³. Cu atât mai mult această grație ne este nouă necesară. Necesară ca grație medicinală, căci fără ea omul nu poate decât să păcătuiască³⁴. Adam se bucura pentru a persevera în bine, de o grație ca aceea de care noi ne bucurăm pentru a ne elibera de rău. Fără nici o luptă interioară, fără ispite și fără tulburare, el trăia în pace în locul fericirii sale naturale³⁵.

Dacă omul a ales, și întorcându-se de la Dumnezeu a căzut, aceasta este din cauza liberului său arbitru, care putea să evite căderea. Dumnezeu i-a interzis omului de a mânca dintr-un singur fruct, impunându-i astfel supunerea, virtute care la o creatură rațională este păzitoarea tuturor virtuților³⁶.

Neascultarea lui nu se află în greutatea preceptului, nici în vreo nesupunere a corpului său, în care s-ar găsi începutul răului, ci numai în voința omului și mai ales în mândria și dorința sa după independența perversă. Voind să se ridice la o demnitate care nu era a sa, omul părăsește principiul căruia trebuia să-i urmeze și se complace în sine însuși, în sensul de a fi el singur propriu său principiu. Mișcarea spontană a unei naturi, luată de Dumnezeu din neant, care precede tentația demonului, fiindcă promisiunea de a fi asemenea Creatorului nu l-ar fi sedus, dacă el n-ar fi început încă, a se complace în sine însuși. Iată răul ascuns pe care actul exterior îl face vizibil; orgoliul de a fi în sine însuși propria lumină³⁷. Refuzul de a se îndrepta spre adevărata lumină, care ar face din om, o lumină. Vina atât de adâncă, încât este inconștient de adevărata sa natură; în loc de a se detesta, se scuză numai decât – șarpele m-a sedus și eu am mâncat din acest fruct. Orgoliul încearcă să arunce asupra altuia crima, de care el este responsabil.

Călcarea voluntară a ordinii, se acuză ea însăși, tocmai când încearcă să se dezvinovățească. Omul dotat cu liberul arbitru, deși ignora căderea sa viitoare, era în acest timp fericit, pentru că simțea că avea puterea de a nu

34. *De spiritu et littera* V,18 P.L.t. XLIV, col. 211.

35. *De corrept. et gratia* XI,30 P.L.t.XLIV, col. 134.

36. *De civ. Dei* XIV,XII, P. L. t.XLI, col. 420.

37. *Ibidem*, XIV,14, col. 422.

muri și de a nu cădea în nenorocire. Dacă, prin liberul său arbitru ar fi vrut să persevereze în această stare de dreptate și de curăție, fără să fi făcut experiența morții și nenorocirii, omul primea ca recompensă a perseverenței sale plenitudinea fericirii, care constituie unul din caracterele fericirii îngerilor; adică certitudinea binelui, cunoscut de el însuși, de a nu putea niciodată să cadă din grandoarea sa. Dar, abuzând de liberul său arbitru, revoltându-se împotriva lui Dumnezeu, omul a fost lovit cu dreaptă condamnare, și vinovăția sa s-a întins peste tot neamul său, al cărui reprezentant era³⁸.

Acesta este păcatul original în noi, ca o urmare a relei întrebuițări a liberului arbitru a lui Adam și deci mai întâi a voinței sale³⁹. Mișcarea, care separă pe om de scopul său, vine din el însuși. Firea omenească nu putea să cadă fără păcatul săvârșit. Îndepărtându-se voluntar de Dumnezeu, adică, refuzând de a-L voi și de a-L iubi, noi cu toții am ales prin Adam, avara și îngâmfata stăpânire a creaturilor, mai degrabă, decât supunerea față de binele universal; noi am răsturnat ordinea divin, preferând creatura în locul Creatorului⁴⁰.

Omul a fost creat neprihănit și fără pată, dar Adam s-a făcut vinovat și întreagă posteritatea sa, are nevoie de a fi vindecată, pentru că nu mai este sănătoasă⁴¹. Fără căderea sa, rămânea omului bunurile care fac parte din alcătuirea sa, din viața sa, din simțurile sale, din inteligența sa, bunuri pe care le-a primit din mâna Creatorului său. Distrugerea acestor bunuri naturale este urmarea păcatului original, adică rezultatul dezordinii liberului arbitru.

38. *De corrept. et gratia* X,28, P.L.t. XLIV, col. 933.

39. „... quia vero per liberum arbitrium Deum deseruit, justum iudicium Dei expertus est” *De correptione et gratia*, X28 P.L.t. XLIV, col. 935.

40. „Bona igitur voluntas opus est Dei: cum ea, quippe ab illo factus est homo. Mala vero voluntas prima, quoniam omnia mala opera praecessit in homine, defectus potius fuit quidam ab opere Dei ad sua opera, quam opus ullum” *Retractiones* I, XV,2 P.L.t.XXXIII, col. 608.

41. *Op. imperf. Contra Julianum* IV, 104 P.L.t. XLV, col. 1401.

Starea actuală fizică și morală atât de nenorocită nu este starea naturală și normală a omului, neamul omenesc se află în această stare în urma păcatului originar, care apasă asupra lui și la care fiecare din noi participă; Dumnezeu n-ar fi nici sfânt nici drept, condamându-ne fără dreptate⁴². Consecințele greșelii umane originare, ca urmare și pedeapsă a păcatului originar în noi sunt: mortalitatea, necunoașterea și concupiscentța. Prin concupiscentță (poftă, râvnă neînfrânată și dezordonată), se înțelege nu numai dorința plăcerii carnale, pasiunea sexuală care domnește în noi⁴³, ci se înțelegea deasemenea, într-un chip general, atracția care ne întoarce de la bunurile superioare, pentru a ne înclina spre bunurile inferioare⁴⁴. Ea este un păcat și în același timp pedeapsa păcatului⁴⁵, pentru că ea este o dezordine și

42. *De peccatorum meritis et remissione* III, 7, P.L.t. XLIV, col. 169.

43. „Hoc est malum peccati in quo nascitur omni homo” *De peccat. merit. et remis.* I, 57 P.L.t. XLIV col. 152.

44. „Sed quoniam et valeat aeterna lex, ut opinor, videre iam coepimus, et quantum lex temporalis in vindicando progredi possit, inventum est; et rerum duo genera, aeternarum et temporalium, duoque rursus hominum, aliorum aeternas, aliorum temporales sequentium et diligentium, satis aperte que distincta sunt, quid autem quisque sectandum et amplectendum eligat, in voluntate esse positum constitit; nullaue re de arce dominandi, rectoque ordine mentem deponi, nisi voluntate, et est manifestum, non rem ullam, cum ea quisque male utitur, sed ipsum male utentem esse arguendum- referamus nos, si tam, et videamus utrum soluta sit. Nam quaerere institueramus quid sit male facere, et propter omnia omnia quae dicta sunt, diximus. Quocirca licet nunc animadvertere et considerare, utrum sit aliud male facere, quam neglectis rebus aeternis, quibus per se ipsam mens fruitur, et per se ipsam percipit, et quae amans amittere non potest, temporalia et quaeque per corpus, partem hominis vilissimam, sentiuntur, et nunquam esse certa possunt, quasi magna et miranda sectari. Nam hoc uno genere omnia malefacta, id est peccata, mihi videntur includi. Tibi autem quid videatur, exspecto cognoscere” *De libero arb.* I, XXXIV P.L.t. quidam ab opere Dei ad sua opera, quam opus ullum” *Retractationes* I, XV,2 P.L.t.XXXIII, col. 608.

45. „Sic est autem peccatum ut sit poena peccati” *De peccat. meritis. et remis.* II, 36 P.L.t. XLIV, col. 170.

o pedeapsă a păcatului primului nostru părinte.

Dacă păcatul original este concupiscenta, botezul creștin nu șterge deci deloc acest păcat, fiindcă nu distruge concupiscenta. Augustin distinge în concupiscentă – *actus* și *reatus* – actul însuși sau faptul concupiscentei și culpabilitatea sa. Botezul creștin lasă să subziste *quod actum*, dar șterge vinovăția, făcând să nu mai fie imputată păcătosului⁴⁶. În orice păcat se pot distinge, actul prin care cineva îl comite și vinovăția, *reatus*, care rămân după ce actul s-a terminat; *reatus* nu dispare decât prin iertarea divină. Concupiscenta este rana, a cărei urmă cineva a îndepărtat-o; botezul creștin șterge urma dar rana rămâne⁴⁷.

Căsătoria nu este rea, ci concupiscenta care însoțește actul conjugal; ea nu-l însoțește necesar, fiindcă omul inocent nu a cunoscut-o; ea este consecința căderii originare⁴⁸. Păcatul original este voluntar voinței lui Adam, de la care îl moștenim și cu care rămânem solidari. Concupiscenta nu este o substanță rea în sine ci numai un defect, o maladie, o lăncezeală a naturii omenești; îi împiedică lucrările sale dar nu corupe ființa sa intimă. Numai prin voința rea a primului om, natura omenească creată bună, devine viciată și schimbată, prin concupiscentă și ignoranță⁴⁹. În locul științei de care Adam se bucura, fără a o dobândi, acum încercăm să ieșim din ignoranță; în locul stăpânirii sufletului asupra cărnii, vedem acum revolta corpului contra spiritului. Acestea sunt consecințe ale păcatului original pe care le moștenim⁵⁰. Din natura instituită de Dumnezeu, ce a rămas după o astfel de dezordine? Răul, care la Adam fusese rezultatul unei greșeli; propagându-se până la noi a devenit răul unei naturi.

46. „Ad haec respondentur admitti concupiscentiam carnis in baptismo non ut non sic sed ut in peccatum non imputetur” *Contra duas epist. Pelag.* X, 27 P.L.t. I, XLIV, col. 564.

47. *De Trinitate* XIV, 23 P.L.t. XLII, col. 1038.

48. *De Gratia Christi et de pecc. orig.* II, 38, t. XLIV. Col. 89.

49. *Op. Imperf. contr. Julianum* III, 85 P.L.t. XLV, col. 1389.

50. *Ibidem* IV, 104. Col. 1401.

51. *De div. quaest. ad Simplic.* I,I. II P.L.t. XL, col. 107.

Naturii bune s-a substituit de acum încolo o natură viciată și vicioasă⁵¹.

Natura primă, voită de Dumnezeu, n-a fost totuși complet distrusă prin greșeala lui Adam. Această natură nu era altceva decât un dar al lui Dumnezeu, dacă Dumnezeu ar retrage tot ceea ce a dat, ea ar înceta de a mai exista⁵². Omului pe lângă viața animală, cu ordinea pe care o implică, i-a rămas și puterea de a se înmulți în posteritate; apoi, gândirea care, deși întunecată rămâne capabilă de a cunoaște adevărul și de a iubi binele, cucerind treptat, printr-un exercițiu lent, artel, științele și vituțile⁵³. Căci se află virtuți naturale, chiar la omul decăzut.

Totuși neamul omenesc, a pierdut prin păcatul originar, libertatea binelui moral: o libertate care a pierit prin păcat, și aceasta este libertatea, așa cum exista în Paradisul terestru, de a poseda deplina dreptate cu libertate, adică posse non peccare⁵⁴. Pentru a o dobândi avem nevoie de grația divină, după cuvântul Mântuitorului: „Dacă Fiul vă face slobozi, veți fi cu adevărat slobozi” (In. VIII, 36), iar cu această grație suntem perfecți liberi de a avea o înțeleaptă și dreaptă purtare. În starea de inocență, înainte de cădere, Adam avea puterea de a evita răul, prin mijlocul unei grații, despre care vom vorbi mai departe – *auxilium sine qua non* – de a face binele. Această libertate, proprie lui Adam, a fost pierdută prin vina sa. Noi, nu mai putem fără grație, să evităm răul, nici fără o grație specială să facem binele. Dar, săvârșim răul nu necesar, ci îl facem liber; în aceasta constă tocmai liberul arbitru, care ne rămâne și pe acesta trebuie să-l deosebim de libertate⁵⁵. Liberul arbitru a fost distrus atât de puțin în păcătos, încât păcatul prin liberul arbitru, este comis de acesta, mai ales de aceia care păcătuiesc prin delectație (desfătare), adică, prin iubirea de păcat. Atunci ceea ce fac ei au puterea de a săvârși și îndeplinesc cu plăcere. De aici și cuvântul apostolului Pavel: „Când voi sunteți sclavii păcatului, sunteți liberi de servitutea dreptății” (Rom. 6,20).

52. *De civ. Dei* XXII, XXIV, I P.L.t. col. 788.

53. *Ibidem*, XXII, XXIV, 2, P.L.t. XLI, col. 789.

54. *De corrept. et gratia* VIII, 17 P.L.t. XLIV, col. 914.

55. *Epist. CXLV*, 2 P.L.t. XXXIII, col. 591.

Nu este oare această afirmație clară, că dacă unii oameni au putut să se facă sclavii păcatului, aceasta nu este decât în virtutea altei libertăți? Nu sunt ei deci liberi de servitutea dreptății decât prin libera determinare a voinței lor? Dar, cât privește, în a deveni liber de servitudinea păcatului, ei nu pot decât prin grația Mântuitorului⁵⁶. Așadar, Augustin, deși n-a păstrat în discuțiile sale distincția importantă – *libertas et liberum arbitrium*⁵⁷ – totuși fondul gândirii sale nu este nesigur⁵⁸.

În Sfintele Scripturi, Dumnezeu ne-a descoperit clar că omul este dotat cu liber arbitru al voinței sale. Într-adevăr preceptele divine nu ar fi de nici un folos omului, dacă el nu are liber arbitru al voinței sale, ca să împlinească aceste precepte și să ajungă astfel la posesiunea recompenselor promise. Aceste precepte i-au fost date ca să facă imposibilă orice scuză fondată pe ignoranța sa. De aceea și Iisus Hristos zice referitor la acestea iudeilor: „Dacă n-aș fi venit și nu le-ași fi vorbit, păcat nu ar avea, dar acum n-au nici o dezvinovățire pentru păcatul lor” (In. XV, 22).

Pentru ce deci, aceste porunci, dacă omul nu are liberul arbitru? (Ps. I,2). Nu este clar că prin voința sa omul se atașează voinței lui Dumnezeu?

56. *De gratia et lib. arb.*, IV, 6 P.L.t. XLIV, col. 884.

57. *Enchiridion ad Laurentium I*, XXIII, 8, P.L.t. XL, col. 231.

58. „Quis autem nostrum dicat quos primi hominis peccato perieri liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem perii per peccatum, sed illa quae in paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate Justinian... nam liberum arbitrium usque adeo in peccatore non peritt, ut per illud peccet maxime omnes qui cum delectatione peccant et amore peccati, hoc eis place quod eos libet. Unde et apostulos: cum essitis, inquit servi peccati, liberi quistis iustitiae. Ece ostenduntur etiam peccato minime, nisi alia libertate, servire. Liberi ergo a iustitia non sun nisi arbitrio voluntatis, liberi autem a peccato non fiunt nisi gratia Salvatoris. Et liberum arbitrium captivatum non nosi ad peccatum valet; ad iustitiam vero nisi divinitus liberatum adiutumque non valet” *Contra duas epist. Pelag.*, I,V, XXIV, P.L.t. XLIV, col. 4551, precum și „si liberum non est nisi quod duo potest velle, it est et conum et malum, liber Deus non est qui malum non potest velle” *Op. imperf. Contra Iulian* I,V, 102, t. XLIV, col. 701.

„Nu te lăsa biruit de rău ci biruiește răul prin bine” (Rom. XII,21); „Nu te socoti singur înțelept; temete de Domnul și abatete de la rău” (Prov. III,8)⁵⁹.

A voi și a refuza de a voi, nu sunt acestea actele constitutive și esențiale ale voinței?⁶⁰ Dar, precum omul pentru a trăi bine și pentru a lucra binele, are liberul arbitru al voinței sale, tot așa Sfânta Scriptură ne dovedește că fără grație (harul) lui Dumnezeu, noi nu putem face binele (Mt. XIX, 11; I Tim. V,22)⁶¹. Cei care au primit grația, voiesc binele și împlinesc ceea ce voiesc (I Cor. XV, 56,57). Deci victoria, prin care triumfăm asupra păcatului, nu este nimic altceva decât, darul lui Dumnezeu, care vine în ajutorul liberului nostru arbitru, pentru a ajuta lui în a susține eforturile luptei. De acolo, cuvântul Mântuitorului: „Privegheați și vă rugați...” (Mt. XXVI, 41), dovedește că noi avem nevoie de ajutorul lui Dumnezeu pentru a nu cădea în ispită. Astfel, voința omenească este ajutată de harul divin, căci ar fi de neînțeles preceptele impuse. Deci, grația găsește în noi liberul arbitru al voinței, așa cum ne-a rămas de la Adam, după căderea sa, și nu-l creează ea⁶².

Liberul arbitru, libertatea și grația în viziunea Sfântului Augustin

Așa după cum s-a putut observa diferența dintre Augustin și Pelagiu stă în conceptul despre *natură*. Pelagiu argumentează astfel: „păcatul nu se naște cu omul, ci este comis după aceea, deoarece e clar că delictul nu depinde de natură, ci de voință”. Dar așa ceva privește libertatea și liberul arbitru.

Augustin folosește în *De libero arbitrio*, cartea a III-a, șase expresii pentru liberul arbitru, toate având aceeași valoare: *voluntatem*, *voluntas libera*, *voluntatis arbitrium*, *nostra potestate*, *liberum arbitrium* și *potestatem utrum vellent*. Se face o distincție între liber arbitru și libertate.

59. *De gratia et liber. arb.* II, 2-4, P.L.t. XLIV, col. 864.

60. *Ibidem*, III, 5, P.L.t. XLIV, col. 864.

61. *Ibidem*, IV, 6 P.L.t. XLIV, col. 882.

62. *De gratia et libr. arb.* XVIII, 37, P.L.t. XLIV, col. 894.

Liberul arbitru este facultatea de a alege, este sinonim terminologic, voinței, și el nu se poate pierde. *Libertatea* este starea voinței orientată spre binele care este Dumnezeu. Dacă omul se împotrivește acestei orientări, pierde libertatea, dar păstrează liberul arbitru. Liberul arbitru este mijlocitorul libertății, potrivit principiului: cu cât libertatea se înrădăceștează mai mult în Dumnezeu, cu atât mai mult este ea supusă schimbărilor liberului arbitru. Grația nu este prin urmare, un *auxilium* (*adiutorium*) acordat libertății, ci prin ea liberul arbitru ajunge la libertatea adevărată (*libertas vera est Christo servire*). După cădere Adam nu pierde liberul arbitru, ci sensul libertății adevărate; nu mai poate alege domeniul binelui, ceea ce vrea să spună că îi este cu neputință de a-l mai iubi pe Dumnezeu fără asistența harului. Prin păcat Adam a pierdut libertatea și, foarte important rolul harului nu este acela de a înlocui liberul arbitru, ci de a face ca el, liberul arbitru, să fie din nou capabil de a-și exercita libertatea. Se pune următoarea întrebare: cum însă? Prin constrângerea liberului arbitru? Nu. Căci specific „harului este să nu ne constrângă, ci să ne facă să acționăm liber”⁶³.

Augustin termină de redactat *De libero arbitrio* în 395 la Hippona. În 311, moare ca martir Metodiu de Olimp, despre care Ieronim vorbește în capitolul LXXXIII din *De viris illustribus*. Metodiu este autorul unui tratat intitulat *Despre liberul arbitru* (21 de capitole), lucrare care s-a păstrat în versiune slavă și în fragmente grecești. Expus în formă de dialog între un eretic valentinian și un drept credincios, tratatul ne arată că materia nu poate fi sediul răului, că originea acestuia se află în libera alegere a omului, în neascultarea de voia lui Dumnezeu. Iată un exemplu de argument adus valetinianului: „Dumnezeu a creat pe diavol pentru a arăta oamenilor bunătatea Sa. Căci dacă n-ar fi existat răul, nu s-ar fi apreciat valoarea binelui și liberul arbitru ar fi fost luat omului, iar acesta n-ar fi știut decât să slujească în supunere. Sfârșitul tuturor oamenilor ar fi fost același pentru toți, pentru că ei n-ar mai fi deliberat

63. Eduard Ferent, *Antropologie creștină*, p.123.

64. Metodiu de Olimp, *Despre liberul arbitru*, EIMBOR, București, 1984, cap. XIX, pp. 233-234.

în mod diferit, ci cel care este astăzi rău ar fi pretins același dar”⁶⁴. Se va putea observa o similitudine de gândire între Augustin și Metodiu de Olimp.

De unde se pleacă? De la faptul că omul are nevoie de mântuire, pentru că doar așa își împlinește sensul existenței sale. De ce ar avea nevoie de ea? Pentru că a păcătuit Adam, păcatul a trecut în omenire și este moștenit. De aceea s-ar părea că omul nu poate decât să păcătuiască! Dar, în acest caz, el ar păcătui constrâns. Dacă însă păcătuiește constrâns, de ce mai poate fi el pedepsit? Responsabilitatea și implicit libertatea omului ar fi în acest caz anulate. Din această perspectivă vede Augustin lucrurile, de la acordul libertății de a păcătui cu responsabilitatea omului pentru păcatul lui. Libertatea este astfel puterea de a face exact ceea ce ai ales să faci prin liberul arbitru, este buna întrebuințare a liberului arbitru.

Voința (liberul arbitru) nu funcționează niciodată fără motive; nici piatra nu cade fără o cauză anume. Prin liberul arbitru se deosebesc oamenii, căci în el stă individualitatea și personalitatea omului. Prin urmarea prin liber arbitru, decid, aleg, deliberez: o aleg pe aceasta și nu pe cealaltă. Nu este însă suficient. Trebuie ca decizia însăși să se concretizeze, să treacă în fapt. Aici intervine libertatea, care e puterea de a face ceea ce ai ales să faci.

Prin libertate, liberul arbitru este trecut în acțiune și libertatea este față de liberul arbitru precum actul față de potență, precum materia față de formă. Nu este totul a alege; totul este în a acționa; nu e totul în a acționa, ci a acționa bine. Astfel că dacă liberul arbitru este puterea de a alege între bine și rău, libertatea adevărată are drept obiect al ei, doar binele. În capitolul XIV din *De duabus anibus*, Augustin definește libertatea drept mișcare liberă a sufletului care se îndreaptă spre ceva pe care nu vrea să-l piardă sau pe care vrea să-l dobândească. Foarte clar: „libertatea este buna întrebuințare a liberului arbitru, iar liberul arbitru este voința, întotdeauna liberă să se îndrepte spre bine sau rău, deci nu întotdeauna în sensul cel bun”⁶⁵.

Libertatea se apropie cu atât mai mult de perfecțiune, cu cât se îndepărtează de rău. Se face aici distincția între *libertatea liberă* (un fel de a

65. Constantin C. Pavel, *op. cit.*, pp. 68.

spune, pentru că e liberă față de lege și dependentă față de pasiuni) și *libertatea liberată* (voința care poate alege binele și poate și să-l facă).

Sfântul Augustin numește voință liberul arbitru, dar sinonimia este perfectă doar în termen, nu e totală și în acțiune, întrucât păcatele sunt numai ale noastre (Dumnezeu este nevinovat), faptele bune, spune Augustin sunt și ale noastre și ale lui Dumnezeu. După cădere, liberul arbitru care nu se poate pierde, rămâne ineficace; el alege, dar nu mai poate îndeplini ceea ce a ales (dar asta înseamnă că libertatea se pierde). Își poate exercita acțiunea alegerii (deci libertatea) doar dacă alege rău, dar o atare libertatea nu este adevărată, este păcatul. Dar nu acesta este scopul. Liberul arbitru nu este suprimat pentru a fi înlocuit (asistat) de har, ci chiar faptul că el este asistat dovedește faptul că el nu este suprimat.

Se pune mai pune și întrebarea: în ce măsură și cui împarte Dumnezeu acest dar, grația? Să luăm în considerare mai întâi omul, după cădere, dar înaintea legii, care a fost promulgată pentru poporul iudeu. Neamurile care se succedau atunci trăiau în păcat, fără chiar să aibă cunoștință. Orbi față de bunuri, din cauza greșelii lui Adam și neînștiințați încă prin Lege, ei urmau răul fără a-l cunoaște⁶⁶. Totuși când este vorba de Avraam sau despre dreptii care i-au precedat, sau despre cei care i-au urmat până la Moise, prin care a fost promulgat pe Sinai, Testamentul, care naște pentru robie, sau despre profeții și persoanele sfinte de la Moise până la Ioan Botezătorul, toți sunt moștenitorii promisiunii și grației, după Isaac, fiul femeii libere; nu prin lege, ci prin promisiune. Toți sunt moștenitorii lui Dumnezeu și părtași la moștenirea lui Iisus Hristos.

Dreptii care l-au precedat pe Noe, Noe însuși și toți aceia de la el până la Avraam au practicat dreptatea în taină sau pe față. Vechiul Testament, dat pe muntele Sinai și preînchipuit prin Agar, aduce robia. El are adepți, pe toți aceia care, după ce au primit o lege sfântă, dreaptă și bună, s-au amăgit de a găsi viața chiar în litera Legii. În această falsă convingere, nu simt nevoia de a recurge la mila divină, pentru a împlini legea, ei nu ignoră, fără îndoială,

66. *De div. quaest. ad Simplicianum*, I,1,4 P.L.t. XL, col. 104.

dreptatea lui Dumnezeu, dar voiesc să-și atribuie lor dreptatea, și astfel nu se supun deloc dreptății lui Dumnezeu (Rom. X,3). În această categorie de oameni se află mulțimea care murmură împotriva lui Dumnezeu, în deșert, creându-și idoli, și cealaltă parte, care deși în stăpânirea pământului promis, se face vinovată de închinarea la zeei păgâni. Dar toți aceștia au fost condamnați, chiar sub Vechiul Testament: „Căci Legea produce mânie, și unde nu este lege, nu este nici călcare de lege” (Rom. IV,15)⁶⁷.

Efectul propriu al Legii promulgată de Dumnezeu, a fost tocmai de a da oamenilor conștiința vinovăției lor. Legea nu este venită, deci, nici pentru a introduce păcatul în lume, deoarece el se afla deja, nici pentru a-l extirpa, căci numai grația poate să facă aceasta. Ea a venit pentru a-l arăta și pentru a da cel puțin, pe lângă sentimentul greșelii sale, pe acel al necesității grației. Păcatul, care rămâne ascuns înainte de interdicere, acum când se află călcarea legii, devine vizibil⁶⁸.

Înainte promulgării legii și sub Vechiul Testament, sfinții au primit justificarea păcatelor lor, dar nu prin propria lor virtute: „Căci blestemat să fie omul care se încrede în om, care se sprijină pe un muritor și-și abate inima de la Domnul” (Ieremia, XVII,5). Mântuirea lor vine, nu din Vechiul Testament care naște pentru servitute (Gal. IV,24), deși prin esența lui (a Vechiului Testament) este un dar al lui Dumnezeu și o grație pentru om. Nici de la legea însăși, ci toate că ea este sfântă, dreaptă și bună (Rom. V,12).

Într-adevăr cu toată bunătatea sa intrinsecă, legea n-a fost dată pentru a face viu, ci pentru a pune o stavilă călcării, până când sămânța promisă a germinat (Gal. III,19). Dacă acești sfinți au fost justificați, aceasta s-a făcut numai prin sângele Răscumpărătorului Iisus Hristos, Dumnezeu și om, Mijlocitorul unic între Dumnezeu și oameni (I Tim. II,5)⁶⁹. Legea departe de a ridica păcatul, n-a făcut decât să-l mărească, în timp ce el se desființează sub acțiunea grației. Legea știe foarte bine să poruncească, dar slăbiciunea

67. *Contra duas epist. Pelag.* III, IV, 7-8, P.L.t. XLIV, col. 601.

68. *De div. Quaest. ad Simplic.* I, I,2 P.L.t. XL. Col. 105.

69. *Contra duas Epist. Pelag.*, I,VII,12; P.L.t. XLIV, col. 553.

sucombă sub acest jug, dimpotrivă, grația răspândind iubirea, vine în ajutorul slăbiciunii umane. „Este legea păcatul? Dumnezeu să ne păzească de o astfel de gândire! Prin Lege avem cunoștința păcatului” (Rom. VII,7). Legea ne procură deci, cunoașterea păcatului, nu mântuirea⁷⁰. A se abține de la păcat, nu prin opunerea voinței, ci numai prin teamă, nu este aceasta deci, a păcătui în sine și prin voință? Știind bine că astfel au fost dispozițiile sale interioare, înainte de a fi primit grația lui Dumnezeu, prin Iisus Hristos Domnul nostru, Pavel nu ezită să scrie efesenilor cum că prin harul Mântuitorului Hristos suntem mântuiți, fiindcă dacă cunoaștem legea, nu înseamnă că o și urmăm, neputând să înlăture concupiscenta, legea dimpotrivă o mărește, prin călcarea prescripțiilor divine. Acela, care nu trăiește, decât sub domnia legii, rămâne rob concupiscentei născută prin păcat; omul știe că ea îl stăpânește, știe că ea îi este interzisă și totuși omul îi cedează; numai aceia pe care grația îi susține, pot să facă mai mult, decât să cunoască legea: adică să o împlinească⁷¹.

În epistola către Romani Sfântul Pavel dovedește lupta firii pământești împotriva duhului: „Legea este duhovnicească, dar eu sunt pământesc, vândut rob păcatului; nu fac ce vreau, ci fac ce urăsc; Legea este bună; nu eu fac lucru acesta, ci păcatul care locuiește în mine; îmi aparține de a voi, dar nu de a săvârși binele; nu săvârșesc binele ce voiesc, ci răul ce nu voiesc; deci nu sunt eu cel ce face răul, ci păcatul care locuiește în mine; văd în mădularele mele o altă lege, care luptă împotriva legii primite de mintea mea și mă ține rob legii păcatului, care este în mădularele mele. Nenorocit ce sunt cine mă va izbăvi de acest trup de moarte? Aceasta va fi grația lui Dumnezeu prin Iisus Hristos; căci după spirit sunt supus legii divine, iar după trup legii păcatului”. Fer. Augustin comentând aceste cuvinte ale lui Pavel, arată că dobândirea grației este pentru om o condiție necesară a mântuirii⁷².

Oamenii sunt opera lui Dumnezeu, dar sunt sub jugul demonului atâta

70. *Ibidem*, I,VIII,13; P.L.t. XLIV, col. 556.

71. *Ibidem*, I,IX,15; P.L.t. XLIV, col. 669.

72. *Ibidem*, I,X,17-20; P.L.t. XLIV, col. 560.

timp cât sunt păcătoși; adică, până ce sunt răscumpărați, prin Acela care a putut să se așeze ca mijlocitor între Dumnezeu și oameni, fiindcă nu era nici păcătos nici născut din păcat sau din concupiscență⁷³.

Într-adevăr puterea lui Dumnezeu, nu constrânge pe nimeni nici la bine, nici la rău. Omul părăsit de Dumnezeu pentru păcatele sale, este târât la rău, dar se îndreaptă spre bine, fără nici un merit din partea sa, când îi place lui Dumnezeu să reverse peste el grația sa⁷⁴ prin jertfa Fiului Său Iisus Hristos

73. *Ibidem*, I,XIX,37; P.L.t. XLIV, col. 578.

74. De gratia et lib. arb., V,10; P.L.t. XLIV, col. 872.

75. „Non enim intelligunt quid sit aeternitas. Dei, quae hominem assumpsit; et quid ipsa humana creatura, quae mutationibus suis in pristinam firmitatem revocabatur, ut disceremus, docente ipso Domino, infirmitates quas peccando collegimus, recte faciendo posse sanari. Ostendebatur enim nobis ad quam fragilitatem homo sua culpa pervenerit, et ex qua fragilitate divino auxilio liberetur. Itaque Filius Dei hominem assumpsit, et in illo humana perpressus est. Haec medicina hominum tanta est, quanta non potest cogitari. Nam quae superbia sanari potest, si humilitate Filii Dei non sanatur? Quae avaritia sanari potest, si paupertate Filii Dei non sanatur? Quae iracundia sanari potest, si patientia Filii Dei non sanatur? Quae impietas sanari potest, si charitate Filii Dei non sanatur? Postremo quae timiditas sanari potest, si resurrectione corporis Christi Domini non sanatur? Erigat spem suam genus humanum, et recognoscat naturam suam; videat quantum (col. 0298) locum habeat in operibus Dei. Nolite vos ipso contemnere, viri; Filius Dei virum suscepit. Nolite vos ipsas contemnere, feminae; Filius Dei natus ex femina est” *De agone christiano*, ediție bilingvă, trad., note introd. și comentarii de Vasile Sav, Editura Dacia, Cluj-Napoca, pp. 251.

76. „Quis jam se extollat contra Filium Dei? Quis de se desperet, pro quo tam humilis esse voluit Filius Dei? Quis beatam vitam esse arbitretur in iis quae contemnenda esse docuit Filius Dei? Quibus adversitatibus cedat, qui naturam hominis tantis persecutionibus custoditam credit in Filio Dei? Quis sibi esse clausum regnum coelorum putet, qui cognoscit publicanos et meretrices imitatos esse Filium Dei (Matth.XXI,31)? Qua perversitate non careat, qui facta et dicta intuetur et diligit et sectatur illius hominis, in quo se nobis ad exemplum vitae praebuit Filius Dei?” *Ibidem*, pp.252.

care a asumat fire omenească⁷⁵ și a ridicat-o pe cele mai înalte culmi ale desăvârșirii pentru ca cei care vor crede în El să aibă viață veșnică⁷⁶ sau părtășie la infinitatea comuniunii vieții divine.

Unii cred că dobândesc mântuirea prin mijlocirea faptelor lor bune, dar grația nu ar mai fi gratuită, adică n-ar mai fi grație dacă ar merita-o. Această grație a lui Iisus Hristos fără de care nici copiii, nici adulții nu pot să fie mântuiți, nu ne este deloc dată în virtutea meritelor noastre, ci într-un mod absolut gratuit, de acolo numele său de grație. Noi am fost răscumpărați gratuit prin sângele Mântuitorului, spune Apostolul Pavel, de unde urmează că aceia care n-au fost liberați prin această grație, fie că n-au putut să audă cuvântul Evangheliei, fie că n-au voit să se supună, fie că vârsta lor nu le-a permis să înțeleagă, fie în sfârșit că n-au primit sacramentul renașterii, pe care puteau să-l primească, mântuindu-se; toți aceștia sunt lipsiți de fericirea cerului și această condamnare este dreaptă, deoarece ei nu sunt fără păcat; fie că este vorba de păcatul originar, fie de păcatele personale actuale. Toți au nevoie de gloria lui Dumnezeu. Iată pentru ce, cei liberați prin grație, nu sunt numiți vasele propriilor merite, ci vasele milei (IX,23)⁷⁷.

Astfel grația lui Dumnezeu nu este dată deloc, după meritele celor care o primesc, ci după placul voinței divine, pentru lauda și gloria grației lui Dumnezeu (Efes. I,5); că acela care se glorifică, să nu se glorifice el însuși ci în Domnul⁷⁸.

Se pot deja desprinde câteva erori dogmatice ale pelagianilor care sunt clar formulate în prima condamnare a ereziei (Conciliu de la Cartagina, 411). Se reproșează lui Coelestis, mult mai hazardat decât însuși Pelagiu, următoarele erori⁷⁹: Adam a fost creat muritor; chiar dacă nu ar fi păcătuit, el trebuia să moară; moartea nu este prin urmare, o consecință a păcatului. Apoi, păcatul strămoșesc l-a vătămat doar pe Adam, nu și pe urmașii săi; moartea și concupiscenta nu sunt efectul păcatului, ci condiția originară a omului. Ca

77. *De gratia et lib. arb.*, VI,13-14; P.L.t. XLIV, col. 878.

78. *De correctione et gratia*, XII,38; P.L.t. XLIV, col. 952.

79. Eduard Ferent, *Antropologie creștină*, pp. 116-117.

atare, copiii se nasc în starea în care se găsea Adam înainte de păcat; botezul copiilor nu anulează păcatul, căci nu are ce anula din moment ce păcatul original nu s-a transmis, după Pelagiu, și urmașilor lui Adam, ci doar unește copiii cu Hristos. Copiii morți fără a fi botezați se bucură de viața veșnică. Omul poate fi fără de păcat prin putere proprie, neasistat de har, încât au existat întotdeauna oameni fără de păcat. Iulian Pelagiu, îl acuză pe Augustin de a fi inventat păcatul original. Către 420, Iulian se adresează lui Augustin astfel: „la începutul convertirii voastre aveți asupra păcatului original aceeași concepție ca și mine”. Augustin răspunde în *Contra Iulianum* (VI,12,39): „în cărțile pe care le-am scris ca simplu laic nu eram întărit în Scriptură; cu toate acestea, limbajul meu se acorda cu vechea învățătură a Bisericii”. Tot în *Contra Iulianum* – (V,3,13) Augustin spune: „înainte de alegerea lui Dumnezeu, nu suntem încă demni; alegerea aduce cu sine demnitatea; iar când Dumnezeu pedepsește, apoi acela pedepsit este pedepsit cu dreptate”.

În esența doctrinei pelagiene se regăsește negarea ordinii supranaturale și admiterea doar a datelor exterioare ale revelației, exagerând puterea libertății. După Pelagiu, libertatea umană este absolut independentă în raport cu Dumnezeu, la fel și puterea nelimitată a omului de a face fie bine, fie rău. Originea acestei idei o află Pelagiu în stoicism, și el va adopta deviza: să cerem lui Dumnezeu bogăția și sănătatea, nu virtutea, pe care o putem îndeplini în exclusivitate prin puterile noastre. Lui Dumnezeu, omul îi datorează ființa și libertatea (*possibilitas boni*). Libertatea este singurul dar de la Dumnezeu, și pentru că este gratuit, Pelagiu îl numește *gratia*. Ulterior acțiunii prin care darul este oferit, Dumnezeu nu mai are nici o influență asupra propriului său dar, căci atunci înseamnă că l-ar anula. Această concepție este exprimată prin formulele: *non est liberum arbitrium, si Dei indiget auxilio* (Pelagiu); *destruitur enim voluntas quae alterius ope indiget* (Coelestis); *si praevenitur, interit* (Iulian, pe care Augustin îl citează în *Contra Iulianum*).

După ce libertatea perfectă este pierdută ca urmare a păcatului original, spune Augustin, liberul arbitru nu poate decât să păcătuiască, dacă nu este asistat de grație, pe care o numește *auxilium quo volumus*. Acest *auxilium* nu poate să existe după Pelagiu. Dar și Iulian este împotriva ei și vorbește de

emanciparea totală a voinței: *libertas arbitrii, qua a Deo emancipatus homo est*. Omul are deci atotputernicia libertății pentru realizarea binelui, dacă libertatea este total emancipată față de Dumnezeu. De aici și ultima extremă, a lui Pelagiu, întrucât perfecțiunea este posibilă, după Pelagiu, urmează că ea este și obligatorie. Ca și în cazul stoicilor, pe care Pelagiu îi invocă des, binele obligă, și nu mai este vorba doar de simple sfaturi, ci despre precepte.

Gândirea lui Augustin are aspecte voluntariste și pentru el esența omului nu e dată atât de intelect, cât de voință. Ceea ce definește în mod esențial omul este *agape* plus *eros*, dar natura aceasta esențială nu este și natura existențială a omului. Natura omului este deformată de păcatul originar.

Conflictul dintre Augustin și Pelagiu este unul dintre cele mai importante din istoria Bisericii și poate fi comparat cu disputa trinitară sau cu cea hristologică. Punctul forte cade pe raportul dintre morală și religie, și anume este important faptul de a ști dacă imperativul moral depinde, pentru a putea fi îndeplinit, de grația divină, sau dacă nu cumva chiar grația depinde de imperativul moral. Pelagiu gândește că libertatea este natura esențială a omului, dar greșeala sa constă în faptul de a înțelege greșit această libertate și raportul ei cu grația. Pentru că pentru Pelagiu moartea este un fenomen natural și nu o consecință a căderii, întrucât moartea ține de finitudine. Adam ar fi murit chiar dacă nu ar fi păcătuit. Păcatul adamic îl privește doar pe Adam și neamul omenesc în întregime. Din acest punct de vedere păcatul originar nici nu există. Pentru a fi păcătos fiecare dintre noi, trebuie el însuși să păcătuiască. Simpla descendență adamică nu face din nimeni un păcătos. Răul nu există în afara noastră spune Pelagiu; dacă ar fi așa, religia riscă să nu depășească statul de o simplă etică.

După ce-i condamnă pe manihei, și rezolvă problema răului prin rolul pe care-l joacă libertatea omului, Augustin tratează problema binelui sub triplu aspect: filozofic, teologic și paulin.

Din punct de vedere filozofic, este știut că filozofia obișnuiește să se întrebe asupra celor două suveranități, cea divină și cea umană. Este vorba de preștiința divină mai ales, pe care anticii au înlăturat-o pentru a salva libertatea. Această preștiință nu contravine însă libertății omului. Faptul că

Dumnezeu știe mai înaintea mea ce am să fac eu, nu mă face pe mine, ca om, mai puțin liber, dimpotrivă, adaugă acțiunii mele infailibilitate. Augustin precizează că preștiința lui Dumnezeu, nu afectează acțiunea mea viitoare, la fel cum memoria nu acționează (în sensul de a-l modifica) asupra trecutului. De altfel Augustin face o clară diferență între predestinație și preștiință. Păcatele sunt obiectul preștiinței, nu obiectul predestinației lui Dumnezeu, căci divinitatea nu predestinează pe nimeni la păcat. Răul nu este cauză eficientă, ci, simplu, cauză negativă, deficientă. Voința noastră este cauza, dar voința răului nu este altceva decât voința privativă și care se îndepărtează de adevăr și de ființă. Cauza acestei voințe nu se poate cerceta dincolo de voința însăși. Prin urmare, Dumnezeu cunoaște de la început pe cei care se îndepărtează prin libera alegere de adevărul Său, dar nu îi predetermină în nici un fel. Dumnezeu, poate avea spune Augustin, preștiință fără predestinare, dar nu și predestinare fără preștiință. Dumnezeu nu produce El însuși păcatul, îl cunoaște dinainte, dar dinainte nu-l și predestinează. În ceea ce privește săvârșirea binelui, voința lui Dumnezeu este anterioară omului, iar cu privire la săvârșirea răului, voința sufletului omenesc este anterioară celei a lui Dumnezeu. Augustin încearcă în cel puțin două locuri să concilieze libertatea reală a omului cu preștiința lui Dumnezeu.

Îl combate pe Cicero, căruia i se pare cu neputință de a salva deopotrivă și libertatea omului și preștiința lui Dumnezeu, motiv pentru care Cicero va sacrifica preștiința. Doar din acest punct de vedere Augustin reproșează ceva lui Cicero⁸⁰.

80. *De civitate Dei*, V, 9-10.

81. „Cur ergo non vindicet iustus, quae fieri non cogit praescius? Sicut enim tu memoria tua non cogis facta esse quae praeterierunt, sic Deus praescientia sua non cogit facienda quae futura sunt. Et sicut tu quaedam quae fecisti meministi, nec tamen quae meministi omnia fecisti, ita Deus omnia quorum ipse auctor est praescit, nec tamen omnium quae praescit, ipse auctor est. Quorum autem non est malus auctor, iustus est ultor. Hinc ergo iam intellege qua iustitia Deus peccata puniat, quia, quae novit futura non facit. Nam si propterea non debet retribuere

De libero arbitrio, avertizează că secretul concilierii constă în a nu confunda preștiința cu predestinația sub forma cauzalității⁸¹. Lui Evodius, interlocutorul din *De libero arbitrio*, îi spune: „memoria noastră nu impune nici o necesitate lucrurilor trecute; la fel preștiința lui Dumnezeu nu impune nici o necesitate lucrurilor viitoare”.

Din punct de vedere teologic, problema binelui și a libertății se descoperă prin revelația care descoperă prezența tainică a lui Hristos în om. „Sine me nihil potestis facere” (In., 15,5). Adică se pune pe lângă problema harului lui Dumnezeu, cea a harului supraadăugat; din acest motiv Augustin deosebește între „harul lui Adam” (*auditorium sine qua non*), care era ajutorul în lipsa căruia Adam nu putea persevera în binele în care fusese creat, și, „harul lui Hristos” (*auditorium quo*), care nu este puterea de a persevera în bine, ci perseverența însăși⁸², prin urmare omul nu poate lua poziție de spectator în prezența harului, harul activează și transformă pe om într-un om nou. Harul este necesar pentru reînnoirea omului, căci dacă omul n-ar fi pierit (păcătuit), Fiul Omului n-ar fi venit. Așa după cum noi nu am putut să ne facem singuri, la fel nici nu ne putem reface singuri. Omul poate singur, doar să cadă, ca să se ridice are nevoie de un ajutor care nu se află în el și de la el.

Am amintit mai sus de viziunea paulină a Fericitului Augustin, și, nu întâmplător pentru că, câteva din epistolele pauline servesc lui Augustin în problema predestinării, dar adaugă o alta: libertatea nu este anulată prin căderea lui Adam și prin predestinarea gratuită a lui Dumnezeu? Locurile pauline sunt: „iar dacă este prin har, numai este din fapte; altfel harul nu mai este har” (Romani, XI,6); „celui care face fapte, nu i se socotește plata după har, ci după datorie” (Romani, IV,4); „Și ce ai, pe care să nu-l fi primit? Iar

supplicium peccantibus, quia praevidet peccaturos, nec recte facientibus debet praemia retribuere, quia et recte facturos nihilominus praevidet. Immo vero fateamur et ad praescientiam eius pertinere ne quid cum lateat futurorum, et ad iustitiam, ut peccatum, quia voluntate committitur, ita iudicio eius inpunc non fiat, sicut praescientia non cogitur fieri” *De lib. arb.*, III,4,11.

82. Eduard Ferent, *op. cit.*, pp. 134.

dacă l-ai primit de ce te fălești ca și cum nu l-ai fi primit?” (I Corinteni IV,7); toate acestea pentru ca „orice gură să fie închisă și ca toată lumea să fie vinovată înaintea lui Dumnezeu” (Romani III,19). Fericitul Augustin îl citează pe Sfântul Pavel din această perspectivă în *De gestis Pelagii*, I 4,33 și *De correptione et gratia* 10,28.

Criticat fiind de o anumită inconsecvență, Augustin răspunde în *De praedestinatione sanctorum* (cap. IV,8): „e adevărat dar m-am corijat. De vreme ce mă citiți, pentru ce nu progresați odată cu mine?”. Se poate afirma că în 397, sistemul lui Augustin cu privire la predestinare-libertate-grație este complet. Spre sfârșitul vieții însă Augustin exagerează și formulează teza predestinării absolute care anulează libertatea.

Despre grația de a face binele, după ce omul a început să creadă deja în Dumnezeu, Augustin gândește că cineva o poate merita; totuși, chiar și atunci, cineva o obține mai degrabă prin rugăciune⁸³. Grația perseverenței finale este un dar gratuit, ce se compară cu grația primă a credinței. Cineva poate să o ceară și s-o obțină prin rugăciune⁸⁴. Augustin spune că Dumnezeu, lucrează în noi voința și fapta, că grația ne ajută în același timp de a cunoaște legea și de a o observa⁸⁵. Totuși, el nu suprimă orice activitate a sufletului sub influența grației și orice participare a omului.

Primul impuls spre bine și prima înclinare spre bine, este o mișcare nereflectată, deși vitală; dar, primei mișcări, urmează o a doua reflectată și liberă; Augustin o socotește și pe cea de a doua ca fiind făcută sub influența grației, cu energia și ajutorul acesteia⁸⁶. Dar din acestea reiese că întreaga libertate a voinței omului dispare sub acțiunea grației. Aici s-a înșelat Augustin.

Reprezentând grația ca o delectațiune cerească opusă delectațiunii

83. *Contra duas epist. Pel.*, I,IV,10;P.L.t. XLIV, col. 554.

84. *De dono perseverantiae*, X,15; P.L.t. XLIV, col. 1004.

85. „Simul donans Deus et quid agan scire et quod sciunt adere” *De gratia Cristi et de peccato originali*, I,14; XLIV, col. 199.

86. *De correptione et gratia*, IX,21; P.L.t. XLIV, col. 929.

87. Tixeront, op. cit., pp. 490-492.

terestre, concupiscentei, declară că noi urmăm necesar, pe acela care ne atrage mai mult⁸⁷. Totuși altădată dovedește și admite exercitarea liberului arbitru în bunele sau în relele acțiuni⁸⁸. Dacă păcătuim aceasta este din cauză că nu depunem toate eforturile voinței noastre, ceea ce ar fi necesar .

Necredincioșii rezistă grației vocațiunii credinței pentru că Dumnezeu chemându-i, respectă totuși liberul lor arbitru⁸⁹. Aceasta este deci voluntar și liber că acei care cred, răspund chemării lui Dumnezeu, iar cei care nu răspund o resping⁹⁰. De asemenea nu se află merit fără libertate⁹¹. Se poate ca cineva să nu merite grația primă, dar având credința, poate să facă binele și să dobândească mântuirea⁹². Perseverența finală nu este un merit, dar

88. „nemu erge Deum causetur in corde suo, sed sibimet imputet cum peccat. Meque cum aliqui secundum Deum operatur, alienet hoc a propria voluntate” *De gratia et lib. arb.* IV,I; P.L.t. XLIV, col. 887; sau „Si nolumus, non peccamus, nec praecipere Deus homini quod esset humanae impossibile voluntati” *De peccat. Merit. et remis.*, III,3; P.L.t. XLIV, col. 178.

89. *De spiritu et littera* XXXIII, 58; P.L.t. XLIV, col. 23.

90. *De diversis quaest. ad. Simplic.* I,II,10; P.L.t. XLIV, col. 114.

91. „Quando enim volens facit (homo) tunc dicendum est opus bonum, tunc speranda est boni operis merces ab eo de quo dictum est: qui reddet uniuersum secundum opera sua” *De gratia et liber. arb.* IV,3; P.L.t. XLI. Col. 882.

92. „Nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est si fides hanc impetrat: Neque enim nullum est meritum fidei” *Epist. CXIV*, IV,6; P.L.t. XXXIII, col. 887.

93. *Contra duas epist. Pelag.* III, XXIII,4; P.L.t. XLIV, col. 671; și „...eo ipso quo gratia est evangelica, operibus non debetur; alioquin gratia jam non est gratia (Rom. XI,6). Et mulcis locis hoc saepe testatur (scilicet Apostolus), fidei gratiam praeponebat operibus, non ut opera exstinguat, sed ut ostendat non esse opera praecedentia gratiam, sed consequentia: ut scilicet non se quisque arbitretur ideo percepisse gratiam, quia bene operatus est; sed bene operari non posse, nisi per fidem perceperit gratiam” *De diversis quaest. ad Simplic.*, I,2,2; t. 40, col. III; achiziționarea grației rămâne deci ac un fruct al alegerii: „Vocantis est ergo gratia; percipientis vero gratiam consequenter sunt opera bona, non quae gratiam pariant, sed quae gratia pariantur. Non enim ut ferveat calefacit ignis, sed quia fervet; nec ideo bene currit rota ut rotunda sit, sed quia rotunda est: sic nemo propterea bene

oricine o poate obține prin rugăciunile sale. Recompensa este o grație, fiindcă meritele noastre sunt fructul grației și darurile lui Dumnezeu în același timp⁹³. Meritul presupune starea de dreptate, dar aceasta este starea de grație⁹⁴. Dar credința este începutul grației, este deci grație și pentru aceasta presupune justificarea⁹⁵. Dumnezeu justifică pe unii și osândește pe alții, pentru că prevede faptele bune sau rele ce le va împlini fiecare? Dar atunci, meritele viitoare cauzează grația, chiar, dacă ea este singura cauză a meritelor. O voință bună nu poate nimic fără justificarea divină, dar atunci decretul justificator a lui Dumnezeu, este fără consimțirea voinței. Într-adevăr, Dumnezeu, alege și face voința alesului, bună.

E. Gilson comentându-l pe Augustin, în a sa „*Introduction a l'étude de Saint Augustin*” zice că omul, alege grația prin voință. Alegerea grației, e pentru voință un motiv la care ea consimte la fel de liber ca și cum ar consimți la alegerea păcatului, dacă grația ar greși. Când Dumnezeu vrea să salveze un suflet, e suficient să aleagă fie împrejurările exterioare de care

operatur ut accipiat gratiam, sed quia accepit”. Op. cit., I,2,2; t. 40, col. 113.

94. *Enchiridion* 107,9; P.L.t. XL, col. 314.

95. *De diver. quaest. ad Simplic.* I,II,2; t. XL, col. 111.

96. „An forte illi qui hoc modo vocati non consentiunt, posset alio modo vocati accommodare fidei voluntatem, ut et illud verum sit; *multi vocati, pauci electi*; ut quamvis multi uno modo vocati sint, tamen quia non omnes uno modo affecti sunt, illi soli sequantur vocationem, qui ei capiendae reperiuntur idonei... Ad alios autem vocatio quidem pevenit; sed quia talis fuit qua moveri non possent, nec eam capere apti essent, vocati quidem dici potuerunt, sed non electi; et non jam similiter verum est: igitur non miserentis Dei, sed volentis atque currentis est hominis: quoniam, non potest effectus misericordiae Dei esse in hominis potestate, ut frustra ille misereatur, si homo nolit; quia si vellet etiam ipsorum misereri, posset ita vocare, quomodo illis aptum esset, ut et moverentur et intelligerent et sequerentur” *De div. quaest. ad Simplicianum*, I,2,13; t.40, col. 118 – „Illi enim electi, qui congruenter vocati; illi autem qui non congruebant neque contemperabantur vocationi, non electi, quia non secuti, quamvis vocati. Item verum est: *non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei*, quia etiamsi multos vocet, eorum tamen miseretur,

sufletul se va fi înconjurat, fie grațiile la care voința sa ar vrea să se găsească supusă, pentru ca să consimtă la grația salvatoare⁹⁶. Dumnezeu conferă mai întâi dreptate înainte de a alege pe acela care va primi grația; cu alte cuvinte alegerea nu poate să preceadă justificarea, ci justificarea e cea care precede alegerea. Se pune următoarea întrebare: pentru ce Dumnezeu justifică pe acesta și nu pe acela, și cum se face că unii dintre cei chemați de Dumnezeu nu răspund la apelul său?; întrucât mulți sunt chemați dar puțini aleși⁹⁷. În realitate dacă Dumnezeu voiește, poate să cheme pe toți oamenii, încât nimeni să nu refuze supunerea chemării sale și fără să calce liberul arbitru al omului⁹⁸. Orice voință lucrează și se determină în rațiunea unor motive: în virtutea științei infinite, Dumnezeu știe dinainte căror motive și influențe, liberul arbitru cedează sau refuză consimțământul său⁹⁹. Libertatea în fond este un fapt, fiindcă orice voință este liberă prin definiție, iar preștiința lui Dumnezeu fiind infailibilă, fiindcă Dumnezeu este perfect, trebuie ca preștiința să se împace cu libertatea. Polemizând cu Cicero, Augustin caută să rezolve problema, arătând că: dacă voința este egală libertății, iar preștiința divină a actelor voluntară este prin definiție o preștiință a actelor libere, este contradictoriu a socoti, că preștiința divină a actelor noastre voluntare le face necesare, fiindcă actele voluntare sunt prin esență acte libere¹⁰⁰. Dacă Dumnezeu creează împrejurări unde prevede că libera noastră

quos ita vocat, quomodo eis vocari aptum est, ut sequantur..., nullius Deus frustra miseretur; cujus autem miseretur, sic eum vocat, quomodo scit ei congruere, ut vocantem non respuat” Ibid., col. 119.97. *Ibidem*, I,II,13; P.L.t. XL; col. 118.

97. Ibidem, I,II,13; P.L.t. XL; col. 1188. *Ibidem*, col. 119.

99. „Ita fit ut et Deum non negemus esse praescium omnium futurorum, et nos tamen velimus quod volumus. Cum enim sit praescius voluntatis nostrae, cuius est praescius ipsa erit. Voluntas ergo erit, quia voluntatis est praescius. Nec voluntas esse poterit, si in potestate non erit. Ergo et potestatis est praescius. Non igitur per eius praescientiam mihi potestas adimitur; quae propterea mihi certior aderit, quia ille cuius praescientia non fallitur, adfuturam mihi esse praescivit.” *De lib. arb.* III,III,8; P.L.t. XXXII, 1275.

100. *De praedest. sanctor.*, XVI, 34 P.L.t. XLIV, col. 1024.

alegere se va decide într-un fel, mai degrabă decât într-altul, El obține infailibil de la noi, fără a modifica voința noastră, actele libere pe care dreptatea și înțelepciunea Sa voiesc să le obțină: dar chiar dacă supune voința noastră influenței grației căreia știe că va consimți. Dumnezeu nu face prin aceasta să înceteze de a exista voința, nici să înceteze de a fi liberă. Delectarea grației este pentru ea un motiv asupra căruia consimte liber, precum ar consimți delectării păcatului, dacă grația ar lipsi. Augustin socotește că grația poate să fie irezistibilă, dar nu constrângătoare.

Predestinația divină este previziunea infailibilă a lucrurilor sale viitoare, prin care Dumnezeu pregătește împrejurările și grația mântuitoare aleșilor săi¹⁰¹. Dumnezeu are milă de aceia pe care voiește să-i mântuiască și justifică; pe aceia de care El nu voiește să aibă milă, îi învârtosează neoferindu-le grația în condițiile în care ei ar fi primit-o¹⁰².

Pentru noi oamenii, predestinația este un mister; ceea ce știm sigur este aceasta, că în Dumnezeu nu se află nici o nedreptate¹⁰³. Deci, El are milă de cine-i place și împietrește pe cine îi place; dar, aceasta este în virtutea unei ascunse și nepătrunse dreptăți, a cărei existență putem să o cunoaștem; însă motivele ei nu știm să le aflăm. Toți oamenii au păcătuit în Adam și prin urmare toți oamenii născuți, sau care se vor naște, sunt expuși la condamnare. Ei sunt o masă damnată, masa peccati, masa perditionis. Dumnezeu ar fi putut să nu scoată, să nu separe pe nimeni; condamnarea era dreaptă; *Etiam si nullus inde liberaretur; nemo posset Dei vituperare justitiam*¹⁰⁴. Dar, prin mila curată, separă din această masă pe cei aleși. Aceștia sunt predestinații. Cei neseparați, adică cei care nu sunt aleși de Dumnezeu pentru viața veșnică, sunt reprobații¹⁰⁵. Cei aleși sunt predestinați

101. *De dono perseverantiae*, XIV, 35; P.L.t. XLV, col. 1014.

102. *De div. quaest. ad Simplic.* I, II, 13; P.L.t. XL, col. 118.

103. *Op. imperf. contra Jul. Pelag.*, IV, 45; P.L.t. XLV, col. 1457.

104. *De dono perseverantiae* XVI, 2; P.L.t. XLV, col. 1027.

105. *De corrept. et grat.* XII, 8; P.L. t. XLIV, col. 941.

106. *Epist. CLXXXVI.* 28; P.L.t. XXXIII, col. 814.

ante praevisa merita, iar reprobății *post praevisa da merita*¹⁰⁶.

Între predestinați și reprobăți se află *eadem causa, causa communis*; și unii și alții, cuprinși în aceeași masă, au meritat aceeași soartă; singură voința divină a pus între ei o diferență¹⁰⁷. Deci, de la cădere toți oamenii formează o masă păcătoasă și datornică față de suprema dreptate. Că Dumnezeu iartă de pedeapsă pe cel vinovat, justificându-l, sau îl pedepsește, aceasta nu este nici o nedreptate. Cât despre cine trebuie să sufere pedeapsa divină, sau cine trebuie scutit de ea, aceasta nu este nouă datornicilor a decide sau a ști. Dumnezeu nu obligă pe unii oameni să păcătuiască; pentru că justifică pe alții; și El nu justifică pe unii decât în numele unei nepătrunse dreptăți, ale cărei rațiuni scapă judecății noastre.

Astfel, ultimul cuvânt al lui Augustin, asupra acestei obscure probleme, este o mărturisire de necunoaștere; omul se înclină în fața unui mister de nepătruns. Totuși, puterea misterioasă care prezidează viața noastră, nu este o putere oarbă, nici o voință arbitrară, ci o dreptate și un adevăr: *Neminem damnat nisi aequissima veritate; aequitate occoultissima et ab humanis sensibus remotissima, judicat*.

Taina ce ne scapă, capătă la Augustin o perfectă dreptate. Exacta prevedere a faptelor omenești de Dumnezeu nu alterează în nimic libertatea lor. Admițând că predestinația divină este dreaptă, actele inevitabile ce omul săvârșeste sub influența grației, păstrează ele încă un caracter de libertate?¹⁰⁸

107. *Op. imperf. contra Jul. Pelag.* IV, XLII, 13; P.L.t. 44. Col. 364.

108. Gilson, *op. cit.*, pp. 196-198.

O ISTORIE A LITERATURII RELIGIOASE ROMÂNEȘTI ÎN SECOLUL AL XVII-LEA

Stângă Alin

Situația culturală în secolul al XVII-lea

Secolul al XVII-lea stă sub semnul mărețului act, chiar dacă efemer, realizat de Mihai Viteazul. Unirea înfăptuită de acesta a avut un mare răsunet în sufletul locuitorilor din cele trei Țării Românești. Chiar dacă această unire politică nu a durat, legăturile sufletești dintre români au devenit tot mai puternice, secolul al XVII-lea fiind secolul în care se afirmă tot mai des și mai răspicat apartenența la latinătate a românilor din cele trei provincii și existența unui singur popor. Această idee națională se afirmă și prin „eforturile îndreptate în direcția căutării în traducerea cărților bisericesti și laice a unei norme supradialectale care să facă tălmăcirile accesibile românilor din toate provinciile.”¹

După asasinarea lui Mihai Viteazul la Câmpia Turzii, urmează vremuri

1. Al. Piru, *Istoria literaturii române de la origini până la 1830*, București, 1977, p.76.

tulburi de lupte interne și războaie sângeroase cu vecinii, până când zărilor încep să se însenineze cu urcarea pe tron a lui Matei Basarab în Țara Românească și Vasile Lupu în Moldova, ca exponenți ai curentului național.

Cultura românească, aflată multă vreme sub influența cele slave, era în căutarea unor noi orizonturi. Impresiile aduse de solii domnilor din Occident, contactul intim cu cultura Apusului a unor domni ca Radu Mihnea, care se formase la Veneția, sau a lui Petru Cercel, pribeag la curțile italiene și franceze, alcătuitor de frumoase stihuri italiene; accesul unor studenți din Țările Române la școli și universități străine; încercările unui Despot Eraclid de a înființa școli superioare cu profesori aduși din Apus și alte multe prilejuri trezesc interesul pentru cultura latină. „*Instinctul lor de rasă și de cultură îi ducea uneori peste vicisitudinile vremurilor către marele izvor de apă vie al latinității.*”² Această aplecare spre cultura și limba latină o găsim mărturisită de Udriște Năsturel în prefața de la *Imitația lui Hristos* (1647):

„*Când am ajuns la vârsta adolescenței am dobândit în inima mea, prin grația lui Dumnezeu, o mare și aprinsă dragoste pentru limba romană sau latină, înrudită în chip evident cu a noastră, în așa fel că, neavând aproape alte gânduri în cugetul și în inima mea, zi și noapte fără încetare eram aprins pentru limba latină și pentru învățarea ei. Am mers așa până când un profesor, care învăța înțelepciunea și știința, a binevoit să adape setea inimii mele care ardea de dragoste pentru învățarea acestei limbi.*”³

În Moldova, contactul cu cultura occidentală a fost mai rodnic, deoarece vecinătatea cu regatul Poloniei, unde se găsea mitropolitul de origine română al Kievului (Ucraina aflându-se, la acea dată, încorporată în acesta) Petru Movilă, făcea mai ușoară influența culturii latine.⁴

Începând cu a doua jumătate a veacului al XVII-lea o nouă influență se face simțită în cultura română, cea grecească. Dacă până acum traducерile se

2. N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, București, 1996, pp. 151-152.

3. Apud N. Cartoian, *op. cit.*, p152.

4. Pentru ajutoarele acordate de Petru Movilă Țărilor Române, P.P. Panaitescu, *Petru Movilă și românii*, revista BOR, LX, nr. 9-10/ 1942.

faceau după cărți slavonești, care erau la rândul lor traduceri după originalele grecești, de acum înainte se merge direct la izvorul original, tălmăcirile făcând-se direct din elină.

După cum spuneam mai înainte secolul al XVII-lea este secolul trezirii sentimentului național. Acest fapt se manifestă și în Biserică prin introducerea limbii române în cultul divin. Acest lucru se face însă treptat, căci, chiar dacă se ajunsese ca în a doua jumătate a veacului nici măcar preoții să nu mai înțeleagă limba în care slujeau, în virtutea tradiției moștenite din moși-strămoși, orice încercare de naționalizare a cultului ar fi părut o încercare de alunecare în erezie, mai ales că acest deziderat, al introducerii limbilor naționale în cult, era unul din punctele principale ale Reformei apusene⁵. Mai întâi se traduce și se citește în biserică Cazania, apoi se traduc și se utilizează în cult Evanghelia și Apostolul, ca abia spre sfârșitul secolului să se traducă și textul rugăciunilor.

În Transilvania situația era diferită. Românii de aici erau supuși unor puternice presiuni din partea calvinilor, iar mai târziu a catolicilor. După cum aminteam mai sus unul din punctele principale al Reformei era introducerea limbilor naționale în Biserică. Însă românii de aici, aflați tot timpul sub spectrul propagandei calvine, priveau această naționalizare a cultului cu mari rezerve. O cedare pe acest teren ar fi putut atrage după sine, mai curând sau mai târziu și admiterea celorlalte puncte eterodoxe calvine. Menținere limbii slave în oficierea cultului era o măsură impusă nu atât de tradiția moștenită de la înaintași, cât mai ales de necesitatea păstrării unității etnice. În această luptă a lor au primit sprijinul fraților de peste munții. Trebuie amintit aici ajutorul dat de domnii Matei Basarab și Constantin Brâncoveanu ai Munteniei și Vasile Lupu al Moldovei, care consta atât în trimitere de ajutoare bănești, cât și în cărți și material tipografic.

5. Reticența credincioșilor față de aceste încercări este foarte bine reliefată de o notiță însemnată de Popa Constantin din Dorna pe una din foile *Codicelei Voronețean* : „Această carte este scrisă pe rumânie și nu-i bună de nimic.”, apud N. Cartoian, *op. cit.*, p. 161.

În acest secol, care reprezintă apogeul culturii medievale românești⁶, alături de domnitori stau ierarhi luminați: Varlaam (1632-1653) și Dosoftei (1671-1686) mitropoliți ai Moldovei, Teofil (1636-1648), Ștefan (1648-1653 și 1655-1668), Teodosie (1668-1672 și 1679-1708) și Antim Ivireanul (1708-1716) ai Ungurovlahiei, episcopul Mitrofan de la Huși (1682-1686) și Buzău (1691-1702), precum și cărturari laici: Grigore Ureche și Miron Costin, Udriște Năsturel, Nicolae Milescu, Constantin Cantacuzino Stolnicul, frații Radu și Șerban Greceanu, iar ceva mai târziu Dimitrie Cantemir. Tot acum numărul tipografiilor crește: Câmpulung (1635), Govora (1637), Dealu (1644), Târgoviște (1646), București (1678), Buzău (1691), Snagov (1696), Râmnic (1705), Iași (1642), unele cu o existență efemeră, iar altele, București, Iași, Râmnic și Buzău, au o activitate îndelungată.

Literatura religioasă în Țara Românească

Prima carte apărută în Țara Românească în secolul al XVII-lea este *Molitfelnicul slavonesc*⁷ apărut de sub teascurile tipografiei de la Câmpulung⁸ (Dl' gopolie), în 1635. Cu această carte se deschide seria

6. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania*, Cluj-Napoca, 1992. I. Bianu și N. Hodoș, în *Bibliografie Românească Veche (1508-1830)*, București, 1903, enumără 82 de tipărituri din cele trei Țări Românești, pp.103-389.

7. Descriere cărții potrivit *BRV*, p. 103: format în 4°, cu 266 foi în caiete de câte 4 foi, paginația cu litere chirilice.

8. În vara anului 1635, Matei Basarab se adresase călugărului croat Rafail Levakoviæ, care conducea o tipografie slavă la Roma, propunându-i să vină în Muntenia. Dar, dat fiind că acesta întârzia să vină, domnitorul încredințează călugărului Meletie Macedoneanul organizarea unei tiparnițe. Acesta se formase în atmosfera spirituală a Sfântului Munte, trăind o vreme la Zografu. De aici a mers în Rusia Mică, unde a învățat tiparul în mănăstirile lui Petru Movilă. El este trimis de domnitor, împreună cu ieromonahul Nectarie din Paflagonia, cu daruri la

tipăriturilor rusești (până acum caracterele au fost sârbești, origine din Veneția, iar ortografia era bulgărească sau sârbească) în Muntenia.⁹ Tipografia este mutată apoi la Govora. Aici va apărea, în 1637, o *Psaltire slavonească*¹⁰, în prefața căreia Matei Basarab se adresa astfel cititorilor săi cu privire la valoarea cărților: „*Vă rog dar pe voi conlocuitorii țării noastre și mai ales pe voi frați ce veți fi după noi și cu voia lui Dumnezeu veți stăpâni această țară, să păstrați cu îngrijire acest dar ... căci este comoară mai scumpă decât toate comorile pământești; căci aurul și argintul și pietrele sunt comori trupești, ele înfrumusețează numai vremelnicele trupuri, iar comoara această înfrumusețează sufletul omenesc.*”¹¹

Între 1638 și 1640, când se tipărește *Pravila* de la Govora, de sub teascurile tipografiei de aici mai apar: în 1638 un *Ceaslov slavonesc*, alcătuit de Meletie Macedoneanul, iar tiparul executat de Ștefan din Ohrida; în 1639, un *Paraclis al Preciste*, cuprinzând și elemente de catehism (Decalogul, cele 7 păcate capitale etc.), precum și fragmente de Sinaxar și Pascalie; un *Ceaslov*¹², în 1640, tipărit de Meletie Macedoneanul; între anii 1638-1641 se

mitropolitul Kievului, care le dăruiește o tipografie chirilică completă. De asemenea îl trimite și pe meșterul tipograf Timotei Alexandrovici Verbicki, care condusesese tipografia Lavrei Pecerska. El rămâne în Țara Românească până în 1642. Atunci vine la noi Ivan Kunotoviæ, fostul conducător al tipografiei Frăției Ortodoxe din Lwow. La școala acestor tipografi ucrainieni se va forma, cu vremea, o întreagă echipă de ucenici tipografi printre sârbii stabiliți în jud. Vâlcea: Procopie, Preda și Radu Stanciovici, Teodor și Lupu Dimitrievici. N. Cartoian, *op. cit.*, p.160. Cu privire la tipografiile din Țările Române *Istoria Literaturii Române*, I, București, 1970, pp. 315-318.

9. I. Bianu și N. Hodoș, *op. cit.*, p. 103

10. Format în 4°, în caiete de câte 4 foi fiecare; 17 rânduri pe pagină. *BRV*, p.106.

11. *Ibidem*, pp. 104-105.

12. Ștefan Pașca, *O tipăritură munteană necunoscută din sec. al XVII-lea: Cel mai vechi Ceaslov românesc. Studiu istoric și de limbă*, Academia Română. Studii și Cercetări, XXXVI, Buc. 1939. Descrierea, potrivit *BRV*, p. 21, este: în 8°, din 16 caiete de câte 8 foi; 13 rânduri pe foaie.

tipărește de către Ștefan din Ohrida o *Psaltire slavonească cu Ceaslov*¹³. După tipărirea Pravilei, în 1640, la tipografia de la Govora apare o *Evangelhie învățătoare* (o Cazanie), în 1642. Această Cazanie, însă, nu a fost terminată, tipărirea ei completă făcându-se la mănăstirea Dealu, unde a fost mutat materialul tipografic de la Govora. La această primă parte a ei se pare că a contribuit și Udriște Năsturel, deși nu se știe în ce mod, numele lui fiind amintit în predoslovie.

Înainte de a trece la cărțile publicate la tipografia de la Dealu, mai sunt de amintit două cărți publicate la Câmpulung: în 1642, apare *Învățăături*¹⁴, o traducere din limba greacă în cea românească, făcută de egumenul de la Câmpulung, Melchisedec, și un *Antologhion slavonesc*, apărut în 1643, tipărit de Ștefan, tipograf sârb și Ivan Kunotoviæ, tipograf rus. Cartea cuprinde și două predoslovii (prima fiind o mulțumire adresată domnului) semnate de Orest (Udriște) Năsturel.

După tipărire în 1642, la Govora, a Cazaniei, tipografia este mutată la mănăstirea Dealu. În 1644, aici se tipărește *Evangelhia învățătoare*. La tipărirea ei s-au folosit coli din Cazanیا tipărită la Govora (primele 385 de pagini), restul fiind reproduceri după Cazanیا lui Varlaam, apărută la Iași, cu un an înainte, 1643. Dacă la cea de la Govora cu tiparul s-a ostenit Meletie Macedoneanul, la cea de la Dealu a lucrat Ivan Kunotoviæ împreună cu un grup de ucenici.

La 15 aprilie 1647 Udriște Năsturel termină de tradus din latină în slavonește și tipărește la mănăstirea Dealu, *Imitația lui Hristos* (o celebră

13. Ștefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi*, Chișinău, 1992, p. 284, dă ca an al apariției doar 1638, iar ca autor pe Meletie Macedoneanul.

14. Titlul complet este *Învățăături peste toate zilele alese den multe dumnezeiești cărți de folosință tuturor creștinilor prepuse de pre limba grecească*. Este un mic tratat de morală, în 4°, de 55 foi, cuprinzând învățături privitoare la dragoste, la „răotate cum să le răbdăm cu mulțumire câte ne vin asupra”, la iubirea de arginți, milostenie, pocăință, rugăciunea domnească, moartea omului, etc. N. Cartoian, *op. cit.*, p. 163.

carte de mistică apuseană, apărută în secolul al XIV-lea și atribuită lui Toma de Kempis). Cartea apărea cu cheltuiala doamnei Elina, soția lui Matei Basarab și sora lui Udriște Năsturel.¹⁵ Aceasta este ultima tipăritură de la tipografia domnească de la Dealu.

Până la moartea lui Matei Basarab (1654), în tipografia mitropoliei de la Târgoviște apar o serie de cărți de cult. În 1649 se tipărește un *Penticostar slavonesc*, tot cu cheltuiala doamnei Elina, și *Triodul postului*¹⁶. În 1650 apare *Pogribania preoților*¹⁷, cuprinzând slujba de înmormântare a preoților. Textul rugăciunilor este în slavă, iar tipicul în românește. În anul următor, 1651, apare *Mysterio*¹⁸. Cartea cuprinde primele două Sfinte Taine: Botezul și Mirungerea. De asemenea mai cuprinde și o lungă prefață, în care mitropolitul Ștefan explică importanța celor două taine în viața Bisericii. În 1652, alături de *Îndreptarea Legii*, tradusă de monahul Daniil Panoneanul, apare și *Târnosania*, cuprinzând slujba de sfințire a locașului de cult. Și această carte este bilingvă, cu textul rugăciunilor în slavă și tipicul în română.

15. Titlul complet al cărți este: *Carte despre imitarea lui Hristos, cu ajutorul lui Dumnezeu și cu porunca și cu toată cheltuiala prealuminătei și drept credincioasei prințese doamnei Elina, stăpâna Ungrovlahiei transalpine, soția prealuminatului Domn și Voevod Io Matei Basarab, cu osteneala adevăratei sale rude Orest Năsturel, al doilea logofăt, tradusă acum din limba latină în limba slavonă.*” În 8°, de 7+216+10 foi numerotate (titlul, versuri și predoslovia, textul, epilogul și erata), tipar negru, cu 21 de rânduri pe pagină. Prefața este adresată mitropolitului Varlaam al Moldovei. BRV, IV, pp. 194-200. Tot Udriște Năsturel este autorul traducerii din slavă a romanului popular *Varlaam și Ioasaf*. Acesta însă nu a văzut niciodată lumina tiparului, el circulând numai în manuscrise.

16. BRV, I, pp. 171-175. I. Bianu și Dan Simionescu, în BRV, IV, Buc., 1944, p. 200, consideră că acestea două nu reprezintă de fapt decât una și aceeași carte.

17. Un volum în 4° mic, având 52 de foi, cu 19 rânduri pe foaia plină și tipar în două culori. BRV, I, pp. 175-177.

18. În 4° de 8 foi nenumerate și 53 foi numerotate, cuprinse în caiete de câte 4 foi, având 23 de rânduri pe foaie; tiparul fiind executat în două culori. BRV, I, pp. 178-183.

După moartea lui Matei Basarab, timp de 24 de ani pe tronul Țării Românești se perindă șase domni, nici unul cu o domnie mai lungă de patru ani. Invazia ungarilor în țară, răscoala sângeroasă a armatei de mercenari alcătuită din seimeni sârbi și din dorobanți (1655), în care pier și câțiva boieri de frunte, precum și luptele dintre partidele de boieri (a Bălenilor și a Cantacuzinilor), la acestea se adaugă participare țării la campaniile turcești și birul tot mai apăsător, fac ca activitatea tipografică să înceteze. Abia o dată cu urcarea pe tron a lui Șerban Cantacuzino se reia tipărirea de cărți. Această nouă perioadă de înflorire a culturii este dominată de figurile a doi domni: Șerban Cantacuzino (1678-1688) și Constantin Brâncoveanu (1688-1714).

În această epocă cultura slavă din Biserică dispare (cu toată stăruința mitropolitului Antim Ivireanul de a o reînvia: în 1697 el publică o *Gramatică slavonească*, iar Brâncoveanu întemeiază o școală pentru învățarea limbii slavonești) în locul ei își croiesc drum elemente de cultură greacă¹⁹.

În primul an al domniei lui Șerban Cantacuzino, 1678, apere cartea intitulată *Cheia înțelesului*²⁰. Este o traducere a cărții lui Ioanikie Galetovski, arhimandrit al Cernigovului, tipărită la Lwow. Cuprinde 18 predici la duminici și sărbători, cu învățături din Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți. Cartea are o prefață semnată de mitropolitul Varlaam al Țării Românești, în care acesta arată că a adus „*dascăli de tipografie*” și a „*ridicat tipariu de tipărit cărților*” în București.

În anul 1680 apare de sub teascurile nou înființatei tipografii o a doua

19. Domnul Șerban Cantacuzino, care știa bine grecește (ca și nepotul său Constantin Brâncoveanu) a creat la București, în 1679, o Academic, în care limba de predare era greaca. Școala funcționa la mănăstirea Sf. Sava și avea profesori plătiți din visteria statului. Printre aceștia se numărau: Ioan Comnenul, care făcuse studii de teologie și medicină în Italia și care predă științele fizico-naturale (mai apoi a mitropolit al Dristrei, sub numele de Ierotei); Gherman de Nissa, fost director al Academiei grecești de la Constantinopol, el ajutând la traducerea Bibliei de la 1688.

20. In folio de 4 foi nepaginate și 108 foi paginate. Tiparul negru cu ornamente; pagina încadrată are 32 de rânduri. *BRV*, I, pp. 217-222.

carte, un *Liturghier*²¹. Tipicul cărții este în română, iar textul rugăciunilor a fost păstrat în limba slavonă. Motivul pentru care nu s-a făcut o traducere completă este arăta de mitropolitul Teodosie, în „*Epistola dedicatoria*” (una din predoslovi): „*Liturghia toată a o prepune pe limba noastră și a o muta nice am vrut nice am cutezat... pentru scurta limba noastră ce iaste.*”²² În 1682 apare o *Evangelhie*, iar în 1683 apare un *Apostol*, având și acestea textul bilingv.

Sfârșitul domniei lui Șerban Cantacuzino coincide cu tipărirea uneia din cele mai importante și monumentale lucrări din istoria bisericească și culturală a veacului al XVII-lea. Este vorba de *Biblia de la 1688*, cunoscută și sub numele de *Biblia lui Șerban* sau *Biblia de la București*.²³ Tipărirea ei a început sub domnia lui Șerban Cantacuzino și s-a încheiat în primele luni de domnie ale lui Constantin Brâncoveanu.²⁴ Cartea a fost tradusă de frații Radu și Șerban Greceanu, iar printre izvoarele folosite de traducătorii ei se numără: pentru Vechiul Testament: *Palia* de la Orăștie și *Biblia* lui Nicolae Milescu, iar pentru Noul Testament: textul *Evangelhiei* și *Apostolului* de la începutul domniei lui Șerban Cantacuzino, *Noul Testament* a lui Simion Ștefan și chiar tipăriturile lui Coresi²⁵.

„*Această utilizare a izvoarelor anterioare nu scade cu nimic valoarea și semnificația ei în cultura românească. Biblia lui Șerban este sinteza tuturor eforturilor îndeplinite de cărturarii români în cele mai vitrege împrejurări, timp de trei veacuri, în toate Țările Românești, pentru a înveșmânta cuvântul*

21. În 4° de 11 foi ne numerotate și 127 numerotate; tipărit cu negru și roșu, cu 21 rânduri pe pagină. *BRV*, I, pp.230-237.

22. *Ibidem*, p. 235.

23. Descrierea ei în *BRV*, I, p.281 este următoarea: în folio, de 5 foi nenumerate, 932 numerotate și o foaie la sfârșit nenumerotată; în caiete de câte 4 foi, cu textul pe două coloane, având 59 de rânduri pe pagină.

24. Cu privire la politica religioasă și tipăriturile muntene din epoca sa, N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, II, București, 1930; capitolul cu același titlu, pp. 9-14.

25. N. Cartoian, *op. cit*, p. 353.

Domnului în haina limbii naționale.”²⁶

Anul 1691 aduce publicare, tot sub traducerea fraților Greceanu, a *Mărgăritarelor* Sfântului Ioan Gura de Aur.²⁷ Radu Greceanu împreună cu Constantin Cantacuzino traduce, în același an, *Pravoslavnică mărturisire a soborniceștii și apostoleștii Bisericii Răsăritului* a lui Petru Movilă de la sinodul de la Iași, din 1642. Traducerea se face după ediția greacă publicată în Olanda în anul 1677 și apare la nou înființata tipografie de la Buzău, condusă de episcopul Mitrofan. El (Mitrofan) este și traducătorul cărții numită *Albină*, tipărită în 1689.²⁸ Ea este o culegere de citate din Sfânta Scriptură, Sfinții Părinți și filozofi ai antichității. Tot de sub teascurile tipografiei de la Buzău și tot sub îngrijirea lui Mitrofa vor apărea, în 1698, pentru prima dată în limba română, cele *12 Mineie*.²⁹ Traducătorul este Radu Greceanu, el folosindu-se de „*Synaxarul grecesc și minei grecești*.”

Sfârșitul secolului aduce cu sine apariția unei noi personalități pe scena culturală a Țării Românești. Este vorba de viitorul mitropolit Antim Ivireanul (1650-1716).³⁰ Acesta va străluci desăvârșit la începutul veacului al XVIII-lea, însă bazele activității sale culturale au fost puse încă de când era simplu călugăr. În ultimii ani ai secolului al XVII-lea el publică mai multe

26. *Ibidem*.

27. Descrierea potrivit *BRV*, I, p. 315-321 este: în 4° de 6 foi nenumerate și 178 numerotate; tiparul cu negru, afară de titlul cărții și cel pentru intrare în materie (aceleași caractere ca ale Bibliei din 1688), având 41 de rânduri pe pagină.

28. Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești* (BAR 1-1600), București, 1978, p. 303. Numărul *ms.* este 1375.

29. Descrierea celor 12 volume în *BRV*, I, pp. 365-369. În Țările Românești circulau în secolul al XVII-lea manuscrise slave și grecești cuprinzând minciela pentru fiecare lună în parte. P.P. Panaitescu, *Manuscrise slave în Biblioteca Academiei RPR*, I, Buc., 1959, pp. 65-80, amintește 10 astfel de manuscrise, iar Constantin Litzica, *Catalogul manuscriptelor grecești*, București, 1909, p. 174, amintește un Minei pe luna august; nr. *ms.* 340.

30. Cu privire la viața și activitatea sa, Mircea Păcurariu *Istoria Bisericii ortodoxe Române*, II, pp. 141-160.

cărți în grecește: *Învățăturile lui Vasile Macedoneanul către fiul său Leon* (octombrie 1691), aceasta fiind prima tipăritură cunoscută la care a lucrat³¹; *Slujbele Sfintei Parascheva celei Noue și a Sfântului Grigorie Decapolitul* (1692); *Antologhion* (1697); *Manual despre câteva nedumeriri* a lui Ioan Karyophylles (1697) și *Discurs panegiric despre Împăratul Constantin* (1697); *Mărturisirea credinței ortodoxe. Expunere despre cele trei virtuți* (1699).³²

În limba română el a publicat o serie de cărți de uz liturgic: în 1693 tipărește o *Evanghelie*; în 1694 o *Psaltire*; cu *Orânduiala slujbei Sfinților Constantin și Elena*, apărută în 1696 se deschide seria de tipărituri de la mănăstirea Snagov. În 1697 publică aici o *Evanghelie*, iar în 1698 *Acatistul Născătoarei de Dumnezeu*. În anul 1699 apare, în traducerea sa, lucrarea cu caracter polemic a lui Maxim Peloponezianul *Carte sau lumină cu drepte dovediri din dogmele Bisericii Răsăritului asupra dejghinării papistașilor*, în care sunt atacate punctele de divergență între ortodocși și catolici³³. Cu această carte se încheie activitatea culturală în Muntenia veacului al XVII-lea.

Literatura religioasă în Moldova

Din punct de vedere al numărului de cărturari Moldova lui Vasile Lupu (1634- 1653) era superioară Munteniei lui Matei Basarab. În Divanul țării se găseau mari cărturari: cronicarul Grigore Ureche, marele logofăt Todirașco, un bun cunoscător al limbii latine, logofătul Eustratie Dragoș, cunoscător de limbă greacă și latină.

De asemenea sunt întâlniți, în casele marilor boieri, dascăli iscusiți, unii

31. *Dicționar cronologic: Literatura Română*, Buc., 1979, p. 45.

32. Pentru titlurile complete și descrierea acestor cărți *BRV*, I, pp. 324-326, 326-229, 347-349, 349-350, 350-351, 378-389.

33. *Ibidem*, pp.330-335, 335-337, 341-343, 343- 344, 347-349, 349-350, 370-372. Acatistul este amintit de Mircea Păcurariu, *op. cit.*, II, p.143, în *BRV* nu apare.

dintre ei venind chiar de peste munți. Unul dintre aceștia a fost și Toader diiacul, din satul Feldra, pe Someș, care venise în satul Calafendești, pe moșia boierului Constantin Ciogolea. De la el ni s-a păstrat un frumos cuvânt de înmormântare la moartea Sofroniei, mama lui Constantin, datat 17 martie 1639.³⁴

Însă cei mai de seamă cărturari moldoveni ai veacului XVII s-au ridicat din rândul ierarhilor: mitropoliții Varlaam (1632-1653) și Dosoftei (1671-1686).³⁵

Fiu de răzeș, tuns în monahism de mitropolitul Atanasie Crimca (1608-1629)³⁶, Varlaam ajunge în 1610 egumen la mănăstirea Secu și duhovnic al domnului Miron Barnovski, care îl folosește și ca sol diplomatic la Moscova. În 1632 ajunge mitropolit al Moldovei. La îndemnul său domnitorul Vasile Lupu înființează la mănăstirea Sfinții Trei Ierarhi, un colegiu și o tipografie. Ajutorul pentru acestea le primește de la mitropolitul Kievului, Petru Movilă. Acesta îi trimite materialul tipografic și o misiune de patru profesori ruteni, în frunte cu Sofronie Pociaski, rectorul Colegiului din Kiev.

Încă din tipul șederii la Secu, el a dovedit înclinare spre carte, traducând, în 1618, *Leavșița* Sfântului Ioan Scărarul. Sub conducerea lui Varlaam, tipografia instalată în chiliile de la mănăstirea Trifestitelor, a tipărit numai cărți în limba română.

Prima carte în limba română ieșită de aici a fost *Carte românească de*

34. G. Ștrempel, *op. cit.*, p. 51, Ms. 167 (un miscelaneu teologic cuprinzând alături de această cuvântare și un *Molitvelnic slavonesc*).

35. Despre cei doi ierarhi și bibliografii, Mircea Păcurariu, *op. cit.*, II, pp. 16-31 și pp. 94-112, N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, I, București, 1928 pp. 302-326, 391-403.

36. Și acesta un mare iubitor de cultură. În 1616 el copiază și ornează o *Psaltire*, un *Liturghier* și un *Tetraevanghel* pe care le dăruiește mănăstirii Dragomirna; în 1626 scrie o *Pravilă monahală*, în limba română. El este autorul și al unui *Vers de plângere al omului căzut în păcate către sufletul său*, în limba slavonă. *Dicționar cronologic: Literatura română*, p.26, 27, 28; Mircea Păcurariu, *op. cit.*, II, pp. 5-15.

învățătură sau Cazania³⁷, în anul 1643. Ea cuprinde 74 de predici pentru toate duminicile de peste an și pentru unele sărbători mai importante. Cele mai multe pleacă de la explicarea Evangheliei citită în ziua respectivă și cuprinde sfaturi morale de înfrânare a patimilor. Cuprinde de asemenea și predici la sărbătorile unor sfinții (Sfântul Dimitrie, Nicolaie, Gheorghe etc.), între care și două ale unora cu directă legătură cu Moldova: Sfântul Ioan cel Nou, protectorul Moldovei, ale cărui moaște se găseau la Suceava, și Sfânta Muceniță Parascheva, ale cărei moaște fuseseră aduse de la Constantinopol de către Vasile Lupu și așezate în Iași la Sfinții Trei Ierarhi.

A doua carte, tot în română, ieșită de sub teascurile tipografiei lui Vasile Lupu, a fost *Cele șapte taine*³⁸, în 1644. Ea cuprinde explicarea Tainelor, normele după care acestea se săvârșesc și canoanele stabilite pentru diferitele abateri.

Ultima carte cu caracter religios publicată de mitropolitul Varlaam, în 1645, este *Răspunsul la Catehismul calvinesc*.³⁹ În anul 1644, aflând-se

37. Titlul complet al lucrării este „*Carte românească de învățătură la dumenecele preste an și la praznicele împărătești și la svânți mari, cu dzisa și cu toată cheltuiala lui Vasile, Voievodul și Domnul Țării Moldovei, din multe scripturi tălmăcită din limba slavoniască pre limba româniască de Varlaam, Mitropolitul de Țara Moldovei în tipariul domnesc, în mănăstirea a Trei Svatiteli, în Iași, de la Hristos 1643.*”; iar descrierea ei: in folio, de trei foi ne numerotate la început, 384+116 numerotate și 3 foi la sfârșit. Tiparul în două culori, cu două feluri de caractere: în partea I (f. 1-218) numai caractere mari, în a II-a se întâlnesc ambele tipuri de caractere, iar în cea de III-a numai din cele mici. Pagina are 19-28 de rânduri. BRV, I, pp. 137-143.

38. Titlul complet „*Șapte taine a Besearecii, tipărite cu învățatura și cu toată cheltuiala Măriei sale Ioan Vasile Voevoda în tipariul cel domnesc în târg în Iași, vl(ea)to 7153 (1644) noiembrie 8.*”, iar descrierea: in 4° de 4 foi și peste 339 pagini, tipar în două culori; cu 17 rânduri pe pagină. BRV, I, pp.147-150.

39. Titlul cărții este „*Carte care se cheamă Răspuns împotriva Catehismului calvinesc, făcută de părintele Varlaam, Mitropolitul Suciavei și Arhiepiscopul Țării Moldovei. Tipăretă v leto, bytia mira 7153, spseniaje mira 1645.*

într-o solie la curtea lui Matei Basarab, mitropolitul Varlaam găsește în bibliotecă la Udriște Năsturel un *Catehism calvinesc*, publicat în 1640. Având vie în memorie întâmplarea tragică a mitropolitului Iorest al Transilvaniei, hotărăște să ia apărarea ortodocșilor din Ardeal și să combată învățătura calvină care atenta la unitatea etnică a românilor. El convoacă în 1645 un sinod la Iași, la care participă și reprezentanți din Muntenia, căruia îi supune spre dezbatere cartea sa. El combate punct cu punct, cu ajutorul temeiurilor din Sfânta Scriptură, doctrina calvină cu privire la păcatul originar și curățirea lui prin Botez, la raportul dintre faptele bune și mântuire, la cultul sfinților și al icoanelor și la doctrina predestinării. Aceasta carte este prima și singura lucrare originală cu caracter polemic din literatura noastră veche.⁴⁰

Dacă prima jumătate a secolului XVII a fost marcată de mitropolitul Varlaam, în cea de-a doua parte a acestuia își va desfășura activitatea celălalt mare ierarh al Moldovei, Dosoftei. Acest călugăr poliglot (cunoștea: greaca, latina, slava, poloneza, etc.), „*blând ca un miel*” (după cum îl descrie cronicarul Neculce), s-a născut la 1624, iar la 1649 era monah la Probota. În 1658 este ales episcop de Huși, în 1659 este mutat la Roman, iar în 1671 este ales mitropolit al Moldovei. Va muri în decembrie 1693, în Polonia, unde fusese dus în exil de regele Sobieski.

Cu toate că vremurile nu i-au fost favorabile, Dosoftei reface, cu material adus de la Moscova, tipografia lui Vasile Lupu, care se ruinase între timp, și pune sub tipar cărțile traduse chiar de el, care așteptau de mult să apară. Din rândul cărților de cult el tipărește în limba română: *Acatistul Născătoarei de Dumnezeu* (acesta apare la tipografia mănăstirii Uniev, în 1673), *Dumnezeiasca Liturghie* (în 1679 și retipărită în 1683), *Psaltirea slavo-română* (1680), *Molitvenicul de-nțăles* (1681, cuprinzând slujba logodnei, cununia, maslu și înmormântarea), *Octoih* și *Paremiile* (amândouă în 1683).⁴¹

40. Ștefan Ciobanu, *op. cit.*, p. 278.

41. DescrIERca acestor cărți în *BRV*, I, pp. 215, 222-225, 226-230, 237-240, 263-269.

Însă două sunt cărțile prin care Dosoftei a rămas pentru totdeauna în galeria marilor cărturari ai poporului nostru. Prima dintre acestea este *Psaltire în versuri*.⁴² Ea apare în 1673 la Uniev. După cum mărturisește însuși autorul, la ea a lucrat „cu multă trudă și vriame îndelungată”, în „cinci ani foarte cu osârdie mare”. În versificarea psalmilor el se folosește de modelul poetului polon Ioan Kochanowski, însă acesta nu poate fi considerat ca un izvor principal, ci doar un impuls. De aceea cei mai frumoși psalmi n-au nici o legătură directă cu poetul polonez.⁴³

Opera lui Dosoftei constituie prima încercare serioasă de versificare în limba română. Munca lui devenind și mai importantă dacă se are în vedere că el a avut de luptat cu toate greutățile, limba română a timpului nu fusese mlădiată la necesitățile ritmice ale versului.⁴⁴

A doua operă este *Viețile sfinților*⁴⁵, apărută la Iași între anii 1682-1686. Este o traducere din „*grecește și elliniaște din 12 Miniae a svintei Besiarici, și din cărțile vistiarului Besiaricii pre limba rumânească cu lungă nevoie, și cu Lexicoane de- agiunsu tălmăcită...*”.⁴⁶ Ea cuprinde două grupe de legende: o primă grupă, mai mică, este formată din legende referitoare la Mântuitorul, la Maica Domnului și la Sfinții Apostoli, mai toate extrase din

42. In 4° de 6 foi fără paginație și 258 foi cu paginație, tiparul negru, roșul numai titlul, dedicația și începutul Psaltirii; caractere de trei mărimi. *BRV*, I, pp. 209-214. Volumul mai cuprinde pe f. 265r. versurile lui Miron Costin cu privire la originea latină a românilor; pe f. 256v. 12 versuri cu cuprins religios: *Apostrof*; pe ultima foaie se află expunerea de credință a Sfântului Ambrozio și a lui Augustin, în limba slavă.

43. *Crestomație de literatură*, p. 161.

44. N. Cartoian, *op. cit.*, p. 192.

45. Cartea se prezintă sub forma a 4 volume in folio: vol. I cuprinde lunile septembrie-decembrie (8 foi nenumerate și 248 numerotate), vol. II ianuarie-februarie (88 foi nenumerate), vol. III lunile martie-iunie (peste 152 foi), Vol. IV iulie-august. Tiparul este negru, cu caractere de trei mărimi, având 35-36 rânduri pe pagină. *BRV*, I, pp. 240-246.

46. *Ibidem*, p. 240.

evangheliile apocrife; a doua grupă, mai mare, este formată din legende de martiri și ale asceților. Datorită limbajului ei foarte familiar majorității credincioșilor care o ascultau în biserică, multe din aceste vieți de sfinți au trecut în legende populare și în colinde.⁴⁷ Cu această carte se încheie munca lui Dosoftei în Moldova, căci în 1686 este dus în captivitate în Polonia. Însă nici aici nu renunță la activitatea cărturărească. Aici el traduce numeroase cărți religioase din limba greacă în cea rusă: *Istoria Bisericească* și *Vedenia Tainică*, amândouă aparținând lui Gherman al Conctantino-polului, *Carte împotriva ereziilor* a lui Simeon al Tesalonicului, *Epistolele* lui Ignatie Teoforul, *Cuvântările* lui Ioan Hrisostom.

În 1682, la Iași (Cetățuia), ia ființă, cu sprijinul patriarhului Dositei al Ierusalimului, o tipografie grecească. Prima carte care se tipărește aici este *Întâmpinare în contra primatului Papei*, a patriarhului Nectarie al Ierusalimului. Urmează *În contra ereziilor* a lui Simeon al Tesalonicului, *Slujba sfinților martiri Sergiu și Bachu*, prima în 1683 și cea de doua în 1685. În deceniul următor se publică la Iași, în greacă: *Manual contra lui Ioan Karyophyles* a lui Dositei al Ierusalimului (1694), *Discurs contra hotărârii sinodului de la Florența* (1694), *Volumul împăcării* (1692-1694), *Tomul dragostei asupra latinilor* (1698), al lui Dositei, patriarhul Ierusalimului.⁴⁸

Literatura religioasă în Transilvania

Dacă în secolele al XV-lea și al XVI-lea Transilvania a fost cea care se afla în avangarda limbii și literaturii române literare, în secolul al XVII-lea rolul ei este mai șters, deoarece activitatea culturală este subordonată atragerii de către calvini a românilor ortodocșilor la Reformă și desfacerii legăturilor religioase care uneau pe românii ardeleni de Principatele de peste munți. În scopul calvinizării românilor se desfășoară o intensă propagandă

47. N. Cartoian, *op. cit.*, pp. 194-195.

48. Despre ele în *BRV*, I, pp. 251-258, 273-275, 277-278, 337-339, 369.

susținută prin tipărirea de cărți de rugăciune și catehisme în limba română; de aceea ierarhii români preferau să țină ascuns utilajul tipografic, decât să fie puși în situația de a tipări lucrări cu conținut calvin. Așa este cazul mitropolitului Sava Brancovici (1656-1680).⁴⁹

Această activitate se deschide prin tipărirea în 1639, de către Popa Dobre Tipograful, a unei *Cărți de rugăciuni*, cuprinzând: Paraclisul Precistei, rugăciunile de dimineață și seară, Decalogul și unele noțiuni de dogmă, însă în sens ortodox; mai cuprindea de asemenea o Pascalie și două cărți populare: Treptnicul și Gromovnicul. Acest Popa Dobre, venit din Muntenia, este cel care aduce din Țara Românească litere chirilice și înființează o tipografie la Alba-Iulia. Între anii 1640-1641 s-a reeditat *Evanghelia învățătoare*⁵⁰ a lui Coresi, apărută la Brașov în 1580-1581, în timpul păstoririi „*arhimetropolitilor Ghenadie și Iorest și cu osteneala preotului tipograf Dobre*”. Tipărirea ei s-a făcut după un exemplar incomplet căci lipsesc uneori pagini întregii fără să țină cont de lipsa de înțeles a frazelor, iar evangheliile sărbătorilor cu dată fixă au fost sărite de la septembrie până la 25 decembrie.⁵¹

Tot la Alba Iulia (Bălgrad) se tipărește în 1648 *Noul Testament*, iar în 1651 *Psaltirea*, ambele sub păstoria mitropolitului Simion Ștefan (1643-1656). Numele mitropolitului Simion este legat mai ales de tipărirea *Noului Testament*⁵² și de problemele ridicate în prefață: unitatea neamului românesc din toate ținuturile și necesitatea alcătuirii unei singure limbi literare pentru românii de pretutindeni. De la el avem cunoscut comparație a cuvintelor cu banii: „...cuvintele trebuie să fie ca banii: că banii aceia sunt buni cari îmblă

49. Mircea Păcurariu, *IBOR*, II, pp. 79-88.

50. In folio, 330 de foi, așezate în caiete (primele cu 2-8 foi, restul 6 foi); tiparul este cu negru, iar pagina are 27-33 de rânduri. *BRV*, I, pp. 115-118.

51. *Ibidem*, p. 118.

52. In folio, de 6 foi nepaginate și 330 paginate, în caiete de 6 foi; tiparul în general negru, cu roșu numai titlurile principale și în dedicație; pagina are 34 de rânduri. *BRV*, I, pp. 165-170.

în toate țările, așa și cuvintele: *acelea sunt bune, carele le înțeleg toți.*"⁵³ Lucrarea a fost începută de ieromonahul Silvestru, care însă moare între timp, iar Simion Ștefan reia traducerea, o îmbogățește și o duce la capăt. După cum aflăm din *predoslovia către cititor* la traducerea lui s-au folosit mai multe izvoare: grecești (de care s-a ținut cel mai aproape), sârbești (slave) și latine (versiunea lui Ieronim). Pentru o mai ușoară utilizare a lui, Noul Testament a fost împărțit capitole și versete. *Psaltirea* este o traducere din limba ebraică, traducătorii folosind și Septuaginta (*izvodul celor 72 de Dascăli*).⁵⁴ Introducerea (destul de mare, 5 foi) este o apologie pentru folosirea limbilor naționale în cult (fiind aduse nenumărate citate din Sfânta Scriptură).

Abia spre sfârșitul secolului au mai apărut câteva cărți: *Cărare pe scurt* (1685), cuprinde învățături morale pentru viața de zi de zi a omului, modul în care trebuie să se comporte părinții, fiii, slugile, conducătorii, preoți, dar și comportarea omului în biserică; *Ceaslovățul* (1687); *Rânduiala diaconstvelor* (1687); *Molitvelnic* (1689) și *Poveste la 49 de Mucenici* (1689).⁵⁵ Cel care a lucrat la aceste cărți și semnează *predosloviile* lor este Ioan Zoba din Vințul de Jos (jud. Alba), meșter tipograf fiind preotul moldovean Chiriac.

Acest Ioan a înființat, din porunca lui Mihail Apafi, o tipografie la Sas Sebeș, unde va tipări *Sicriul de aur* (1683), o carte cuprinzând 15 „propovedanii (predici) de petrecanie morților, mai la toată vârsta de oameni de osebi.”⁵⁶ El este de asemenea autorul unui *Ghid spiritual pentru*

53. N. Cartoian, *op. cit.*, p. 172.

54. În 4° de 18 foi nepaginate și 300, tiparul sete negru și puțin roșu; s-au întrebuințat trei mărimi de caractere; pagina are 16 rânduri (caractere mari) și 21 (cele mijloci); cele mici sunt utilizate în notele marginale și în subtitluri. *BRV*, I, pp. 184-190.

55. Pentru descrierea cărților *BRV*, I, pp. 275-277, 279-280, 291-296.

56. *BRV*, I, pp. 269-273. În 4° de 4 foi nenumerate și 168 numerotate; tiparul cu negru și având 20 de rânduri pe pagină.

uzul absolvenților școlilor calvine (1685).⁵⁷

În 1699 au apărut, tot la Alba Iulia, alte două lucrări *Bucoavna* și *Chiriadromion*, tipărite de meșterul tipograf Mihail Ștefan Istvanovici, ucenic al lui Antim Ivireanul, trimis de domnitorul Constantin Brâncoveanu în Ardeal, la cererea mitropolitului Atanasie Anghel (1698-1707). *Bucoavna* este un abecedar, „ce are în sine deprinderea învățaturii copiiloru la carte, și sinvolulu credinții creștinesci, diece porunci ale legii vechi și ale celei noue, siepte taine ale Bisericii răsăritului”⁵⁸, iar *Chiriadromionul*⁵⁹ este o reproducere a *Cazaniei* lui Varlaam al Moldovei de la 1643.

În ceea ce privește cărțile de propagandă calvină și mai apoi catolică în Transilvania s-au tipărit: în 1640, *Catehismul calvinesc*⁶⁰ (aceasta este cartea care provoacă *Răspunsul* mitropolitului Varlaam de la 1645; de altfel numai prin intermediul lui cunoaștem cuprinsul lui, căci nu s-a păstrat nici un exemplar din acest catehism), iar în 1650, același catehism, sub numele *Scutul catechizmușului*⁶¹ (ca răspuns la atacurile lui Varlaam); un alt *Catehism* apare în 1648, fiind o traducere, cu litere latine, după un catehism unguresc a lui Alstedius, profesor la Alba Iulia, făcută de Ștefan Fogarasi, „a Lugoșului cum după dreptate parte recunoscut al vlaho-maghiarei ecclisii

57. *Crestomație de literatură română veche*, II, p. 90.

58. *BRV*, I, pp. 369-370.

59. *BRV*, I, pp. 372-377. În 4° de 3 foi fără numerotare și 415 foi numerotate; tipărit numai cu negru și având 31 de rânduri pe pagină.

60. Titlul complet este: *Carte ce să cheamă „Catehizmus”, carea cu voia și cu porunca Domnului creștinesc Rakoți Gheorghe, craiul Ardealului, domnul părților Țării Ungurești și săcuilor span, carea s-au întos din limba diacească și slovenească pe limba românească, cu svatul și cu îndemnătura și cu cheltuiela Domniei lui Ciula Gheorghe, păstoriul sufletesc al curței mării sale. Cu scrisoarea s-au ustenit popa Gheorghe de Sec. Și s-au izvodit n cetate în Belgrad și s-au tipărit în sat în Prisac. Meșterul tipariului au fost popa Dobre din Țara Muntenească. Și s-au început il luna lui iulie, 5 zile și s-au obârșit în luna iulie în 25 de zile. Văleat ot săzdanie mira 7150. Ot rojdestvo Hristovo 1640.*” N. Cartoian, *op. cit.*, pp.170-172.

61. *BRV*, I, pp. 207-209.

sufletesc păstor”⁶²; *Catehism catolic*, tipărit la Sâmbăta Mare, în 1696.⁶³

Alături de cărturarii enumerați până acum, încă două personalități culturale ale veacului al XVII-lea, atrag atenția în mod deosebit: Nicolae Miclescu și Dimitrie Cantemir.

Nicolaie Miclescu (1636-1708)⁶⁴ este una din cele mai interesante figuri ale istoriei noastre. A început ca grămatic pe lângă curtea domnilor moldoveni, a aspirat într-o vreme la tronul Moldovei, a călătorit de la curtea lui Ludovic al XIV-lea până în China, a fost implicat în discuțiile dogmatice dintre janseniștii de la Port Royal și protestanți, pentru ca în final să ajungă la Moscova, ca angajat al Ministerului rus de externe.

În domeniul teologiei el s-a afirmat prin lucrări ca : *Istoria despre sfânta icoană a Prea Sfintei noastre stăpâne Născătoare de Dumnezeu Maria*, în 1655 (cuprindea istoria icoanei făcătoare de minuni de la Neamț, icoană dăruită, potrivit legendei de împăratul bizantin Ioan Paleologul lui Alexandru cel Bun); între anii 1655-1660 a tradus în românește cartea *Mântuirea păcătoșilor* a teologului grec Agapie Landos; *Carte cu multe întrebări foarte de folos pentru multe trebi ale credinței noastre* (1661), o traducere din greacă după Sfântul Atanasie cel Mare al Alexandriei; *Vechiul Testament*, prima traducere integrală în limba română a acestuia, cuprinzând și lucrarea filozofică *Despre rațiunea dominantă* sau *Pentru singurul țiitorul gând*, atribuită lui Iosephus Flavius; o mică *Carte de rugăciuni* cuprinzând rugăciunile de seară, fiind o traducere pentru nevoile sufletești al domnului Gheorghe Ștefan, aflat în exil.

În 1667, aflându-se la curtea regelui Carol al XI-lea al Suediei, prin intermediul ambasadorului Franței în Suedia, marchizul Arnauld de Pomponne, el este rugat să intervină în dezbaterea cu privire la Sfânta Euharistie dintre catolici și protestanți. Pentru a prezenta punctul de vedere

62. *Ibidem*, pp. 160-164.

63. *Ibidem*, p. 339.

64. Despre viața și întreaga sa activitate culturală: Mircea Păcurariu, *IBOR*, II, pp. 198-201; *Istoria Literaturii Române*, I, pp. 423-436.

ortodox în această chestiune el publică la Stockholm, în limbile greacă și latină, lucrarea *Enchidrion sive Stella Orientalis Occidentali splendens... (Manual sau Steaua Răsăritului strălucind în Occident...)*.⁶⁵

În 1671 Milescu ajunge în Rusia, unde traduce sau compilează: *Aritmologhia* (1672), *Etica*, *Hrismologhion*, *Carte despre sibile* și altele.

Spre deosebire de Nicolae Milescu, sfârșitul secolului XVII îl găsește pe Dimitrie Cantemir (1673-1723) abia la începutul activității sale. Cărturar cu o formație umanistă, istoric, geograf, filozof, muzicolog, orientalist, cunoscător a numeroase limbi străine, Dimitrie Cantemir a lăsat posterității lucrări de teologie și de filozofie, în care apar numeroase elemente de teologie ortodoxă.⁶⁶ La sfârșitul veacului (1698) publică la Iași *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea sau giudețul sufletului cu trupul*⁶⁷, avânt textul în românește și grecește. Este o carte de educație morală în spirit ortodox, o carte de zidire sufletească, cuprinzând o antologie de texte din Scriptură, din filozofii antici și gânditorii mai noi.⁶⁸

În anul 1700 apare la Constantinopol lucrarea *Sacrosanctae scientiae indepingibillis imago (Imaginea științei sacre, care nu se poate zugrăvi)*. Concepută în două volume, din care nu la scris decât pe primul, lucrarea tratează diferite probleme de filozofie și de teologie: teoria cunoașterii (izvorul cunoașterii este revelația divină, progresul creației (Dumnezeu nu mai intervine în desfășurarea vieții universului după creație), problema timpului (noțiunea de timp fiind echivalentă la el cu cea de eternitate a divinității), problema liberului arbitru și a predestinației, pe care caută să le împace.⁶⁹

65. Titlul complet în *BRV*, IV, p. 25.

66. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, II, pp. 202-203.

67. *BRV*, I, pp. 355-365.

68. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, II, p. 202.

69. *Ibidem*, pp. 202-203.

Bibliografie

Izvoare:

- *Literatura română veche (1402-1677)*, 2 vol., ediție îngrijită și note de G. Mihăilă și Dan Zamfirescu, Ed. Tineretului, 1962
- Bianu, Ioan și Hodoș, Nerva, *Bibliografie românească (1508-1830)*, tom I. *1508-1716*, Stabilimentul grafic I.A. Socec, București, 1903
- Bianu, Ioan și Simionescu, Dan, *Bibliografie românească (1508-1830)*, tom IV. *Adăogiri și Îndreptări*, Atelierele grafice Socec & Co., București, 1944
- Camariano, Nestor, *Catalogul manuscriselor grecești*, (tomul II), Imprimeria națională, București, 1940
- Litzica, Constantin, *Catalogul manuscriptelor grecești*, Editura Academiei Române, Institutul de arte grafice „Carol Göbl”, București, 1909
- Panaitescu, P. P., *Manuscrise slave în Biblioteca Academiei R.P.R.*, vol. I, Ed. Academiei Republicii Populare Române, București, 1959
- Pașca, Ștefan, *O tipăritură munteană necunoscută din secolul al XVII-lea: Cel mai vechiu Caslov românesc*. Studiu istoric literar și de limbă, Academia Română, Studii și Cercetări, XXXVI, Imprimeria națională, București, 1939
- Ștrempel, Gabriel, *Catalogul manuscriselor românești (B.A.R. 1-1600)*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1978

Manuale și cărți:

- *Crestomație de literatură română veche*, (2 vol.), coordonatori I.C. Chițimia și Stela Toma, Ed. Dacia, Cluj Napoca, 1984
- *Dicționar cronologic. Literatură română*, coordonatori I.C. Chițimia și AL. Dima, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1979
- *Istoria României în date*, sub conducere lui Constantin C. Giurescu, Mica întreprindere editorial-poligrafică „Crai Nou”, Chișinău, 1992

- *Istoria literaturii Române, Folclorul. Literatura română în epoca feudală* (1400-1780), vol. I, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1970
- Ciobanu, Ștefan, *Istoria literaturii române vechi*, Ed. Hyperion, Chișinău, 1992
- Cartoian, Nicolae, *Istoria literaturii române vechi*, ediție îngrijită de Rodica Rotaru și Andrei Rusu, Ed. Fundației Culturale Române, București, 1996
- Iorga, Nicolae, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, 2 vol., ediția a II-a, Ed. Ministeriului de Culte, București, 1928 (vol. I) și 1930 (vol. II)
- Idem, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, Atelierele grafice I.V. Socecu, București, 1904
- Pascu, Dr. Giorge, *Istoria literaturii române în secolul al XVII-lea*, Ed. Viața românească, Iași, 1922
- Păcurariu, pr. prof. dr. Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992
- Idem, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș până în 1918*, Cluj-Napoca, 1992
- Piru, Alexandru, *Istoria literaturii române de la origini până la 1830*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1977

CUVÂNTUL CARE ZIDEȘTE

HRISTOS LOGOSUL LUI DUMNEZEU ÎNTRUPAT DARUL VIEȚII

Drd. Bugiulescu I. Marin

Introducere

Creația și omul reprezintă darul prin care se manifestă iubirea treimică, și în care sunt condensate energiile de viață și comuniune ale divinității, energii ce susțin întreaga existență, energiile divine necreate sau harul. Așa cum mărturisesc Sfinții Părinți și orice cugetare sănătoasă, ce observă și cercetează toate cele create, concluzia este una singură: aceea că în fiecare este pusă cu înțelepciune raționalitatea ce angajează și dă sens existențelor, ce se realizează în deplin acord cu libertatea și voința Creatorului, care cuprinde în planul Său veșnic și în preștiința Sa toate cele create, după care și spre care se conduc toate spre preamărirea Lui. Temeiul celor ce există, pe baza învățăturii Sfintei Scripturi și Sfintei Tradiții, nu poate să aibă decât o bază hristocentrică, pentru că în El (Hristos) sunt toate cele create, El fiind Creatorul și Arhetipul lor: „pentru că întru El au fost făcute toate, cele din ceruri și cele de pe pământ... El este mai-nainte de toate, și toate prin el sunt așezate” (Coloseni, 1, 16-17). Hristos, Cuvântul Ipostatic al Tatălui : „La început era Cuvântul, și Cuvântul era de la Dumnezeu, și Dumnezeu era

Cuvântul” (Ioan 1, 1), este Cel ce Se împărtășește de iubirea și rațiunea Tatălui, pe care o face prezentă în sfera circumscrisă, ca manifestare și transpunere a ei în ființele raționale. Astfel, rațiunile divine nu sunt numai senzori ale bogăției inepuizabile a Logosului – Hristos, ci și „săgeți pline de har” ce iradiază din Persoana Sa și străbat întreaga creație pe care o susțin. „Raționalitatea creației are nu numai valență teofanică; ea presupune revelarea lumii ca insuficientă sieși, dar și un sens spre care aspiră și se mișcă. Nu mișcarea este astăzi cea care trebuie dovedită, însă în mișcare urcăm la sensul acesteia, care se descoperă deplin în Logosul lui Dumnezeu”¹. Persoana lui Hristos reprezintă baza și punctul central prin prisma căreia toate primesc sensul și dimensiunea infinită. Constituția hristică a omului, are menirea să realizeze și să depună toată creația transfigurată în fericirea și strălucirea eshatonică. Rațiunile creației (logoi) se exprimă hristocentric. Logositatea (logonost²) înseamnă o legătură indelibilă și eternă între creație și dumnezeire realizată de Hristos în Duhul Sfânt, o legătură între Creație și Întrupare. „Creația prin Logos implică nu numai o evaluare pozitivă a ei, ci includerea ei în intenția unificării universale pe baza Întrupării Logosului în care sunt ascunse toate rațiunile lucrurilor”³.

Logosul sau Cuvântul lui Dumnezeu, este cel ce umple de sens și desăvârșește întreaga creație: „lucrurile sunt chipurile create ale rațiunilor divine plasticizate, chipuri pline de putere și purtate de tendința unor nenumărate referiri între ele. În starea lor plasticizată se reflectă sensul, puterea și viața rațiunilor divine în unitatea lor din logosul divin”⁴.

1. Pr. Dr. Marian, D. Ciulei, *Antropologie Patristică*, Edit. Sirona, Alexandria 1999, p. 338.

2. Arhim. Iustin, Popovici, *Omul și Dumnezeu-Om*, traducere Pr. Ioan Ică și Diac. Ioan Ică jr., Editura Deisis, Sibiu 1997, p 44.

3. Lars Thunberg, *Microcosm und Mediator, the Theology of Maximus the Confessor*, Lund, 1965, p.83.

4. Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. II, ed. a II-a, I.B.M. al. BOR., București 1997, p. 7.

1. NECESITATEA ÎNTRUPĂRII LOGOSULUI

Căderea omului în păcat pervertește armonia creației și duce toate câte există, prin moarte în neexistență. De aceea era necesară Întruparea lui Dumnezeu Cuvântul, care să refacă firea căzută, cu frumusețea cea dintâi iarăși împodobind-o, căci oamenii: „mureau și stricăciunea prindea putere împotriva lor și era mai tare ca firea”.⁵

Dumnezeu a rânduit în planul Său Întruparea Fiului, ca mijloc prin care va îndumnezei firea umană, făcându-i cunoscută voia Tatălui ceresc. Hristos, Fiul lui Dumnezeu, născut mai înainte de crearea lumii, din veci, Sfetnicul Tatălui, este Cel după care au fost create toate, de aceea „Unul Născut a îmbrăcat spre folosul nostru asemănarea cu noi. Astfel El a putut descoperi voia negrăită a lui Dumnezeu Tatăl, ca să ne dovedească închinători în duh, și nu alipiți în continuare de umbrele chipurilor și de legea care nu putea săvârși nimic”⁶, pentru că legea prin Moise s-a dat iar harul și adevărul au venit prin Iisus Hristos (Evrei 10,1).

Sfinții Părinți, vorbind despre Întruparea Cuvântului, pun accentul mai mult pe restaurarea omului și înnoirea lui, de aceea motivul central al înomenirii Fiului îl constituie mântuirea omului, creat după chipul și spre asemănarea cu El, prin legătura harului.

Dumnezeu cunoscând din eternitate căderea omului „mai înainte de întemeierea lumii (I, Petru 1, 20), a hotărât întruparea Fiului Său, „taină a voi Sale, după bunăvoința Sa” (Efeseni 1, 9), taina cea din veci ascunsă (Efeseni 3, 9) și darul ce ne-a fost dat spre mântuirea și viața noastră (II, Tim. 1, 9; I Cor. 2, 7).

După Sfinții Părinți în general și Sfântul Atanasie în special, putem vorbi de o serie de cauze, care cer cu necesitate Întruparea Cuvântului, dintre

6. Sfântul Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, trad. Pr. Prof. D. Stăniloae, P.S.B. 40, I.B.M. al. BOR, București 1994, p. 27.

care enumerăm câteva:

● Principalul scop al întrupării Logosului este ridicarea omului din robia păcatului și a morții, realizat din marea iubire și bunăvoința Creatorului: „Căci e de trebuință ca, vorbind despre arătarea Cuvântului nouă, să grăim și despre începutul oamenilor, ca să cunoști că noi am fost *motivul* pogorării Lui, și neascultarea noastră a făcut ca iubirea de oameni a Cuvântului, ca Domnul să vină la noi...”⁷, aducând mântuirea și izbăvirea noastră, ridicând după har neamul omenesc la ceea ce este El după fire.

● Persoana umană a fost creată de Dumnezeu ca mijloc de relație ce se găsește și se împlinește pe sine prin participare la Creatorul său, omul fiind creat ca partener de dialog al divinității. De aceea de la început a avut loc o chemare (ἀνάκλησις) prin care întreaga creație este legată de Logosul divin, legătură ce se realizează prin om, omul fiind un fel de „umbră a Cuvântului”⁸, prin care participă la iubirea divină în legătura realizată haric de Hristos, Cel ce este „oglanda slavei și icoana Tatălui”, chipul gândit din veci al Tatălui, Arhetipul omului, Răscumpărătorul și Restauratorul ce împărtășește viața veșnică.

● Restaurarea desăvârșită a chipului și realizarea asemănării sau sfințeniei nu o putea realiza sub nici un fel omul cel vechi, pentru că era lipsit de har. De aceea Hristos reface chipul și îl stabilește definitiv în har, nimicind totodată puterea celui rău, refăcând pe om după chipul cel ceresc al Său, dându-i „un suflet nou, pentru ca Adam să fie iarăși stăpân al morții”⁹.

● Omul n-a fost adus la existență din necesitate pentru Dumnezeu, ci din marea Lui iubire ce-l îmbracă în fericire și strălucire. Prin căderea în păcat, moartea intră în firea cea curată, ca urmare a poruncii divine, de aceea pentru biruirea ei era necesară Întruparea Cuvântului. Nimeni altcineva nu era în măsură să schimbe moartea dată ca lege, în nemurire, și să refacă

7. Sfântul Atanasie cel Mare, *Despre întrupare Cuvântului*, IV, ed. cit., p. 93.

8. *Ibidem*, III, p. 92.

9. Sfântul Macarie Egipteanul, *Omilia*, XI, 6, trad. Pr. Prof. Dr. Constantin Cornițescu în P.S.B. 34, I.B.M. al. BOR, București 1992, p. 137.

chipul omului, decât Logosul lui Dumnezeu ce are viața în sine (α ὑτοξωή), care prin asumarea trupului omenesc și prin jertfa sa ridică pe om de sub jurisdicția păcatului.

● Omul ființă rațională, creat după chipul lui Hristos Întrupat, primește în asemănare și scopul ultim la care trebuie să ajungă. Scopul pentru care a fost creat, dacă era distrus de păcat, s-ar fi contrazis bunătatea și atotperfecțiunea divină: „măiestria arătată de El în ființa oamenilor ar fi dat dovadă de slăbiciune”.¹⁰

● Imensitatea învierii Logosului este factorul important al vieții umane, fiind accentuat de Sfinții Părinți, pentru că prin El, omul este stabilit în adevărata existență, având virtutea ca mijloc spre asemănare.

Cauza trimeriei Izbăvitorului, o constituie iubirea divină: „pentru că așa de mult a iubit Dumnezeu lumea, încât și pe Fiul Său cel Unul născut L-a dat, ca oricine crede în El, să nu piară ci să aibă viață veșnică” (Ioan, 3, 16). Astfel prin Hristos întreaga creație reprimește raționalitatea pierdută.

În persoana divino-umană a lui Hristos nu este întrupată întreaga Sfânta Treime, ci firea întreagă a dumnezeirii pe care o are în mod deplin Ipostasul Fiului, ce se unește în mod real cu firea umană întreagă, și nu cu o parte a ei, în trupul Lui locuind în chip trupesc toată plinătatea dumnezeirii și omenirii (Coloseni 2, 9). Dar în baza comunității de ființă a persoanelor Sfintei Treimi, este părtaș și : „Tatăl și Duhul Sfânt la Întruparea Cuvântului lui Dumnezeu prin bunăvoință și voință. Spunem deci, că s-a unit întreaga ființă a lui Dumnezeu cu întreaga fire omenească”¹¹ concluzionează Sfântul Ioan Damaschin.

Ontologia firii dată de existența personală, este cuprinsă în mod excepțional în Persoana lui Hristos care este Dumnezeu deplin și om deplin, născut din Tatăl mai înainte de veci, având ființa dumnezeiască întreagă, iar în zilele cele mai de pe urmă se face Om asemenea nouă prin nașterea din

10. Sfântul Atanasie cel Mare, *op. cit.* VI, p. 96.

11. Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica* II, 4, traducere, introducere, note și indici de Pr. Prof D. Fecioru, I.B.M. al BOR, București 2001, p. 125.

Fecioara Maria.

Sfinții Părinți argumentează cu lux de amănunte motivele pentru care în vederea mântuirii se întrupează Hristos a două Persoană a Sfintei Treimi. În cugetarea lor găsim concluzii elocvente care se pot rezuma în următoarele:

1) După Sfântul Ioan Damaschin, era necesar să se întrupeze Fiul pentru ca să se păstreze proprietatea de Fiu : „Tatăl este Tată și nu Fiu; Fiul este Fiu și nu Tată... pentru aceea, Fiul lui Dumnezeu se face Fiu al omului, ca să rămână imobilă însușirea”.¹²

2) Logosul sau Fiul este însuși Cuvântul lui Dumnezeu „Calea, Adevărul și Viața” (Ioan 14, 16), de aceea se face accesibil oamenilor, pentru a repune pe om în legătură cu Creatorul său.

3) Toată creația este opera Tatălui realizată prin Fiului, de aceea se cuvenea ca cel ce a făcut-o să o și refacă (Ioan 1,3), pentru că: „Atotțiitorul... n-a trimis oamenilor un slujitor sau un înger, ci pe Însuși Meșterul și Creatorul universului”.¹³

4) Mântuirea adusă de Hristos înseamnă reșezarea omului în har și refacerea chipului omului, care este făcut după chipul Său în vederea atingerii asemănării.

2. PREGĂTIREA OMENIRII PENTRU PRIMIREA LOGOSULUI

Dat fiind faptul că Întruparea Cuvântului lui Dumnezeu reprezintă punctul central al istoriei omenirii ce descoperă planul divin, omenirea trebuia pregătită special pentru acest eveniment fundamental. Trebuia ca ea să ajungă la conștiința păcătoșeniei și a decăderii, să dorească cu ardoare venirea unui Mântuitor. Această pregătire s-a făcut atât pozitiv prin revelația supranaturală, cât și negativ prin revelație naturală, și avea drept scop

12. *Ibidem*, IV, p. 180.

13. *Epistola către Diognet*, VII, 2-3, în S.P.A. trad. Pr. D. Feciorul, col. P.S.B. I, I.B.M., al BOR., București 1979, p. 341.

menținerea conștiinței venirii Răscumpărătorului, anunțată (profețită) prin întâia veste bună (Protoevanghelie Facere 3, 15), pe care Dumnezeu o dă protopărinților în urma căderii în păcat, ca mijloc de mângâiere și de biruire contra robiei păcatului. Viața și sentimentele ce caracterizează lumea Vechiului Testament, se prezintă într-o permanentă luptă a omului cu păcatul. Intervenția lui Dumnezeu este directă sau indirectă, prin care se reglementează, prin legământ și legi, (Legământul noahitic, Decalogul, Profeții, etc.) statutul omului în raport cu divinitatea, aceasta fiind pregătirea realizată pozitiv cu poporul evreu, iar în mod negativ pregătirea s-a realizat cu întreaga omenire prin legea morală naturală.

Făgăduința despre venirea lui Mesia, este mereu accentuată și exprimată din ce în ce mai clar prin profeți, începând cu patriarhii: Avraam (Facere 26, 4), Iacov (Facere 28, 14) căruia Dumnezeu îi descoperă că din coapsele fiului său, Iuda, se va naște Mântuitorul (Facere 49, 10); Daniel, care descrie timpul venirii lui Mesia (Dan. 9, 24-27); Miheea, arată locul nașterii – Bethleemul (Miheea 5, 1); Isaia, descoperă că Mântuitorul se va naște dintr-o Fecioară: „Iată Fecioara va lua în pântece și va naște Fiu și va chema numele lui Emanuil” (Isaia 7, 14); precum și alte profeții legate de întreaga activitate a Răscumpărătorului. Deci „Cuvântul lui Dumnezeu pregătește lumea pentru venirea Sa prin proorocii Vechiului Testament”.¹⁴

3. TIMPUL ÎNTRUPĂRII SAU PLINIREA VREMII

După Sfânta Scriptură Întruparea s-a petrecut la „plinirea vremii” (Galateni 4, 4), care este cuprinsă în planul divin, și prin care se arată oamenilor voința Creatorului: „Iar când a venit plinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub lege, ca pe cei de sub Lege, să-i răscumpere” (Galateni 4, 4-5). Plinirea vremii reprezintă punctul maxim

14. Pr. Dr. D. Popescu, *Iisus Hristos Pantocrator*, edit. I.B.M. al B.O.R., București 2005, p. 192.

la care ajunsese „strigătul de durere a firii”, dat de păcat, care se întinsese în cele create, de aceea Fiul Omului a venit să caute și să mântuiască pe cel pierdut. Acum necesitatea de comuniune a umanului cu divinul este cerută în mod liber și voită cu ardoare de cel căzut în păcat, pentru că legea veche nu-l putea repune în starea de comuniune. Abisul dintre om și Dumnezeu era de netrecut fără Hristos, deoarece întreagă legea veche, era doar umbra celor „viitoare și călăuză spre Hristos” (Galateni 3, 24, Evrei 10, 10). Păcatul și urmările lui, aduseseră firea umană în stare ultimă de decadentă morală „căci unde s-a înmulțit păcatul, acolo a prisosit harul, precum păcatul a stăpânit spre moarte, tot așa și harul să stăpânească prin dreptate pentru viața veșnică prin Iisus Hristos” (Romani 5, 20, 21), care smulge din rădăcină păcatul intrat în firea umană (Matei 3, 10).

Timpul venirii reprezintă momentul central al omenirii, sau mai bine zis veacul eshatologic „timpul de pe urmă” (I Petru 1, 20), care este actualizat în persoana lui Hristos în firea umană, asumată de El și înălțată la gradul ei maxim de desăvârșire, nemaexistând altă țință la care să aspire. De aceea era atât de necesară pregătirea omenirii, pentru ca ea să fie aptă primirii bunurilor spirituale infinite ce o sfințesc. Curăția desăvârșită a firii umane asumată de Hristos, impune cu necesitate și nașterea Sa, din firea curată a Fecioarei Maria, în care existența păcatului strămoșesc, deși prezentă, este redusă la o „pură potență inactivă, prin a cărei curăție și sfințenie, Cuvântul lui Dumnezeu să poată fi primit în rândul oamenilor”.¹⁵

Plinirea vremii este însăși Întruparea Cuvântului lui Dumnezeu, în care timpul este desăvârșit. El încorporează în mod real firea umană în veșnicie: „El ne-a arătat prin întruparea Lui, spre ce ne este dat timpul”.¹⁶ Fiul lui Dumnezeu se naște ca om liber de păcat, din propria Sa inițiativă pentru că există ca ipostas divin când se naște, El fiind subiectul personal și rațiunea

15. Prof. N. Chițescu, *Teologia dogmatică și simbolică*, vol. II I.B.M., București 1956, p. 575.

16. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, II; III, 3, edit. Mitropoliei Olteniei, Craiova 1987, p. 281.

iubirii Tatălui.

Prin Întruparea Cuvântului, Dumnezeu iese din transcendența Sa, făcându-Se asemenea cu noi, pentru ca și noi să ne facem asemenea cu El, prin legătura ontologică, realizată de actul chenotic al Fiului. Hristos este arhetipul omului, este noul Adam, prin care firea umană primește adevărata existență.

4. ÎNTRUPAREA DE LA DUHUL SFÂNT ȘI DIN FECIOARA MARIA

Sfinții Părinți, vorbind despre nașterea și impecabilitatea Mântuitorului, fac diferență clară între nașterea noastră și nașterea Lui supranaturală. Sfântul Maxim prezintă pe Hristos, Noul Adam, revelat prin întruparea lui supranaturală. Adam este adus la existență prin facere, iar urmașii săi, prin naștere împărtășesc firea cea căzută. Hristos îmbină în nașterea Sa ca om, aceste două maniere de existență: „cel ce din cauza facerii primului Adam, a primit să se facă om, nu a refuzat să se nască din pricina căderii lui, acceptând facerea ca pogorământ la cel căzut, iar nașterea ca golire de bună voie (Chenoză), în favoarea celui osândit. Facerea L-a adus la identitatea cu omul de la început prin suflarea de viață dătătoare, din care luând chipul ca om, a păstrat libertatea nevândută... prin naștere se îmbracă, la întrupare, asemenea cu omul stricăciunii, întru-cât a luat chip de rob”¹⁷, dar nu primește păcatul și vinovăția personală, primește însă afectele sau pătimirea și capacitatea de suferință. Hristos împlinește în Sine în mod desăvârșit atât nașterea cât și facerea, fiind Dumnezeu creator și om mulțumitor și asemănător divinității. El nu a luat păcatul nașterii noastre, pentru că S-a născut din Fecioară, ca printr-un fel de facere, prin suflarea dumnezeiască.

Conceperea sau zămislirea s-a făcut prin lucrarea divină a Tatălui și a Duhului Sfânt, fără a atinge fecioria Născătoarei de Dumnezeu, care deși

17. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, cap. III, trad. Pr. D. Stăniloae în P.S.B. 80, I.B.M. al BOR., București, 1983, p. 270.

avea păcatul strămoșesc, este curățită în momentul conceperii, când îngerul îi spune: „Duhul Sfânt se va pogorî peste tine și puterea celui prea Înalt te va umbri... de aceea și Sfântul care se va naște din tine, Fiul lui Dumnezeu se va chema”, iar ea acceptă cu smerenie: „Iată roaba Domnului, fie mie după cuvântul Tău.” (Luca 1, 35, 38), deci Hristos se întrupează „nu din voință sau din naștere voluptuoasă, ci de la Duhul Sfânt, și în chipul celei dintâi faceri, a lui Adam”¹⁸, Maria rămânând Fecioară și după naștere.

Sfinții Părinți fac distincție între cuvintele ἀγενήτος și γενήτος, scrise cu un singur „v”, care se referă la fire, atât cea creată, cât și cea necreată, și cuvintele ἀγεννήτος și γεννήτος, cu doi de „v”, ce se raportează la ipostas, indicând ceea ce este născut și nenăscut. Astfel, firea divină este ἀγενήτος – necreată, iar cele ce vin după ea sunt γενήτά – create. În această situație primul exemplar al fiecărei specii este ἀγεννήτά – nenăscut, dar nu ἀγενήτά – necreat. Nașterea Mântuitorului este o ieșire din ființa Tatălui, fiind deoființă cu El, naștere ființială; nașterea din corpuri este ieșirea unei ipostase de aceeași ființă ca rezultat al împreunării bărbatului cu femeia, nașterea fiind o însușire a ipostasei și nu a firii. Astfel, Sfânta Fecioara Maria a născut o ipostasă în două firi: firea dumnezeiască născută din Tatăl, atemporal, și firea umană luată de Hristos prin întrupare, în timp, născut în trup din Fecioara Preacurata, deci „Cuvântul netrupesc, nestricăcios și nematerialnic al lui Dumnezeu, vine în latura noastră, nefiind departe nici înainte, căci nici o parte a zidirii nu a rămas goală de El... și pogorând la stricăciunea noastră Își ia trup, care nu e străin de al nostru... din Fecioara neprihănită (I Petru 1, 18)... străin de unirea femeii cu bărbatul..., să se desființeze în El legea stricăciunii... îmbrăcând în mod convenit pe toți cu învierea... căci El s-a întrupat ca noi să fim îndumnezeiți”.¹⁹ Astfel Fecioara Maria este cu adevărat Născătoare de Dumnezeu (teotocos).

18. Sfântul Ioan Damaschin, III, 1, *op. cit.*, p. 115.

19. Sfântul Atanasie cel Mare *Trei cuvinte împotriva arienilor*, ed. cit., p. 246.

5. IISUS HRISTOS DUMNEZEU ADEVĂRAT ȘI OM ADEVĂRAT

Unirea între Cuvântul lui Dumnezeu și firea omenească se numește unire ipostatică (ένωσις ὑποστατική). Unirea ipostatică definește realitatea asumării firii omenești prin întruparea Logosului, având loc o unire fizică. Această unire este supremă exprimată în indivizibilitate și inseparabilitate. Sintagma patristică lansată de Sfântul Maxim Mărturisitorul „*ceea ce nu a fost asumat nu a fost mântuit*” arată importanța dogmei unirii ipostatice. Dumnezeu - Cuvântul, Fiul lui Dumnezeu Tatăl, S-a făcut Fiu al Omului și om, ca să facă dumnezei și fii ai lui Dumnezeu pe toți oamenii. Aceasta o învăța Biserica, zicând: „Intr-o singură Persoană Iisus Hristos e Dumnezeu adevărat și om adevărat (Mart. Ort. I, 38); „Credem ca Iisus Hristos Fiul lui Dumnezeu, a luat asupra Lui în propriul lui ipostas, trup omenesc (fire omenească), conceput din Duhul Sfânt în Pururi Fecioară Maria și S-a făcut om” (Mart. Dositei decret 7).

Problema hristologică a început în mare vervă prin lupta dusă între Sfântul Chiril al Alexandriei și Nestorie care se solidarizează cu episcopul Ioan de Antiohia pentru a-și întări erezia. La Roma Papa Celestin în anul 430 într-un sinod declară învățătura lui Nestorie erezie, iar la Alexandria Sfântul Chiril a ținut un sinod în care prezintă 12 Anatematisme contra lui Nestorie și învățătura sa. Pe fondul acestor neînțelegeri a fost convocat sinodul de la Efes (431), care pe baza învățăturii capadocienilor și a Sfântului Chiril condamnă pe Nestorie și învățătura sa greșită, declarând în formula sinodală dogma hristologică: „Mărturisim pe Domnul nostru Iisus, Fiul lui Dumnezeu cel Unul Născut, Dumnezeu adevărat și om adevărat din suflet rațional și trup, înainte de veci născut din Tatăl după dumnezeire, iar în zilele de pe urmă pe Același pentru noi și pentru a noastră mântuire născut din Maria Fecioara după omenitate, deoființă cu Tatăl după dumnezeire și deoființă cu noi după omenitate. Căci s-a făcut unirea a două firi. De aceea, mărturisim un Hristos, un Fiu, un Domn. După acest înțeles al unirii neamestecate, mărturisim pe Sfânta Fecioară Născătoare de Dumnezeu, pentru că Dumnezeu-Cuvântul S-a întrupat și S-a făcut om și și-a unit Sieși

chiar de la zămislire templu luat din ea...”²⁰

Mântuitorul Iisus Hristos, vorbind despre Sine își atribuie fire Dumnezeiască și fire omenească, numindu-se Fiul lui Dumnezeu și Fiul Omului. În convorbirea cu Nicodim își atribuie omniprezența însuși a naturii divine și se numește Fiu Unul Născut al lui Dumnezeu, deci având fire dumnezeiască întrucât e omniprezent : pogorât din cer și totuși existent în cer prin care crezând omul se mântuiește (Ioan 3,15,16,18), dar fiind întru totul om „aflându-Se la înfățișare ca un om” (Filipeni 2, 6-11).

Dogma unirii ipostatice, a fost formulată de Sfânta Biserică la Sinoadele III, IV, VI Ecumenice. Definiția Sinodului IV Ecumenic, Calcedon (451), combătând monofizitismul, arată că în Hristos Dumnezeu sunt două naturi: divină și umană; într-un singur ipostas, unite „în chip neamestecat, neschimbat, neîmpărțit, nedespărțit, fără ca din cauza unirii să se desființeze deosebirea firilor, ci fiecare dintre ele păstrându-și însușirile”, iar Sinodul VI, combătând monotelismul arată că fiecare fire a lui Hristos își are propria sa voință și lucrare, iar „voința omenească supunându-se voinței Lui dumnezeiești și atotputernice”.²¹ Dualitatea firilor și unitatea Persoanei lui Hristos este exprimată de Sfântul Ioan Damaschin prin termenul „inhabitare reciprocă”, prin întrepătrundere sau perihoreză: „Cuvântul își împrăziă cele omenești, căci ale Lui sunt toate cele ale Sfântului Lui trup, împărțășește corpului cele ale Lui proprii, potrivit modelului comunicării însușirilor (ἀντίδοσις ἰδιωματάτων) din cauza întrepătrunderii reciproce”.²² Astfel, firea omenească primește însușiri dumnezeiești, iar firea dumnezeiască, omenești, pentru că Hristos este om deplin și Dumnezeu deplin, care comunică firii omenești puterile dumnezeiești „Cel ce S-a pogorât din cer, Fiul Omului este în cer” (Ioan 3,13). Prin comunicarea însușirilor nu se produce nici o comunicare a firilor. Lucrările Mântuitorului sunt teandrice, căci El voiește

20. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Hristologia Sinoadelor*, în S.T. an. XXXVI, Nr. 4, (1974), p. 573.

21. Prof. N. Chițescu, *op. cit.*, pp. 584-585.

22. Sfântul Ioan Damaschin, II, 3, *op. cit.*, p. 120.

și lucrează în fiecare din cele două forme ale naturii sale, fiecare fiind nedespărțită de cealaltă. Cuvântul însuși a lui Dumnezeu „S-a făcut prin întrupare, Mântuitorul prin excelență al creațiunii, al readucerii ei la Dumnezeu. Oamenii în starea de risipire și de afirmare individualistă, orgolioasă, nu pot fi preoți ai acestei lucrări... Făcându-se om pentru realizarea acestei adunări Hristos este Unicul Preot deplin pentru că este Unicul Om care se poate dăruia cu devotament absolut Tatălui”.²³

Părintele Dumitru Stăniloae, arată că expresia „în două firi este echivalentă cu expresia agreată de bisericele precalcedoniene din două firi. Căci expresia întreagă sună astfel: - Unul și Același Hristos, Fiu, Domn, Unul-Născut, cunoscut în două firi în chip neamestecat, neschimbat, neîmpărțit, nedespărțit”.²⁴

Termenul cunoscut se referă la subiect accentuând unitatea și unicitatea persoanei sau ipostasul Logosului. Unitatea firilor este cheia înțelegerii formulei hristologice, pentru că: „unitatea însăși nu este un compositum, o juxtapunere de părți legate mai mult sau mai puțin accentuat între ele. Este o juxtapunere dincolo de orice juxtapunere”.²⁵ Pentru lămurirea unității în Hristos, a firilor, importantă este învățătura lui Leonțiu de Bizanț, care prin teologia enipostazierii arată că în Hristos natura umană nu este de sine stătătoare dar prin această constatare ea nu rămâne o simplă natură fără ipostas, pentru că acest lucru nu există, ea este enipostas pentru că nu există aparte ci în altul: „Ipostaza și enipostaza nu sunt identice așa cum altceva este esența și altceva este ceea ce este esența. Ipostaza indică pe cineva, pe când enipostaza arată esența; ipostaza delimitează persoana prin proprietăți caracteristice; enipostaza arată că nu există accidentul, care își are existența în altul și nu e considerat în sine.”²⁶

23. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, București, 1997, p. 145.

24. Idem, *Hristologia Sinoadelor*, în S.T. an. XXXVI, Nr.4, (1974) p. 575.

25. *Ibidem*, p. 575.

26. Leonțiu de Bizanț, *Contra lui Nestorie*, P. G. Col 1277, D. 1280 A, apud.

Expresia „o singură persoană în două firi”, arată că unirea cu firea umană a fost reală, fără ca acesta să se schimbe și nici cea divină, fără amestec, fiecare având însușirile caracteristice. Această învățătură arată pe Hristos Logosul Întrupat ca Dumnezeu adevărat și om adevărat.

„Dumnezeul Revelației, Dumnezeu creștin este iubire, mai precis iubire - ... semnificând iubirea de sus în jos, coborâtoare”.²⁷ În Hristos, Dumnezeu se unește cu firea umană și comuniunea este maximă și unică, căci în locul comuniunii este Cuvântul și cel ce enipostiază firea omenească este ipostasul dumnezeiesc.

Centrul formulei hristologice îl ocupă Logosul care este Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit, identic cu Iisus Hristos. Sfântul Chiril al Alexandriei insistă pe înțelegerea corectă a faptului că Logosul este unul. Hristos, Cuvântul Ipostatic al Tatălui: „La început era Cuvântul, și Cuvântul era de la Dumnezeu, și Dumnezeu era Cuvântul” (Ioan 1, 1) născut etern din Ființa Tatălui, este Dumnezeu adevărat și om adevărat, având Ipostasul său propriu în două firi: divină și umană, cu două voințe, posedând toate atributele și însușirile care Îl fac egal cu Tatăl și Duhul Sfânt: „pentru că n-a fost un timp când n-a fost Dumnezeu Cuvântul – zice Sfântul Ioan Damaschin – Dumnezeu are puterea Cuvântului Său prin El; nu este neipostatic... ci este ipostatic, Nașterea Sa este actul prin care se scoate din ființa celui care naște cel ce se naște, asemenea cu El după ființă”.²⁸ Sau așa cum numește Sfântul Chiril al Alexandriei, nașterea eternă a lui Hristos este: „naștere ființială și liberă de orice tăiere, ținându-L legat și împreună existent în mod integral”.²⁹ Pentru a

Pr. Prof. I. G. Coman, *Momente și aspecte ale hristologiei precalcedoniene și calcedoniene*, în *Ortodoxia*, XVII, (1965), nr.1, p. 57.

27. Pr. Constantin Galeriu, *Jertfă și Răscumpărare*, Editura Harisma, București, 1991, p. 141.

28. Sfântul Ioan Damaschin, *op. cit* VI, VIII, pp. 23, 27-28.

29. Sfântul Chiril al Alexandriei, *Comentariul la Evangheli Sfântului Ioan*, II, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, în col. P.S.B., nr. 40, I.B.M. al BOR, București 2000, p. 85.

evita înțelegerea greșită a Fiului ca produs din ceva exterior ființei lui Dumnezeu: „El este Întâiul Născut pentru noi de când S-a făcut ca noi, iar Unul Născut, dat fiind faptul că singur a ieșit din ființa lui Dumnezeu Tatăl”.³⁰ Prin Hristos cel ce se unește în mod liber cu umanitatea, se realizează o legătură profundă cu divinitatea, una ipostatică dar și una relațională realizată haric de întreaga omenire: „toate ipostasele umane au pe Ipostasul Cuvântului ca ipostas ultim. Dar firea omenească a lui Hristos Îl are pe Dumnezeu-Cuvântul ca ipostas într-un mod atât de intim, că ea nu mai are un ipostas propriu, ca ceilalți oameni.”³¹

Prin unirea Logosului cu trupul nostru, așa cum mărturisesc și călugării sciți (DACO-ROMANI) „unul din Treime a pătimit cu trupul”, Persoana lui Hristos este cea mai larg cuprinzătoare, dar și desăvârșită și liberă, Hristos fiind un ipostas compus, nu în sensul de persoană dublă; ci dual compusă divino-umană, așa cum arată Sfântul Maxim Mărturisitorul. Nici cum este omul, o persoană compusă din trup și suflet în baza legilor naturale, ci El este o persoană compusă în baza virtualității proprii ca și Creator al omului, după chipul Său, dar ca și Dumnezeu adevărat și om adevărat, virtualitate actualizată în mod deplin pe de o parte prin voia Sa, iar pe de o altă parte prin nașterea din om, așa cum se naște orice om. Prin întruparea Cuvântului: „omul de acum a fost necompus, fiind simplu după fire și după ipostas, ca unul ce era numai Dumnezeu gol de trup și de toate ale trupului, chiar dacă acum, prin primirea trupului ce are un suflet mintal, S-a făcut ceea ce nu era, compus după ipostas, rămânând ceea ce era simplu după fire ca să te mântuiască pe tine..., Cuvântul, prin identitatea ipostatică a îndumnezeit în sens propriu trupul”.³²

Realitatea întrupării este dovedită de faptul că în Hristos, în trupul Lui este prezentă mișcarea naturală ce caracterizează firea. Firea Lui omenească,

30. *Ibidem*, IV, p. 159.

31. Pr Prof. D Stăniloae, *Teologia Dogmatică*, vol. II. ed. a II-a, edit. IBM. al BOR, București 1997, p. 34.

32. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, p. 52.

nu este formată printr-un proces exterior și nu-l rămâne asociată fără o legătură profundă cu El, pentru că nu e om simplu, nici Dumnezeu gol. Prin naștere a luat firea umană întreagă pe care o înnoiește prin cele mai presus de fire „căci viețuirea *τολίτεία*, este viața trăită după legea firii. Iar Domnul fiind îndoit în fire, pe drept cuvânt S-a arătat având o viață corespunzătoare legii dumnezeiești și omenești, îmbinată într-una (*σὺγκροτήενον*), fără contopire; o viață nouă fiindcă era modelul lucrării noi a celui ce viețuia în formă nouă”.³³ Îndumnezeirea firii umane în Hristos este făcută progresiv, iar afectele (pasivitatea) ce caracterizează firea umană, nu ating întru nimic dumnezeirea Sa: pentru că: „trebuie să spunem că Dumnezeu a suferit în trup, dar în nici un caz dumnezeirea,... în timp ce trupul pătimea dumnezeirea era unită cu el, dar cu toate acestea rămânea impasibilă și săvârșea cele mântuitoare”.³⁴ Îndumnezeirea firii omenești, prin Hristos, aduce în ea darurile transfiguratoare, întărind totodată voința omului prin har, fără să se schimbe natura ei „căci dintre firi una a îndumnezeit și alta a fost îndumnezeită... a fost făcută asemenea Lui Dumnezeu... Aceasta nu prin schimbarea firii, ci prin unirea în vederea întrupării, adică după ipostasă, potrivit căreia trupul s-a unit, fără să se despartă, cu Dumnezeu Cuvântul și prin întrepătrunderea firilor uneia în alta, în chipul în care vorbim despre înroșirea fierului în foc”.³⁵ Întruparea Cuvântului Lui Dumnezeu readuce omului legătura cu divinitatea, comunicându-i prin credința în El, dumnezeirea, pentru că Hristos se înalță la Tatăl, cu omenitatea asumată, refăcând astfel rudenia noastră cu Tatăl, El fiind pârga rezidirii noastre, și aluatul ce dospește toată frământătura (I Cor.15,47-49). „Umanitatea lui Hristos este modelul prin care se vede curăția sufletului omenesc și prin el prezența ajutătoare a puterii dumnezeiești. Hristos dă puțință omului să sfințească însuși simțurile obișnuite să nu se ispitească de cele materiale și de semenii ce păcătuiesc cu trupul, arătând un trup ce persistă prin înfrânare

33. *Ibidem*, pp. 62-63.

34. Sfântul Ioan Damaschin, *op. cit.*, III, XVI; XV, pp. 175;155.

35. *Ibidem*, III, XVII, p. 160.

și văzând în el pe Dumnezeu-Cuvântul”.³⁶

6. ÎNTRUPAREA, JERTFA CRUCII ȘI ÎNVIEREA LUI HRISTOS ÎN VIAȚA BISERICII

Întruparea Fiului Lui Dumnezeu reprezintă inițierea procesului de refacere a legăturii cu divinitatea. În firea umană asumată de Hristos este cuprinsă întreaga umanitate care prin Răstignire, Înviere și Înălțare este așezată de-a dreapta Tatălui în împărăția cerurilor. Logosul lui Dumnezeu Întrupat, Jertfit și Înviat este cel ce realizează deplin unirea divinului cu umanul, această unire fiind actualizată personal prin Biserică, El „a intrat în condiția noastră omenească ca să comunice în mod integral cu oamenii împărtășindu-le totodată puterea Lui dumnezeiască, dar nu direct ci prin umanitatea Lui, care este și a noastră în care ne cuprinde”.³⁷

Întruparea, dar mai ales Jertfa Crucii și Învierea Mântuitorul Iisus Hristos formează aspectul nevăzut al întemeierii Bisericii, prin care răutatea este eradicată din firea umană. Altarul Crucii de pe Golgota a realizat veșnic împăcarea omului cu Dumnezeu. Prin jertfa Sa, unică și universală – în care El S-a jertfit ca Preot dar și ca „Mielul lui Dumnezeu care ridică păcatele lumii” (Ioan 1, 29), făcându-Se și Mijlocitor al Noului Testament (Evr. 9, 14-15), creația întreagă este purificată și sfințită. „Ca și comuniune a oamenilor cu Dumnezeu, Biserica începe de la Întrupare – fiind deci o prelungire a Întrupării, și este întemeiată obiectiv de Hristos pe Cruce și în Învierea Sa din morți, iar ca și comunitate concretă, văzută, a oamenilor cu Dumnezeu, Biserica intră în istorie la cincizecime”³⁸ prin pogorârea Duhului Sfânt.

36. Pr. Dr. Marian, D. Ciulei, *op. cit.*, p. 105.

37. Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu, *Caracterul eclesiologic al Sfintelor Taine și problema comuniunii (teză de doctorat) în „O.”* an. XXX (1978) nr. 1-2, p. 99.

38. Idem, *Îndrumări misionare*, ediție colectivă, edit. I.B.M. al B.O.R., București 1987, p. 380.

Relația dintre Hristos și Duhul Sfânt în iconomia mântuirii, este inseparabilă, pentru că numai prin Duhul Lui Hristos se împărtășește naturii umane harul răscumpărător al jertfei de pe Golgota, și numai prin pogorârea lui la Cincizecime, apare în istorie unitatea Trupului său sacramental extins în umanitate peste veacuri – Biserica, unde fiecare membru (creștin), prin nașterea din apă și din duh (Ioan 3,5) prin Taina Sfântului Botez, se purifică de păcat și primește în dar restaurarea (αποκατάστασις – gr.; lat. reintegratio), adusă de Hristos, devenind concorporal cu El (Efeseni 3, 16), prin unitatea credinței și împărtășirea Duhului Sfânt. Pogorârea Duhului arată voința lui Hristos de a cuprinde în Biserică, adică în iubirea lui, toți oamenii, toată lumea unificată în această iubire ce purifică și izvorăște viață. În ziua Cincizimii harul iradiază pnevmatizând întreaga creație din interiorul ei și nu din afară prin Hristos Dumnezeu-Om care a împărtășit firii umane asumate și îndumnezeite bunătatea Ființei Treimice. „Cincizecimea restituie lumii prezența interiorizată a lui Hristos și Îl revelează acum nu înaintea, ci înlăuntrul ucenicilor”.³⁹

Prin patimă și Moartea Sa pe Cruce Mântuitorul deschide lucrarea care face posibilă eliberarea omului de păcat. Moartea Sa cea Sfântă ca expresie deplină a chenozei filantropice este legată de Înviere și Înălțare prin care umanitatea este transfigurată, sfințită și ridicată în mod obiectiv la cel mai înalt nivel, prelungind totodată această biruință peste toată lumea prin harul sădit în ea ce o readuce la comuniunea cu Dumnezeu. Suferința Crucii este suportată la maxim de către Hristos pentru că El suportă păcatele omenirii întregi. Firea umană asumată de El este cea care are în sine slăbiciunea, păcatul și moartea, deși El nu are nici un fel de păcat, nici strămoșesc nici personal, nașterea Lui fiind înfăptuită în afara păcatului, iar voința Sa umană nu este supusă greșelii deoarece urmează întru totul voinței Sale divine. Groaza păcatului și frica morții Îl înspăimântă ca om înainte de suferința Crucii însă nici un moment al vieții Sale nu se realizează fără ca Dumnezeu-

39. P. Evdokimov, *L'Esprit Saint dans la Tradition orthodoxe*, Paris, Les Editions du Cerf, 1969, p. 90.

Omul să își arate puterea Sa ca Dumnezeu. Suferința și Crucea sunt instrumentele necesare eliberării firii umane de păcat. Prin jertfa Sa Hristos pune capăt voinței pervertite intrată prin păcat în firea umană, schimbându-o în lucrarea virtuții. Bucuria Crucii realizează comuniunea cu Dumnezeu. Aproximarea de divinitate este legată de învierea întregii omeniri din „mormântul păcatului”. Acum omul este reînnoit, reînviat prin Hristos. „Patimile și Crucea fac evidentă în modul cel mai deplin – și aceasta pentru că Cel ce se jertfește nu este omul, ci Dumnezeu – darul – cuprinderea noastră a tuturor în mod obiectiv în Hristos – cel răstignit”.⁴⁰

Jertfa Crucii stă la baza eliberării de păcat a firii umane. Crucea și suferința lui Hristos este „jertfa morții dătătoare de viață” așa cum ne învață Biserica în teologia cântărilor sale: „Stăpânirea morții ai zdrobit cu moartea Ta, Puternice, că prin Tine s-au cutremurat porțile iadului” (Sedelna I, gl. I, după catisma I de la Utrenie). Legătura strânsă între Jertfa de pe Cruce și Învierea formează unitatea organică a Bisericii, care ca Trup al lui Hristos prin Duhul Sfânt este dătătoare de viață: „Cu Crucea Ta ai stricat blestemul, de pe lemn cu îngroparea Ta ai omorât stăpânirea morții” (Stihira V, gl. II la Vecernie). „Fără Crucea lui Hristos mântuirea nu ar fi fost realizată, căci la Tatăl, omul nu putea intra decât în stare de jertfă curată. Dar noi oamenii nu eram în stare să aducem Tatălui o astfel de Jertfă”.⁴¹ „El se face omul deplin curat din puterea Ipostasului Său dumnezeiesc, deci, Omul central, singurul om care are intrare la Tatăl și ne poate duce cu Sine și pe noi, singurul unificator cu adevărat, căci nu S-a făcut om pentru Sine, închis într-un ipostas omenesc limitat, ci a luat firea omenească în Ipostasul larg deschis întregii umanități. El S-a făcut prin aceasta singurul preot eficient, rămânând și Dumnezeu, în care ca preot, deci ca om, adună pe oameni în mod efectiv. El rămâne prin aceasta Preot în veac, unicul Preot deplin, unicul om în care

40. Pr. Lect. D. Radu, *Caracterul ecleziologic al Sfințelor Taine și problema comuniunii (teză de doctorat) în „O.”* an. XXX (1978) nr. 1-2, p. 67.

41. Idem, *Mântuirea a doua creație a lumii*, în „O.” An. XXXVIII, Nr. 2, 1986, p. 58.

avem intrarea și puțința șederii lângă Tatăl. Și pentru că este nevăzut în urma Înălțării Sale, El, ca unicul Preot deplin, este izvorul întregii preoții văzute.⁴²

Jertfa Crucii este momentul prin care arhieria Mântuitorului realizează împăcarea omului cu Dumnezeu, această împăcare este prelungită și actualizată prin Duhul Sfânt prin revărsarea harului peste întreaga lume. Hristos este Arhierieul prin excelență pentru că El „e și dar și jertfă. În El darul care coboară la noi e Dumnezeu însuși, jertfa care suie la Tatăl nu e un simplu om, ci Dumnezeu-Omul. Harul acestui dar coboară până la cele mai de jos ale făpturii noastre, iar jertfa suie prin El până la dreapta Tatălui. Unire perfect realizată în ambele sensuri”.⁴³

Întruparea, Moartea și Învierea Mântuitorului Iisus Hristos stau la temelia Bisericii pentru că prin aceste acte mântuitoare trupul Său îndumnezeit primește pe Duhul Sfânt și întreaga umanitate devine templu sau locaș al lui Dumnezeu. „Trupul Său luat din Fecioara Maria „ca pârgă a rezidirii noastre”, devine temelia deplină a Bisericii întrucât e trecut prin moarte și înviere”.⁴⁴ De la Cincizecime Hristos este prezent și personalizat de fiecare membru al Bisericii prin Sfintele Taine în harul Duhului Sfânt. „Fiind o prelungire dinamică prin Duhul a Întrupării, Biserica este Trupul lui Hristos, extinderea socială a Lui în umanitate. Întrupându-Se și făcându-Se om în toate asemenea nouă, dar afară de păcat, Hristos a cuprins în Sine prin firea umană asumată, întregul neam omenesc”.⁴⁵

Moartea pe Cruce și Învierea lui Hristos din morți îndumnezeiesc firea umană, care devine asemenea lui Dumnezeu, dar rămânând în continuare fire umană transfigurată, sfințită și în relație inseparabilă de El. „În coexistența

42. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, Edit. IBM. al BOR, București, 1978, p. 146.

43. Pr. Galeriu, *Jertfă și Răscumpărare*, edit. Harisma, București 1991, p. 202.

44. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, ed. cit., p. 140.

45. Pr. Dr. Dumitru Radu, *Caracterul ecclesiologic al Sfintelor Taine*, ed. cit., pp. 64-65.

aceasta în Hristos înviat și slăvit stă legătura ontologică dintre Hristos și Biserica Sa. Moartea și Învierea lui Hristos devin stări actuale proprii Bisericii Sale, precum și ale celor ce formează Biserica, pentru că Trupul, cu toate măduarele lui, participă la viața Capului sau Capul este prezent și infuzează viața în toate măduarele trupului”.⁴⁶

Numai prin Persoana divino-umană a Lui Hristos Biserica poate înfăptui comuniunea cu Dumnezeu, numai Întruparea Logosului a realizat „nașterea” Bisericii. Biserica fiind o prelungire a Întrupării, în care prin Duhul Sfânt se încorporează în ea toți oamenii, ca rezultat al iubirii Creatorului. Biserica ia ființă din deplinătatea iubirii treimice și a hristologiei, dar a hristologiei realizată în mod pnevmatologic. Astfel Hristos este: „Taina originară și atotcuprinzătoare a mântuirii noastre, căci în El ne-a fost dată baza unirii divinului cu umanul, adică a energiilor divine necreate, a harului”.⁴⁷

CONCLUZII

Hristos, Cuvântul ipostatic al Tatălui, sfărâmă prin Întruparea, Jertfa de pe Cruce și Învierea Sa din morți, zidul dublu dintre creat și necreat, dat pe de o parte de dependența și supunerea omului granițelor naturi sale, iar pe de altă parte de cugetul său pervertit de păcat, pentru că prin Cruce, Învierea și Înălțarea Sa, împărtășește naturii umane harul, care o face cu adevărat liberă și îi dă părășia Sfinților Lui Dumnezeu (Coloseni 2,9-10) din iubirea treimică care s-a golit și s-a vărsat peste toată lumea, umplând de viață toate cele create.

Biserica Trupul Sacramental al lui Hristos, prin Duhul Sfânt imprimă în ființa noastră *sfînțenia*, făcută accesibilă în mod deplin prin Hristos Întrupat, prin care omul devine factorul creat al lui Dumnezeu în dezvoltarea, unirea

46. *Ibidem*, p. 72.

47. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Sfintele Taine în viața Bisericii*, în S.T., Nr. 3-4, (1981), p. 172.

și spiritualizarea treptată a creației. Cu toate acestea trebuie să recunoaștem cu umilință că ne aflăm înaintea unei taine de nepătruns, taina personalității noastre pusă față în față cu Dumnezeu, pentru care sufletul omului trebuie să fie așa de curat, ca o oglindă strălucitoare, ce reflectă frumusețea absolută a Modelului său. Acest ocean infinit cuprins într-o ființă unică, omul, reprezintă rampa de lansare și de cunoaștere a tainei divine: „Arată-mi pe omul din tine și-ți voi arata și eu pe Dumnezeuul meu...! - zice Teofil al Antiohiei”⁴⁸, dar pentru cunoașterea sa omul are nevoie de luminarea lui Dumnezeu prin Duhul Sfânt, lumină ce umple și desăvârșește întreaga creație, lumină ce răsare din învierea Lui Hristos, prin care omul devine asemenea lui Dumnezeu, fiind sfânt precum Dumnezeu cel ceresc Sfânt este (Matei 5, 48).

BIBLIOGRAFIE

1. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, I.B.M., București 1993

Autori patristici

1. SFÂNTUL ATANASIE CEL MARE, *Scrieri. Partea I. Cuvânt împotriva elinilor. Cuvânt despre Întruparea Cuvântului. Trei cuvinte împotriva arienilor.*, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, în col. P.S.B., nr. 15, I.B.M. al BOR., București 1987

2. SFÂNTUL CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Scrieri. Patea a III-a, Despre Sfânta Treime, traducere*, de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, în col

48. Teofil al Antiohiei, *Trei cărți către Autolic*, I, II, trad. Pr. Prof. T. Bodogae, *, *, în P.S.B. 2, edit. I.B.M. al BOR, București 1980, p. 282.

P.S.B., nr. 40, I.B.M. al BOR, București 1994

3. IDEM, *Scrieri. Partea a IV-a, Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, în col. P.S.B., nr. 40, I.B.M. al BOR, București 2000

4. SFÂNTUL IOAN DAMASCHIN, *Dogmatica*, traducere, introducere, note și indici de Pr. Prof. D. Fecioru, I.B.M. al BOR, București 2001

5. SFÂNTUL MACARIE EGIPTEANUL *Scrieri. Omilii duhovnicești*, traducere Pr. Prof. Dr. Constantin Cornițescu, introducere, note și indici, Pr. Prof. Dr. N. Chițescu, în col. P.S.B.nr. 34, I.B.M. al BOR, București 1992

6. SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua* traducere, de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, în col. P.S.B. nr. 80, I.B.M, București 1980,

7. *Scrierile Părinților Apostolici, Epistola zisă către Diognet*, în S.P.A., traducere, introducere, note și indici de Pr. Prof. D. Fecioru, în col. P.S.B., nr. 1, I.B.M. al BOR, București 1979

8. TEOFIL AL ANTIOHIEI, *Trei cărți către Autolic*, în *Apologeți de limbă greacă*, traducere, introducere, note și indici de Pr. Prof. T. Bodogae, Pr. Prof. Olimp Căciulă, Pr. Prof. D. Fecioru, în col. P.S.B., nr. 2, I.B.M. al BOR, București 1980

Articole și lucrări

1. BRIA, Pr. Prof. Dr. IOAN., *Dicționar de Teologie Ortodoxă, Ed. a II-a, E.I.B., București 1994*

2. CIULEI Pr. Prof. Dr. MARIAN, „*Antropologie patristică*” (Teză de doctorat), Editura Sirona, Alexandria 1999

3. CHIȚESCU, NICOLAE, *Teologie dogmatică și simbolică*, I.B.M. al BOR., București 1956

4. COMAN, G., Pr. Prof. IOAN, *Momente și aspecte ale hristologiei precalcedoniene și calcedoniene*, în *Ortodoxia*, XVII, (1965), nr.1

5. EVDOCHIMOV, PAUL, *L'Esprit Saint dans la Tradition orthodoxe*, Paris, Les Editions du Cerf, 1969

6. GALERIU, PĂRINTELE, *Jertfă și Răscumpărare*, Editura Harisma București 1991
7. POPESCU Pr. Prof., DUMITRU, *Iisus Hristos Pantocrator*; edit. I.B.M. al B.O.R., București 2005
8. POPOVICI, Arhim. IUSTIN, *Omul și Dumnezeu-Om*, traducere Pr. Ioan Ică și Diac. Ioan Ică jr., Editura Deisis, Sibiu 1997
9. RADU, Pr. Prof. Dr. DUMITRU, *Caracterul ecleziologic al Sfintelor Taine și problema intercomununii*, teza de doctorat în „O.”, an. XXX, 1979, nr. 1-2, pp. 13-388
10. IDEM, *Îndrumări misionare*, (Ediție colectivă) I.B.M. al BOR, București, 1986
11. IDEM, *Mântuirea a doua creație a lumii*, în O. An. XXXVIII, Nr. 2, 1986, pp. 42-63
12. STĂNILOAE, Pr. Prof. Dr. DUMITRU, *Teologia dogmatică*, vol. I-II, I.B.M. al BOR., București 1996, 1997
13. IDEM, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, vol. I, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova 1987
14. IDEM, *Hristologia Sinoadelor*, în S.T. an. XXXVI, Nr.4, (1974)
15. IDEM, *Sfintele Taine în viața Bisericii*, în S.T., Nr. 3-4, (1981)
16. THUNBERG, LARS, *Microcosm und Mediator, The Theology of Maximus the Confessor*, Lund, 1965

POPAS ÎN TIMP PE CALEA ÎMPĂRĂȚIEI

Preot Eugen-Cătălin Păunescu

În fiecare an, creștinătatea ortodoxă, pe 16 noiembrie, sărbătorește așa cum se cuvine pe Sf. Apostol și Evanghelist Matei. De ceva vreme încoace, pentru Biserica Ortodoxă Română această sărbătoare este înnobilită de un alt eveniment; providențial, pe 16 noiembrie 1986 a avut loc întronizarea oficială a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist. Această zi de 16 noiembrie 1986 a fost pregătită însă de ziua de 9 noiembrie când, prin votul Marelui Colegiu Electoral Bisericesc, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a fost ales patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

Orice moment aniversar, prin importanța sa și profundele semnificații duhovnicești, determină o anumită conduită și potențează sentimente dintre cele mai înalte și sincere. Tot așa, momentul aniversar aduce cu sine haina trecutului, țesută de realizări și împodobită cu rugăciunea de mulțumire, dar deschide și gândul unor viitoare împliniri, marcate de rugăciunea de cerere. Ce-i rămâne prezentului este doar lauda. Frumos marca Mitropolitul Daniel asemenea momente încadrate în trăirea Bisericii: „Aniversările în Biserică pot fi momente de comuniune care inspiră mai multă conlucrare în activitatea pastorală și misionară a Bisericii; când sunt deodată retrospectivă

și perspectivă, recunoștință și reînnoire, ele constituie o dinamică benefică a comuniunii în interiorul unei comunități și chiar în relațiile acesteia cu alte comunități.”

Atunci când se aniversează 20 de ani de aleasă păstorire arhierească a Prea Fericitului Părinte Patriarh, printre sentimente de aleasă prețuire și lacrimi născute din emoție firească, apare și darul comuniunii. De ce? Pentru că toți, deopotrivă cler și credincioși, sărbătorim același eveniment. Nu mai avem tradiții locale sau moștenite, ci acum singura tradiție este cea a Bisericii Ortodoxe Române.

În asemenea momente, biografii și bibliografii ies la lumina vederii și a înțelegerii, dar tot acum se nasc unele dintre cele mai diversificate sentimente.

În contestatarii Bisericii și ai conducătorilor lumesci ai săi nu pot apărea decât sentimente de frustrare marcate de destinul firesc voit de Mântuitorul Bisericii Sale; pentru cei atașați de biserică, ia naștere acum sentimentul dăinuiri printre veacuri a Bisericii, sentimentul de întărire a credinței, dar și o bună închegare a unității.

Prea Fericirea Sa a păstorit în vremuri de neliniște, în vremuri de tranziție, în vremuri în care s-a scris istoria României pentru multă vreme. Important este să încercăm să înțelegem că, pentru o istorie a unei țări și a unui popor, e nevoie mereu de oameni care să o rescrie.

Pentru slujitorii altarelor, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist apare ca un model de slujire și de atașament față de valori profund creștinești. E un segment al relaționării. Dar oare ce simte un credincios simplu, un credincios care nu are în casă „Glasul Bisericii”, „Ortodoxia” sau „Biserica Ortodoxă Română” ca să citească despre activitatea Întâi Stătătorului Bisericii Ortodoxe Române?

Aș vrea, ca semnatar al acestui articol, să înțeleg ce a făcut pentru Biserica Ortodoxă Română, pentru credința strămoșească Prea Fericitul Părinte Teoctist, din prisma credinciosului simplu. În speță, credinciosul judecă degajat de orice interese ascunse, iar eticheta poartă, de cele mai multe ori, valoarea adevărului și a bunului-simț.

Pentru mine, credinciosul simplu, Prea Fericitul Părinte Patriarh apare ca un conducător providențial înarmat cu înțelepciunea care vine de sus și blândețea școlită.

„Patriarhul nostru”, cum nu se rușinează nimeni să-L numească, oarecum familial, a ținut trează conștiința românilor și atașamentul față de Biserica străbună în momente nu chiar de liniște și așezare social-politică. Poate că atunci când știm că Înalta Sa păstorire străbate prin toate perioadele mai bune sau mai puțin bune pentru biserică și credincioșii ei, înțelegem că, în alegerea Sa și anii care au urmat după aceea până astăzi, e voia lui Dumnezeu.

Cu înțelepciune și abilitate, s-au putut ține deschise bisericile în acei ani încărcăți de ateism și tot de înțelepciune a fost nevoie ca societatea românească, prin biserică, să se așeze pe valorile sănătoase ale ortodoxiei și bunei conviețuiri. Acum, parcă tot mai mult ne dăm seama că e nevoie de oameni providențiali, voiți de Dumnezeu, care să marcheze destinul unui popor și al bisericii Sale.

„Istoria unui popor e făurită de conducătorii ei”, vor fi spus înțelepții lumii antice, și poate chiar așa și este. În schimb, istoria unei Biserici, și, de data aceasta, a unei Biserici drept-măritoare, e făurită de Dumnezeu prin aleșii săi. Dacă în fruntea Bisericii Ortodoxe Române nu ar fi fost un om cu atâta înțelepciune și abilitate, poate că astăzi ne-am fi pregătit să intrăm în mult dorita Europă cu un alt conținut interior al ființei noastre creștinești.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a știut să țină aprinsă, în orice perioadă a Înaltei păstoriri, flacăra atașamentului față de biserică strămoșească, evident printr-o complexitate de „formule”. În predicile și cuvintele Sale ajunse – și odată ajunse și intrate – la sufletele credincioșilor strecoară mereu, cu o convingere zdrobitoare, ideea că suntem un popor creștin din nașterea sa în istorie. Momentele acestea de sărbătoare națională, de așezare pe un făgaș normal al istoriei, Îl prezintă pe Prea Fericitul Părinte Patriarh ca pe un rugător pentru popor și țară. Dacă se aude la fiecare sfântă Liturghie pomenit numele său, parcă atunci când vine vorba de vreo sărbătoare religioasă sau națională, se regăsește în rugăciunea sa fiecare

român, deopotrivă toți.

Istoria Bisericii Române ne stă martoră că fiecare Patriarh a avut o contribuție marcantă în cursul firesc al timpului și istoriei.

În memoria și-n sufletele credincioșilor, Prea Fericitul Părinte Patriarh are acea icoană de truditor al spiritualității românești, încadrată în spiritualitatea ortodoxă. Numai dintr-o asemenea înțelegere putea să spună că „Biserica a rămas, încă de la întemeierea ei, stâlpul neclintit și farul călăuzitor, în jurul căruia s-au înfăptuit și afirmat valorile care conferă identitate și permanență poporului nostru, drept cetate în Europa – vechea Respublica christiana – și loc „inconfundabil în civilizația mondială”.

Atașamentul sincer și deplin față de ceea ce înseamnă slujirea creștină a făcut ca Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist să susțină din poziția Sa întemeierea de noi episcopii și construirea de lăcașuri de cult. De aici, se poate înțelege valoare pe care Prea Fericirea Sa o acordă comuniunii, acelei comuniuni care păstrează deopotrivă unitatea ca reflectare a unității lui Dumnezeu, dar și a unității în El, și diversitatea ca mod de raportare personală la această unitate.

Cei 20 de ani de Înaltă Păstorire sunt rodul unei strădanii neîncetate, a unei strădanii ce poartă în sine sâmburele Împărăției lui Dumnezeu. Dacă Prea Fericirea Sa se roagă pentru „poporul ce stă înaintea”, se roagă cu sentimentul unei profunde responsabilități.

Responsabilitatea pentru înfăptuirea unei rugăciuni desăvârșite vine – pentru morala ortodoxă – dintr-o conștiință că în cuvinte simple se întâlnește dorința umană și ajutorul dumnezeiesc. Prea Fericirea Sa ne-a făcut pe toți să înțelegem rostul și locul nostru ca neam în fața planului divin. „Mergând, învățați toate neamurile...” pare să însemne Crezul unei vieți dedicate desăvârșirii spirituale unui întreg popor.

Părintele Patriarh Teoctist ne-a învățat ce înseamnă demnitatea și valoarea unei națiuni în prezența rugăciunii. Nu am devenit un popor de sfinți, dar canonizarea anumitor sfinți români în acești ani, ne arată că desăvârșirea nu este o utopie pentru poporul român. O duminică a tuturor sfinților români ne spune multe despre ceea ce înseamnă importanța unui popor.

Cei douăzeci de ani de Înaltă slujire patriarhală asigură așezarea Bisericii Ortodoxe Române pe o cale firească. Istoria unui popor este martora tuturor transformărilor prin care acesta trece; de cele mai multe ori sunt oameni în această istorie după care se așează poporul.

Sărbătorim în acest an o istorie scrisă de un călăuzitor, de o personalitate care merită cu prisosință admirația și cinstirea unui întreg popor. Și spunem „întreg popor” deoarece Prea Fericitul Părinte Patriarh a înțeles ce înseamnă conviețuirea creștină și este emblematică aplecarea spre celelalte Biserici creștine, evident cu nuanțele firești. Întâlnirea dintre Prea Fericitul Părinte Patriarh și Papa Ioan Paul al II-lea face dovada clară a modului în care Prea Fericitul Sa a înțeles cuvintele „Ca toți să fie una”. Vom putea fi „una în Hristos” numai cu păstrarea acestui echilibru interior și doctrinar care iată ne este arătat că se poate.

Când avem în istorie Părinte cum e Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist nu putem decât să fim lămurii de așezarea noastră spirituală, acea „stâncă” de care vorbește Sfânta Scriptură. Ne bucurăm, suntem entuziasmați dar e firesc să vină și cealaltă latură, suntem responsabili de ceea ce trebuie să facem bine în fața lui Dumnezeu.

Dacă învățătura Mântuitorului ar fi rămas situată doar la nivel de pură teorie, ne-ar fi cerută însușirea acestei teorii; dar, când această învățătură capătă contururi concrete, atunci aceasta va fi codul de judecată. Avem valori de care suntem responsabili; avem însușirea concretă a acestor valori și propovăduirea cu fapta a lor care sprijină desăvârșirea noastră.

Trebuie mereu să înțelegem importanța unei slujiri și încredințarea că, în fața lui Dumnezeu, cu cât primești mai mult, cu atât mai mult trebuie să și oferi. Ne-a fost încredințată o viață de slujire pe deplin creștinească și nu putem să facem abstracție de ea.

Responsabilitatea noastră ca popor decurge din forța modelelor pe care le avem. Prea Fericitul Părinte Patriarh este acel Părinte de care aveam nevoie pentru istoria contemporană. Când în fața istoriei punem asemenea modele de viață și trăire, înțelegem de ce desăvârșirea noastră nu e imposibilă. Suntem martorii unei vieți axate pe valoarea dragostei lui Hristos

și numai așa vom înțelege de ce este important „să iubim pe aproapele nostru din toată inima noastră și cu tot cugetul nostru”.

Slujirea Părintelui Patriarh în timp ne înscrie în cursul firesc al unui drum pe care „nu trebuie să fim triști în inima noastră” pentru că înțelegem că Împărăția lui Dumnezeu pleacă dinlăuntrul nostru.

În persoana Părintelui Patriarh avem înțelegerea faptului că atunci când viața e închinată cuvântului lui Hristos, prin Hristos e închinată tuturor.

Părintele Patriarh ne-a încredințat în acești douăzeci de ani de păstorire de ceea ce înseamnă lucrarea lui Dumnezeu în viața unui popor. Avem valori, suntem și responsabili că avem asemenea valori. Poate că, la ceas aniversar trebuie să spunem multe și cuprinzătoare, dar tot acum cuvintele umane devin nefirești de sărace pentru a îmbrăca sentimentele de care suntem cuprinși cu toții. Nu ne dorim decât ca Dumnezeu să înmulțească asemenea momente înălțătoare, căci numai așa ne vom putea înțelege rostul și sensul ca oameni și ca popor.

„Întru mulți ani de desăvârșită păstorire, Prea Fericite Părinte!”

PAGINI DE SPIRITUALITATE ORTODOXĂ

ROMÂNIA, SPAȚIU AL REGĂSIRII LUI DUMNEZEU, MESIA (Ioan I, 41)

Pr. Prof. Lazăr M. Emil

România, punte creștină între Orient și Occident, în contextul integrării în Uniunea Europeană

*„România, țară punte între Orient și Occident,
punct de răscruce între Europa Occidentală și Orientală,
pe care tradiția o numește cu frumosul titlu de „Grădina
Maicii Domnului”, vin la tine în numele lui Iisus Hristos,
Fiul lui Dumnezeu și al Preasfintei Fecioare Maria.”
(Karol Woytyla, Papa Ioan Paul al II-lea)¹*

Împlinindu-și, poate, dorul său tainic de a construi, prin intermediul acestui mesaj (motto-ul), o punte spirituală între Ortodoxie și Catolicism, și trăind fiorul că a pășit pe pământul „țării-punte” între Orient și Occident, Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al II-lea a dat mărturie că a descoperit

1. Din discursul rostit de Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al II-lea la ceremonia de primire de la Aeroportul Băneasa, în timpul vizitei în România (7-9 mai 1999).

în țara noastră punctul de răscruce între Europa Orientală și cea Apuseană, numindu-ne „Grădina Maicii Domnului”.

Această tradițională metaforă denumeste însuși locul de întâlnire și sinteză al celor două universuri spirituale creștine (în fapt unul și același), aria culturală și civilizația unică a aceluia „*Bizanț după Bizanț*”, tranzitată și exprimată de secole în mărturisirea credinței creștine, în graiul romanității orientale, în arta construirii și zugrăvirii sfintelor locașuri, în splendoarea Liturghiei bizantine și în comorile ei fără de asemănare.

Făcând parte din marele trunchi al romanității continuată de popoarele neo-latine în Apus, românii și-au înțeles Ortodoxia nu ca pe un factor de izolare și de antagonism între creștini, ci ca pe izvorul principal al bogățiilor bisericești launtrice, privită și primită acum cu viu interes de lumea apuseană care are aceleași rădăcini latine ca și poporul nostru. De aici trebuie să izvorască și vocația românilor pentru deschidere și dialog rodnic cu întreaga lume de toate confesiunile.

Vorbind despre noi, am înțeles din discursul Sanctității Sale Papa Ioan Paul al II-lea, acesta s-a referit cu prețuire la cultura și latinitatea noastră, la istoria și vrednicia poporului român, la evlavie și blândețe, la creativitatea lui, la străvechea viață monahală, care a înflorit la noi încă din primele secole creștine, la domnitorii evlavioși, ctitori de biserici sau martirizați pentru ortodoxia strămoșească, la o seamă de personalități prestigioase ale culturii românești care i-au încântat sufletul, neuitând a-i aminti cu adâncă venerație pe martirii neamului și pe toți cei ce au strălucit întru lumina Mântuitorului Hristos pe bolta Bisericii Sale.²

Eminența Sa, Cardinalul Walter Kasper, președintele Consiliului Pontifical pentru Unitate Creștină, vedea, mai aproape de zilele noastre „*căldura Europei Orientale ca fiind plăsmuită de teologia ortodoxă*”, iar „*Biserica Ortodoxă Română este, în acest sens, protagonista ecumenismului*

2. Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române –*Mărturie cu prilejul sărbătoririi a 25 de ani de pontificat ai Sanctității Sale Papa Ioan Paul al II-lea, în <http://www.culte.ro>.*

în ceea ce privește bisericile orientale.”³

Mărturiile anterioare sunt îmbucurătoare și încurajatoare, reprezentând un semn al unei înnoiri și prefaceri dorite cu ardoare pentru neamul nostru, creștin și ortodox, încă de la plămădirea și intrarea sa în istorie. Și nu este întâmplătoare această înnoire. Din parte-ne, înnoirea înseamnă tradiția în actualitate, acea tradiție românească și ortodoxă ce ne reprezintă, „firul de crin” de care vorbea George Călinescu în a sa „Istorie a Literaturii Române” atunci când îl pomenea pe Mihai Eminescu.

Dinspre Occident, prefacerea reprezintă convingerea că poporul român, popor dintotdeauna al Sfintei Tradiții și al Sfintei Scripturi, își afirmă valorile, axiologia, neprețuite până acum, dincolo.

În fapt, aceste mărturii cu valoare de convingere sunt redescoperiri, redenumiri, un fel de „*a la recherche de temp perdue*”, în care poporul român, Ortodoxia românească, cultura noastră, ceea ce înseamnă România, sunt așezate în atenția și mijlocul Europei. Cu voia lui Dumnezeu, suntem iarăși ce am fost !

Frumos și bun lucru este pentru oricine, persoană sau neam, cunoașterea părinților și strămoșilor. Tot atât de frumoasă și folositoare este cunoașterea izvoarelor credinței și nașterii noastre în istorie ca neam de creștini. Este cea mai mare mândrie pentru poporul român, vrednicia că s-a născut creștin, iar etnogeneza sa îl face remarcat și de netrecut cu vederea de către Occident.

Sunt numeroase textele Noului Testament care atestă vechimea apostolică a Creștinismului românesc:

În anul 58, când Sfântul Apostol Pavel trimitea cunoscuta sa Epistolă Bisericii din Roma, el făcea o prețioasă precizare care argumentează vechimea creștinismului românesc.

El scria, într-o sumă a trudei sale misionare în părțile răsăritene ale Imperiului Roman: „*Am rânduit astfel, să binevestesc acolo unde Hristos nu fusese numit, ca să nu zidesc pe temelie străină*” (Romani XV, 20).

3. Cardinalul Kasper – *România, punte culturală între Occident și Orient*-interviu acordat ziarului Ziua, 10 martie 2006, p. 14.

Din Epistola către Coloseni a Sfântului Apostol Pavel aflăm că, printre neamurile care primiseră deja Evanghelia lui Hristos, în epoca apostolică, se numeau nu numai iudeii și grecii, ci și sciții (Coloseni III,11), care locuiau în Scitia Minor (provincie ce făcea parte din Imperiul Roman din anul 29 î.d.Hr. - Dobrogea de astăzi).

Acest text din Epistola către Coloseni cuprinde nu numai informația despre convertirea la creștinism a sciților antici, ci și învățătura că această convertire a echivalat cu o transformare de profunzime a celor convertiți la creștinism, cu o schimbare a modului lor de a trăi, de a gândi și de a se manifesta: împreună cu iudeii și elinii creștinați, ei au devenit una în Hristos, Care va sălășlui în toți prin învățătura Sa dumnezeiască și prin harul Său mântuitor.

Marele scriitor bisericesc alexandrin, Origen († 254) sublinia că, atunci „*când Sfinții Apostoli și ucenici ai Mântuitorului nostru Hristos s-au răspândit în toată lumea* (pentru propovăduire n.n.), *Toma, după cum spune tradiția, a primit* (spre evanghelizare n.n.) *Partia* (Persia), *iar lui Andrei* (i-a revenit n.n.) *Scitia*.”⁴

Cel ce a adus cuvântul Evangheliei lui Hristos pe pământul românesc este, după tradiția bisericească, Sfântul Apostol Andrei, „*fratele lui Simon – Petru*” (Ioan I, 40), cel dintâi chemat în ceata ucenicilor Domnului, dar și cel dintâi care a descoperit în persoana lui Iisus Hristos pe Mesia – el îl anunță pe fratele său Simon: „*Am găsit pe Mesia Care se tâlcuiește Hristos*” (Ioan I, 41), încă înainte de a fi devenit ucenic al Domnului.

Sfântul Apostol Andrei a ajuns cu predicarea Evangheliei pe pământul locuit de strămoșii noștri încă din vremea în care Pavel, Apostolul neamurilor, săvârșea călătoriile sale misionare.

Însuși Sfântul Apostol Pavel mărturisește că și alți misionari creștini propovăduiau credința creștină în același timp cu el în părțile răsăritene (orientale) ale Imperiului Roman (Romani XV, 20-23).

4. Apud D.M. Pippidi, *Contribuții la istoria veche a României*, ediția a II a, București 1967, p. 489.

Odată sădită pe pământul strămoșilor noștri, sămânța Evangheliei a rodit însutit, pentru că a găsit, în aceste părți, ogor bine pregătit spre a primi și a o face să crească și să dea roade.

Daco-romanii posedau, acel lexic biblic fundamental care făcea posibilă împrumutarea unor termeni creștini esențiali și altor limbi. Exemplul grăitor este limba gotică: pe teritoriul țării noastre învățatul episcop al vizigoților, Ulfila (secolul IV), a realizat una dintre traduceri timpurii ale Bibliei – cea în limba gotică, folosind în traducerea sa numeroși termeni proprii limbii latine populare (vulgare) vorbite, pe atunci, la Dunărea de Jos.⁵

Primele reprezentări creștine descoperite în timpurile noastre își au sursa și temeiul tot în Sfânta Scriptură. Gemma de onix de la Potaissa (Turda), datând din secolele III-IV, reprezintă pe Blândul Păstor, una dintre numirile Mântuitorului Hristos în Noul Testament (Ioan x, 10) și pe proorocul Iona înghițit de chit, preînchipuind șederea de trei zile a Domnului în mormânt și Înviere Sa din morți.

Una dintre cele mai strălucite dovezi ale rodirii de timpuriu a Sfintei Evanghelii în sufletele creștinilor de pe meleagurile noastre este acea inegalabilă putere de creație „*de o tulburătoare originalitate și de o ortodoxie ireproșabilă*”⁶, căreia românii, în credința lor curată, i-au dat expresie în folclorul creștin:colinde, colinde, cântece de stea.

Trebuie precizat faptul că, poporul român și-a asimilat integral și definitiv învățătura creștină, transformându-o în fundament al existenței sale spirituale și istorice, făurindu-și o identitate inconfundabilă în spațiul geografic în care s-a născut, distingându-se ca un popor de obârșie daco-romană, dar de credință ortodoxă, determinând afirmarea unei latinități răsăritene.

Vorbind de unitate în diversitate, de recunoașterea valorilor românești în contextul nou creat, puține sunt țările în care Sfânta Scriptură să fie atât de

5. Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române – *Un neam sub lumina Sfintei Scripturi* – precuvântare la Biblia sau Sfânta Scriptură, Editura I.B.M.O. a B.O.R., București 1994, pag. 5.

6. *Ibidem*, pag. 6.

mult folosită drept izvor al creației plastice ca România, ale cărei biserici sunt împodobite cu chipuri și evenimente din istoria mântuirii neamului românesc, prezente în Sfânta Scriptură. A apărut, astfel, o vastă și profundă teologie a icoanei, paralel și uneori înainte de o teologie prin literă și cuvânt.

Așadar, poporul român a folosit în chip desăvârșit căile prin care se poate ajunge la înțelesul deplin al cuprinsului Sfintei Scripturi, românii au fost și sunt nu numai un popor al tradiției, ci și al Scripturii.

Cuvântul Sfintei Scripturi, afirmarea acestuia și viețuirea după el, a reprezentat, poate individualitatea românilor. Trăirea lui, împlinirea lui ca voie sfântă a lui Dumnezeu, sfințenia lui au fost valorile românilor și au rămas idealurile lor.

Aici, în cuvântul lui Dumnezeu, românii pot să se întâlnească cu ceilalți oameni, zidiri și ei ale mâinilor Creatorului, și tot în spațiul generat de cuvântul Scripturii se pot întâlni Occidentul și Orientul. De aceea, România, prin ceea ce este, poate însemna, nu numai o punte culturală, a cuvântului revelat, între Orient și Occident, ci și *un spațiu al regăsirii lui Dumnezeu Mesia*, descoperirea pe care Apostolul Românilor, Andrei o face în persoana divino-umană a lui Iisus Hristos. Acest adevăr îl aflăm scris în Noul Testament : Se cuvine „*să mărturisim toată limba că Domn este Iisus Hristos, întru slava lui Dumnezeu-Tatăl.*” (Filipeni II, 12).

Iar mărturiile pot continua. Yves M. Congar, „*suflet frățesc și spirit irenic arătat față de Ortodoxia românească*”⁷ încerca să scoată în evidență rudenția de credință dintre Bisericile din Răsărit și din Apus „*Cu creștinii din Orient, într-adevăr, aproape totul ne este comun. Suntem, orice ar fi, din aceeași familie, căci avem aceeași Părinți și mâncăm aceeași pâine: nu numai Euharistia ne este comună, ci toate Tainele, cultul Sfintei Fecioare și al sfinților, succesiunea apostolică în episcopat, tradiția ascetică și mistică, formele rugăciunii... Cât privește dogmele, cele principale ne sunt, într-adevăr, comune...*”⁸

7. Y.M. Congar, *Chretiens desunis...*, Paris, 1937, p. 250.

8. Y.M. Congar, *op. cit.*, p. 253.

Despre poporul român, Patriarhul Bartolomeu I al Constantinopolului, a spus: „*Poporul român, apărut în istorie, din punct de vedere al limbii, ca o insulă latină într-o mare slavă, constituie liantul între Europa Răsăriteană și cea Occidentală. Prin limba sa, el este înrudit cu popoarele Occidentului, iar prin credința ortodoxă el aparține Răsăritului...*”⁹

Vom conchide cu două afirmații în legătură cu România, ca punte creștină între Orient și Occident: „*România este țara întâlnirii, căci ea aparține geografic și istoric Orientului Europei, însă își demonstrează legăturile și își manifestă deschiderea spre lume latină și Europa Occidentală*”¹⁰, dar să nu uităm: „*Suntem, ca atare, ortodocși pentru că suntem Români și suntem Români pentru că suntem ortodocși*”¹¹.

9. Bartolomeu I, *Biserica și problemele lumii de azi. Vocația universală a Ortodoxiei*, Iași, Ed. Trinitas, 1997, p. 197, în *Misiologie creștină, curs pentru uzul Facultății de Teologie*, conf. Dr. Nifon Mihăiță, arhiepiscopul Târgoviștei, ed. Asa, p. 247.

10. Donald Allchin, *Occidentul descoperă valorile Ortodoxiei*, Ed. Dacia literară, Iași, nr.3, 1992, p. 3.

11. Pr. Nechita Runcan, *Premise istorice ale acțiunii catolicismului în România interbelică*, Ed. Europolis, Constanța, 1998, p. 280.

SFÂNTUL NICODIM DE LA TISMANA

**600 de ani de la trecerea
în rândul sfinților**

Monahia Mitrodora

În acest an, 2006, se bucură sfinții, ne bucurăm și noi. Se împlinesc 600 de ani de la trecerea în rândul sfinților a Sfântului Nicodim de la Tismana.

Sărbătoare pentru Tismana, sărbătoare pentru Oltenia, sărbătoare pentru România și, în sfârșit, sărbătoare pentru Ortodoxie.

Cu acest prilej, în ziua de 23 septembrie, s-a organizat de către Mitropolia Olteniei, la Mănăstirea Tismana, un Simpozion cu titlul „Rolul Sfântului Nicodim în monahismul românesc” la care au participat toți exarhii din țară și câte un stareț sau stareță (după caz) din fiecare eparhie. De asemenea au participat: Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, Prea Fericitul Anastasios – Întâistătăroul Bisericii Ortodoxe a Albaniei, Înalt Prea Sfințitul Ierotei Vlahos – Mitropolit de Nafpaktos, Grecia și membrii ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Simpozionul a început cu Sfânta Liturghie Arhierască, săvârșită de către Prea Sfințitul Nicodim – Episcopul Severinului și Strehaiei – împreună

cu un sobor de preoți.

A continuat cu următorul program:

- deschiderea manifestării;
- prezentarea filmului „Tismana – poartă a sufletului către cer”;
- cuvântul duhovnicului. Arhimandritul Teofil Păraian – a vorbit despre actualitatea Sfântului Nicodim de la Tismana în contextul vieții monahale contemporane;

- susținerea referatelor: „Sfântul Nicodim – reorganizator al vieții monahale din țara noastră” de către Prea Sfințitul Visarion Rășinăreanu, „Dimensiunea monahismului ortodox în viziunea Sfântului Nicodim” de către Arhimandritul Teofil, „Lumini isihaste din binecuvântata Moldovă” de către Arhimandritul Timotei Aioanei, „Sfântul Nicodim – reper al ortodoxiei în Balcani” de către Arhimandrit Simion, „Sfântul Nicodim de la Tismana – model și reper de viață creștină peste veacuri” de către Domnul Consilier Stelian Gomboș, al Secretariatului de Stat pentru Culte;

- dezbateri în plen – moderator Prea Sfințitul Nicodim – Episcopul Strehaiei și Severinului;

- lansare de carte – Mitropolitul Ierotei Vlahos – „Monahismul ortodox ca viață profetică, apostolică și martirică” tipărită cu acest prilej de către Mitropolia Olteniei;

- evaluare manifestării, cu participarea delegației ierarhilor prezenți;
- închiderea lucrărilor.

Simpozionul s-a încheiat Duminică, 24 septembrie 2006, cu Sfânta Liturghie Arhierească, săvârșită de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, Prea Fericitul Anastasios, Înalț Prea Sfințitul Ierotei și membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

În toate referatele s-a prezentat viața și activitatea Sfântului Nicodim, accentuându-se faptul că a putut să fie în același timp și un mare constructor de biserici și mănăstiri, un mare rugător, sfătuitoare al oamenilor, stareț și părinte pentru călugării mănăstirilor înființate de el și făcător de minuni. A făcut o minune și acum, în ziua de 24 septembrie 2006. Dacă zilele precedente a fost un cer acoperit de nori care au adus ploaie în tot ținutul,

duminică dimineața, pentru că Sfânta Liturghie se săvârșea afară, biserica fiind neîncăpătoare, toți norii s-au împrăștiat, a apărut soarele și au putut să participe credincioși din întreaga Oltenie și chiar din întreaga Românie.

Să-l rugăm în continuare pe Sfântul Nicodim să aibă grijă de mănăstirile din țara noastră, precum și de călugării și credincioșii acestei țări, și nu numai.

VIAȚA BISERICESCĂ

AGENDA DE LUCRU A PREA SFÎNȚITULUI PĂRINTE EPISCOP G A L A C T I O N (01 iulie – 31 decembrie 2006)

Arhid. Vasile NEACȘU

Sâmbătă, 01 iulie 2006 – săvârșește cununia tinerilor Andrei și Mirela-Elena în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Ploiești și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 02 iunie 2006 – slujește Sfânta Liturghie în Biserica Sfântului Ierarh Nicolae din parohia Țigănești I, hirotonește diacon pe tânărul Damian Ștefan și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 03 iulie 2006 – în biserica Sfinților Apostoli din Alexandria oficiază slujba înmormântării credincioasei Laurenția Cergulescu și rostește un cuvânt de învățătură.

Mărti, 04 iulie 2006 – în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria săvârșește slujba de sfințire a Antimiselor și Sfânta Liturghie.

Face o vizită pe șantierul de la Mănăstirea Sfântului Gheorghe – Țigănești.

Joi, 06 iulie 2006 – însoțește un specialist fotograf la unele locașuri de cult – monument istoric pentru întocmirea unei documentații fotografice.

Sâmbătă, 08 iulie 2006 – oficiază slujba înmormântării credincioasei Elena Grigore (Oprea) în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din parohia Constantin Brâncoveanu, județul Călărași.

Duminică, 09 iulie 2006 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ioan Botezătorul din Roșiorii de Vede și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură. În biserica Sfântului Nicolae din parohia Stejaru – Videle oficiază cununia tinerilor Matache Sorin și Terpezan Oana-Raluca și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 10 iulie 2006 – este primit de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist la Palatul Patriarhal din București.

Miercuri, 12 iulie și joi, 13 iulie 2006 – continuă activitatea de fotografiere a bisericilor monument istoric din Eparhie.

Duminică, 16 iulie 2006 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ilie Tesviteanul din Roșiorii de Vede și rostește un cuvânt de învățătură.

Marți, 18 iulie 2006 – la Seminarul Teologic Turnu Măgurele participă la desfășurarea celei de a doua sesiuni a examenului de admitere.

Miercuri, 19 iulie 2006 - săvârșește slujba Privegherii în Mănăstirea Crasna – Prahova.

Joi, 20 iulie 2006 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ilie Tesviteanul din Mănăstirea Crasna – Prahova și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură. Oficiază slujba Vecerniei.

Vineri, 21 iulie 2006 – săvârșește Sfânta Liturghie și Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova. În seara aceleiași zile oficiază slujba Vecerniei și Litiei.

Sâmbătă, 22 iulie 2006 – slujește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Sfântului Ilie Tesviteanul din Mănăstirea Crasna – Prahova.

În biserica Bunei Vestiri din Mănăstirea Slobozia - Ialomița oficiază cununia tinerilor Marian Ercuș și Topală Monica Claudia și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 23 iulie 2006 – slujește Sfânta Liturghie, în sobor, alături de Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Iosif de la Paris în biserica Sfântului

Proroc Ilie Tesviteanul din Mănăstirea Crasna – Prahova.

Miercuri, 26 iulie 2006 - săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle.

Joi, 27 iulie 2006 – oficiază tunderea ca rasofoar a fratelui Petru (Paisie rasofoarul) din obștea Mănăstirii Sfântului Pantelimon – Siliștea Gumești și slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ioan Gură de Aur din această mănăstire, adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Vineri, 28 iulie 2006 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede.

Duminică, 30 iulie 2006 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Mănăstirii Sfântului Ioan Botezătorul – Brânceni și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 05 august 2006 – săvârșește Sfânta Liturghie în paraclisul Mănăstirii Maicii Domnului – Adămești și hirotonește diacon pe tânărul Găman Ciprian Costel.

Duminică, 06 august 2006 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Alexandria, hirotonește diacon pe tânărul Popescu Emilian și hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe tânărul Găman Ciprian Costel. Adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Marți, 08 august 2006 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria, hirotonește diacon pe tânărul Baban Adrian, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe tânărul Popescu Emilian.

Miercuri, 09 august 2006 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria, hirotonește diacon pe Tătaru Lucian, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe tânărul Baban Adrian.

Joi, 10 august 2006 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe Tătaru Lucian.

Sâmbătă, 12 august 2006 – săvârșește Vecernia și Litia în Mănăstirea Crasna – Prahova.

Duminică, 13 august 2006 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Proroc Ilie din Mănăstirea Crasna – Prahova și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 14 august 2006 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova. În după-amiaza aceleiași zile oficiază Sfântul Maslu și slujba de priveghere cu Prohodul Maicii Domnului în Mănăstirea Crasna – Prahova.

Marti, 15 august 2006 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Proroc Ilie din Mănăstirea Crasna – Prahova și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 18 august 2006 – primește la reședința episcopală pe Domnul primar Constantin Slăbescu și pe Domnul viceprimar Victor Drăgușin în cadrul unei întrevederi pe tema găsirii unei soluții în perspectiva unei eventuale schimbări a reședinței episcopale.

Sâmbătă, 19 august 2006 – oficiază cununia tinerilor Daniel Terzea și Cecilia Iuga în biserica Sfântului Ierarh Nicolae din parohia Schiulești – Prahova și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 20 august 2006 - săvârșește resfințirea bisericii Sfântului Dimitrie Izvorătorul de Mir din parohia Cetate, în urma lucrărilor de restaurare și slujește Sfânta Liturghie în această biserică. Hirotesește iconom-stavrofor pe preotul paroh, Prisăcariu Costică și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Vineri, 25 august 2006 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați din Roșiorii de Vede.

Sâmbătă, 26 august 2006 – slujește Vecernia și Litia în paraclisul Mănăstirii Nașterii Maicii Domnului – Adămești.

Duminică, 27 august 2006 – slujește Sfânta Liturghie în paraclisul Sfântului Fanurie din Mănăstirea Sfântului Pantelimon – Siliștea Gumești și rostește un cuvânt de învățătură. Hirotesește iconom-stavrofor pe preotul Trandafir Adrian.

Marti, 29 august 2006 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Mănăstirii Sfântului Ioan Botezătorul – Brânceni, hirotonește preot și hirotesește

duhovnic pe tânărul Damian Ștefan, adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Săvârșește Vecernia și Litia în Catedrala Episcopală din Alexandria și procesiunea cu icoana Sfântului Alexandru pe străzile centrale din Alexandria, adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 30 august 2006 – la hramul Catedralei Episcopale slujește Sfânta Liturghie și rostește cuvânt de învățătură în Catedrala Sfântului Alexandru din Alexandria. Hirotessește protosinghel pe ieromonahul Ghenadie Ponea, exarhul Sfintelor Mănăstiri din Episcopia Alexandriei și Teleormanului.

Oficiază Taina Sfântului Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle.

Vineri, 01 septembrie 2006 – săvârșește Sfânta Liturghie în Catedrala Episcopală din Alexandria la împlinirea a zece ani de la înființarea Sfintei Episcopii a Alexandriei și Teleormanului și de la hirotonia întru arhiereu și instalarea Prea Sfinției Sale ca Episcop al acestei episcopii. Adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură și primește la reședința episcopală pe cei care au dorit să fie alături de Prea Sfinția Sa la acest moment aniversar.

Sâmbătă, 02 septembrie 2006 – face o vizită la Mitropolia Olteniei și are o întrevedere cu Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Teofan.

Oficiază cununia tinerilor Ionescu Liviu-Mihai și Filip Magdalena-Teodora în Catedrala Sfântului Alexandru din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 03 septembrie 2006 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii domnului din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 04 septembrie 2006 – la Seminarul Teologic Turnu Măgurele prezidează Comisia pentru examenul pentru capacitate preotească.

Joi, 07 septembrie 2006 – săvârșește Privegherea la Mănăstirea Nașterii Maicii Domnului – Adămești și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 08 septembrie 2006 – slujește Sfânta Liturghie în Mănăstirea Nașterii Maicii domnului – Adămești, hirotonește diacon pe tânărul Stoica

Viorel și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 09 septembrie 2006 – participă la lansarea volumului „Roșiorii de Vede. O istorie a orașului prin monumentele sale” a Profesorului Argentin St. Porumbeanu, la Casa de Cultură din Roșiorii de Vede și rostește un cuvânt ocazional.

Oficiază cununia tinerilor Păuna Vicențiu și Duță Zoica-Simona în biserica Sfântului Ioan Botezătorul din Roșiorii de Vede și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 10 septembrie 2006 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților apostoli din Zimnicea și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 13 septembrie 2006 – prezidează lucrările Consfăturii Județene cu cadrele didactice care predau Religia în școală și rostește un cuvânt ocazional.

Joi, 14 septembrie 2006 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ilie din Mănăstirea Crasna – Prahova și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 15 septembrie 2006 – participă la momentul festiv al deschiderii noului an școlar la Seminarul Teologic Turnu Măgurele și rostește un cuvânt ocazional.

Sâmbătă, 16 septembrie 2006 – oficiază cununia tinerilor Protopopescu Cosmin și Becheru Marilena în biserica Sfinților Trei Ierarhi – Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 17 septembrie 2006 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Broșteni și adresează un cuvânt de învățătură.

Marti, 19 septembrie 2006 – la Seminarul Teologic Radu Vodă din București participă la întâlnirea după treizeci de ani de la absolvirea acestei școli a promoției 1976, săvârșește Sfânta Liturghie și parastas în Biserica Sfintei Treimi a Mănăstirii Radu Vodă.

Miercuri, 20 septembrie 2006 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle.

Vineri, 22 septembrie 2006 – la Universitatea din Craiova, participă la ceremonia acordării titlului de Doctor Honoris Causa Prea Fericitului

Anastasios Yannoulatos, Arhiepiscopul Tiranei, Durresului și a toată Albania precum și la spectacolul-evocare „Întâlnire cu Sfântul Nicodim” la sala Teatrului Național din Craiova.

Sâmbătă, 23 septembrie și duminică 24 septembrie 2006 – participă la manifestările prilejuite de comemorarea a 600 de ani de la trecerea la cele veșnice a Sfântului Nicodim de la Tismana desfășurate la Mănăstirea Tismana și încununate cu Sfânta Liturghie săvârșită de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist înconjurat de un impresionant sobor de arhieriei, preoți și diaconi și de mulțime de popor.

Marți, 26 septembrie 2006 - participă la manifestările organizate de Episcopia Râmnicului, la Râmnicu Vâlcea, cu prilejul prăznirii Sfântului Antim Ivireanul și la procesiunea cu icoana Sfântului.

Miercuri, 27 septembrie 2006 - slujește Sfânta Liturghie, în sobor, la Catedrala Episcopală din Râmnicu Vâlcea.

Joi, 28 septembrie 2006 – participă la vernisajul expoziției documentare „Mihail Eminescu” a colecționarului Cornel Beda deschisă la Biblioteca Județeană Teleorman.

Vineri, 29 septembrie 2006 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați din Roșiorii de Vede și face o vizită la Unitatea de Pompieri Roșiorii de Vede pentru a cerceta lucrările de construcție a unei troițe în cadrul unității.

Sâmbătă, 30 septembrie 2006 – participă la ședința Societății Numismatice Române, în București, și săvârșește Slujba Privegherii în Mănăstirea Crasna – Prahova.

Duminică, 01 octombrie 2006 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ilie din Mănăstirea Crasna – Prahova și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 07 octombrie 2006 – face o vizită pe șantierul de construcție de la Mănăstirea Nașterii Maicii Domnului – Adămești.

Duminică, 08 octombrie 2006 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ierarh Nicolae din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Săvârșește Vecernia în paraclisul Mănăstirii Sfintei Treimi – Drăgănești-

Vlașca și oficiază tunderea în monahism a sorei Elena Fermo – Ecaterina monahia, rostind un cuvânt de învățătură.

Vineri, 13 octombrie 2006 – săvârșește Privegherea în paraclisul Sfintei Parascheva din Mănăstirea Sfântului Nicolae – Năsturelu.

Sâmbătă, 14 octombrie 2006 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Parascheva din parohia Siliștea Gumești I și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Duminică, 15 octombrie 2006 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Siliștea-Grosu și slujba de sfințire a noului clopot donat acestei parohii, adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 16 octombrie - marți, 17 octombrie 2006 – participă la ceremoniile prilejuite de sfințirea Centrului Pastoral-Misionar și resfințirea Catedralei Episcopale a Dunării de Jos, la Galați, manifestări încununate cu Sfânta Liturghie săvârșită în această catedrală de Înalț Prea Sfințitul Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei înconjurat de un sobor de arhierei, preoți și diaconi.

Miercuri, 18 octombrie 2006 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Luca din parohia Brânceni și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Oficiază slujba înmormântării Preotului Georgescu Răzvan Ștefan în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Bragadiru și rostește un cuvânt de învățătură.

Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle.

Duminică, 22 octombrie 2006 – săvârșește resfințirea bisericii Înălțării Sfintei Cruci din parohia Poroschia și Sfânta Liturghie în această biserică adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură. Hiroteseste iconomistavrofori pe preoții de la această parohie, Măldăianu Ștefan, Tulpan Florin și Măldăianu Nicolae.

Miercuri, 25 octombrie 2006 – slujește împreună cu Înalț Prea Sfințitul Părinte Teofan. Mitropolitul Olteniei, în Catedrala Mitropolitană din Craiova și participă la procesiunea săvârșită cu acest prilej.

Joi, 26 octombrie 2006 – slujește Sfânta Liturghie în Catedrala Mitropolitană din Craiova, la hramul acesteia, în sobor, alături de Înalt Prea Sfințitul Părinte Teofan, Mitropolitul Olteniei.

Vineri, 27 octombrie 2006 – slujește Sfânta Liturghie, în sobor, alături de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist la Catedrala Patriarhală din București.

Sâmbătă, 28 octombrie 2006 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din parohia Constantin Brâncoveanu – Călărași.

Duminică, 29 octombrie 2006 – participă împreună cu alți ierarhi la slujba de târnosire a bisericii Tuturor Sfinților Români din București și la Sfânta Liturghie săvârșite de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist.

Marți, 31 octombrie 2006 – prezidează lucrările Conferinței pastoral-misionare cu tema „Probleme actuale cu care se confruntă preotul în activitatea pastoral-misionară”, la protoieria Alexandria.

Joi, 02 noiembrie 2006 – prezidează lucrările Conferinței pastoral-misionare cu tema „Probleme actuale cu care se confruntă preotul în activitatea pastoral-misionară” la protoieria Roșiorii de Vede.

Sâmbătă, 04 noiembrie 2006 – săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfinților Ilie și Galaction din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 05 noiembrie 2006 – slujește Sfânta Liturghie în paraclisul Mănăstirii Sfântului Cuvios Mucenic Galaction – Crângu, hirotonește preot pe tânărul Solovei Teodor-Bogdan și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Marți, 07 noiembrie 2006 – prezidează lucrările Conferinței pastoral-misionare cu tema „Probleme actuale cu care se confruntă preotul în activitatea pastoral-misionară” la protoieria Turnu Măgurele.

Săvârșește Vecernia și Litia în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria, hirotesește duhovnic pe preotul Solovei Teodor-Bogdan și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 08 noiembrie 2006 – săvârșește târnosirea bisericii Sfinților Voievozi din parohia Dobrotești I și Sfânta Liturghie în această biserică.

Hirotesește iconomi-stavrofori pe preoții Bălțoi Mantu și Tecuceanu Florin și rostește un cuvânt de învățătură.

Joi, 09 noiembrie 2006 – prezidează lucrările Conferinței pastoral-misionare la protoieria Videle.

Sâmbătă, 11 noiembrie 2006 – săvârșește Sfânta Liturghie în paraclisul Mănăstirii Nașterii Maicii Domnului - Adămești și hirotonește diacon pe tânărul Popa Mihai.

Duminică, 12 noiembrie 2006 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ierarh Nicolae din parohia Siliștea Gumești II, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe tânărul Popa Mihai și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 13 noiembrie 2006 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ioan Gură de Aur din Mănăstirea Sfântului Pantelimon – Siliștea Gumești și rostește un cuvânt de învățătură.

Participă la lucrările Sinodului Mitropolitan al Mitropoliei Munteniei și Dobrogei desfășurate la Palatul Patriarhal din București.

Marți, 14 noiembrie - miercuri, 15 noiembrie 2006 – ia parte la lucrările Sfântului Sinod la Palatul Patriarhal din București.

Joi, 16 noiembrie 2006 – slujește Sfânta Liturghie, în sobor, alături de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, la aniversarea a 20 de ani de la instalarea ca patriarh, în biserica Sfântului Spiridon Nou din București.

Duminică, 19 noiembrie 2006 – săvârșește Sfânta Liturghie în paraclisul Mănăstirii Sfântului Gheorghe – Țigănești și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 20 noiembrie 2006 – slujește Vecernia și Litia în biserica Sfântului Acoperământ al Maicii Domnului din Mănăstirea Crasna – Prahova.

Marți, 21 noiembrie 2006 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Acoperământ al Maicii Domnului din Mănăstirea Crasna Prahova și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 24 noiembrie 2006 – hirotesește iconom-stavrofor pe preotul Bratu Emilian Nicolae în biserica Adormirii Maicii Domnului din

Alexandria.

Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 26 noiembrie 2006 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Zimnicea și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 29 noiembrie 2006 – săvârșește Sfântul Maslu, Vecernia și Litia în biserica Sfinților Arhangheli – Fotăchești și rostește un cuvânt de învățătură.

Joi, 30 noiembrie 2006 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Vineri, 01 decembrie 2006 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Trei Ierarhi – Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 03 decembrie – slujește Sfânta Liturghie în biserica Mănăstirii Sfântului Ioan Botezătorul – Brânceni și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Marti, 05 decembrie 2006 – oficiază slujba înmormântării Preotului Viorel Stănescu în biserica parohiei Cosmești – Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Slujește Vecernia și Litia în biserica Sfântului Nicolae din Alexandria, adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 06 decembrie 2006 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ierarh Nicolae din Alexandria, adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură. Hirotonește diacon pe tânărul Stelian Marian Mihăiță, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe tânărul Rizea Florin.

Joi, 07 decembrie 2006 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria, hirotonește diacon pe tânărul Bibelea Ionel, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe tânărul Stelian Marian Mihăiță. Adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 09 decembrie 2006 – săvârșește Sfânta Liturghie în paraclisul Mănăstirii Nașterii Maicii Domnului – Adămești, hirotonește preot și

hirotesește duhovnic pe tânărul Bibelea Ionel.

Duminică, 10 decembrie 2006 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Nicolae din parohia Furculești – Videle și rostește un cuvânt de învățătură. Săvârșește sfințirea a două troițe, ridicate prin osârdia credincioșilor din această parohie, adresând un cuvânt de învățătură.

Marti, 12 decembrie 2006 – prezidează lucrările Consfătuirii cu părinții protoierei la Cancelaria Centrului Eparhial.

Sâmbătă, 16 decembrie 2006 – participă la lucrările ședinței Societății Numismatice Române la sediul acestei societăți din București. Săvârșește Vecernia și Litia în Mănăstirea Crasna – Prahova.

Duminică, 17 decembrie 2006 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Acoperământ al Maicii Domnului din Mănăstirea Crasna – Prahova, hirotonește diacon pe tânărul Neacșu Sorin Vasile și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 18 decembrie 2006 – participă la serbarea de colinde de la Seminarul Teologic Turnu Măgurele. Rostește un cuvânt de învățătură și împarte daruri elevilor.

Marti, 19 decembrie 2006 – ia parte la Concertul de colinde susținut de Corul Catedralei Sfântul Alexandru din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 22 decembrie 2006 – este prezent la întâlnirea cu cadrele Inspectoratului Județean de Poliție Teleorman adresând un cuvânt de învățătură.

Duminică, 24 decembrie 2006 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 25 decembrie 2006 – slujește Sfânta Liturghie în Catedrala Sfântului Ierarh Alexandru din Alexandria și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Marti, 26 decembrie 2006 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 27 decembrie 2006 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria, adresându credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 29 decembrie 2006 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Duminică, 31 decembrie 2006 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

BISERICA ȘI SOCIETATEA

DATORIE ȘI SLUJIRE SFÂNTĂ. MISIUNEA PREOȚILOR MILITARI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (1916-1918) ¹

Asist. drd. Radu Mureșan

*„Preoții de armată și-au făcut mai mult
decât datoria; este o cinste pentru cler că
alături de ostași au făcut mai mult
decât li s-a cerut pentru Țară și Neam“
(Generalul Constantin Presan)*

Activitatea pastoral-misionară a preoților militari în timpul Primului Război Mondial, precum și statutul Serviciului Religios al Armatei, care a coordonat această activitate, este un subiect care se regăsește mai puțin în cercetarea teologică sau în studiile de istorie militară. Prezența preoților în

1. Studiul de față se bazează pe activitatea de cercetare la Arhivele Militare Române, fond 4991 (Marele Cartier General. Serviciul Religios), arhivele pe anii 1916, 1917, 1918, documente microfilmate, rolele 41516- 41518 (în continuare se va cita AMR). O parte din aceste documente se regăsesc și în culegerea *Preoții în lupta pentru Marea Unire*, ed. Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, București, 2000 (în continuare se va cita *Preoții în lupta...*).

mijlocul trupei a contribuit hotărâtor la întreținerea moralului ridicat al Armatei Române după retragerea din toamna lui 1916 ca și la menținerea credinței în victorie, în participarea la un „război sfânt” pentru neam și țară, ceea ce a suplinit considerabil lipsa instruirii și a echipamentului de luptă corespunzător. Preoții militari au dat un ajutor important formațiunilor sanitare în îngrijirea răniților și combaterea mării epidemii de febră tifoidă din primăvara lui 1917 și au desfășurat o activitate misionară deosebită în rândul populației civile.

Studiul de față își propune să realizeze o retrospectivă secvențială a ceea ce a reprezentat Serviciul Religios de la constituirea sa și până la demobilizarea parțială din 1918. Se pot vedea greutatea, inerente oricărui început, în adaptarea activității pastoral-misionare la condițiile de război, dar și pilde de jertfelnicie ale preoților cu vocație, responsabilitate și simț al misiunii. Prezentarea tradițiilor Serviciului Religios al Armatei, a locului și rostului preotului în armată, în contextul discuțiilor actuale pe marginea reorganizării Compartimentului de Asistență Religioasă al Armatei într-un serviciu de sine-stătător poate constitui o temă de reflecție și o provocare în același timp.

Prezența preotului în mijlocul oștirii, a arhierilor alături de domnitori a fost o realitate incontestabilă de-a lungul istoriei Țărilor Române. Totuși primele preocupări pentru introducerea instituționalizată a asistenței religioase în armata română datează de abia de la mijlocul secolului al XIX-lea². În 1850, în timpul domniei lui Barbu Știrbei (1849-1853), cunoscut pentru strădania sa de a reorganiza „oștirea pământească”, Departamentul Lucrărilor Ostășești din Țara Românească hotărâ instituirea unui preot pe lângă fiecare polc (regiment) al oștirii în garnizoanele București, Craiova și Brăila. Numirea acestora urma să se facă în înțelegere

2. Asupra asistenței religioase în armată până la Primul Război Mondial, a se vedea studiile recente: Gh. Vasilescu, „Asistența religioasă în oastea Țării Românești în 1850-1870”, în *Armata și Biserica*, București, 1996, pp. 129-136; prof dr. Mircea Păcurariu, „Preoți militari în armata română până la 1918”, în *ibid.*, pp. 146-159; comandor (r) dr. Ilie Manole, *Preoții și oștirea*, București, 1998, pp. 39-66.

cu Mitropolia Ungro-Vlahiei, avându-se în vedere totodată, și stabilirea lefurilor, odăjdiiilor și obiectelor de cult necesare. În acest context, au fost elaborate și primele instrucțiuni privind Îndatoririle preoților de oștire³, care se refereau la atribuțiile lor religioase în mijlocul trupei precum și la adoptarea unor semne distinctive pentru ținuta preoților de polc, după exemplul preoților din armata imperială rusească. În contextul măsurilor de unificare și dezvoltare a puterii armate adoptate de domnitorul Alexandru Ioan Cuza (1859-1866), odată cu înființarea unor noi arme și servicii, crește și numărul preoților militari a căror plată este preluată treptat de bugetul statului. În Tabloul de cadre și efectivele armatei pe anul 1863 figurau 15 preoți (7 la regimentele de infanterie, 2 – regimentele de lăncieri, 1 – regimentul de vânători, 1 – regimentul de artilerie, 1 – batalionul de geniu, 1 – școala militară, 2 – administrația spitalelor), fiind enumerați alături de medici, în rândul ofițerilor de Stat Major.⁴

În 1870 a fost elaborat primul Regulament pentru clerul de armată, care permitea existența câte unui preot pe lângă fiecare regiment sau batalion, dacă acestea constituiau „un corp aparte”.⁵ Structurile militare comunicau Ministerului de Război necesarul de preoți, iar acesta, la rândul său se adresa ierarhului în eparhia căruia se afla corpul respectiv, pentru a numi o persoană corespunzătoare. Preotul înrolat făcea parte din Marele Stat Major, avea drept la ordonanță și îndeplinea următoarele servicii: oficierea slujbelor religioase, activitate didactică la școlile corpului, asistența religioasă a bolnavilor pe lângă ambulanțe, precum și păstrarea obiectelor de cult din dotarea corpului respectiv. În preajma Războiului de Independență pe lângă toate unitățile din aceeași garnizoană exista câte un preot având funcția de confesor militar. Biserica s-a îngrijit să elaboreze reglementări precise

3. Publicat de Gh. Vasilescu. *op. cit.*, pp. 132-135.

4. *Monitorul Oastei*, 15 martie 1863, pp. 167-191.

5. Înalt Decret 603/ 6 aprilie 1870, *Monitorul Oastei*, nr.13/ 1870; lt.col. D. Stavache, Florica Dobre, „125 de ani de la adoptarea primului Regulament al preoților militari în armata română”, *Revista de istorie militară (RIM)*, nr.2/1995, p. 26.

referitoare la îndatoririle lor pe timp de pace și de război⁶ și a supravegheat îndeaproape activitatea celor zece preoți de garnizoană care au însoțit oștirea în campaniile de la sud de Dunăre, precum și a preoților de mir și ieromonahilor înrolați voluntari.⁷ Preoții militari au participat și la al doilea Război Balcanic (1913), însoțind trupa sau alături de efectivele Crucii Roșii, sub coordonarea Mitropolitului Moldovei și Sucevei, Pimen Georgescu.⁸

În concluzie, prezența preoților în armată înaintea izbucnirii primei conflagrații mondiale făcea obiectul mai multor prevederi regulamentare militare, fără să existe preocupări pentru instituționalizarea unui serviciu religios în armată.⁹ „Noi – spunea unul din preoții care va participa la Război – se pare că suntem încă sub stăpânirea unui sentiment de neîncredere față de forța sufletească ce ar putea inspira Biserica celor ce mâine vor da tot ce au mai scump

6. „Datoriile preotului în armată”, *BOR*, IV (1877-1878), nr. 1, pp. 173-180.

7. Mircea Păcurariu, „Atitudinea Bisericii Ortodoxe Române față de Războiul de Independență”, în *BOR*, nr. 5-6/ 1967, pp. 607-610; D. CălugĂr, „Preoți și familii preotești în sprijinirea Războiului de Independență”, *MA*, an XXII (1977), nr. 4-6, pp. 359-360; pr. N. Chialda, „Contribuția Bisericii Ortodoxe Române la cucerirea Independenței de stat a României”, *ST*, XXIX (1977), nr. 5-8, pp. 387-407; Nestor Vornicescu, *Contribuții aduse de slujitorii bisericești pentru Independența de stat a României în anii 1877-1878*, Craiova, 1978.

8. G. Pârnu, „Războiul și Biserica”, în *Pregătiri sufletești pentru zile mari*, București, 1916 – prezintă toate eforturile pe care le-a făcut ÎPS Pimen, Mitropolitul Moldovei și Sucevei pentru pregătire sufletească a oștirii: corespondența cu autoritățile civile și militare, participare la toate evenimentele militare, prezidarea unor conferințe speciale cu preoții etc.

9. Preoții de garnizoană erau doar amintiți în evidențele armatei, fără alte atribuții decât de a săvârși unele slujbe religioase la anumite ocazii, în schimbul unei remunerații fixe. Despre limitele statutului lor în armată a se vedea pr. Sachelar Constantin Roșescu, „Preoțimea și Armata. Discurs ținut la conferințele pastorale”, Iași, 1915, *BOR*, XXXIX (1915), nr. 1, pp. 1898-1913.

10. Cicerone Iordăchescu, „Pregătirea sufletească a armatei”, *BOR*, XXXIX (1915), nr. 1, pp. 1311-1313.

pentru țara și neamul lor”.¹⁰ Autoritățile ecleziastice s-au străduit să arate importanța pregătirii sufletești a soldatului, alături de cea militară și, în consecință, necesitatea permanentizării preotului în armată, luând ca exemplu multe țări europene, unde un serviciu asemănător funcționa chiar pe timp de pace.¹¹

Preotul militar între ascultarea canonică și disciplina militară

Conform *Regulamentului pentru clerul din armata permanentă (1870)*, în anul 1914 activau 53 de preoți militari, câte unul în fiecare garnizoană, cu excepția garnizoanelor mari, București, Iași, Galați, Craiova, Constanța, unde se aflau câte doi preoți.¹² Cum numărul acestora era absolut insuficient în cazul unei iminente intrări a României în război, autoritățile bisericești au început, încă din timpul neutralității (1914-1916), să se preocupe de coordonarea activității preoților mobilizabili într-un serviciu care să depindă canonic de Biserică, iar disciplinar de Armată.

În ședința sa din 15 mai 1915, Sfântul Sinod al Bisericii Autocefale Române hotărâ să numească un *Superior al preoților din armată*¹³ în persoana Iconomului-stavrofor Constantin Nazarie, profesor de morală la

11. Armata germană și cea austriacă înființaseră nu numai un corp preoțesc special, ci și biserici de garnizoană, așa numitele *garnison-Kirchen* în care se făcea pregătirea sufletească a soldaților și a ofițerilor. În Rusia, preoții Armatei de uscat și ai marinei formau un corp aparte, cu atribuții precise, depinzând de autoritățile militare. (Cicerone Iordăchescu, *Însemnări din anii 1916-1919*, Iași, 1937, pp. 12-13).

12. „Bugetul cheltuielilor Ministerului de Război pe exercițiul anului 1916-1917”, *Monitorul Oastei*, nr. 19/ 1916, pp. 125-134.

13. AMR, Adresa nr 60/ 18 mai 1915, dosar 1, f. 1-2; *Preoții în lupta...*, p. 1.

14. Arhim. Iuliu Scriban, „Moartea iconomului profesor Constantin Nazarie”, în *BOR* an XLIV, 1926, nr. 3, pp. 160-161; pr. Scarlat Porcescu, „Preotul Constantin Nazarie”, *MMS*, an. XLVIII, 1972, nr. 3-4, pp. 201-216; pr. prof. dr. Constantin Galeriu, „Pr. Prof. Constantin Nazarie”, *ST*, XXIX (1977), nr. 1-2, pp. 175-179 și *ST*, XXXIV (1982), nr. 1-2, pp. 37-38.

Institutul Teologic București și director al Seminarului Teologic.¹⁴ Cu aceleași prilej a fost adoptată și o decizie a Sfântului Sinod referitoare la preoții de armată, care cerea tuturor Episcopilor și Mitropoliilor să dea „preoți trebuincioși pe timp de pace și de război, titrați în teologie, cu aptitudini pentru păstoria militară” care să aibă vârsta cuprinsă între 30 și 45 de ani. Preoții militari urmau să fie numiți de către Ministerul de Război, la recomandarea Bisericii și intrau sub regimul legilor militare, asimilându-se corpului ofițeresc. Ei trebuiau să însoțească trupa oriunde vor merge, dând povește pastorale și efectuând serviciile religioase. Marele Stat Major al Armatei Române a aprobat propunerile venite din partea Bisericii, cu rezerva că Protoiereul Constantin Nazarie era atașat, *doar în caz de mobilizare*, la Marele Cartier General al Armatei ca Șef al Serviciului Religios.

Imediat după numirea sa, Protoiereul Nazarie a înaintat mai multe referate în care solicita ca însărcinarea sa de Protopop al preoților de armată să înceapă imediat și să aibă un caracter permanent, deoarece unificarea și armonizarea activității preoților în armată o considera la fel de importantă pe timp de pace ca și pe timp de război. Într-unul din aceste rapoarte, el deplângea faptul că preoții militari „până azi nu au la dispoziție nici o tradiție și nici un regulament de urmat”¹⁵ și sunt privați de posibilitatea de a fi pregătiți din timp pentru misiunea lor. De asemenea, el considera absolut necesară reglementarea statutului preoților în armată, prin asimilarea cu gradele ofițerești. Cu acordul autorităților militare, Protoiereul Nazarie a elaborat în cursul anului 1915 *Instrucțiuni pentru preoții de armată în vreme de război prezentate Marelui Stat Major al Armatei*¹⁶ care prevedeau până la cele mai mici detalii, rezolvarea tuturor cazurilor care puteau apărea în timpul războiului în activitatea preoților militari.

Instrucțiunile se refereau, în principal, la rolul preoților pe timp de război, drepturile lor materiale, ținuta de campanie, plățirea unei prime de

15. C. Nazarie, *Activitatea preoților din Armată (1916-1918)*, București, 1921, p. 8.

16. Publicate în *BOR*, (XXIV) 1915, nr. 11-12, pp. 882-895.

echipament. În momentul în care era mobilizat, preotul se prezenta la locul și unitatea indicate pe ordinul de chemare, alăturându-se Serviciului Sanitar al trupei respective. El urma să aibă la dispoziție mijloace de transport pentru sine și pentru obiectele necesare serviciului religios, precum și o ordonanță regulamentară. Între preot și comandantul unității respective trebuia să se stabilească raporturi de coordonare: preotul nu putea face nimic fără știrea și aprobarea comandantului, nici comandantul nu putea face nimic care să știrbească prestigiul preotului, sau să aducă atingere ordinii canonice sau ritualului stabilit pentru efectuarea serviciilor divine. Preotul se număra între membrii corpului ofițeresc, avea drept la salut din partea trupei și a tuturor gradelor inferioare și superioare din toate armele. Îmbrăcămintea lui era cea obișnuită, cu singura deosebire că pentru marș și alte împrejurări excepționale, putea purta cizme, pălărie gri sau căciulă și o pelerină de cauciuc asemenea ofițerilor. Ca semn distinctiv, se aplica o bandă de culoarea armei de care aparținea preotul, cusută pe mâneca stângă a reverendei, peste care se cosea o cruce albă, iar sub ea numărul trupei din care făcea parte. De asemenea preotul trebuia să poarte la piept, peste îmbrăcămintă o cruce de metal argintat și să aibă un toiag cu mânerul alb. Ori de câte ori apărea în odăjdii spre a efectua un serviciu, trupa la vederea Sfintei Cruci și a Evangheliei stătea în poziție de drepti, dacă era fără armă, iar dacă era cu armă dădea onorul ca la Drapel.

Veșmintele și obiectele de cult absolut necesare (Epitrahilul, cutiuța cu Sfânta Împărtășanie, Crucea, *Aghiazmatarul*, *Panihida*, două Procovețe mici, lingurița, o sticlură cu vin) urmau să fie păstrate într-o geantă de piele, prevăzută cu despărțituri și cu câte o cruce vizibilă pe laturile din afară. Tot în această geantă, preotul avea o sticlură de spirt și chibrituri pentru dezinfectarea linguriței în caz de epidemii, o cutie individuală de pansament pentru a putea acorda primul ajutor, precum și un carnețel pentru notarea deceselor. În sfârșit, pentru păstrarea tuturor obiectelor preoțești, administrația militară trebuia să pună la dispoziție o ladă de lemn îmbrăcată cu tablă și prevăzută cu încuietoare, având 120 cm lungime, 60 cm înălțime și 70 cm lărgime. Lada avea la unul din capete două despărțituri, care să

ocupe 40 cm din lungimea ei. În aceste despărțituri se păstrau cărțile și Sfintele vase, iar în despărțitura mare se păstrau veșmintele și alte accesorii. Lada avea pe capac o cruce vizibilă. În acest scop, preotul va avea o ordonanță, precum și dreptul de a transporta bagajele în ambulanța unității la care este repartizat.¹⁷

Protoiereul armatei era ales de Sfântul Sinod și confirmat de Ministerul de Război. El era șeful suprem al preoților și avea ca atribuții recompensarea celor merituoși, pedepsirea celor ce se abăteau de la disciplina bisericească, completarea locurilor vacante, acordarea de lămuriri asupra unor probleme care nu se aflau în respectivele *Instrucțiuni*, inspectarea și luarea tuturor măsurile necesare pentru îndeplinirea îndatoririlor lor. *Instrucțiunile* au fost puțin cunoscute în Armată. Ministerul de Război nu a luat act oficial de existența lor decât în octombrie 1916, când s-a pus problema plătirii preoților, potrivit cu dispozițiile cuprinse în ele. Într-un raport către Marele Stat Major, Protoiereul Nazarie constata cu amărăciune că foarte puțini dintre comandanți s-au conformat *Instrucțiunilor* care prevedeau chemarea preoților la servicii religioase, serbări, mese ofițerești „în scopul de a strânge legătura dintre trupă, preot și ofițeri... Cea mai mare parte dintre comandanți consideră *Instrucțiunile* ca bune de cunoscut numai pentru preoți, fără a ști că în ele sunt o mulțime de dispoziții care îi privesc direct...”.¹⁸ Odată cu *Instrucțiunile*, Protoiereul Nazarie a elaborat și zece *Cuvântări* pentru ostași și cler¹⁹, tipărite pe cheltuiala sa, menite a da preoților un model de felul cum trebuie să se vorbească trupei în diferite ocazii și situații de război. Acestea se refereau la ce înseamnă a fi soldat, drapel, importanța ascultării de superiori, încurajare înainte de luptă sau în caz de înfrângere etc.

Preoții care se încadrau în prevederile deciziei Sfântului Sinod și urmau să fie mobilizați prin ordinul Marelui Stat Major primeau însărcinarea de a

17. *Instrucțiunile...*, cap. V.

18. C. Nazarie, *op. cit.*, pp. 9-10.

19. C. Nazarie, *Cuvântări pentru ostași și rugăciuni pentru rege, oaste și popor în vreme de războiu*, București, 1915.

lua în grijă câte o unitate militară apropiată de parohia lor, pentru a se familiariza cu mediul militar. Preotul Cicerone Iordăchescu își amintea că mergea de două ori pe săptămână la sediul Regimentului IV Vânători din Iași, spovedea și împărțea trupa, asculta problemele soldaților, deși activitatea lui era considerată de unii comandanți ca „o pierdere de vreme care încurca treburi mai urgente...”.²⁰ Problemele care au apărut din contactul cu trupa au pus în strânsă legătură preoții mobilizabili cu Superiorul preoților din Armată. Protoiereul Nazarie ținea o bogată corespondență cu aproape toți preoții care cereau lămuriri asupra statutului lor în armată, majoritatea fiind legate de procurarea vaselor și obiectelor de cult în caz de mobilizare, de modelul pentru ținuta preoțească în campanie, ca și de modalitățile de primire a primei de echipare. Toate aceste doleanțe erau înaintate la Marele Stat Major, în ceea ce privea problemele militare sau la Sfântul Sinod pentru problemele bisericesti.

Nu haina face pe om, dar îl reprezintă...

Asigurarea drepturilor materiale pentru preoții mobilizabili a fost una din cele mai delicate probleme cu care s-a confruntat Protoiereul Nazarie în perioada neutralității. Marele Stat Major, care elaborase mai multe regulamente privitoare la plata primei de echipare pentru ofițeri, a dispus, însă, că preoții nu se încadrează în aceste prevederi, decât, eventual, după intrarea României în Război, deoarece listele preoților mobilizați erau continuu modificate, fie din motive de sănătate, fie pentru interese personale sau ale enoriașilor.²¹ De asemenea, Protoiereul Nazarie s-a străduit ca autoritățile militare și cele bisericesti să se pună de acord pentru stabilirea unei *ținute de campanie* pentru clerul militar, care să fie adaptată împrejurărilor războiului, mai ales că unii comandanți cereau ca preoții

20. Cicerone Iordăchescu, *op. cit.*, pp. 14-15.

21. AMR, Adresa 5269/ 9 martie 1916, dosar 175, f. 418; *Preoții în lupta...*, p.26.

mobilizabili să se prezinte în mijlocul trupei echipați ca în caz de mobilizare și război. Statul Major General considera, însă, că nu este în interesul material al preoților nici obligația de a-și confecționa o uniformă de campanie care ar cere mari sacrificii bănești, mantaua, pălăria și crucea pectorală fiind elemente suficiente care să individualizeze vestimentația preoților de armată. Atelierul corpului putea, în primele zile de mobilizare, să confecționeze eventual banderolele și crucea de pe mâna stângă, asemenea însemnelor purtate de medicii militari pe brațul stâng.

În luna iulie a anului 1916, Protoiereul Nazarie se adresa Șefului Marelui Stat Major cu rugămintea de a aproba dispozițiunile sale referitoare la îmbrăcămintea preoților în vreme de mobilizare și război. Ținuta de vară și de iarnă pe care o propunea²², deși nu a întâmpinat rezerve din partea Marelui Stat Major, nu a putut fi respectată decât de o mică parte a preoților mobilizabili, care s-au bucurat de sprijinul comandanților pentru procurarea materialelor necesare confecționării acesteia. Pe de altă parte, nu toți preoții au fost interesați de achiziționarea unei uniforme de campanie. Preotul Cicerone Iordăchescu considera că în mijlocul durtății pe care o presupune viața militară, ostașul are nevoie de clipe de alinare, de momente în care să-și poată deschide sufletul, ori acest lucru este anevoios în fața cuiva îmbrăcat

22. Îmbrăcămintea preotului pe timp de vară se compunea din: bocanci și jambiere negre, pantaloni de culoare verde cenușiu, bluză de culoare verde cenușiu, puțin ajustată și lungă până la genunchi, o pălărie de culoare verde cenușiu ca a vânătorilor, cu trese de locotenent și pajură în față, dar fără turtitură. Bluza nu avea epoleți, în schimb avea, pe mâneca stângă, crucea prevăzută în *Instrucțiuni*. Pe vreme de iarnă, îmbrăcămintea consta din: cizme, pantaloni verzi cenușii, dolman verde-cenușiu blănit cu guler de blană și căciulă brumărie. Dolmanul avea la mâneca stângă crucea reglementară prevăzută în *Instrucțiuni*. Atât peste hainele de vară, cât și peste cele de iarnă, preotul purta la piept crucea regulamentară. Fiecare preot avea pelerină ofițerească cu crucea pe mâneca stângă. Cei din spitale și în general cei care nu luau parte la marșuri (partea sedentară), își păstra costumele obișnuite, având dreptul să poarte bastonul regulamentar, crucea pectorală și crucea de pe mânecă. (AMR, dosar I, f. 41-42; *Preoții în luptă...*, pp. 42-43).

în uniformă militărească. Despre preotul altui regiment, pe care l-a văzut îmbrăcat în ținută de campanie spunea că „acesta nu mai e un preot de armată, adică pus în slujba armatei, ci un preot militar! Un preot pentru care preoția este numai un pretext. Bucuria lui cea mare este că avea uniformă, că-l puteau privi soldații și lumea îmbrăcat în haine militărești...”²³

Având în vedere că nu exista un model nici pentru crucea pectorală, s-a stabilit că aceasta ar trebui să aibă următoarele dimensiuni: 12 cm lungimea lamei verticale, 5 cm lățimea lamei, 4 mm grosimea, 2 mm grosimea zalelor. Crucea și lanțul urmau să fie lucrate din metal argintat, sau din orice metal alb, neavând nici un fel de ornamentație. La partea de jos, în dosul lamei verticale se puneau inițialele preotului și unitatea trupei din care face parte. Crucea protoiereului avea aceleași dimensiuni, cu singura deosebire că era confecționată din metal aurit.²⁴ Marele Stat Major s-a îngrijit de cumpărarea din comerț a crucilor prevăzute a se purta de către preoți la piept în campanie, după modelul propus de Protoiereul Nazarie, costul acestora urmând să fie acoperit din prima de echipare.

Cu puțin timp înaintea izbucnirii războiului, Protoiereul Nazarie s-a străduit să obțină concentrarea tuturor preoților mobilizabili la sediile eparhiale, în cursul lunii iunie 1916, pentru a avea un schimb de vederi cu ei „ca nu cumva surprinși fiind de evenimente neașteptate, preoțimea de armată să nu fie pregătită suficient și eu să am vreo greutate pe cuget”.²⁵ Pentru preoții din Mitropolia Ungro-Vlahiei întrunirea s-a ținut în ziua de 20 iunie 1916 în Palatul mitropolitan și au fost abordate următoarele probleme: rolul preotului înainte de război, preotul ca oficiant, preotul ca susținător al moralului trupei, preotul ca mângâietor al trupei.²⁶ Cu acest prilej, s-au dat

23. Cicerone Iordăchescu, *op. cit.*, pp. 12-13.

24. AMR, Raport către Marele Stat Major din 30 aprilie 1916, dosar 1, f. 20; *Preoții în lupta...*, p. 29.

25. C. Nazarie, *Activitatea...*, p. 10.

26. *Dare de seamă asupra adunării preoților mobilizați din Eparhia Ungro-Vlahiei*, AMR., dosar 1, f. 29-31; *Preoții în lupta...*, pp. 33-38.

preoților îndrumări detaliate asupra tuturor chestiunilor nelămurite și s-a înaintat Marelui Stat Major un raport în care erau semnalate toate problemele care trebuiau urgent rezolvate pentru buna desfășurare a activității clerului din armată. Protoiereul se plângea din nou că foarte puțini ofițeri s-au conformat *Instrucțiunilor* care recomandau ca preoții să fie chemați la servicii religioase, serbări, mese ofițerești pentru a strânge legăturile cu trupa. Pe de altă parte, comandanții unităților pe lângă care erau repartizați nu începuseră încă să se îngrijească de procurarea acelor obiecte care țineau de resortul armatei: stofele pentru ținuta de campanie, geanta indispensabilă, lădița de campanie și carnetul ofițeresc. Mitropolitul Primat Konon a fost înștiințat că *nici un preot nu avea Antimisul trebuitor*, iar cea mai mare parte a acestora nu au primit indicații de unde să ridice cele necesare cultului.

Pentru corectarea tuturor acestor neajunsuri, Protoiereul Nazarie s-a străduit ca fiecare unitate militară să aibă un preot, fie măcar cu titlul de preot de rezervă, care să ia parte la toate manevrele și momentele mai însemnate ale unității, ca astfel să se obișnuiască cu mediul militar chiar de pe timp de pace. În ciuda tuturor acestor eforturi organizatorice, la 14 august 1916 când România intra în război, statutul preoților de armată era departe de a fi reglementat, ceea ce făcea ca misiunea Protoiereului Nazarie să fie extrem de dificilă.

Cine nu are sabie, de acum să-și cumpere...

Odată cu mobilizarea armatei, au fost chemați sub arme și un număr de 253 de preoți, dintre care 46 au fost demobilizați curând pe caz de boală, de vârstă avansată sau datorită problemelor din parohie și înlocuiți cu alți

27. Tabloul complet al preoților mobilizați la 1916, unitățile la care au fost repartizați, precum și înlocuirile care s-au efectuat pe parcurs, la pr. Grigore N. Popescu, *Preoțimea și întregirea neamului. Chipuri, fapte, suferințe și pilde pentru viitor*, București, 1940, pp. 117-142.

preoți.²⁷ Pentru coordonarea activității acestora, s-a înființat Serviciul Religios, condus de Protoiereul Nazarie, care făcea parte din Eșalonul III al Marelui Cartier General și era încadrat de Iconomul V. Pocitan și secretarul N. Georgescu, licențiat în Teologie și student la Facultatea de Drept. Având în vedere că aproape toate problemele preoților de armată se refereau la chestiuni duhovnicești și canonice, Statul Major General și-a dat acordul ca ei să se adreseze direct Șefului Serviciului Religios pentru rezolvarea doleanțelor lor. La rugămintea Protoiereului Nazarie, Direcția Generală a Poștelor a permis purtarea unei corespondențe gratuite între preoții mobilizabili și Serviciul care le coordona activitatea.²⁸ În cazul în care rezolvarea unei cereri nu ținea de competența Serviciul Religios, aceasta era înaintată forurilor militare sau bisericești în drept. Pentru cazurile grave, când era absolut necesară deplasarea personală la diferitele unități combatante pentru a se convinge de vinovăția preoților reclamați, Protoiereul Nazarie a cerut, în repetate rânduri, să i se pună la dispoziție un automobil și un permis de liberă circulație în zonele de operațiune, însă ambele cereri au rămas fără rezultat.

Comandanții corespundau însă cu acest Serviciu exclusiv pe cale ierarhică. Din această cauză, probleme grave, ca dispariția unui preot (mort sau căzut prizonier), erau aduse la cunoștința Protoieriei cu mare întârziere, uneori trecând chiar și o lună. Mulți comandanți considerau inutilă prezența preotului în armată și cu atât mai mult necesitatea unui Serviciu special. Protoiereul Nazarie nota cu amărăciune în acest sens: „Multe din prejudecățile societății erau comune și militarilor: unii vedeau în preot un fel de piază rea, alții nu-i dădeau considerație sau îl neglijau; un domn general, chiar după prima parte a campaniei, mă întreabă despre rostul preotului în armată, iar alții, la auzul că există Serviciul Religios al Armatei, strângeau pur și simplu din umeri. Eu însumi am avut multe de îndurat, stând în picioare la ușile celor mari, ba și ale celor mici, fiind tratat de sus cu indiferență sau

28. AMR., dosar 1, f. 52; *Preoții în luptă...*, p. 46.

29. C. Nazarie, *op. cit.*, p. 12.

nevoit să aud vorbe ca acestea: Ce mai caută și popa ăsta pe aici?”.²⁹

Unii dintre preoți semnalau Serviciului Religios greutățile și uneori chiar umilințele pe care le suportau încă de la începutul campaniei din partea unor comandanți. Preotul Toma Chiricuță, confesorul Regimentului 52 Infanterie, relatează că nu i s-a dat nici o posibilitate pentru a-și îndeplini misiunea sa de preot: „Când am cerut a mărturisi și spovedi oamenilor mi s-a spus că nu se poate din lipsă de timp. Ori de câte ori am vrut să săvârșesc o rugăciune, mi s-a spus că nu e timp pentru rugăciune și toate acestea nu ar fi nimic, dacă mi s-ar fi dat măcar considerația gradului și a misiunii de care mă ocup...”.³⁰ Economul V. Ursăchescu, numit confesor al Spitalului de Evacuare nr. 4, Corpul IV Armată, a trimis numeroase adrese în care cerea să fie absolvit de însărcinarea umiltoare care i-a fost dată când s-a prezentat la acea unitate sanitară, respectiv de a se ocupa de popota ofițerilor. „Sunt revoltat sufletește – se plângea într-un memoriu adresat Protoiereului Nazarie³¹ – că în tot timpul campaniei trebuie să vegetez în fundul unei bucătării, cât timp alți colegi ai mei simt mulțumire sufletească că au puțința de a-și îndeplini marele lor rost și de aceea vă rog respectuos să mijlociți pentru a fi eliberat de această neplăcută și nepotrivită însărcinare...” După câteva săptămâni, preotul îl informa pe Protoiereul Nazarie că a fost absolvit de „acea neplăcută însărcinare” însă ca represalii pentru rapoartele sale repetate, corpul ofițeresc al unității îi interzicea să mai servească mesele la popotă, lăsându-l să se descurce cum putea.³²

Evenimentele războiului în curs de desfășurare nu au mai permis reglementarea oficială a statutului preoților militari și în consecință, asigurarea tuturor drepturilor care decurgeau din asimilarea la corpul ofițeresc a rămas în grija Serviciului Religios. Preoții au trimis numeroase rapoarte către

30. AMR, Raport din 22 octombrie 1916, dosar 4, f. 61; *Preoții în lupta...*, pp. 60-61.

31. AMR, Raport din 18 octombrie 1916, dosar 2, f. 49; *Preoții în lupta...*, p. 59.

32. AMR, Raport din 6/nov 1916, dosar 4, f. 25.

Serviciul Religios pentru a interveni în legătură cu achitarea primei de echipare, deoarece erau în imposibilitatea de a-și procura îmbrăcămintea de campanie. Unii dintre ei cumpărau din banii proprii hainele specificate în *Instrucțiuni*, dar cei mai mulți veneau la unitățile unde erau repartizați cu ținuta preotească obișnuită. Preotul Ilie Roșoga, confesorul Regimentului I Vânători informa că lipsa primei de echipare pune preoții militari într-o poziție dificilă. „Eu m-am prezentat cu hainele mele preotești care prin locurile muntoase, nămolose și ploioase fac imposibilă purtarea lor... Ele servesc bine când oficiem orice serviciu religios, dar încolo, Doamne, ferește... Ordonanța toată ziua usucă și perie la ele”.³³

Lipsa primei de echipare, precum și plata neregulată a soldelor afectau în egală măsură și familiile preoților concentrați. „În fața neajunsurilor care le întâmpin pe front și în fața neajunsurilor pe care le întâmpină familia mea – scria Preotul Constantin Popescu-Vlădeni de la Ambulanța diviziei a IV-a – n-ați putea Prea Cucernicia Voastră a interveni pentru a mi se da drepturile mele cuvenite? Până acum toate nevoile mele și ale familiei mele le-am împlinit cu produsul muncii mele, încă de când eram nemobilizat. Acum ce să fac și cu ce să trăiesc, decât de aici de unde muncesc?”³⁴ Soția sa, refugiată în Bacău împreună cu cei doi copii, trimitea la rândul său, mai multe rapoarte la Biroul de informații din Comandamentul orașului pentru a afla ceva despre soțul ei, fără să primească însă nici un răspuns. S-a adresat, în disperare de cauză și Ministerului de Război, expunând situația în care se afla și cerând, fie să i se dea jumătate din salariul soțului său, fie să i se înlesnească comunicarea cu el pentru a primi cele necesare. Referitor la această problemă, Serviciul Intendenței, făcea cunoscut că familiile mobilizaților rămase pe teritoriul ocupat urmau să primească drepturile prin Societatea Națională a Crucii Roșii și prin urmare să se plătească mobilizatului suma ce

33. AMR, Raport din 29 august 1916, dosar 2, f. 34

34. AMR., Raport din 4 octombrie 1916, dosar 2, f. 37; *Preoții în luptă...*, pp. 54-55.

35. AMR, Raport 15 913/ 6 martie 1917, dosar 3, f.15.

i se cuvenea și mai înainte, mai puțin partea lăsată familiei.³⁵

În luna martie a anului 1917, Marele Stat Major elibera Ordinul Circular 19.001, primul act oficial care reglementa asimilarea preoților militari, precum și recompensarea celor care au dat dovadă de acte de bravură, curaj și dispreț față de moarte.³⁶ Potrivit acestei reglementări, preoții de regimente erau asimilați gradului de *locotenent*, cu posibilitatea de a fi înaintați la gradul de *căpitan* pentru merite deosebite. Șeful Serviciului Religios era asimilat gradului de *colonel*, iar ajutorul acestuia gradului de *major*. Ținuta preoților urma să se adapteze acestei asimilări, adăugând sub banda de la mâneca stângă *două stelute argintate pentru gradul de locotenent, trei stelute pentru gradul de căpitan, o stelută aurită pentru Protoiereul armatei*. Ofițerilor li se cerea în mod expres respectul cuvenit acestor grade și tot concursul lor pentru îndeplinirea activităților lor. Acest ordin circular împreună cu Înaltul Decret Regal 778/ 25 iulie 1917³⁷ care relua și întărea toate aceste prevederi, au fost singurele instrucțiuni pentru preoții de armată adoptate în timpul Războiului.

Cei mai mulți dintre ofițeri s-au împăcat greu cu noul statut al preoților de armată, cu faptul că, în termeni bisericești, preotul este părinte, conducător spiritual al regimentelor și de aceea se află în raporturi de coordonare cu comandanții. Preotul N. Hodoroabă, confesorul Regimentului 69 Infanterie, relatează o discuție edificatoare cu comandantul Diviziei din care făcea parte Regimentul său.³⁸ Comandantul considera că preoții „sunt o clasă privilegiată, care primește leafă, fără să facă nimic; nici măcar la popotă nu sunt trimiși... Nu poți – continua comandantul – să îmbâcsești sufletul soldatului cu serviciul religios în orice timp, soldatul nu este dispus întotdeauna să te asculte. Sunt mulți care merg la Biserică doar de 2-3 ori pe an. Ori aici avem oameni între 20-20 de ani, exact când umblă omul după

36. O.C. 19 001/ 9 martie 1917, *Monitorul Oastei*, nr. 28/ 1917, pp. 118- 119.

37. Înalt Decret nr. 778/ 25 iulie 1917, *Monitorul Oastei*, nr. 79/ 1917.

38. N.V. Hodoroabă, *Din Războiul de Reîntregire. Note și impresii de campanie (1916-1918)*, București, 1923, p. 279.

înavuțire... Eu nu pot pricepe ordinul de Marele Cartier General, în care se spune că serviciul dumneavoastră este de coordonare, nicidecum de subordonare. Dacă eu dau ordin ca Regimentul 20 să plece la Adjud și dumneata rămâi, cum poate fi coordonare fără subordonare?...”. Pentru a rezolva aceste probleme, Serviciul Religios a transmis o circulară către comandanții de unități, în care li se aducea la cunoștință faptul că, potrivit dispozițiilor canonice și *Instrucțiunilor preoților de armată*, precum și modificărilor aduse prin Înaltul Decret Regal no. 778/ 25 iulie 1917, „preotul dintr-o unitate nu poate fi privit ca un element de subordonare, ci de coordonare în ceea ce privește cele bisericești” și ruga, în consecință, să se ia cuvenitele măsuri pentru a se evita micile conflicte ce ar putea să se nască dintr-o înțelegere inexactă a rostului preotului în armată.³⁹

Reglementarea ținutei de campanie a fost, în continuare, una din preocupările constante ale Serviciului religios. „Costumul preoților de armată – recunoștea mai târziu Protoiereul Constantin Nazarie – mi-a produs multe momente neplăcute, mai ales că mi s-a făcut de către Prea Sfinții Chiriarhi aluzii vădite în privința lui”.⁴⁰ Preoții din armată nu puteau lua parte la luptele și marșurile pe care le făceau împreună cu trupele în costumul obișnuit, pe de o parte deoarece împiedica mersul, iar pe de alta era impropriu condițiilor strategice. Preoții îi semnalau că, de multe ori, numai într-o singură zi prin munți veșmintele lor s-au prefăcut în zdrențe și s-au îmbrăcat soldățește. Din această cauză, Serviciul Religios hotăra că preoții să-și poată confecționa veșminte din stofa militară de vară și de iarnă. Totuși, au existat dificultăți și în acest sens, fie pentru că unii comandanți nu permiteau acest lucru, neavând ordine clare, fie li se acorda doar 2-3 metri de stofă, cantitate absolut insuficientă pentru confecționarea veșmintelor. După mai multe intervenții s-a acordat preoților, contra cost, 8 m de stofă și 25 cm postav și o pereche bocanci de care să se folosească pe tot timpul campaniei.

39. O.C. 1605/ 24 decembrie 1917, dosar 15, f. 289-292; *Preoții în lupta*, pp. 178-179.

40. C. Nazarie, *op. cit.*, pp. 17-18.

Pentru procurarea veșmintelor și obiectelor de cult necesare, Serviciul Religios făcuse demersuri încă din perioada neutralității. Sfântul Sinod hotărâse atunci ca preoții să poată lua cele necesare cultului de la bisericile respective, pe baza unei adeverințe date Epitropiei parohiale, cu excepția Sfințelor Antimise care se vor confecționa din vreme, numai la sediile eparhiale.⁴¹ Rămânea în sarcina unităților armatei de a procura geanta indispensabilă de piele, lada de campanie și carnetul ofițeresc. Pentru transportul tuturor obiectelor preoțești, comandantul trebuia să pună la dispoziție preotului și o căruță pentru transportul obiectelor religioase, precum și alte materiale necesare cultului: prescuri, lumânări, vin etc. Mulți dintre preoți nu au găsit înțelegere la comandanți pentru primirea unei trăsuri de bagaje, așa cum cereau *Instrucțiunile* iar evenimentele războiului au făcut ca preoții să se descurce cum puteau.

În toamna lui 1916, armatele Puterilor Centrale au ocupat sudul României, inclusiv Capitala, ceea ce a determinat retragerea oficialităților civile și militare, ca și a unei mari părți a populației în Moldova. În acest context, Serviciul Religios al Armatei a fost nevoit să facă față unor situații deosebite. Marele Cartier General îndemna preoții să nu se limiteze doar la efectuarea serviciilor religioase și la mângâierea celor întristați, ci să fie „susținători și formatori ai moralului ostașilor”.⁴² Serviciul Religios s-a străduit, prin diverse mijloace să mențină ridicat moralul trupei încât aceasta să aibă „credință neclintită în victorie, în viitorul patriei și în realizarea sfintelor aspirațiuni ale neamului”.⁴³ În toamna lui 1917, Protoiereul Nazarie recomanda preoților să găsească cele mai bune mijloace pentru ca soldații să facă față la viața în tranșee pe timpul iernii, deoarece aceasta „predispune la monotonie, producând descurajare și împuținând răbdarea”. Preoții să organizeze, pe cât posibil serviciile divine în sobor de trei, cinci sau șapte preoți, urmate de scurte cuvântări și să pună bazele unor cercuri culturale sub

41. AMR, Adresa 2812/14 iulie 1916, dosar 1, f.43; *Preoții în lupta...*, pp.43-44.

42. AMR, Nota 272/ 8 decembrie 1916, dosar 7, f. 193; *Preoții în lupta...*, p.73.

43. Constantin Nazarie, *op. cit.*, p. 18.

forma șezătorilor, mai ales la formațiunile sanitare, unde soldații să fie antrenați în lecturi sau cântări care să abată gândurile de la ororile războiului.⁴⁴ De asemenea Protoiereul Nazarie a alcătuit o carte de rugăciuni intitulată *Înarmarea sufletească a ostașului român*, care a fost tipărită și distribuită cu ajutorul Marelui Cartier General în februarie 1917 în 15.000 de exemplare, iar apoi în aprilie în 100.000 de exemplare și care cuprindea toate rugăciunile necesare soldatului, cele 10 porunci și poruncile bisericesti privitoare la viața sufletească și trupească a aproapelui, cele 9 fericiri, posturile și sărbătorile de peste an.

În contextul reorganizării Armatei Române din prima jumătate a anului 1917, când multe regimente s-au contopit datorită pierderilor mari de soldați și ofițeri, a fost necesară și demobilizarea unei mari părți a preoților. Protoiereul Nazarie a insistat să fie demobilizați cu precădere preoții din Moldova, care se puteau întoarce la parohiile lor și nu cei din teritoriul ocupat care rămâneau fără nici un mijloc de existență. Preotul P. Pădureanu, din Brigada II artilerie informa de exemplu că fusese demobilizat, din cauza reorganizării diviziilor din Dobrogea și nu se putea întoarce în satul natal ocupat de germani. Prin urmare cerea să fie mutat la alt regiment și propunea ca problema preoților aflați într-o situație asemănătoare să fie rezolvată prin trimiterea monahilor mobilizați la metaniile lor.⁴⁵ Serviciul Religios era asaltat, în acest timp, cu numeroase cereri ale preoților de parohie din teritoriul ocupat de a fi înrolați în armată, motivând de cele mai multe ori legătura sufletească cu un anumit regiment sau dorința de a desfășura o activitate similară. Preotul Bănică Roșescu, refugiat din județul Constanța, a trimis referate repetate în care să fie numit preot la Regimentul nr. 34 Constanța, unde erau cei mai apropiați fii sufletești ai lui care îl cunoșteau și doreau să fie în mijlocul lor.⁴⁶ Preotul Dolinescu C., profesor și confesor al Liceului Militar Dealu cerea să-și continue misiunea sa pe lângă Școala

44. Ordinul Circular 1400/ 6 noiembrie 1917, *Ibid.*, pp. 24-26.

45. *AMR*, dosar 4, f. 38.

46. *AMR*, dosar 4, f. 107.

militară de la Dorohoi, ceea ce corespunde cu pregătirea și ocupația de până atunci.⁴⁷ Pentru cei care se ofereau voluntari, Protoiereul Nazarie cerea confirmarea Mitropoliei Moldovei și Sucevei, singura autoritate bisericească rămasă după ocuparea sudului României, pentru a cere binecuvântarea de slujire în armată. În cele mai multe din cazuri, Mitropolia se opunea numirii suplimentare de preoți în armată, deoarece necunoscându-i personal nu-i putea recomanda.⁴⁸

Datorită retragerii precipitate din fața inamicului, multe din lăzile de campanie au fost pierdute sau au fost capturate. Preotul Ilie Nicolau, confesorul Regimentului 36 „Vasile Lupu” se plânga că în retragerea de la Turtucaia „nu am putut scăpa decât numai cu ce am avut pe noi... În prezent, Regimentul se reorganizează la Cernica și trebuie să mă prezint acolo, dar neavând nimic din cele ce îmi trebuie vă rog să interveniți din locul de drept pentru a mi se da prima de echipare, precum s-a dat și domnilor ofițeri care sunt în situația mea” (29 august 1916)⁴⁹. Preotul D. Elian, Confesorul Regimentului 5 Vânători semnală de asemenea că, în timpul retragerii, una din trăsurile de bagaje ale ofițerilor, în care avea veșmintele și cădelnița, a căzut în mâna inamicului și cerea intervenția lui pentru ca serviciul divin în campanie să nu aibă de suferit.⁵⁰ Pentru a se acoperi asemenea lipsuri, Serviciul Religios a intervenit pe lângă înaltul cler din teritoriul neocupat pentru ca parohiile cu obiecte sfinte în dublu exemplar să fie date, contra chitanță preoților de armată. Mitropolia Moldovei și Sucevei își exprima acordul ca preoții de parohie „să împrumute la cerere și din prisos” preoților de armată veșmintele, cărți și alte obiecte de cult, rămânând ca acestea să fie

47. AMR, dosar 4, f. 108-109.

48. Despre sprijinul Mitropoliei Moldovei și Sucevei, a se vedea și Pimen, Mitropolit, *Amintiri din Marele Război*, Neamț, 1923.

49. AMR, dosar 4, f. 95.

50. AMR, Raport din 24 ianuarie 1917, dosar 2, f. 118; *Preoții în lupta...*, pp.77-78.

51. AMR, Hotărârea 112/16 ian. 1917, dosar 2, f. 104; *Preoții în lupta...*, p. 76.

înapoiate după război⁵¹. În acest sens a fost elaborată o circulară care cerea preoților să întocmească tabele în dublu exemplar în care să se arate obiectele luate, locul de unde au fost luate, actele cu care au fost luate și costul lor aproximativ. Aceste tabele se vor înainta Casei Bisericii și problema restituirii să se tranșeze ulterior între Ministerul de război și cel de Culte și Instrucțiune.

Cel ce va învăța și va face, mare se va chema...

Activitatea preoților pe front s-a încadrat în dispozițiile cuprinse în *Instrucțiuni* și a răspuns solicitărilor ulterioare venite de la Serviciul Religios sau de la Marele Stat Major⁵². Rolul preotului în vreme de război era să efectueze toate serviciile religioase cerute de împrejurări, să mențină și să înalțe moralul trupei, să mângâie pe cei suferinzi. Marele Stat Major a dat în cursul anului 1917 mai multe ordine prin care recomanda fiecărui regiment sau unitate să faciliteze desfășurarea slujbelor religioase în fiecare duminică și sărbătoare, la care să asiste dacă este posibil toți soldații și ofițerii⁵³. La rândul său, Serviciul religios cerea preoților note informative periodice

52. Note despre activitatea preoților în război la C. Cazan, „Slujitori Ortodocși din Eparhia Romanului și Hușilor în lupta pentru reîntregirea pământului străbun”, în *MMS*, an LIV, nr. 9-12, 1978, pp. 15-721; Scarlat Porcescu, „Contribuții aduse de slujitorii bisericești din Arhiepiscopia Iașilor în anii 1916-1918 pentru făurirea statului național unitar român”, în *MMS*, an LIV, nr. 9-12, 1978, pp. 685-725; pr. Tudor Popescu, „Preoți participanți la războiul de la 1916-1918”, *MO*, an XXX, 1978, nr. 10-12, pp. 77-774; pr. Nicolae Buzescu, „Spicuri din jurnalul de front al preotului căpitan Constantin Buzescu”, în *MO*, an XXX, 1978, nr. 10-12, pp. 801-822.

53. „...date fiind împrejurările prin care trecem, cultivarea sentimentului religios este de cea mai mare însemnătate... Pe cât este posibil, ar fi nimerit să se organizeze și coruri, fiindcă slujba religioasă are mai multă influență asupra oricărui suflet, când rugăciunea va fi făcută în cadrul armonios ce creează muzica”. *AMR*, Ordin Circular 15 477/ 23 ianuarie 1917, dosar 3, f. 41.

despre activitatea desfășurată, care să includă serviciile religioase săvârșite, copii ale cuvântărilor rostite în fața trupei, situația cărților și a cruciulițelor distribuite, precum și necesarul de obiecte de cult. În același timp, a intervenit pe lângă Marele Stat Major pentru ca ofițerii să prezinte și ei câte un raport despre activitatea preotului de pe lângă corpul pe care îl conduc⁵⁴ și să facă demersuri pentru decorarea preoților merituoși.

În conformitate cu dispozițiile cuprinse în *Instrucțiuni*, serviciile religioase pe care le săvârșea preotul în vreme de război erau: spoveditul și împărtășitul trupei, binecuvântarea ei la plecarea din garnizoană spre locul destinat, servicii ocazionale, săvârșirea Sfintei Liturghii în Duminici și sărbători, îngroparea celor morți și pomenirea lor⁵⁵. Spovedirea și împărtășirea trupei se făcea conform canoanelor când trupa era în repaus, cu acordul comandantului. Având în vedere condițiile excepționale de pe front, preotul putea spovedi trupa în masă, citind rugăciunile de dezlegare și spovedea individual numai pe cei care aveau ceva deosebit de spus. *În cazul în care vreun soldat mahomedan sau evreu cerea să fie spovedit și împărtășit, acest lucru nu se putea face decât numai cu condiția convertirii lui la creștinism*. Binecuvântarea trupei la plecarea ei din garnizoană spre locul indicat se făcea la ora fixată de comandant și după ce trupa se așeza în careu. Preotul săvârșea sfințirea apei mici și apoi ținea trupei o cuvântare ocazională, în care se arăta, de regulă, însemnătatea momentului și vitejia strămoșilor de altădată.

Sfânta Liturghie pentru partea din trupă care se afla în cantonament, se oficia în biserica satului unde se afla trupa respectivă sau pe front, în aer liber, într-un loc amenajat dinainte, cu un altar improvizat. Unii preoți au săvârșit Sfintele slujbe chiar în condițiile speciale de război. Este emoționantă relatarea preotului Hodoroabă, care de sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului a anului 1917, chiar în toiul luptelor, a adunat soldații într-un ogor cu păpușoi la Pufești, pe malul Siretului, i-a așezat în genunchi pentru a nu

54. O.C. 570/ 10 iunie 1917, Constantin Nazarie, *op.cit.*, p. 12.

55. *Instrucțiuni...*, cap. IV.

fi descoperiți și a săvârșit Sfânta Liturghie: „În timpul slujbei încep a șuiera pe sus șrapnelele care se sparg la 40-50 de metri. Soldații nu o rup la fugă, ci se tupilă jos și nu pleacă nici unul până nu s-a terminat rugăciunea. Întreb pe unul din față: – Da nu vă temeți de moarte, camarade? – Nu, părinte; – De ce? – Păi cui e scris să moară, moare și în fundul pământului...”⁵⁶. Preotul Cicerone Iordăchescu a lăsat mărturie despre „chipul cu totul aparte” în care s-au serbat Sfintele Paști din 1917 pe front: „Trupa era coborâtă din munți pentru un repaus. Comandantul nostru, care ținea ca sărbătoarea Învierii să fie prăznuită cu toată pompa, a dat ordin să se facă, pe o pajiște verde de pe malul drept al pârauului Cașin un umbrar de crengi de brad. Punct la orele 12 noaptea tot umbrarul a fost înconjurat de soldați și ofițeri, iar în mijlocul lor masa pentru serviciul divin. Corul ofițerilor a cântat destul de frumos, cum făcuse de altfel și în Vinerea Mare, la biserica din sat... Înălțătoare sărbătoare, făcută la miez de noapte, în mijlocul naturii, când omul este mai aproape de Dumnezeu ca oricând!”⁵⁷ În anumite momente, aveau loc servicii ocazionale: Te-Deum de mulțumire pentru patronul trupei, de Anul Nou, sărbători naționale și onomasticele familiei regale, rugăciuni în caz de boală. Când Regele sau un membru al familiei regale, vizita vreo unitate militară, preotul lua loc în capul coloanei de la flancul drept, având epitrahilul și Sfânta Cruce în mână. Preotul N.V. Hodoroabă își amintea venirea regelui Ferdinand în mijlocul unor regimente adunate la Pădureni la începutul anului 1918. După ce a trecut în revistă regimentele, a fost primit de preoți cu Evanghelia la tribuna regală. Aici s-a oficiat un Te-Deum de 15 minute la care a dat răspunsurile un cor improvizat din ofițeri. Apoi regele a decorat cu ordinul „Mihai Viteazul” trei regimente și a discutat cu fiecare din preoții prezenți.⁵⁸

Serviciul înmormântării se efectua după ritualul stabilit, nu înainte ca doctorul să constate moartea, iar ofițerul stării civile să elibereze actul de

56. Pr. N.V. Hodoroabă, *op. cit.*, p. 262.

57. Pr. Cicerone Iordăchescu, *op. cit.*, pp. 60-61.

58. N.V. Hodoroabă, *op. cit.*, p. 293.

deces. Când timpul o permitea, preoții se îngrijeau ca la fiecare mormânt să pună o cruce pe care scria numele celui căzut, data și regimentul din care făcea parte. Forțat de împrejurări, când doctorul lipsea, iar trupa se afla în marș grăbit, preotul putea înmormânta, trecându-și în carnet numele decedatului, regimentul din care făcea parte, locul și data morții, date pe care le comunica ulterior celui însărcinat cu ținerea actelor civile. În învălmășeala luptelor, când morții erau cu sutele, era imposibil să fie consemnați toți cei căzuți. De regulă, după ce luptele încetau, preoții oficiau slujbe de pomenire pentru toți cei căzuți: „Duminică la 16 octombrie, am făcut serviciul divin în câmp deschis și au fost pomeniți toți cei căzuți în luptele din urmă... Luptele se înăspreau din ce în ce; rândurile regimentului se răreau și moartea ne pândea din umbră pe fiecare... Nu era nevoie să mai propun eu, preotul, să facem vreo rugăciune, căci comandantul și ofițerii o cereau...”.⁵⁹

De multe ori, însă, lipsa sau pur și simplu dezinteresul preotului ducea la situații inimaginabile. Cunoscutul intelectual ardelean Onisifor Ghibu a adresat o scrisoare cutremurătoare Protoiereului Nazarie despre cele văzute în cimitirul de la Podu Ilioarei. Trupurile soldaților morți în spitalul din apropiere erau aruncate într-o groapă comună, unul peste altul, fără cel mai mic semn de pietate: „...În momentul sosirii noastre, cadavrele erau acoperite cu pământ, căci groarii se temeau să nu piardă ora mesei de seară. Părintele, care avea un Molitfelnic din care lipsea chiar slujba înmormântării, a recitat singur, fără nici un înțeles și fără nici o evlavie, atât partea preotului, cât și partea cântărețului... Nici o lumânare nu ardea la capătul acestor mucenici, nici un pic de fum de tămâie nu s-a înălțat spre cer, nici un strop de vin nu s-a turnat peste trupuri, nici un sunet de goarnă nu a răsunat în semn de onor ostășesc...”.⁶⁰

Spre deosebire de preoții concentrați la regimente, programul clerului

59. C. Iordăchescu, *op. cit.*, p. 41; a se vedea și ***, „Cinzeci de ani de la unirea Transilvaniei cu România – Contribuția clerului român la luptele poporului român pentru libertate națională și unitate”, *BOR* nr. 11-12/1968, pp. 1131-1135.

60. *AMR*, dosar 3, f. 86.

din spitale era fix și puteau să-și organizeze activitățile zilnice pe perioadă mai lungă⁶¹. Confesorul Spitalului de Evacuare nr. 10 Nichișeni, A. Parfenie, cerea Serviciului Religios să aprobe un program zilnic care întrunise și acordul comandantului său. Serviciul religios pentru bolnavi se desfășura dimineața, înainte de a se duce la biserica satului unde ținea slujbe pentru trupă. Conferințele în fața celor bolnavi le ținea de două ori pe săptămână: joia și duminica câte o oră după amiază, iar pentru trupă luna și vinerea. Fiind și învățător își lua angajamentul de a se ocupa să predea scrisul și cititul la soldații neștiutori de carte⁶². În înțelegere cu Preotul G. Georgescu al Spitalului de evacuare nr. 17, aflat tot la Nichișeni, a organizat un parastas pentru pomenirea celor căzuți la Mărășești. Procesiunea care se deplasa spre cimitir avea în frunte pe răniții celor două spitale care puteau merge, având în mijlocul lor o cruce mare de lemn, apoi preoții, corul, comandanții și ofițerii, iar la urmă trupa celor două spitale.

O altă latură a activității preoților militari a fost ajutorul dat formațiunilor sanitare în îngrijirea răniților și combaterea epidemiilor, nu numai prin mijloace specifice (cuvântări de îmbărbătare, predici, răspândirea de cărți cu conținut moral etc.), dar și prin sprijinul efectiv acordat medicilor și infirmierilor. Unul din preoții militari remarcă faptul că „apropierea dintre medici și preoți a fost foarte strânsă. Mai în toate regimentele noastre preoții și medicii erau buni prieteni”⁶³. Comandantul trenului sanitar nr. 1, lt. Farmacist Ilie Dragomirescu, spunea despre Preotul N. Vasilescu că a învățat cu ușurință să panseze răniții, „ca cel mai bun om de meserie” și că „obișnuia să se ducă personal cu automobilul sanitar până în apropierea imediată a frontului, la primul punct de ajutor și acolo sub ploaia de șrapnele pansa și

61. A se vedea Înaltul Decret Regal 72/ 31 ianuarie 1917 referitor la Organizarea serviciului militar de război, în *Monitorul Oastei*, nr. 22/ 1917.

62. AMR, Raport din 14 dec. 1917, dosar 5, f.5-6; *Preoții în lupta...*, pp.166-167.

63. Cicerone Iordăchescu, *op. cit.*, p. 29.

64. Raport 422/ 13 martie 1917, AMR, dosar 4, f. 124-125; *Preoții în lupta...*, pp. 95-96.

îmbărbăta pe răniți și îi aducea în spatele liniei frontului...”⁶⁴. În primăvara anului 1917, când bolile contagioase făceau sute de victime, decidând regimintele, Protoiereul Nazarie a adresat un apel în care îndeamnă preoții să fie de folos medicilor în combaterea bolilor molipsitoare, vorbind soldaților despre datoria creștinească de a îngriji trupul, ferindu-l de necurăție și de boli molipsitoare⁶⁵. Preoții au fost mâna dreaptă a medicilor și în aceste situații, unii căzând victimă datoriei, contractând tifosul exantematic, febra recurentă, iar alții chiar murind. Primele cuvinte ale comandantului Regimentului 21 Infanterie către preotul I. Mușțeanu când s-a prezentat la regiment în martie 1917 au fost: „Părinte, suntem într-o stare nenorocită, avem peste 600 de bolnavi și în fiecare zi ne mor câte 5-6 oameni; fii binevenit între noi și te rugăm să ne dai tot concursul pentru combaterea bolilor contagioase”⁶⁶. De multe ori când medicii și infirmierii unității cădeau bolnavi, doar preotul, cu cunoștințele care le dobândise, rămânea să îngrijească pe cei în suferință. Preotul Gheorghe Leu, confesorul Trenului sanitar nr. 6, îl informa pe Protoiereul Nazarie că la sfârșitul lunii februarie s-a ajuns la situația de a face transporturi fără medici, deoarece toți erau bolnavi de tifos. Farmaciștii preparau medicamentele după ordinul medicului bolnav în pat, iar el, cu buzunarele pline de medicamente trecea la fiecare bolnav și le administra⁶⁷.

Preoții aveau de asemenea ordin să se interese de mâncarea soldaților, cu precădere de cea a bolnavilor, de curățenia corporală a soldaților și să inspecteze regulat trupa împreună cu medicul sub această privință. Preotul George Georgescu de la Spitalul de Evacuare nr. 17, având semnale de la soldați că nu sunt bine hrăniți a cerut permisiunea comandantului pentru începerea unei anchete. De asemenea, a propus înființarea unei spălătorii unde soldații să se primenească în fiecare sâmbătă, iar hainele lor să fie

65. C. Nazarie, *op.cit.*, pp. 20-21.

66. AMR, Raport din 24 iunie 1917, dosar 15, f. 73; *Preoții în lupta...*, p. 123.

67. Raport din 22 mar. 1917, AMR, dosar 15, f. 1-4: *Preoții în lupta...*, pp. 97-100.

68. AMR, Raport nr. 13 / 30 mai 1917, dosar 16, f. 23.

deparazitate și spălate⁶⁸.

Serviciul Religios a dat dispoziții preoților să se intereseze de aproape de copiii orfani din localitățile unde cantonează și din satele supuse evacuării și a colabora cu comitetele locale pentru întreținerea lor⁶⁹. În cazurile în care nu vor putea face nimic în acest sens, vor înainta un tabel cu numele și prenumele copiilor rămași neplasați. Preoții au colaborat în această problemă cu femeile din Societatea Ortodoxă Română sau i-au plasat la orfelinatul de la Păunești Putna care era condus de Preotul Cunesco, de la Ambulanța Diviziei a 10-a. Preotul Popescu Alexandru a înființat în orașul Adjud o cantină pentru 1500 de copii orfani, strângând cu liste de subscripție 10.000 lei pe lună și ocupându-se și de educația copiilor, iar Preotul M. Cârănescu de la Brigada 15 Artilerie, atâta timp cât trupa s-a aflat în cantonament în satul Poiana (Tecuci) a predat copiilor de școală și a înființat pe cheltuiala Regimentului o cantină unde luau masa de două ori pe zi toți copiii orfani și familiile fără mijloace⁷⁰. Preotul V. Hodoroabă obișnuia să săvârșească slujbe religioase pentru populația refugiată care se adăpostea prin vagoane și gări, unde fiecare familie avea cu sine cu o mică gospodărie constând în păsări, oi, viței și porci⁷¹. Mulți preoți au servit și populația civilă din satele unde erau cantonați, sfătuind, în același timp oamenii să-și curețe casele și să mențină o igienă personală strictă pentru a se feri de bolile contagioase. Preoții au arătat aceeași sollicitudine și față de populația maghiară la intrarea Armatei Române în Transilvania, îngrijindu-se de cei bolnavi, efectuând botezuri sau înmormântări: „În spitalul din Odorhei – își amintea unul din preoți – era moartă o bătrână. Niște unguri m-au rugat s-o prohodesc, ceea ce am și făcut. Când au văzut toate astea, sărmanele bătrâne și ungurii care mai rămăseseră în spital, nu le venea să-și creadă ochilor...”⁷².

69. OC 1061/ 17 sept 1917, C. Nazarie, *op. cit.*, p. 24.

70. AMR, Raport din 4 octombrie 1917, dosar 5, f. 14; *Preoții în lupta...*, pp. 156-157.

71. N.V. Hodoroabă, *op. cit.*, p. 242.

72. Pr. Cicerone Iordăchescu, *op. cit.*, p. 36.

Serviciul Religios a recomandat preoților să aplice măsuri de rigoare împotriva propagandei adventiste care „e contra războiului și deci a intereselor Țării”⁷³. Însuși Generalul Presan, șeful Marelui Cartier General, a intervenit în această privință, cerând comandanților de regimente și unități militare să supravegheze îndeaproape această mișcare și să colaboreze cu preoții pentru eradicarea ei⁷⁴. Preoților li s-a cerut rapoarte detaliate privind situația din regimentele unde se aflau. Preotul Vasile Băjenaru, confesorul Regimentului 1 Grăniceri, informa serviciul Religios că a găsit foi volante în care soldații erau îndemnați să nu mai tragă când se aflau în fața inamicului, deoarece Maica Domnului s-a pogorât din cer și a lăsat un cuvânt plin de durere. Cine citea acele cuvinte era dator să le copieze de nouă ori și să transmită mesajul la alte 9 persoane, iar cine refuza urma să aibă mari nenorociri în familie. În înțelegere cu comandantul unității, trupa a fost adunată în careu și s-a interzis, sub pedeapsa lovirii, citirea, păstrarea sau răspândirea acestor materiale de propagandă. De asemenea, în satele unde trupa era cantonată, preotul s-a îngrijit să prevină și populația civilă de pericolul acestor învățături, lipind sute de afișe pe ușile bisericilor sau instituțiilor statului sau împărțind sătenilor broșuri⁷⁵. Preotul P. Pădureanu, de la Brigada II Artilerie, deplângea faptul că preoții nu sunt suficient sprijiniți în acțiunile lor de autoritățile bisericești pentru a primi cărți de rugăciune și cu conținut moral. „Hrană sufletească cer soldații și trebuie să le-o dăm, astfel le-o dau sectele străine, iar noi numai semnalizăm și căutăm să stingem un foc care

73. Combaterea propagandei adventiste a fost una din preocupările principale ale Profesorului Constantin Nazarie înainte de Război. A se vedea *Duminica, ierarhia bisericească și botezul după adventiști*, București, 1910; *Cinstirea sfințelor icoane și adventiștii*, București, 1911; *Combaterea principalelor învățături adventiste*, București, 1913 (ed. a II-a, revăzută și adăugită, București, 19121), *Sâmbăta adventiștilor și Sfânta Duminică*, București, 1914; *Feriți-vă de adventiști!*, București, 1916.

74. AMR, Ordin Circular 6383/ 28 mai 1917; *Preoții în lupta...*, p. 111.

75. AMR, Raport 930/ 27 mai 1917; *Preoții în lupta...*, p. 110.

copleșește de multe ori puterile ce se pun în curmarea răului”.

Ori de câte ori au avut ocazia, preoții s-au străduit să întrețină vie, în inimile soldaților, dragostea de neam și țară, dându-le exemple de patriotism și jertfelnicie din trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat al României. Preotul Hodoroabă, pe când mergea cu icoana în ajunul Crăciunului, întâlnește întâmplător mormântul Ecaterinei Teodoroiu: „Pe cruce era o coroană de flori veștede; casca ei spartă era legată cu sârmă de cruce. Adun pe toți soldații în jurul mormântului, cântăm Troparul și Condacul Nașterii, apoi îngemănăm cu toții și facem un Trisanghion. Vorbesc, apoi, arătând celor din jur cine a fost fecioara sublocotenent care odihnește aici...”⁷⁶. De asemenea, în predicile sau discursurile pe care le țineau cu diverse prilejuri (praznice împărătești, sărbătoarea patronului regimentului, parastase, zile naționale etc.) obișnuiau să asocieze datele din istoria mântuirii cu evenimentele recente. În acest fel războiul era prezentat ca „începutul mântuirii noastre” ca neam, un război sfânt pentru îndeplinirea idealurilor naționale⁷⁷.

Vrednic este lucrătorul de odihnă și de plata lui...

Începând cu luna martie a anului 1918 au fost elaborate mai multe decrete cu privire la demobilizarea parțială a Armatei Române. Aceasta se efectua în ordinea vechimii contingentelor și se termina la 31 mai 1918, armata urmând să treacă pe picior de pace începând cu 1 iunie 1918⁷⁸. „În acest moment, – își amintea Preotul N.V. Hodoroabă – mie mi se pare că visez, că în calea și fața mea se deschide o poartă nouă, ferecată în aur, ca în

76. N.V. Hodoroabă, *op. cit.*, p. 277.

77. O parte din aceste predici și discursuri au fost editate după Război: Pimen, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Din vremea Marelui Război*, București, 1919; Ilie Deleanu, Confesor al Regimentului 20 Infanterie, *Micul Arsenal sufletesc*, București, 1921.

78. Înalt Decret 1010/ 1 mai 1918, *MO* nr. 81/ 21 mai 1918.

povești și că din acest purgatoriu, din acest foc curățitor – căci în purgatoriul catolic noi ortodocșii nu credem – pășesc cu încredere în mijlocul unei societăți purificate, într-o lume ce se va arăta pătrunsă de mai multă dreptate, cinste și moralitate, într-o lume nouă, într-o lume ideală... Frumosele vis, vedeați voi adeva?...”⁷⁹ În acel moment, numărul preoților din armata de operațiuni erau 168, repartizați astfel: Marele cartier General – 3, regimentele de infanterie – 60, regimentele de vânători – 10, regimentele de grăniceri – 2, brigăzile de roșiori – 2, de călărași – 2, de artilerie – 15, ambulanțe divizionare – 17, spitale mobile – 15, spitale de evacuare – 20, spitale de contagioși – 5, trenuri sanitare – 12, spitale de marină – 3, sector de fortificații – 1, regiment de vânători de munte – 1, cartierul armatei – 1, centrul de instrucție – 1, regimentul de voluntari – 1⁸⁰.

La începutul anului 1918, Protoieria preoților militari din Basarabia care făcuse parte din Armata imperială rusă, se adresa Serviciului Religios Român cu rugămintea de a fi ajutată pentru numirea unor preoți la garnizoanele din Orhei și Bolgrad, precum și la 8 spitale militare, care să fie plătiți cu leafă de locotenent⁸¹. După unirea Basarabiei cu România (28 martie 1918), Ministerul de Război a instituit o Comisie pentru rezolvarea chestiunilor militare din provincie care să se ocupe și de problema preoților militari. Comisia a hotărât întărirea lui Constantin Partenie, fost preot militar în garnizoana Odessa, în funcția de Protoiereu al preoților militari din Basarabia, asimilat gradului de colonel. De asemenea, s-a constatat că între preoții militari din Basarabia se găsesc doar trei români. În consecință, cei 32 de preoți militari care se aflau pe lângă diviziile și batalioanele românești din Basarabia au primit dispoziție să se îngrijească de nevoile populației, având posibilitatea de a rămâne în Basarabia ca preoții de garnizoană⁸².

79. N.V. Hodoroabă, *op. cit.*, p. 298.

80. Listele complete cu numele preoților și unitățile la care erau repartizați, *AMR*, dosar 9, 10, 11.

81. *AMR*, Raport 10/ 20 ianuarie 1918, dosar 27, f. 46; *Preoții în luptă...* p. 184.

82. *AMR*, Adresa Ministerului de Război 1956/ 4 aprilie 1918, dosar 27, f. 18

Marele Stat Major le recomanda acestor preoți să se pogoare în mijlocul soldaților români pentru a-i împiedica să se dedea la prădăciuni, să săvârșească slujbe înălțătoare și să țină cuvântări în care să accentueze că participă la o campanie „de dragoste și înfrățire”. Serviciul religios cerea preoților dislocați în Basarabia să întocmească rapoarte periodice despre activitatea lor și să desfășoare o activitate pastoral-misionară pusă în slujba idealurilor naționale. Dărilor de seamă ale preoților se refereau la o gamă diversă de probleme, conturând un tablou al stării populației românești din Basarabia sub diverse aspecte: situația economică, mentalitate, grad de rusificare, prezența sectelor etc. Preoții militari au contribuit, în mare măsură, la menținerea disciplinei armatelor române care au trecut Prutul, ca și la înlăturarea atitudinii antiromânești a populației. Preotul N. Ceapă, confesorul Regimentului 10 Vânători își amintea: „Toate mijloacele pașnice le-am întrebuințat pentru a îndepărta orice idee rea despre venirea noastră, insistând asupra dorinței de frate de a ne revedea după 106 ani. Iată ideile care erau la populație: Noi ne-am sculat cu arme împotriva împărăției lor, am fost chemați de boieri, suntem niște tâlhari care luăm tot ce ne cade în mână și altele asemenea...”⁸³. Preoții organizau școli de adulți, săvârșeau slujbele în limba română cu acordul Episcopului Chișinăului, urmate de cuvântări care făceau trimitere la trecutul românesc.

Serviciul Religios al Armatei și-a încetat existența în cursul lunii mai 1918, când toate serviciile din Marele Cartier General au trecut la direcțiile similare din Ministerul de Război. Protoiereul Nazarie rămânea în continuare Superiorul preoților militari, până când se găsea o formulă de instituționalizare a clerului militar în Armată. Un bilanț sumar al prezenței preoților în mijlocul regimentelor arată că în timpul luptelor *4 preoți militari și-au pierdut viața*, aflându-se în prima linie alături de trupă: Preotul N.

83. AMR, Raport din 2 mai 1918, dosar 23, f. 21-23; *Preoții în lupta...*, pp. 279-282.

84. Despre activitatea sa ca preot militar, a se vedea pr. Grigore Popescu, *op. cit.*, pp. 50-52.

Armășescu din Tomșani-Vâlcea, confesorul Regimentului 2 Vânători, care a fost înmormântat cu onoruri ofițerești la cimitirul Ghencea⁸⁴, Preotul Ștefan Ionescu-Cazacu, confesorul regimentului Olt nr. 3, căzut la Mărășești cu crucea în mână⁸⁵, Preotul I. Florescu de la Regimentul 2 Grăniceri⁸⁶, și Preotul Vasile Gh. Ionescu, Regimentul 18 Târgu Jiu, ambii căzuți prizonieri la bulgari, respectiv la germani, au murit din cauza tratamentului de detenție. *Alți 20 de preoți au căzut prizonieri*, pentru că au întârziat cu pansarea răniților, îngrijirea muribunzilor sau îngroparea soldaților. Mulți preoți au luat arma în mână în momente critice pentru soarta Regimentului ca Preotul Justin Șerbănescu, confesorul Regimentului IV „Ilfov” nr. 21, singurul preot citat prin ordin de zi al armatei franceze. În timpul retragerii de pe Valea Prahovei, în urma morții tuturor ofițerilor regimentului, s-a pus în fruntea ostașilor care se dispersau și i-a comandat până ce inamicul a fost respins pe muntele Susai și s-a oprit ocuparea Azugăi. În luptele care au urmat, a fost rănit și a căzut prizonier în mijlocul trupei care nu se mai putea apăra. A reușit apoi să evadeze, rătăcind prin munți timp de 8 luni în căutarea liniilor românești⁸⁷. Pentru merite deosebite, un număr de *61 de preoți militari au fost recompensați cu decorații de război românești sau străine*, însă numeroși alți preoți au fost trecuți cu vederea din cauza neglijenței

85. În 1926, Societatea „Mormintele Eroilor”, care a strâns în cripta „Bisericii Neamului” de la Mărășești toate osemintele eroilor căzuți, a găsit mâna dreaptă a preotului neputrezită. A se vedea C. Bobulescu, *Fete bisericești în războaie*, Chișinău, 1930, p. 117. O evocare emoționantă la N.M. Popescu, *Preoți de mir adormiți în Domnul*, București, 1942, pp. 169-171; diac. prof. dr. Petru David, „75 de ani de la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918”, în *BOR* nr. 10-12 pp. 16-17.

86. Pr. Grigore Popescu, *op.cit.*, pp. 55- 61.

87. „...aveam adunați pe lângă mine 70 de prizonieri, toți cu un gând și un suflet de a trece frontul. În fiecare zi le făceam sfinte rugăciuni și împărtășanii cu Sfintele Taine și-i întăream în credință. Foamea, arșița soarelui și frigul nu-l mai spun, știe bunul Dumnezeu. 3 luni de zile m-am hrănit numai cu bureți și mere pădurețe... Pe ziua de 9 septembrie 1919 m-am hotărât să trec frontul. Am coborât muntele, am trecut Putna... și voind a trece linia prin tranșeele ungurilor, santinelele

comandanților care nu au întocmit fișele calitative la timp.

Analizând eficiența Serviciului religios în timpul războiului care tocmai se încheiase, Protoiereul Constantin Nazarie s-a preocupat în primii ani de după război de permanentizarea preotului în armată. El considera că fiecare regiment ar trebui să aibă preotul său, ales prin concurs, de o comisie formată din reprezentanți ai Sfântului Sinod și Marelui Stat Major. Instituționalizarea preoților în armată, credea el, va reclama cheltuieli, dar necesitatea pregătirii sufletești a soldatului, care s-a văzut în toate actele de eroism din timpul războiului, trecea pe primul plan: „...dacă în învâlmășagul luptelor, în țipătul răniților, în vaietul bolnavilor, în suspinul muribunzilor, în depresiunea morală aproape generală, preoții au făcut lucruri minunate, ce ar putea oare face în liniștea cazărmii, în condițiile prielnice dezvoltării unei activități pastorale, morale, intelectuale și educative între soldați, cu atât mai mult cu cât preotul are ascendent asupra sufletului țăranului nostru?... Dacă preotul, fără a fi încetățenit în armată a adus servicii așa de mari și de reale, ușor se poate ghici ce foloase îi va aduce în timp de pace și de război, când el va face parte integrant din ea, se va forma, dezvolta și va lucra permanent în vederea trebuințelor ei”⁸⁸.

m-au prins, m-au bătut cumplit și m-au dus la comandant; declarându-mă că sunt spion, au vrut să mă împuște, eu le spuneam că sunt de la schitul Cașin și am rătăcit. O escortă m-a dus prin munți, până la Brașov. Aici Curtea Marțială două zile m-a interogat că sunt spion și m-a condamnat la moarte. Cu aceeași escortă, bătut și plin de sânge ca Hristos de jidani, nemâncat de 8 zile, m-au pornit spre Buda Pesta; ajuns la Feldioara, am căzut și m-am îmbolnăvit; jandarmii m-au băgat într-o casă de arest; după două nopți de închisoare, făcând fierbinți rugăciuni către bunul Dumnezeu ca să mă scape din necaz ca pe Apostolul Petru din temniță, am fost ascultat și ca prin minune am putut să scap...”, *AMR*, Raport din 21 februarie 1918, dosar 15, f. 381-382; *Preoții în lupta....*, pp. 209-212.

88. C. Nazarie, *op. cit.*, p. 93. Evaluarea activității preoților militari în Primul Război Mondial și la pr. Grigore N. Popescu, *op. cit.*, pp. 41-49 („Preoțimea română pe câmpul de luptă”).

*

Serviciul religios al Armatei înființat în 1916 a fost premisa permanentizării clerului militar în armata română prin înființarea Episcopiei Armatei. În 1921 a început discutarea proiectului de lege care urma să reglementeze asistența religioasă în Armata Română și în același an a apărut Legea privitoare la organizarea clerului militar. Cu acest prilej, fost instituit Inspectoratul Clerului Militar al cărui șef avea rangul de general de brigadă și era arhieru și membru al Sfântului Sinod, purtând titlul de Episcop de Alba Iulia.

În perioada interbelică, sub cei trei episcopi ai Armatei, Justinian Teculescu (1923-1924), Ioan Stroia (1925-1937) și Partenie Ciopron (1937-1948), asistența religioasă în oștire este definitiv reglementată prin adoptarea altor acte normative (*Regulamentul pentru punerea în aplicare a legii privitoare la organizarea clerului militar* – 1924, *Instrucțiuni provizorii asupra serviciului religios în timp de pace și de campanie* – 1931, *Legea pentru organizarea clerului militar* – 1937). Acestea se refereau la admiterea prin concurs a preoților militari, drepturi similare cu ale ofițerilor, organizarea serviciului religios în garnizoane, spitale, închisori, școli militare, precum și activitatea pastorală pe timp de pace sau în caz de mobilizare.

Sub păstorirea episcopului general de brigadă dr. Partenie Ciopron a fost elaborat un program coerent de recrutare și instruire a preoților militari, care s-a văzut în activitatea pastoral-misionară deosebită din timpul celui de al doilea război mondial. După război, în contextul măsurilor de sovietizare a României, activitatea preoților militari a fost coordonată de Biroul legăturilor cler (devenit în 1947 Serviciul de educație Religioasă), care era o secție a Inspectoratului General al Armatei pentru Educație, Cultură și Propagandă. La 22 august 1948, Episcopia Armatei a fost desființată iar preoții militari trecuți în rezervă, punându-se capăt astfel, în mod brutal, unui secol de prezență religioasă în armată.

După mai bine de patru decenii, în 1994 Armata și Biserica s-au regăsit în Compartimentul de Asistență Religioasă al Armatei, înființat ca o etapă

necesară în continuarea tradiției preotului militar⁸⁹.

Summary

The present research approaches the pastoral and missionary duties of the Romanian army priests during WWI, as well as the setting up and the development of the Religious Service of the Army, which coordinated their activity. It shows the major difficulties that the priests army faced, trying to adjust their specific duties to the war conditions and offers examples of self-sacrifice, pastoral vocation and high responsibility in the country service.

The beginnings of the religious assistance in the Romanian Army can be traced back, in the second part of the XIXth century, when each regiment enjoyed the services of an army priest in its spiritual needs. However, it was in 1915 when a Superior of the priests army was appointed, Rev Prof. Constantin Nazarie, and in 1916 when the Religious Service of the Army, subordinated to the General Headquarters, was set up. In March 1917, the General Major Staff assimilated the priests army to the rank of lieutenant and their chief to the rank of colonel, a measure that generated dissatisfaction among the officers and commanders. Constantin Nazarie strove to obtain the material rights for the priests: the monthly pay, a field uniform, and the necessary sacred objects. He also faced the complicated issues, which followed the tragic withdraw of the Romanian Army in the

89. Asupra acestei perioade, a se vedea câteva studii recente de istorie militară: mr. dr. Ștefan PÂslaru, „23 aprilie 1921: Legiferarea organizării clerului militar”, *RIM* 3 (20), pp. 38-40; com. (r.) Ilie Pentelescu, „Înființarea Episcopiei Armatei. Episcopii militari”, în *Biserica și Armata*, pp. 172-186; col. dr. Petre otu, „Din activitatea Episcopului general de Brigadă dr. Partenie Ciopron”, în *Armata și Biserica*, pp. 232-239; com. Aurel Pentelescu, „Preoți militari pe frontul de Răsărit”, în *RIM* 6 (34), pp. 4-7; lt. Florin Șperlea, „Clerul militar român în primii ani ai comunizării României”, în *Armata și Biserica*, p. 239; pr. I. Ilinca, „Reintroducerea asistenței religioase în armată”, în *Armata și Biserica*, pp. 248-254.

autumn of 1916: low morale the soldiers, the disappearance of many regiments, and loss of a great part of their sacred objects.

The activity of the priests army responded to orders of the religious or military authorities. It mainly consisted of occasionally religious services (blessing, confession and holy communion of the troop before the battle, celebration of the St. Eucharist, burial services). The priests also helped the sanitary units, taking care of the wounded soldiers, of their daily hygiene and nutrition, assisted the civil population, especially the war orphanages, fought against the religious sects and carried out an impressive pastoral and missionary activity in the ancient Romanian land of Bassarebia. A general survey of their presence in the middle of the troops shows that 4 priests were dead in the fights, 29 priests were captured as war prisoners, and other 61 of priests were rewarded for their heroic deeds with high Romanian or foreign decorations and medals.

The present topic, less approached in the military or theological research, reveals the tradition of the religious assistance in the Romanian Army. The priests contributed to the maintenance of a high morale among the Romanian soldiers and their confidence in the final victory, which decisively supplied the lack of training and adequate war equipment. The recognition of their importance in the middle of the Army made the military authorities to collaborate with the ecclesiastical ones in setting up a Bishopric of the Romanian Army in 1921, which would carry out an impressive and successfully activity till 1948. In the context of the present discussions over the revival of the former Army Bishopric, such an approach may serve as a starting point in evaluating the long tradition of the religious assistance in the Romanian Army.

TRADIȚII ȘI VECHI OBICEIURI CULTURALE ROMÂNEȘTI

Viorica Sârbu

„Timpul înseamnă pentru Dumnezeu durata așteptării între bătaia Sa la poartă și fapta noastră de a deschide” (părintele Dumitru Stăniloae „Teologia Dogmatică Ortodoxă”). Existența lui Dumnezeu este o trăire continuă a smereniei și a iubirii comuniunii izvorâtoare de viață a Ipostasurilor Sfintei Treimi. Dumnezeu are trecutul și viitorul în prezent, căci atotputernicia Lui creează și înveșnicește istoria mântuirii omului prin iubire și jertfă. Creația se face dar al Preasfintei Treimi: Tatăl voiește și dăruiește lumea Fiului, Acesta își reflectă Chipul în rațiunile existențiale ale întregii făpturi și îmbrățișează lumea pentru totdeauna pe muntele Golgotei pentru a o ridica și așeza la picioarele Tatălui, iar Duhul Sfânt împodobește zidirea făcându-o Mireasa-Biserică sfântă a unirii omului cu Dumnezeu. Dumnezeu ne iubește cu o dragoste care prin harul Duhului Sfânt ne face participanți la existența dumnezeiască.

„Mielul” lui Dumnezeu Se jertfește de la întemeierea lumii: „Atât de mult a iubit Dumnezeu lumea, încât L-a dat pe Fiul Sau Cel Unul-Născut, ca oricine crede în El, să nu moară ci să aibă viață veșnică” (In.3, 16).

„Mântuitorul, după jertfa Sa de pe Cruce, Se găsește continuu sub stare de jertfă fie în cer fie pe altarul Bisericii creștine. El este cu adevărat, cum spune Sfântul Apostol Pavel, Arhiereul, care intrând odată în Sfânta Sfintelor, aduce acolo jertfă pentru noi. El este Acela care prin jertfa Sa mijlocește la Dumnezeu, la infinit pentru noi”¹. Hristos se jertfește în locul nostru pentru a înțelege și a primi iubirea cu care ne-a creat Dumnezeu și pentru a reduce lumea în starea raică, dăruită primordial lui Adam, dar pierdută prin neascultare și lipsă de iubire. „Dragostea aceasta atotprisositoare și atotdăruitoare a constituit esența revelației Fiului lui Dumnezeu întrupat și temelia pe care s-a ridicat Crucea răstignirii și răscumpărării. Acesta este sensul adevărat al răscumpărării ca jertfă: dăruirea totală, necondiționată, din dragoste pentru reintegrarea lumii în dragoste.”² În jertfa de pe Golgota, taina se descoperă având două sensuri dimensiuni: lumea se jertfește în Hristos, care asumă firea omenească prin naștere, Tatălui și Dumnezeu-Fiul Se jertfește în lume ca acesta să devină altar euharistic, Biserică și Mireasă a lui Lui: Astăzi Dumnezeirea S-a întipărit pe Sine Însăși în umanitate, ca și umanitatea să se întipărească și să se facă podoabă în pecetea Dumnezeirii!”³ Iubirea lui Dumnezeu îndumnezeiește iconic făptura, covârșește prin bunătate rușinea păcatului nostru. Omul s-a condamnat la moarte prin păcatul strămoșesc, iar Hristos ne-a eliberat prin cruce și botez din iad. Gândise lumea părtașă a iubirii dumnezeiești și a păzit întoarcerea noastră în grădina Raiului spre a ne împărtăși de El în Sfânta Sfintelor. Lumea fusese creată pentru Biserică și nu Biserica pentru lume. Omul, chip al lui Dumnezeu, trebuia să devină preot, luminator și împărat al întregii creații. Constituția omului este hristocentrică,

1. Semfora Gafton, *Maica Domnului în Biserica Ortodoxă*, Ed. Sofia, București, 1998, p. 77.

2. Pr. Prof. Constantin Galeriu, *Jertfă și răscumpărare*, Ed. Harisma, București, 1991, p. 143.

3. Sfântul Efreem Sirul, *Imnele Nașterii și Arătării Domnului*, traducere și prezentare de Diac. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2000, p. 24.

unitatea suflet-trup tinde spre unirea ipostatică divino-umană a lui Hristos. Fiul Se întrupează ca omul să trăiască arhetipal în iubirea dumnezeiască. Primind jertfa hristică, omul devine el însuși jertfă. Viața în Hristos experiază jertfirea de sine prin ridicarea omului în comuniunea Persoanelor Sfintei Treimi și perihoreza intraumană.

„Drept aceea, privegheați, că nu știți ziua, nici ceasul când vine Fiul Omului.” (Mt.25,13). Pentru om timpul este darul primit de la Dumnezeu pentru a-L căuta, întâlni și iubi. Această căutare se face interior prin raportare verticală la Împărăția cerurilor și orizontală găsindu-l pe Dumnezeu în orice om pe care îl întâlnim: „Atunci va zice Împăratul celor de-a dreapta Lui: Veniți binecuvântații Tatălui Meu, moșteniți Împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii. Căci flămând am fost și Mi-ați dat să mănânc; însetat am fost și Mi-ați dat să beau; străin am fost și M-ați primit; gol am fost și M-ați îmbrăcat; bolnav am fost și M-ați cercetat; în temniță am fost și ați venit la Mine” (Mt.25, 34-36).

Dumnezeu ține în palmă timpul mântuirii fiecărui om. În rugăciune, omul primește mângâiere pentru toate greutățile cu care trebuie să se confrunte. Psihologic, se vorbește despre subiectivitatea accepției fiecărui individ asupra timpului: într-un fel percepem valoarea clipelor în care îl simțim pe Dumnezeu, altfel pe cea a momentelor în care iubim, suntem împăcați cu noi înșine și cu ceilalți sau, din nefericire, la o cu totul altă dimensiune singurătatea, durerea, indiferența, răutatea și toate celelalte patimi cu care se luptă sufletele noastre.

„Cine se încrede în timp va fi trădat”, spune un proverb arab. Viața aceasta este pregătire și gătire a sufletului pentru Biserica celei de-a opta zi, „a cerului nou și a pământului nou”. Despătimirea prin împlinirea poruncilor evanghelice și luminarea prin dobândirea virtuților cu ajutorul harului dumnezeiesc pentru unirea sufletelor și a trupurilor cu Dumnezeu în comuniune de rugăciune și împărtășire cu Trupul și Sângele Domnului ne face împreună locuitori ai Raiului. Așadar timpul este o scară pe care omul urcă la Dumnezeu.

Timpul ecleziologic este consacrat „întâlnirii de dragoste dintre om și

Dumnezeu”. Spațiul Bisericii este altarul Golgotei, locul în care îngerii și oamenii co-liturgisesc cu Hristos, aducând adevărata „închinare în duh și adevăr” lui Dumnezeu. Aici Dumnezeu și omul stau de vorbă, așa cum odinioară Adam și Eva stăteau față către față cu Dumnezeu „în răcoarea serii”. Cele șapte Laude au fost rânduite de tradiția bisericească pentru a da hrană minții și sufletului nostru și vindecare trupurilor. Sărbătorile religioase sunt prilej de bucurie duhovnicească, de prăznuire a Sfintei Treimi, a Maicii Domnului și a Sfinților. Oamenii învață participând la viața Bisericii din împrejurările concrete cu care se confruntă modelul jertfirii, al dăruirii și comuniunii acestora cu Dumnezeu.

Viața satului păstrează, poate, cel mai bine această raportare continuă la Dumnezeu. Biserica este și va rămâne esența spiritului tradițional, al valorilor profund religioase care se concentrează asupra timpului ca scară și arcă a salvării umanității.

Tradițiile au luat naștere ca manifestare a acestei familiarități a omului cu tot ceea ce ține de revelarea sacrului, a înțelegerii și trăirii împreună cu Dumnezeu. Omul simplu a simțit din totdeauna nevoia de a-L chema pe Dumnezeu în colinde și prîcesne, de a-L face martor tuturor momentelor importante din viața sa zugerându-L în icoane pe sticlă sau înălțându-L troițe și biserici de lemn care să îi amintească neîncetat „că din pământ este și în pământ va merge”. Bogăția tradițiilor și obiceiurilor legate de sărbătorile religioase certifică acest dor infinit al țaranului român după Dumnezeu.

Calendarul (lat. *calendarium*) este o convenție asupra timpului, împărțindu-l în ani, luni și zile, în timp de lucru și altul de sărbătoare. Accepțiunile calendarului sunt diverse. Una este astronomică, explicând evoluția cosmică, ce determină inexorabil viața indivizilor în raport cu natura. O alta este religioasă și decurge din credințele oamenilor, iar cea de-a treia este populară și are ca izvor tradițiile.

Ianuarie – Gerar

Ianuarie păstrează amintirea lui Ianus, zeu cu doua fețe: una orientată spre anul care se încheie și alta spre anul care vine. Denumirile populare ale

lunii se referă fie la practica magică de întocmire a calendarelor meteorologice din foi de ceapă sau din coji de nucă în noaptea Anului Nou (Carindar sau Calindar), fie la gerurile năprasnice de la miezul iernii (Gerar). În luna ianuarie se reiau activitățile legate de industria casnică și șezătorile întrerupte în perioada sărbătorilor de Crăciun și se deschide, în special în mediile pastorale, un important sezon de nunți. Sărbătorile din luna ianuarie cuprind obiceiuri și practici specifice începutului de an prin care oamenii speră să obțină, prin diferite practici magice, prosperitate, sănătate, liniște și pace.

Exista sărbători diurne și sărbători nocturne. Dintre nopți, cea care are cele mai multe conotații temporale este Revelionul. În această noapte, omul este, poate, cel mai vulnerabil expus trecerii timpului. În accepțiunea orașului, Revelionul reprezintă o noapte în care, petrecând la limita ființei, omul uită de trecerea timpului și se aruncă într-o nepăsare totală prin care încearcă să reziste faptului că încă un an îl apropie de moarte. La sat, această noapte devine o axis mundis, mijlocul unui lanț temporal care separă un drum al întâlnirii lumilor: trecutul cu viitorul, lumea umbrelor și cea a celor ramași în viață ca o promisiune și împlinire a darului dumnezeiesc - viața, lumea tradițiilor și obiceiurilor și cea a spațiului eclezial în care timpul se face scară a răspunsului omenesc la chemarea lui Dumnezeu. Pentru toți, însă, este momentul bilanțului, restaurării și regenerării ființiale. Dacă n-ar face-o, timpul și lumea s-ar sfârși. Astfel, omul se face născătorul propriului timp și înaintează concentric către un alt An Nou și către o nouă viață. Tradiția vorbește că acum oamenii ung pragul casei, al grajdului și al șurii cu usturoi, tinerii umblă din casă în casă cu urări, țișanii colindă cu Vasilca, fetele și feciorii încearcă să-și cunoască ursitul, bătrânii iscodesc cum vor fi lunile anului, gospodinele pregătesc plăcinta cu noroace (în brânza proaspătă, bătrâna casei amesteca amulete, monede etc.). Tot acum pomii care nu au rodit sunt amenințați cu tăiatul, cerul se deschide, vitele vorbesc între ele, comorile ard. Se spune că în noaptea Sfântului Vasile cerurile se deschid de trei ori. Cei cu inima curată Îl văd pe Dumnezeu ospătând cu Sân' Nicoară la o masă luminată.

Plugușorul este o practică augurală a ogoarelor. Pentru a fi eficace în

ajunul Crăciunului și al Anului Nou cete de tineri mergeau pe la case cu un plug în miniatură, iar a doua zi cei care-i primiseră cu plugușorul trebuiau să iasă și să semene măcar câteva semințe pentru rodnicia holdelor. Pentru a avea mai multă putere plugușorul trebuia împodobit cu un brad – plug îmbrădat. Colindătorii erau răsplătiți cu colaci pe care îi ținea un reprezentant care purta un băț numit tuchi sau bota cu colaci în care erau băgați colacii. Când terminau mergeau la o casă și petreceau până târziu.

Colacul din fruntea grâului era o coptură rituală făcută de Crăciun, de Anul Nou și după seceriș de fete pentru tinerii îndrăgiți.

De Anul Nou era coaptă plăcinta cu noroace pentru a afla cum va merge fiecăruia în noul an.

1 ianuarie: Anul Nou, Crăciunul Mic, Sfântul Vasile

Astăzi Biserica prăznuiește pe sfântul Vasilie, Arhiepiscopul Cezareei Capadociei, trăitor în secolul al IV-lea și care a rămas în istoria eclezială pentru lupta contra arianismului – erezie ce nega dumnezeirea Fiului lui Dumnezeu. Este primul care întemeiază pe lângă biserică aziluri și spitale pentru săraci. Tradiția populară îl vede pe Sfântul Vasile tânăr și pus pe distracție, căci e primul din an. De acum, sfinții sunt zugrăviți din ce în ce mai vârstnici – timpul îmbătrânește odată cu ei.

De Anul Nou e musai să ai bani în buzunar și prima persoană care intră în casă trebuie să fie un bărbat. Nu trebuie să dai de împrumut și nu trebuie să arunci nimic afară, nici măcar gunoiul. Femeile gătesc piftie, să le fie trupul gras și fraged ca ea. Toate bucatele sunt din carne de porc, căci porcul rămă înainte, mesenilor le vor merge toate bine și cu spor. Urătorii cu Sorcova, Plugușorul, Semănătorii sunt primiți și ospătați ca voia bună și bogăția să șadă ca și ei la masă. Vânătorii trebuie să împuște o coțofană și cu sângele ei să-și ungă pușca.

De la Anul Nou până la Bobotează ulițele se umpleau de teatrul carnavalesc al Uraților, Moșnegilor, artiștilor, arnăuților, matahalelor, cavalerilor, uriașilor, balaurilor, caprei, cerbului, urșilor, căluților, etc. Alaiurile comedianților organizau petrecerile, cunoscute sub denumiri ca:

„Hora flăcăilor”, „Hora caprei”, „Jocul cel mare”, „Valaritul” „Roata”, „Malanca”, „Trupa”, „Caii mari”, „Capra”, „Cârdul”, „Badanarii”, etc. În ajunul Bobotezei preotul trecea pe la fiecare casă și sfințea oamenii și acareturile. Agheasma în vechime se făcea fie prin sfințirea apei a 2-3 fântâni din care luau apă toți sătenii, fie fiecare scotea o găleată cu apă care era sfințită de preot și cu care erau stropite mai apoi livezile, ogoarele, vitele, etc.

Preotul trecea însoțit de dascăl pe la fiecare casă, dăruia fetelor nemăritate busuioc pentru a-și visa ursitul și conform obiceiului trebuia să se așeze pe scaun „ca să steie pețitorii”. Femeile așezau sub scaun semințe pe care le dăruiau găinilor ca să ouă, iar bărbații semănau din ele pentru sporul holdelor. Timp de șase săptămâni apele sunt sfințite și de oriunde ai lua o poți păstra tot anul ca agheasmă. Plugușorul este răspândit în aproape toate ținuturile românești. Nu este atestat în Oaș, Maramureș și Lăpuș decât ca fenomen foarte târziu, ulterior în general primului război mondial. De multe ori, urătorii sunt însoțiți de un plug adevărat, tras de una sau mai multe perechi de boi, unealta agricolă fiind împodobită, pe alocuri, cu un brăduț sau cu tot felul de ornamente făcute din hârtie creponată. Alteori, plugul este tras de ceata de flăcăi sau pus pe o sanie. În cadrul ritualului s-a mai constatat și prezenta unui plug miniatural, ușor de purtat de la o casă la alta, pe care urătorii îl duc pe brațe și îl arată gazdelor la fereastră. Ultima situație întâlnită, având cea mai mare frecvență de altfel, este aceea în care existența atelajului se sugerează doar prin elemente dispartate și accesorii specifice: fierul plugului, buhaiul, harapnicele, clopoțele, tălângi etc.

În localitățile moldovenilor sunt cunoscute aproape toate modalitățile etnografice de performare a Plugușorului. Forma arhaică și, totodată, cea mai apropiată de gestul real al pornirii muncilor agricole, este aceea a Plugului mare tras de boi. În Bacău, urătorii umblau pe la case cu un plug tras de doua perechi de boi. Era plugul celor căsătoriți, ceata fiind alcătuită numai din gospodarii frunțași ai satului. Când intrau la o gazdă, trăgeau mai întâi o brazda prin ograda și apoi semănau.

La începutul obiceiului, aratul și semănatul se făceau împreună, alcătuind un tot; la români, unde aceasta practică s-a păstrat perfect, ea s-a

scindat în două părți. O parte are loc în ajunul Anului Nou, când se umblă cu Plugușorul, o simulare a aratului, iar cealaltă, Semănatul, are loc chiar în ziua Anului Nou.

Alături de arat și semănat, ca momente succesive ale aceluiași act ritual, în câteva localități din Iași, din județul Bacău este semnalat și grăpatul.

Un alt element arhaic pe care îl conservă Plugușorul la care ne referim îl constituie îmbrădarea. Așa după cum am arătat, pe plug se pune un brad, împodobit cu panglici, flori de hârtie și de lână colorată. Astfel împodobit, plugul îmbrădat este atestat în mai multe localități din Moldova și Muntenia.

Asocierea bradului cu obiceiul Plugușorului făcea ca fertilitatea ogorului să fie întărită de fertilitatea dendrolatrică.

Plugul mare avea aceeași modalitate de desfășurare la Rotunda - Neamț și Prăjești - Bacău. În ceata celor ce umblau cu plugul, un rol important îi revenea purtătorului colacilor, care trebuia să fie căsătorit. Acesta purta pe umăr un băț lung, numit tuchi, pe care înșira colacii primiți de la gospodarii urați.

Un interes aparte suscită plugul mic sau plugulețul, cu care se umblă în satele Cleja și Somusca din județul Bacău. Miniaturizarea uneltei agricole cu care se colinda duce adesea la crearea unei adevărate opere de artă. Făcut din lemn, plugul mic măsura cam treizeci de centimetri, cu tot cu rotila sau cotiga. Băieții îl confecționau iar fetele îl împodobeau cu panglici de diferite culori, cu mărgel, hurmuz, zurgălăi și clopoței mărunți. Urătorii din Cleja făceau din lemn un plug mai mic, cu trei-patru ramuri. Era împodobit cu hârtie colorată și cu mărgel, iar în față avea o oglindă. Se mai legau și clopoței. Când se ura cu el la geam, băieții îl scuturau ca să se audă clopoțeii. Îl scuturau și îl arătau la fereastra celor din casă.

Odinioară, pe lângă ornamente amintite mai sus, plugul mic se împodobe și cu motocei de lână, cu gherdane și beteală, încât în final ajungea să semene cu o machetă barocă de căluț, de tipul acelora ce se poartă într-o singură mână și se agit la fereastră. Acest obiect ritual apare în alaiul urătorilor din satele cu populație ortodoxă.

La sfârșitul veacului al XIX-lea, obiceiul de a se umbla pe la case cu un

plug în miniatură era răspândit și în satele din Muntenia. Copiii care mergeau cu uratul foloseau un plug mic de lemn, de coarnele căruia legau un clopoțel, după care îl acopereau cu o basma. Cel ce ține în mână plugulețul alerga de la o casă la alta, împreună cu ceilalți urători. Acolo erau primiți, el intra în casă și suna clopoțelul, care era atârnat între coarnele plugului, iar copiii rămași afară spuneau urătura și pocneau din bice.

Tot în zona Prahovei, pentru confecționarea plugulețului se folosea o ramură cu două crăcuțe, în chipul coarnelor de la plug, între care se atârna un clopoțel, iar deasupra se puneă o batistă. Purtătorul plugulețului intra în casă și zicea: «ziua de azi cu bine/ și a de mâine cu sănătate/ și la vară bucate/ la mulți ani!» După ce termina începeau să ureze și să pocnească din bice. Variante asemănătoare ale obiceiului circulă și în satele dobrogene. Cu plugul mic se umblă și în unele localități din nordul Transilvaniei. Copiii din satul Salva, județul Bistrița-Năsăud, practică acest obicei și în zilele noastre. Datina în discuție s-a bucurat de mult interes și în părțile Ialomiței. Aici, băieții făceau un pluguleț de lemn ce semăna foarte mult cu cel mare. Coarnele i se împodobeau cu ciucuri și cu canuri de diferite culori, printre care agățau și un clopoțel.

Ca pretutindeni în Moldova, forma cea mai simplă a alaiului urătorilor din satele Diecezei de Iași era alcătuită tot din trei persoane : unul ținea buhaiul, suna din clopot și, în același timp, spunea Plugușorul, cu Uratul, cu Haitul sau cu Buhaiul au crescut de la un an la altul și, în consecință, atribuțiile actanților s-au diversificat în funcție de numărul participanților. Alaiurile tinerilor care umblau cu Plugul mare se constituiau frecvent din zece-cincisprezece persoane, pe alocuri fiind și mai multe, ajungându-se până la impresionanta cifră de 65 de participanți, câți număra ceata plugarilor-flăcăi din Luizi-Călugara în anul 1940.

Urătorii erau așteptați întotdeauna cu nerăbdare, crezându-se că la casa necolindată nu va fi, în noul an, nici belșug, nici sănătate, nici bucurie. De asemenea, ceata celor mari se ferea să-și încheie colindatul la o casă de gospodari, deoarece, potrivit tradiției, ultimii oameni urați riscau să fie expuși la tot felul de primejdii. De aceea când cârdul de la Gherăiești-Neamț

termina de umblat prin sat, toți membrii alaiului ieșeau în afara localității și se opreau la un pod. Acolo, puneau mai întâi pe capul podului un colac, asigurându-i astfel protecția pe plan magic, după care se spunea Plugușorul ca la oricare casă augurată. Când terminau, cineva punea alături de colac și o sumă de bani, semn că urarea a fost plătită, apoi se întorceau cu toții în sat.

Teama ca ultima casă colindată la Anul Nou ar putea fi pândită de primejdii apare și în unele sate din județul Bacău. De aceea, Plugușorul se spunea ultima dată lângă o răchită, ca relele să se abată asupra ei.

În toate exemplele prezentate, se împletesc mai multe credințe legate de valoarea magică a Plugușorului. Cei ce aduc noroc pe la case, în noaptea dintre ani, trebuie să-i binecuvânteze și pe strămoși. Colacul pus la capătul podului, pe stâlpul de la hotarul satului ori pe capul copilului, căruia i se dă pomană, trebuie interpretat și ca o ofrandă adusă sufletelor celor decedați. Pâinea reprezintă un aliment al reconcilierii între cele două jumătăți ale neamului. La fel procedau și urătorii din satele ortodoxe, situate în jumătatea nordică a Moldovei, atunci când încheiau colindatul la fântâna din marginea așezării, aproape de țințirim sau pe haturile dintre ogoare. Sunt tot atâtea locuri în care comuniunea dintre vii și morți se face mai ușor.

La încheierea colindatului cu Plugușorul avea loc o petrecere comună, care se prelungea în hora organizată pentru toți tinerii satului.

Datina ospetelor finale este întâlnită la români după toate genurile de manifestări ritual-ceremoniale : la Crăciun, la Anul Nou, la Bobotează, la Lăsatul Secului, la Sărbătorile de Paști, la Rusalii la hramul satului etc.

În vremurile vechi, aceste ospete semnificau ceremonii de trecere, de purificare și de agregare a generațiilor tinere. Scopul din urmă s-a păstrat până în zilele noastre.

Plugușorul unifică două cicluri vegetale la cumpăna anilor. Semnificațiile de rodnicie în muncă, de pregătire a noilor munci agrare sunt potențate de valoarea augurală a oricărei datini de an nou. Plugușorul constituie o străveche invocare a fertilității, în primul rând a grâului, care asigură pâinea cea de toate zilele, ca și cea mai importantă rugăciune creștină.

Dar poezia Plugușorului cuprinde și multe secvențe cu implicații

magice, unele dintre ele trimițând spre practicile de inițiere. Plugarul mitic nu pornește la câmp până nu primește darul și binecuvântarea stăpânului cerului și al pământului.

Un alt motiv arhaic, specific Plugușorului, pe care îl găsim și în basme, este cel al germinației miraculoase a ogorului. Grâul se seamănă, răsare, crește, se maturizează, este cules și măcinat în intervalul unei singure zile.

După ce a făcut corp comun cu Plugușorul, așa cum s-a arătat mai sus, Semănatul avea să se detașeze de acesta, devenind un obicei de sine stătător, fiind performat, cu precădere oaspetelui benefic. Din această perspectivă, copiii care umblau cu Semănatul, îndeosebi băieții, erau cei mai așteptați și mai îndrăgiți vestitori ai noului an, ai bucuriei și speranței. În satele din zona Romanului, gazdele semănate erau salutate cu formula „Sănătatea Anului Nou!”. Apoi copiii începeau să arunce semințe de grâu, de orz, de floarea soarelui sau de cânepă, astfel încât să cadă asupra tuturor celor pe care îi semănau. Gazdele răspundeau la sfârșit „Și la anu' cu sănătate!”, iar micii semănători încheiau cu urarea „La anu' și la mulți ani!”.

Într-o vreme semănătorii din localitățile Fântânele Focuri, Iazu Vechi și Saveni, Județul Iași, porneau pe la case după ce se termina Liturghia de dimineață. Ei aruncau asupra tuturor oamenilor, dar și asupra animalelor, păsărilor, a acareturilor și uneltelor, toate soiurile de semințe pe care plugarii obișnuiau să le arunce sub brazdă la începutul primăverii. Gesturile rituale erau însoțite de urări precum „Anul Nou cu bine / și cu sănătate / Tot de bine s-aveți parte!”. La Buhonca și Doljești - Neamț, Călugăreni, Gioseni și Somusca - Bacău, copiii care semănau spuneau versurile de la Sorcovă. Este vorba de mai multe urări directe, grupate în două - trei catrene, și care sunt identice cu cele ce însoțesc datina Semănatului în majoritatea localităților din Moldova : „Să trăiți / Să înfloriți / Ca merii / Ca perii / În mijlocul verii”.

Boabele semănate păstrau o valoare germinativă deosebită și nu se adunau de pe jos până la sfârșitul zilei, întrucât erau socotite „norocul casei”, „sporul gospodăriei” sau „mana câmpului. De obicei, în cea de-a doua zi din an se aruncau la păsări, ca „să aibă ouă multe peste an” ori „să nu vină uliul la găini”, boabele semănate de copii se îngropau a doua zi la rădăcina

pomilor nerodiți sau a celor care rodeau foarte puțin.

Împletirea dintre poezia Plugușorului și cea a Semănatului, mai ales a segmentelor în care se binecuvântează munca plugarilor ori i se mensește acestuia și familiei sale sănătate și belșug, constituie încă o dovadă că, într-un trecut nu prea îndepărtat, cele două ipostaze ale datinii în discuție se săvârșeau împreună.

La sărbătorile Crăciunului și ale Anului Nou – pe lângă colăceii destinați colindătorilor și în afară de crăciuneii din care aveau să se înfrupte, în primăvară, oamenii și trăgătorii înaintea celui dintâi arat – se împletea și colacul din fruntea grâului. Valoarea ritual-ceremonială a colacului din fruntea grâului este subliniată și de poezia Plugușorul.

6 ianuarie

Religios este prăznuit botezul Mântuitorului de către Ioan Botezătorul în Iordan. El S-a lăsat botezat, deși era fără păcat, pentru ca noi toți să-l urmăm exemplul. „De nu se va naște cineva din apă și din Duh nu va intra în împărăția cerurilor”.

Boboteaza începe din ajun, când oamenii postesc. Preotul trece din casă în casă cu agheasma. În dimineața de Bobotează, oamenii se pregătesc în mod special pentru slujbă. Gătiți de sărbătoare ei poartă în mâini căni și vase pentru a aduce acasă agheasma. La Biserică, preotul săvârșește Liturgia Sfântului Vasile și apoi Rânduiala Sfințirii Agheasmei Mari. Este zi mare căci se sfințește întreaga fire a apelor. În zonele unde există râuri se organizează salvarea Sfintei Cruci aruncată de episcop în apă. La începutul secolului, deținuții care aduceau Crucea erau grațiați. Popular, tinerele fete își pun busuioc sub cap, iar preotul când vine cu botezul trebuie să se așeze pentru a sta și belșugul și pețitorii în casa respectivă. Se sfințesc animalele și toate acareturile, iar agheasma rămasă se păstrează până la viitoarea sfințire. Ea se folosește la sfințirea icoanelor, a bisericilor, a caselor și în cazul celor care nu se pot împărtăși fiind opriți de preot.

16 ianuarie: Sânpetrul lupilor sau Atanasiile

Cine îl ține are noroc la vite și albine, e ferit de boli și de închisoare. Sânpetru este patronul și prietenul lupilor. Ei nu omoară vitele de capul lor ci numai puși de Sfânt. În noaptea Sfântului, acesta îi adună și dă fiecăruia voie să omoare vitele. Se zice că un om s-a dus în pădure să-l vadă pe Sfânt cum „dă de mâncare la lupi”. A urcat într-un pom chiar deasupra locului unde s-a întâlnit Sfântul cu lupii. L-a auzit pe Sfânt cum spunea: tu să mănânci acolo, tu dincolo... La sfârșit, a venit un lup șchiop și a întrebat: eu unde mănânc? Mâncarea se terminase. Tu, zice Sfântul, să-l mănânci pe omul din copac. Încearcă să urce lupul dar nu poate. Așteaptă lângă copac. Omul nostru, la ananghie, strigă după ajutor. Vin chiar feciorii lui cu o căruță. Îl aruncă în căruță și îl ascund într-un butoi. Pe drum se întâlnesc cu o babă șchioapă care le spune ca e obosită de nu mai poate și că ar vrea și ea în car. O pun și pe ea în butoi căci era mare. Baba era chiar lupul – când s-a văzut lângă om l-a mâncat...

Se țin pentru sănătate, mai ales pentru binele copiilor. Denumirea lor vine de la combinarea numelor Cuviosului Antonie cel Mare și al Sfântului Atanasie.

16-18 ianuarie: Cirlovii de iarnă

Despre ei nu se știe prea multe. Există Cirlovi de iarnă și Cirlovi de vară. Cei de iarnă sunt la mijlocul perioadei ce începe de la Sfântul Dumitru și se sfârșește la Sfântul Dumitru. Aceste divinități sunt periculoase: aduc boala, grindina, lupi și foc.

29-31 ianuarie: Filipii de iarnă

Asemenea Cirlovilor sunt sărbători pereche: de toamna și de iarnă. Filipii se țin de femei. În tradiție tânăra nevestă „primește Filipii”. Dacă mama ei nu are noră moștenește și Filipii acesteia. Filipii sunt ținuti de cei care au oi și vite, în mod special pentru a fi apărați de lupi.

30 ianuarie: Sfinții Trei Ierarhi

Soborul Sfinților Trei Ierarhi, dascăli ai lumii, Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Gură de Aur (Trisfetitele), sărbătoare instituită în secolul al XI-lea, în timpul domniei împăratului bizantin Alexie Comnenul, la stăruința mitropolitului Ioan al Evhaitelor. Ei sunt sărbătoriți ca învățători și păstori ai bisericii (sec al IV-lea). Au tălmăcit Scripturile și au avut înalta treaptă arhierască. Sfântul Vasile și Sfântul Ioan Hrisostom au desăvârșit liturgiile care le poartă numele.

Trisfetitele este denumirea populară pentru cei trei mari ierarhi, Vasile, Grigore și Ioan, celebrați în calendarul ortodox în ziua de 30 ianuarie. Lor le este dedicat grupul de stele din mijlocul constelației Orion numit și Cei Trei Crai, Craii de la Răsărit, Cingătoarea Regelui. În asociere cu alte stele din apropiere, Trisfetitele formează Rarița (Plugul sau Grebla), Sfredelul Mare sau Spitelnicul (Moldova, Munții Apuseni). Cele trei stele din constelația Orion sunt numite, în Mehedinți, Toiegele.

Februarie – Făurar

Denumirea populară a lunii februarie, Faur, este legată de meșterii fauri, lucrători ai fierului, care pregătesc uneltele de muncă, ascut sau confecționează fiarele sau cuțitele de plug înainte de deschiderea sezonului agrar. Pentru ca are numai 28 de zile, 29 în anii bisecți, Faur este considerat fratele cel mic al lunilor anului. Timpul reflectă capriciile copilului Faur: când râde și zâmbește e frumos, când plânge bate viscolul, când e supărat dă ger de crapă pietrele. În februarie se încheie șezătorile și, împreună cu acestea, distracțiile tinerilor din serile și nopțile lungi de iarnă. Aproximativ sezonului agrar aduce în plin plan preocupările economice: îngrijirea atentă a vitelor de muncă, repararea uneltelor, pregătirea semințelor pentru semănat etc.

1 februarie: Trif Nebunul

Se spune ca la 40 de zile după nașterea Mântuitorului, Maica Domnului L-a dus la Biserică. Fiind departe, a plecat cu o zi înainte și pe drum s-a întâlnit cu Trifon. Mergând ei împreună, la un moment dat, el a vrut să o ia

Înainte și I-a sfâșiat veșmântul și I l-a rupt. Maica Domnului l-a mustrat: „Du-te înainte, nebunule, du-te!”. De aici i-a rămas numele de Trif Nebunul. El este patronul omizilor, insectelor și în aceasta zi sătenii își stropesc pomii cu agheasmă pentru a-i proteja de nesăbuița lui.

2 februarie: Martinii de Iarnă, Stretenia

Întâmpinarea Domnului, numită popular Stretenia, este praznic împărătesc. După legea iudaică, la 40 de zile de la naștere, mama unui băiat trebuia să aducă jertfă la templu pentru curățirea ei, două turturele. Totodată, trebuia să-și ducă la templu copilul, pentru răscumpărare, dat fiind că întâiul născut bărbat era socotit partea lui Dumnezeu. La catolici, sărbătoarea este plasată între sărbătorile Mariei și este numita Curățirea Sfintei Marii. Sărbătoarea este consemnata în jurnalul de călătorie la Ierusalim al pelerinei Egeria (382-384), în sec. al IV-lea, generalizarea în răsărit fiind făcută în sec. al VI-lea. La Roma este introdusă la sfârșitul sec al V-lea (494). Bătrânul Simeon și proorocița Ana recunosc în pruncul Iisus, adus la templu, pe Mesia.

Astăzi, la 2 făurar, românii serbează Stretenia sau Ziua Ursului. Unii spun că în această zi se întâmpină iarna cu vara. Alții spun că, de trece Stretenia peste apă și apa este dezghețată, atunci se mânia și-și face pod peste ea, ca să treacă, adică dă un viscol și un ger așa de cumplit încât îngheață toate apele. Iar dacă trece Stretenia și apa este înghețată, atunci e semn că va fi cald. În unele zone se spune că dacă ține înghețat până la Stretenie, apoi Stretenia ia gheața; iar dacă se topește până atunci, Stretenia o pune. Dacă timpul e frumos, va fi bine tot anul. Nu este permis să arunci jeratecul în curte, căci lupoaicele caută să-l mănânce – cărbunii le asigură fertilitatea.

10 februarie: Sfântul Haralambie

Iconografic, Sfântul Haralambie apare ținând ciuma în lanț. Este cel care protejează vitele, întrucât în viață a fost păstor. Se spune că într-o zi, Dumnezeu S-a hotărât să împartă pravila fiecărui sfânt. Haralambie a întârziat. Ca să nu se întristeze, Dumnezeu nu-l lasă să plece cu mâna goală, ci îi dă o catea legată la gât cu un lanț de aur. Pentru el, în unele locuri,

femeile fac un colăcel; îl coc și îl rup în patru bucăți pentru cele patru vânturi. Altele, complet goale, fug în jurul casei dimineața, la prânz și seara ca să nu se apropie de casă necuratul. Singura muncă pe care o pot face astăzi este să scarmene lâna.

11 februarie: Sfântul Vlasie

Este ziua galinaceelor. Cel ce muncește astăzi își va împărți recolta cu păsările. Femeile însărcinate trebuie să respecte cu strictețe aceasta zi, căci, dacă nu, vor naște copii schimonosiți. Sfântul Vlasie se ține pentru bogăție.

24 februarie: DRAGOBETELE

24 februarie este, pentru români, sărbătoarea „DRAGOBETELUI”, o sărbătoare tradițională și veche românească, înlocuită tot mai des în ultimul timp cu sărbătoarea americană „Ziua Îndrăgostiților”.

Numele „Dragobete” vine de la „beat de dragoste” și se mai numește „Sfântul Ion de primăvară”, cel care este fiul Babei Dochia. I se mai spune și Dragomiru-Florea sau „Granguru” pentru că acum are loc nunta păsărelelor din pădure. Pentru a-și atrage perechea, Graurul auriu pune câteodată în cuib un bănuț strălucitor. Dragobetele se serbează pe 24 Februarie. Dacă în această zi ai norocul să auzi pupăza, vei fi harnic tot anul.

Acesta este momentul în care cete de fete și flăcăi „fac Dragobetele”, pornind în lume chiuind și hăulind pentru a culege ghiociei și viorele. Tinerii schimbă vorbe de dragoste între ei, sperând să fie iubiți de toți pe tot parcursul anului.

În plus, ei practicau un obicei de inițiere premaritală cu scopul de a se feri de farmece și făcături de urât.

Adolescența nu e individuală, ci se bazează pe grupuri. De aici vine obiceiul recent al cavalerilor și domnișoarelor de onoare de la nunți. Dragobetele este, pentru români, o făptură mitică (asimilată cu Eros), care personifică logodna animalelor și, prin extensie, a fetelor și băieților. Această sărbătoare patronată de Dragobete este asociată cu momentul în care animalele devin fertile. Gospodinele dau păsărilor domestice, în ziua de 24

februarie, hrana considerată afrodisiacă.

Dragobetele, personificare magică a iubirii, era însoțit de zâne numite „Dragostele”. Soli ai destinului și ai evenimentelor implacabile, acestea îl pândeau pe om pe cele mai neașteptate cărări ale vieții. Ele cunoșteau anume cuvinte de dragoste pe care le șopteau tinerilor îndrăgostiți pentru a-și atrage iubirea dorită. Pentru a avea efect, nimeni în afară de urechea ființei iubite nu trebuia să audă aceste șoapte de dragoste. În aceste șoapte se regăseau cuvinte ca: dragoste, dor, drag, inimă și numele persoanei iubite. Toate aceste gesturi și vorbe de dragoste constituiau, în același timp, practici benefice pentru sănătatea și echilibrul energetic al organismului.

Altă cerință a Dragobetelui era jurământul de a nu se minți unul pe altul, jurământ pe care și-l făceau pentru tot anul îndrăgostiții sau prietenii deveniți frați de cruce cu ocazia ritualurilor de înfrățire practicate în această zi.

Martie – Mărțișorul

De regulă, în Postul Paștilor cade „Mărțișorul” sau „Baba Dochia” (Sfânta Evdochia) pe 1 Martie. Mărțișorul este simbolul primăverii. Femeile fac un șnur învârtind 2 fire, unul alb, altul roșu și-l prind la mână sau la gâtul copiilor sau tinerilor. În unele zone de șnur e atarnată o monedă de argint sau de aur pentru spor și bogății. Astăzi fetele primesc de la flăcăii dragi mărțișoare. Pe alocuri, mai ales în Maramureș, fetele sunt cele care dăruiesc mărțișoare, iar băieții le stropesc cu parfum să fie tot anul frumoase și sănătoase. Albul șnurului simbolizează puritatea, castitatea, iar roșul sângele, viața și pasiunea. În primele nouă zile ale lui martie cad „Babele”, o tradiție conform căreia fiecare om trebuie să-și aleagă o Babă și în funcție de cum e în aceea zi vremea îi merge tot anul. Mărțișorul e funia zilelor, săptămânilor și lunilor anului adunate într-un șnur bicolor, simbolizând iarna și vara, făcută cadou la 1 martie, Ziua Dochiei și străvechi început de An Agrar. La sfârșitul secolului al XIX-lea, Mărțișorul era primit de copii, fete și băieți, fără deosebire, de la părinți în dimineața zilei de 1 martie, înainte de răsăritul soarelui. Mărțișorul, de care se agăța o monedă metalică de argint și, uneori, de aur, se purta legat la mână, uneori prins în piept sau la gât. El era scos, în

raport de zona etnografică, la o anumită sărbătoare a primăverii (Măcinici, Florii, Paște, Arminden) sau la înflorirea unor arbuști și pomi fructiferi (măceș, porumbar, trandafir, păducel, vișin, zarzăr, cireș etc.) și agățat pe ramurile înflorite. Se credea că purtătorii Mărțișorului nu vor fi pârliti de Soare pe timpul verii, că vor fi sănătoși și frumoși ca florile, plăcuți și dragăstoși, bogați și norocoși, feriți de boli și de deochi. După unele informații Mărțișorul era făcut cadou în ziua din luna martie, perioadă a echinocțiului de primăvară, când apărea pe cer Luna Nouă. Aromânii puneau Mărțișorul în ajunul zilei de 1 martie, adică în seara zilei de 28 sau 29 februarie. După unele tradiții, firul Mărțișorului, funie de 365 sau 366 de zile, ar fi tors de Baba Dochia în timp ce urca cu oile la munte. Asemănător Ursitoarelor care torc firul vieții copilului la naștere, Dochia toarce firul Mărțișorului primăvara, la nașterea timpului calendaristic. De la români și aromâni obiceiul Mărțișorului a fost preluat și de alte popoare din centrul și sud-estul Europei. Obiceiul a fost atestat în toate teritoriile locuite de români și aromâni. În unele zone etnofolclorice (Transilvania, Banat, Maramureș, centrul Munteniei, vestul Olteniei, sudul Dobrogei) luna echinocțiului de primăvară și a Anului Nou Agrar se numește Mărțișor.

Există multe povestiri, povești și legende legate de mărțișor. În una dintre acestea se spune că de mult tare, soarele a fost furat de un zmeu și dus la castelul lui. Oamenii s-au întristat și s-au îngrijorat, căci fără căldura și lumina soarelui n-ar mai fi putut trăi. Un voinic si-a făcut atunci curaj și a pornit către castelul zmeului, ca să elibereze soarele. După o călătorie presărată cu tot felul de primejdii și care a durat din vară până către sfârșitul iernii următoare, tânărul a ajuns la castel și s-a luptat vitejește cu zmeul, pe care a reușit să-l înfrângă, în cele din urmă. Și astfel, soarele a fost readus pe cer, dar voinicul a fost rănit grav, și din rănilor lui sângele se scurgea pe albul zăpezii, împletind, parcă, un fir alb-roșu. Soarele a început să topească zăpada și primele flori gingașe, ghiociei, au vestit venirea primăverii. De atunci, fetele și băieții împletesc fire alb-roșii de mătase, ca simbol al iernii și primăverii, de care se prinde un bănuț de argint, simbol al soarelui fără de care n-ar exista viața pe pământ.

Mărțișorul este un obicei specific românesc, pe care nu îl regăsim la alte popoare. În timp, tradiția mărțișorului a fost preluată și de alte populații de la sud de Dunăre. Obiceiul dăruirii mărțișorului este moștenit de la daci și își are originea în credințele și practicile agrare. Oamenii sărbătoreau venirea primăverii cu ritualuri de mult uitate. Ei făceau coliere din mici pietricele vopsite în alb și roșu aranjate alternativ. Poate fi curios de ce au ales tocmai aceste doua culori : roșu și alb. În acele timpuri, se făceau multe ritualuri magice care presupuneau sacrificii umane sau animale, cu scopul de a îmbuna zeii păgâni să le asculte rugile. Astfel sângele era asociat cu viața, fertilitatea și adorația. Pe de altă parte, zăpada, gheața și norii erau albi. Într-o singură frază, asocierea celor două culori ar putea însemna : „să uităm iarna și să ne rugăm zeilor să aducă fertilitatea”. Cu mai mult de 2.000 de ani în urma, dacii aveau și ei o tradiție pe 1 martie. Acum era sărbătorit zeul dac numit „Marsyas Silen”. El era inventatorul fluierului și avea cea mai mare influență asupra întregii naturi. Mărțișorul avea o semnificație mult îmbogățită. Era considerat o amuletă care proteja copiii și animalele pe tot parcursul anului care tocmai începea. Acele pietricele se schimbaseră într-un ansamblu de două fire, unul colorat în roșu, celalalt în alb. Roșul însemna soarele, puterea focului, pasiunea și femeia, iar albul simboliza avantajele apei, norilor, iernii, dar și inteligența bărbatului. Combinația acestor două culori poate fi interpretată ca unirea dintre bărbat și femeie, aceste forțe opuse care vor determina un nou ciclu al vieții. La începutul secolului al XIX-lea frumosul Mărțișor era întâlnit în toate zonele românești. În special copiii și femeile purtau în jurul gâtului sau la încheietura mâinii stângi două fire groase de lână (unul roșu, unul alb) împletite împreună și un bănuț de argint sau de aur agățat de ele. Exista credința că aceia care purtau mărțișorul erau protejați și vor avea noroc în anul viitor. S-a scris în cărți despre tinerele din Moldova care purtau mărțișorul de pe 1 martie pana pe 12 martie. După două săptămâni, ele își legau parul cu acel fir alb-roșu așteptând să vadă primele păsări de primăvară (berzele) sosind în satul lor. Numai după acest eveniment tinerele își scoteau mărțișorul și îl agățau de primul copac înflorit pe care îl vedeau. Trebuie să știm că în tradiția românească fiecare anotimp

are o culoare diferită: primăvara este roșie, vara este verde, toamna este neagră, iar iarna este simbolizată prin culoarea albă. Toate aceste culori pot fi întâlnite cu aceeași semnificație în motivele decorative utilizate în ceramica românească, în covoarele și în costumele populare.

9 Martie: Cei 40 de Măcinici

Pe nouă martie este sărbătoarea închinată celor „40 de Mucenici”. Ei au fost chinuți de către romani pentru credința în Hristos și au fost aruncați în râul înghețat al Sevastiei. Tradiția cinstește această sărbătoare în diferite feluri: se beau 40 sau 44 de pahare de vin, se fac din coca fiartă sau coaptă 40 măcinici în formă de opturi (cununi întretăite) care se mănâncă și se dau de pomană, azi se coc 40 de plăcinte, 40 de colaci, 40 de găluște. Această sărbătoare se suprapune peste echinocțiul de primăvară. Se iese cu plugul împodobit la arat pentru spor și belșug. Oamenii sunt sfințiți cu agheasmă, la fel acareturile și dobitoacele. Se spune că e cea mai mare sărbătoare din post căci sunt 40 de sfinți.

10 Martie: Moșii

Pe 10 martie este o altă sărbătoare denumită „Moșii”. Ca și babele, moșii sunt 9 la număr, ei sunt buni, aduc căldură și omoară frigul; bat cu botele, cu maiul sau cu ciocanele pe pământ ca să topească gheața și oamenii să poată porni la pescuit.

17 Martie: Ziua lui Alexie

Pe 17 martie se ține „Ziua lui Alexie” omul lui Dumnezeu sau „Ziua Șarpelui”: azi se deschide pământul și încep să iasă găngăniile. El e deshis până în „Ziua Cruci”. De Alexii oamenii curăță pomii din livadă și pescarii mănâncă un pește crud de dimineață ca să aibă noroc la pescuit tot anul. Față de șarpe există o teamă profundă: periculos, dar nu în totdeauna, animal dar totuși născut din ou, face rău vitelor și moare greu. Se spune că șarpele nu moare decât la asfințit. De ziua lui nu trebuie să-i spui numele. Cel ce spune șarpe să zică descantecul: „Idiță, idiță,/ Ține-te de pieleță./ Pieleță de carne,/

Carnea de os,/ Osul dă veninul jos./ Descântecul să fie de folos.”

Povestea lui Alexie: Dumnezeu tocmai curățise pământul de gângănii și lighioane și le închisese într-un cufăr. Alexie trecea pe drum. Dumnezeu îl întreabă unde merge și îi dă cufărul să îl arunce în mare. Merge, Alexie merge dar curiozitatea îl tot ispitește: ce-o fi oare în cufăr ? E greu să mergi și să nu știi! Ajuns la mare nu mai rabdă și deschide cufărul. Lighioanele țâșnesc și umplu iar pământul. Dă Alexie să le-adune, dar pe ce prindea mai rău că fugeau. Se supără Dumnezeu și-l pedepsește: cocostârc să fie toată viața și să adune la gângănii.

25 Martie: Buna-Vestire

Pe 25 martie e „Buna-Vestire” (Blagoveștenia) și „Ziua Cucului”. În aceasta zi se sărbătorește vestea cea bună adusă Fecioarei Maria și anume că va naște Fiul lui Dumnezeu. Astăzi e dezlegare la pește. Se duc vitele la păscut. Se fac focuri în livezi și se afumă pomii. Hainele și zestrea sunt scoase în curte pentru a se aerisi. Oamenii se spală pe corp cu apă de nea, să fie curați și sănătoși. Se zice că într-un an Bunavestirea a căzut în aceeași zi cu Paștele. Preotul s-a dus de cu dimineață și a citit Canonul Paștilor, dar de Bunavestire n-a zis nimic. Și dă-i slujba lungă și dimineață nu se mai facea. Unui creștin îi trecu prin cap sa pomenească de Maica Domnului și pe dată se făcu ziuă. Dar n-a fost lumina de dimineață, pentru că soarele era deja la amiază. În aceasta zi nu se muncește. Dacă cineva ar măcina mălai și ar face o mămăligă, peștii care ar mânca din ea ar muri pe loc, dacă s-ar pune pe pomi aceștia n-ar mai rodi. Ouăle ouate în această zi nu pot fi clocite și nici o împerechere făcută între animale nu este bună în această zi. În această zi se dezleagă limba păsărilor. Azi este și Ziua Cucului. Cum este în acea zi așa va fi tot anul. Se zice că pe timpuri Cucu avea pene de aur și pe nevasta lui o chema Sava. Aceasta i-a fost necredincioasă și s-a iubit cu privighetoarea. Cucu s-a suparat și a părăsit-o, spunându-i că de vrea să-l caute îl va afla pe undeva (nu i-a spus unde), de la Blagoveștenie la Sânziene. și de atunci Sava îl tot strigă: „cu-cu”, „cu-cu”. Se crede ca după șapte ani cucul se prefăce în uliu.

Aprilie – Prier

Aprilie, cu numele popular Prier, înseamnă timp favorabil, prielnic holdelor și turmelor de vite. Când vremea e înșelătoare, cu timp friguros și secetos pentru semănături, aprilie anunță sărăcia și i se spune Traistă-n Băț. În aprilie continuau semănăturile de primăvară, se închid țarinele pentru pășunatul devălmaș, se formează turmele, se tund oile înainte de a fi urcate la munte, se construiește sau se repară țarcurile și oboarele pentru vite etc. Sărbătorile din aprilie cu dată fixă (Ziua Păcălitului, Antipa, Sângiorzul Vacilor, Sângiorz, Marcul Boilor) și cu data mobilă (pentru un an, cu data mobilă a Paștelui la 18 aprilie; Lazarelul, Moșii de Florii, Floriile, Joimari, Paștele, Paștele Blajinilor, Matcalaul, Ropotinul Testelor și altele) cuprind numeroase obiceiuri și practici tradiționale grupate în două scenarii rituale de înnoire a timpului: Paștele și Sângiorzul.

1 Aprilie: Ziua Nebunilor

În această zi explodează forța dezordinii, a haosului și lumea se întoarce pe dos. Oamenii își joacă feste. Această sărbătoare amintește de ziua romană în care ordinea patriciană era desființată. Sclavii luau locul stăpânilor și aceștia din urma trebuiau să-și slujească robii.

Lăsatul secului, lăsatul lumii

În mod obișnuit, cuvântul „sec”, din sintagme precum „lăsatul secului” sau „mâncare de sec”, este înțeles ca fiind sinonim cu uscat, fără grăsime, de post. „Lăsatul secului” ar însemna, deci, începutul vremii de sec, lăsatul postului. Și totuși, nimic mai fals ca această etimologie populară, în care accentul cade, în primul rând pe calitatea mâncării, așa cum nu se întâmplă, de fapt, în învățătura sfinților părinți!

Secul, pe care îl lasă postul ortodox, este seculum (saeculum), adică lumea, în sensul de mondenitate, modă, obiceiuri lumești. E vorba aici nu de comunitate, ci de lumea care nu-l cunoaște pe Dumnezeu, de lumea în toată strălucirea ei deșartă, despre care Hristos ne-a avertizat: „Eu mărturisesc despre ea că lucrurile ei sunt rele”. În ce constă această lume, o va spune și

ucenicul cel iubit, Apostolul Ioan, prin simplitate și concizie: „Tot ce este de la lume, aceasta este: pofta trupului și pofta ochilor și trufia vieții” (1 Ioan 2, 16). El nu se referă aici numai la păcate, ci la toate lucrurile zadarnice care ne ocupă viața și ne consumă timpul. Nu omul este condamnat în cuvintele sfântului, ci nimicurile în care se risipește; ele alcătuiesc acum, mai presus de orice, lumea. Poate ca acesta este și cel mai mare păcat al lumii: pierderea de timp, risipirea ei atât de pătimasă în deșertăciuni. Unul dintre cele mai tulburătoare versuri din Psalmi este și acesta: „Dumnezei sunteți, și toți fii ai Celui Preaînalt, dar voi ca niște oameni muriți...”

De aceea, lăsatul secului este mai întâi de toate un îndemn la reculegere, la reînnoirea vieții prin lăsarea păcatelor și a preocupărilor deșarte și prin întoarcerea spre Dumnezeu. Așa se spune în frumoasele cântări bisericești de post: „Ziua postului părăsire de păcate să-ți fie, suflete, și către Dumnezeu plecare și apropiere”. Postul este prin excelență timp de rugăciune, de căință și mărturisire a păcatelor, de înfrânare, de răbdare și mai ales de iertare. Înfrânarea de la mâncarea „de fruct” este numai un aspect al postirii ortodoxe, cel văzut. Dar în Sinaxarul Sâmbetei Albe, vorbindu-se despre „marea luptă a postului”, se arată treptele sale, ca într-o scară: „Mai întâi dragostea și depărtarea minții de la lucrările și faptele necuviincioase; apoi însuși postul, dar să nu postim numai de mâncări, ci să postim și cu limba și cu ochii și, ca să spunem pe scurt, să ne oprim și să ne îndepărtăm de la orice faptă rea”.

Părinții nu au încetat să atragă atenția, chiar în cele mai aspre cuvinte, că, înțeles doar ca efort alimentar, postul nu are nici o trecere religioasă: „De mâncare postind, suflete al meu, dar de pofte necurățindu-te, în deșert te lauzi cu nemâncarea... Ca un mincinos vei fi urât de Dumnezeu și demonilor celor răi te vei asemana, căci nici ei nu mănâncă pururea...”; sau: „Eu, cel ce rămân neîndreptat în toate, în zadar mă bucur de oprirea mâncării, că n-a zis Domnul sa fie postul de acest fel”. Nici atunci când este revendicat de la etimologia lui „siccus”, referirea nu se face la calitatea mâncării (uscată, seacă), ci la sensul figurat al cuvântului, acela de cumpătate. În fond, nu mâncarea este condamnată prin post, ci neînfrânarea, necumpătarea, proasta

ei folosință.

Postul ortodox nu este, așadar, un exercițiu alimentar, o dietă „purificatoare”, așa cum se concepe în multe confesiuni ezoterice (după cum nu exista în creștinism alimente necurate sau interzise). El reprezintă, însă, un act spiritual superior, acela de a corecta viețuirea imediată și instinctuală și de a orienta lumea după sensul ei înalt și singurul adevărat: acela de creație a lui Dumnezeu.

Postul nostru trebuie să aibă ca model înfrânarea Mântuitorului, care S-a deșertat chenotic îmbrăcând scutec de om și renunțând la slava divină pentru a ne vădi adevăratul sens al postirii: smerenia. Acesta e veșmântul tainic al postirii.

Istoria Sărbătorii Paștelui

Pentru prima dată Paștele a fost sărbătorit în jurul anului 1400 înainte de Hristos. În această dată evreii au părăsit Egiptul cu ajutorul lui Dumnezeu. Scriptura în cartea Exodului din Vechiul Testament ne oferă instrucțiunile date de Dumnezeu pentru sărbătorirea Paștelor în timpul lui Moise. Evreii din antichitate își aminteau de faptul ca Dumnezeu i-a salvat din robia în care se aflau în Egipt.

În ceea ce privește creștinii, Dumnezeu a reînnoit legământul făcut cu israeliții, de data aceasta nu printr-un om, (Moise) ci prin Fiul Său, Iisus Mesia. Legământul cel nou nu mai este un legământ făcut doar cu evreii, ci cu toate popoarele, care vor să primească iertarea păcatelor prin jertfa lui Iisus Hristos. Legământul cel vechi purta sigiliul sângelui unui miel care trebuia sacrificat de Paști după instrucțiunile date de Dumnezeu. Cu ocazia ieșirii din Egipt, când au sărbătorit pentru prima dată Paștele, toți evreii trebuiau să ia un miel și să îl sacrifice. Apoi, cu sângele mielului erau unse ramele de lemn ale ușilor de la casele în care locuiau aceștia. În noaptea aceea, îngerul morții trimis de Dumnezeu a trecut prin Egipt și a omorât toți fiii întâi născuți ai egiptenilor în casele care nu aveau pe ușă sângele mielului. În casele israeliților, nu a murit nimeni, pentru că aceștia ascultaseră porunca lui Dumnezeu și au pus sângele mielului pe ușile lor.

Sângele mielului oferea o garanție, un semn vizibil prin care credincioșii dădeau de înțeles ca au luat în serios avertismentul lui Dumnezeu.

În Noul Testament mielul a fost junghiat de Mântuitorul Iisus, iar sângele lui care a curs pe cruce este sângele răscumpărător. La Cina cea de Taină, în noaptea când a fost trădat, înainte de a fi prins și arestat, Domnul Iisus a instituit sărbătoarea Paștelui nou testamental, după porunca ce l-a fost data de Dumnezeu. Dumnezeu vrea ca toți creștinii să își amintească de prețul care a fost plătit pentru răscumpărarea noastră din sclavia păcatului.

Simboluri pascale

Crucea. Crucea este simbolul crucificării, temelia renașterii și învierii. La consiliul de la Niceea, în anul 325 î.H., împăratul Constantin a decretat ca crucea să fie simbolul oficial al creștinismului. Crucea nu este numai simbolul pascal, dar este utilizată foarte mult de biserică ca simbol al credinței.

Iepurașul. Iepurașul nu este o inovație modernă. Simbolul provine încă din vremea festivalurilor păgâne de Eastre. Simbolul pământesc al zeiței Eastre era iepurele. Germanii au adus cu ei simbolul iepurașului pascal în America. Numai după războiul civil devine răspândit ca fiind simbol creștin. De fapt sărbătoarea Paștelui nu era celebrată în America până la acea dată. Iepurașul aducător de ouă roșii provine de pe meleaguri germane și simbolizează fertilitatea.

Oul. Oul simbolizează renașterea. Ouăle roșii aveau menirea de a ține răul departe și simboliza sângele lui Hristos.

Mielul. După tradiție, în familiile creștine se mănâncă în zilele de Paști carne de miel. Mielul îl simbolizează pe Mântuitorul nostru Iisus Hristos, care S-a jertfit pentru păcatele lumii și a murit pe cruce ca un miel nevinovat. „Reprezintă triumful înnoirii, victoria ciclică a vieții asupra morții. Îl simbolizează pe Cel care trebuie sacrificat pentru propria mântuire. Mielul sau oița îl desemnează pe membrul turmei lui Dumnezeu.”

Pasca. Se coace de către gospodinele creștine numai o dată pe an, de Sfintele Paști. Ea are o formă rotundă pentru că se crede că scutecele lui

Hristos au fost rotunde. Având la mijloc o cruce, pasca este împodobită pe margini cu aluat împletit. În momentul în care se pune în cuptor, femeile de la țară fac semnul crucii cu lopată pe pereții cuptorului, spunând: „Cruce-n casă,/ Cruce-n piatră,/ Dumnezeu cu noi la masă,/ Maica Precista pe fereastră”. Despre originea pascăi există o legendă care spune că, în timp ce predica împreună cu apostolii, Iisus a găzduit la un om foarte primitiv care le-a pus în traistă, la plecare, pâine pentru drum fără știrea lor. Întrebându-l pe Hristos când va fi paștele, Mântuitorul le-a spus că atunci când vor găsi pâine în traistă. Căutând apostolii au găsit în traistă ce le pusese acel om. De atunci pregătesc femeile pasca.

În zona bucovineană este obiceiul ca în noaptea de Înviere, după slujba religioasă, spre dimineață, gospodinele să meargă cu pasca la sfințit. Este un moment de o solemnitate aparte. Într-o frumoasă coșarcă, destinată special dusului pascăi la sfințit și care la Frasin se împodobește cu florile timpului: floarea Paștelui, zlac, pipigioi, se așează un ștergar țesut în casă, iar peste el se pun pască, pâine, ouă roșii, un baton de salam, slănină, cuburi de zahăr, prăjituri, câțiva căței de usturoi, hrean făcut cu sfecla roșie. După sfințirea lor, din aceste bucate se va mânca acasă cu toată familia, dar nu înainte ca fiecare membru al acesteia să se fi spălat pe față cu apă neîncepută pusă într-un vas unde s-au pus un ou roșu sfințit și un bănuț, care, dacă se poate, este bine să fie de argint. Oul roșu se pune ca cei ce se spală să fie sănătoși, să aibă obraji frumoși ca oul, iar bănuțul, ca să le aducă prosperitate. După ce s-au așezat la masă, ciocnesc câte un ou roșu, mai întâi capii familiei, apoi tatăl cu copiii și în cele din urmă mama cu copiii. Ouăle se ciocnesc cu părțile ascuțite. Cel care lovește cu oul lui spune: „Hristos a înviat!”, iar cel care ține oul răspunde: „Adevărat că a înviat!” Persoana al cărei ou s-a spart se zice că va muri înaintea celorlalte, motiv de glume și voie bună. De pe masa de Paști nu pot lipsi friptura de miel, cighirul (drobul), hreanul preparat cu sfeclă roșie și, evident, un pahar de băutură.

Lumânarea de Înviere. În noaptea de Înviere mulțime mare de popor vine la biserică. Fiecare credincios poartă în mână o lumânare, pe care o va aprinde din lumina adusă de preot de pe masa Sfântului Altar. Această

lumânare este simbolul Învierii, al biruinței vieții asupra morții și a luminii lui Hristos asupra întunericului păcatului. Mulți păstrează restul de lumânare rămasă nersă după slujbă și o aprind în cursul anului în cazul în care au un mare necaz în casă. La sfârșitul slujbei, preotul împarte tuturor sfintele paști, adică pâine sfințită, stropită cu vin și cu aghiazmă.

Sărbători calculate în funcție de Paști:

Sâmbăta Părinților (Moșii de iarnă). Cu această ocazie sunt pomeniți toți morții chiar și cei morți de moarte năprasnică. De sufletul morților, se trimite la casele sărace farfurii cu orez cu lapte, plăcinte cu brânza, colaci.

Sărbătorile din prima săptămână a Postului Mare

Postul mare începe la o săptămână după Lăsatul de Sec de carne, între Lăsatul de Sec de carne și Lăsatul de Sec de brânză există o vreme care-i pregătește pe oameni pentru Postul Paștilor. Acum e timpul împăcărilor. Neamurile și vecinii își fac vizite și își cer iertare unul de la celălalt.

De la Lăsatul Secului tinerii dansează și se ospătează cu bucate alese. În zona Cașinului se joacă îngroparea taurului. Unul dintre săteni e mascat în taur și purtat în procesiuni pe străzi. Masca de taur e îngropată și odată cu ea și bucatele cele de dulce.

Prima săptămână din post se bucură de mare strictețe în ceea ce privește alimentele consumate. Lunea mai poartă denumirea de „Lunea Curată”. Acum începe țesutul pânzei pentru hainele de Paști. Se spune „Paștile Fudul” pentru că nimeni, oricât de sărac ar fi, nu poate merge la Biserică de Paști fără cămașă nouă. „Spolocania” este o spălare rituală a gurii, pe care o fac femeile satului, cu rachiu sau cu borș să-și șteargă gustul bucatelor „de fruct” (de dulce). Acrirea borșului are o importanță foarte mare la români, căci cu el se fac ciorbele de post. A doua zi de post, marți, se spală vasele în care s-a gătit mâncare de dulce, din acest motiv ziua aceea se numește „Marțea Vaselor”. Femeile păstrează cârpa cu care au spălat vasele pentru descântece de deochi. În aceasta zi se spune că e bine să pui ouă la clocit. Puii care ies din ouăle puse acum la clocit sunt folosiți la vrăji – reminiscență a unei lumi păgâne și fără Dumnezeu.

22 aprilie: LĂZĂRELUL

Lăzărelul este un ceremonial al cetei de fecioare, structurat după modelul colindelor, dedicat zeului vegetației cu același nume în Sâmbăta Floriilor. Personajul central, Lăzărița, îmbrăcată mireasă (rochie albă și coroniță de flori pe cap), se plimbă cu pași dansanți, înainte și înapoi, în interiorul cercului format din surate, pe o melodie simplă, duioasă, care povestește drama eroului vegetației: plecarea de acasă a tânărului cu oile sau cu caprele, cățărarea în copac pentru a doborî frunză animalelor, moartea lui năprasnică prin căderea din arbore, căutarea îndelungată și găsirea trupului neînsuflit de surioare, aducerea acasă, scaldă mortului în lapte dulce, îmbrăcarea în frunze de nuc, aruncarea scaldei pe sub nuci, învierea și metamorfozarea lui Lăzarel în flori și vegetație luxuriantă, moment culminant marcat de hora veselă a colindătoarelor. Moartea și renașterea anuală a eroului reconstituite de textul folcloric, păstrează amintirea ceremoniilor antice dedicate zeilor vegetației (Dionysos, Adonis, Afrodita, Attis, Osiris). După unele tradiții, corpul neînsuflit al lui Lazăr a fost găsit și bocit, de sora lui mai mare, care era nevasta lui Dragobete și nora Babei Dochia. De atunci ar fi rămas și obiceiul jelitului la mort (Dobrogea, sudul Munteniei).

23 Aprilie: Sfântul Gheorghe

„Sângeorzul” este sărbătoarea Sf. Gheorghe prăznuit de Biserică pe 23 aprilie. El s-a născut în Capadochia în timpul împăratului Dioclețian care poruncește să i se taie capul pe 23 aprilie pentru că recunoaște că este creștin.

Despre Sfântul Gheorghe circulă multe legende. Se spune că era ginerele împăratului Viclețian. Acesta era păgân și îi osândește pe creștini. Într-o zi Sfântul Gheorghe se întorcea de la școală și desena chipul lui Iisus, rugându-se. Văzându-l, împăratul s-a suparat și a început să-l persecute. El pleacă și ajunge la un cimitir. Împăratul îl urmărește, iar Sfântul Gheorghe, ca să-i arate puterea lui Dumnezeu, îngenunchează pe un mormant și cere lui Dumnezeu să facă o minune. Din mormant iese un moș care oftează : „Doamne, ce somn lung am mai dormit! Cât ai dormit ? întreabă împăratul.

Şase sute de ani !” Vicleţian se lasă creştinat, dar îndoiala încă îl mai roade. Vrea dovezi ale existenţei lui Dumnezeu. Îi cere Sfântului Gheorghe să scape cu ajutorul lui Dumnezeu de chinurile la care îl va supune. Îl încalţă cu opinci de fier încins şi îi dă să bea venin. Pe unde păşea Sfântul Gheorghe crăpau pietrele de căldura opincilor şi se transformau în cărbuni. A băut şi cupa de venin şi când s-a întors cu faţa spre împărat miasmele veninului care ieşeau din gura lui l-au omorat pe împărat. Cei care pregătiseră veninul au fost Cosma şi Damian, care după ce au vazut minunea s-au creştinat şi au devenit sfinţi.

De acum începe „vara” păstorilor ce durează până la Sf. Dumitru. În ajun se serbează Sângiorzul vacilor. E o noapte periculoasă. De iese omul cu capul descoperit, o strigoaică îi poate arunca frâul după gât. Cel prins e fugărit de un cal şi părăsit pe un câmp, mort de oboseală. Stigoaicele sunt femei rele, vrăjitoare. Mitul strigoaicelor a apărut însă ca o urmare a vrăjilor pe care le fac femeile în aceea noapte pentru a lua sporul laptelui pentru vacile lor. Sunt multe procedee: se dezbracă şi, în pielea goală, cu o oală şi o pânză în mână aduna rouă de pe iarbă. Pânza trebuie ţesută numai noaptea iar oala să fie nouă. Cu roua aceasta stropesc vitele, sarea şi târâtele acestora. Vacile care vor paşte în locul de unde a fost luată roua nu vor mai da lapte în timp ce ale celor ce fac vraji vor da mai mult.

Este o noapte periculoasă ce în popor se numeşte Sângeorzul Vacilor. Dacă omul iese din casă cu capul descoperit o strigoaică îl poate prinde după gât cu frâul şi îl aleargă până cade leşinat în camp. Strigoaicele sunt femei rele, vrajitoare cărora în timpul nopţii duhul lor pleacă să facă răutăţi. Se strâng toate într-un loc părăsit şi se bat cu limbile melitoaielor. Apoi pornesc să fure laptele vacilor. Cică odată un ţaran care venea de la moară s-a întâlnit cu ele şi le-a urat să se înmulţească foarte. Ele s-au bucurat şi i-au daruit belşug şi ca sacul de făină să fie totdeauna plin numai să nu spună că le-a văzut. Trecură zile şi săptămâni, iar sacul nu se mai golea. Femeia îşi întreabă barbatul şi el, slab, spune taina. Din acel moment făina din sac începe să scadă.

Ca să scape de blestemăţia strigoaicelor şi a vrajilor creştinii îşi

delimitează spațiul și îl protejează cu pelin, leuștean, usturoi, rostopască, ramuri verzi, focuri rituale purificatoare.

De Sfântul Gheorghe ard iarăși comorile. Există comori curate și altele închinatului celui rău. Cele curate ard de la cântatul cocoșilor de miezul nopții până la amiază, cele necurate de la amiază până la miezul nopții. Comoara curată arde cu flăcări albastre, cealaltă cu flăcări alburii. Spre banii care ard nu trebuie să mergi imediat, ci arunci un semn (o batistă, o pălărie sau o opincă) și te întorci abia a doua zi, că de nu ți se schimonosește chipul. Se povestește că trei frați au găsit împreună o comoară și au dezgropat-o împreună. S-au legat s-o împartă egal. După ce au scos banii, unul a zis că dă o fugă până acasă să aducă de mâncare. Ajuns acasă, i-a cerut nevastei să pună în mâncare otravă. Între timp cei doi frați ramași lângă comoară plănuiesc să-l împuște pe cel plecat pentru a împărți comoara doar între ei. Zis și făcut. Îl omoară și se năpustesc amândoi asupra mâncării...

„Moșii de Florii”, Lazărul cade în sâmbăta dinaintea Florii și e consacrată celor morți. Azi se fac plăcinte și se dau de pomană. Nu torc ca nu cumva sufletele celor adormiți să se încurce în urzeală și să se întoarcă pe pământ. Lazăr este unul dintre cei înviați de Hristos pentru a vădi puterea Lui dumnezeiască. Învierea lui e cu totul miraculoasă căci a avut loc a 4 zi după moarte când trupul deja își începuse procesul de descompunere. Hristos desăvârșește legile fizice în Lazar căci trupul lui se face ascultător și primitor al harului dumnezeiesc vindecător.

Duminica Floriilor amintește de intrarea Domnului în Ierusalim, când a fost întâmpinat cu ramuri de palmier și de măslin. Azi se duc la biserică ramuri de salcie și răchită. Această sărbătoare creștină s-a suprapus peste una păgână, numită Floralia – festivitate romană închinată zeiței Flora, considerată mama primăverii și a germinației naturii, ce avea loc la sfârșitul lunii aprilie în fiecare an. În satele catolice, ajunul Floriilor e consacrat adunării mlădițelor de salcie și răchită. A 2-a zi, de Florii, ele erau duse la Biserică pentru a fi sfințite. La slujbă se înconjoară de 3 ori biserica și apoi preotul rostește rugăciunea de sfințire a mlădițelor. Salcia capătă puteri vindecătoare. Salcia se păstrează la icoane. Se spune că așa cum e vremea de

Florii va fi și de Paști. Oamenii nu se spală pe cap astăzi de teamă să nu albească la fel ca pomii aflați în floare. În alte zone tocmai astăzi fetele se spală ca părul să strălucească de sănătate, apa e aruncată apoi la rădăcina unui păr.

De luni începe „Săptămâna Sfântă”, după cum e numită Săptămâna Patimilor. În această săptămână se face curățenie în grădini și livezi; seara se fac focuri purificatoare, există credința că în această zi sufletele celor adormiți se reîntorc printre cei vi și se bucură dacă găsesc unde să se încălzească.

Săptămâna Patimilor este cea mai frumoasă perioadă liturgică; acum se țin deniile (slujbe la biserică seara) iar dimineața se face liturghia specifică ortodoxiei cea a Darurilor mai Înainte Sfințite.

În această săptămână, tot creștinul se îngrijește de nu a fost împărtășit să primească trupul și sângele Domnului.

„Joia Mare”, „Joimărița” sau „Joia Neagră” începe cu Liturghia Sf. Vasile cel Mare, slujbă care în Biserica Ortodoxă se savârșeste doar de zece ori pe an. În cadrul ei se pregătește împărtășania credincioșilor ce nu pot participa la liturghie, ci cheamă preotul să-i împărtășească acasă. Joi seara, la denie, se citesc cele 12 Sfinte Evanghelii ale Patimilor Domnului. Azi i-a spălat Hristos pe ucenici pe picioare ca să le arate că cel ce vrea să fie mai mare trebuie să slujească și să se smerească celorlalți. După asta îi împărtășește cu Trupul și Sângele Lui și lasă poruncă ca noi să ne împărtășim, ca El să fie cu noi. Hristos merge în Grădina Ghetsimani și se roagă cu lacrimi de sânge pentru unitatea creștinilor. Iuda îl vinde pe 30 de arginți cu o sărutare și după aceea merge și se spânzură. Tradiția spune că cine n-a terminat de tors, nici că mai toarce. Nu se lucrează în această zi. Se face, în schimb, borș. Borșul din „Joia Mare” ține tot anul. Cine doarme azi va fi leneș, nici o treabă n-o va face bine în anul ce va să fie. Se fac farmece pentru drăguți. Pentru morți se fac focuri din vreascuri rupte în mâini, netăiate. În jurul Focului se așează scaune cu pâine și vin deasupra. Se tămâiază. În aceasta zi morții se pregătesc să revină pe pământ așa că trebuie întâmpinați cum se cuvine. Pe morminte se toarnă apă și se aprind lumânări.

În „Joia Mare” femeile vopsesc ouăle. Cele roșii se numesc

„Merișoare”, cele cu „modele”, de la o zonă la alta, ouă împistrite, încondeiate, scrise, picate cu ceară. Când se ciocnesc se zice „Hristos a Înviat!” și se răspunde „Adevărat a Înviat!”.

„Vinerea Mare” sau „Vinerea Seacă” e zi de abținere totală. Azi a fost răstignit Hristos. La Biserică se face prohodirea Domnului cu înconjurarea Bisericii. Cel care ține post negru azi nu are dureri de cap.

Duminica Învierii este centrul spiritualității creștine. Astăzi Hristos învie aducând lumii nădejdea propriei mântuiri. Este începutul unei noi ere care să poarte omul spre Dumnezeu. Creștinii se salută cu „Hristos a înviat!” și „Adevărat a Înviat!” până la Înălțarea Mântuitorului. Lumina o duc acasă și cu lumanarea fac semnul Sfintei Cruci la grindă. Slujba din noaptea Învierii numită „Canonul Învierii” este cea mai frumoasă slujbă a creștinătății. Dimineața credincioșii primesc „Paște” – anafura de Paști. Tot în această noapte, femeile duc „Lumina” la mormintele celor adomiți.

În ziua de Paște nimeni nu merge în vizită, ci fiecare stă la casa lui, căci fiecare are ce mânca și ce bea. Bătrânii trag clopotele de sărbătoare toată ziua, ca să crească cânepa.

Urmează Săptămâna Luminată. Luni și marți se ține Sf. Liturghie de Sfintele Paști. E sărbătoare, se merge cu pasca, cu ouă, cu miel la nași, părinți, rude, preot. Bătrânii se odihnesc, băieții stropesc fetele cu apă.

„Joia Verde”, „Joia Luminată”. În aceasta zi se sărbătorește „Paparuda” ca să se deschidă cerurile pentru ploaie. Vineri e „Izvorul Tămăduirii” – se sfințește apa și sătenii stropesc cu ea acareturile și animalele. Se zice că de va muri cineva în această săptămână va intra direct în rai căci cerurile sunt deschise.

La o săptămână, este cinstită „Duminica Tomei”. Atunci, încondeierea ouălelor se realizează în mod deosebit: culoarea predominantă a lor e albul sau galbenul brăzdată de linii colorate. La ortodocși se ține acum „Paștile Blajinilor” sau al „Rohmanilor” când se fac celor adormiți slujbe și pomeni. Un alt obicei este udatul în noaptea de Paști. Cea care se scaldă în râu sau în rouă era sănătoasă tot anul; apoi s-a ajuns ca toți membrii familiei să se ude între ei pentru a fi sănătoși.

Legănatul de primăvară sau datul în scrânciob erau un ritual care arăta că perioada postului și abstenenței a luat sfârșit iar tinerii puteau, întâlnindu-se la „datul în scrânciob”, să-și caute perechea. Sub privirile bătrânilor, tinerii își alegeau alesul sau aleasa și stabileau data nunții.

Mai – Florar

Luna indică, prin denumirile populare, timpul florilor (Florar, Florariu) și bogăția-vegetației. Zicala populară „Mai e Rai” caracterizează cel mai propice timp pentru agricultură: suficient de călduros, precipitații abundente, lipsite de grindină și piatră. Pe ogoare, în livezi, grădini și podgorii activitatea este în toi, iar turmele de oi, cirezile de vite și prisăcile dau randament maxim. Sărbătorile populare din luna mai, puține cu dată fixă (Arminden, Constandinu Puilor și Ioan Fierbe-Piatra) și mai numeroase cu dată mobilă: (Paștele Blăjinelor, Ropotitul Testelor, Matcalaul, Joile Verzi, Todorusale) cuprind obiceiuri și practici sezoniere specifice primăverii.

1 mai: Armindenul

La ortodocși ziua proorocului Ieremia este cunoscută popular sub denumirea de Arminden.

Sfântul Prooroc Ieremia (sec. VI î.Hr.), a fost de neam preotesc, a trăit în teritoriul lui Iuda într-o perioadă de mari tulburări care au culminat cu robia babiloniană (587 î.Hr.) și cucerirea țării de către Nabucodonosor. A fost învinuit de pactizare cu babilonienii, a fost înțemnițat, umilit și persecutat. A rămas alături de poporul sărac din Iudeea și s-a refugiat alături de el în Egipt. A contribuit la înnoirea vieții religioase a evreilor. Este unul dintre cei patru mari prooroci ai Vechiului Testament, a anunțat dărâmarea Templului, cucerirea Ierusalimului, robia în Babilon și venirea lui Mesia. Tradiția spune că a fost lapidat de cei fugiți în Egipt. În tradiția românească se făcea împodobirea porților gospodăriilor cu ramuri verzi, avea loc o agapă comună, când se consuma carne de miel și se bea vin roșu, prelungiri ale simbolurilor din serbările pascale care au fost anunțate de proorocul Ieremia. Sfintele Paști cad uneori la începutul lunii mai. I se mai spune Bauiu sau

Pauiu. Oamenii împodobesc porțile cu ramuri verzi de salcie, stejar sau fag. Când se va coace prima pâine din grâul cel nou, femeia casei trebuie să arunce în cuptor ramurile de la armindenii. De dimineață, pentru sănătate și frumusețe, te speli pe față cu rouă. Pelinul are rol profilactic împotriva bolilor și duhurilor rele.

„Ispasul”. La 40 de zile după Înviere are loc Înălțarea Domnului cu Trupul la cer. „Moșii de Ispas” – pomenirea morților se face cu azimă caldă, ceapă verde și rachiu. Fetele și băieții culeg în noaptea dintre Ispas flori de alun care înfloresc și se scutură într-o singură noapte, aceasta. Ele sunt bune pentru boli și descântece de dragoste. Casele și mormintele sunt împodobite cu crengi de pelin, ferestrele cu leuștean. În unele zone, astăzi se sacrifică miei și se însemnează vitele cu vopsea pe blană și li se încrestează urechile. Este ultima zi când creștinii se mai salută cu „Hristos a Înviat!” și „Adevărat a Înviat!”. Azi se roșesc pentru ultima dată ouă.

Joi înainte de Rusalii sunt Joile Verzi. Vrăjitoarele nu au voie azi să descânte sau să culeagă plante pentru vrăji. Nu se lucrează căci aduce pagubă: holdele vor fi bătute de piatră (grindină).

Sâmbăta „Moșilor de Rusalii” se ține înainte de Duminica Rusaliilor. Se face risipă de pomeni: străchini, câni, ulcele, linguri, flori. Până nu împărțești nu pui nimic în gură. Cine nu dă de pomană își lasă morții flămânzi și e mare păcat.

„Cincizecimea” este după Înviere cea mai mare sărbătoare a creștinătății. Azi Duhul Sfânt trimis în lume de Fiul se pogoară în lume sub formă de limbi de foc și dă naștere Bisericii Creștine în mod văzut. Această Sărbătoare cade la 50 de zile de la Înviere și 10 de la Înălțare și se mai numește Duminica Mare căci de la ea sunt numărate toate celalalte duminici de peste an. Azi la Biserică, după Sfânta Liturghie, se sfințesc frunzele de nuc aduse de credincioși la Biserică sau luate de preot din nucul aflat în curtea Bisericii. Ele sunt simbolul limbilor de foc ale Duhului Sfânt. De Duminica Mare se face horă în sat. Legănatul e ritual sacru, vestește nunțile tinerilor: cu cine te legăni cu acela te măriți. Doar azi femeile pot face pască; e ultima dată în an. Pregătirea cetei de călușari începe încă de Ispas, cu 10

zile înainte de Rusalii. Se întâlnesc într-un loc ferit, după ce întâi au trecut de la 9 hotare și 9 izvoare. Se opresc la o răspântie a 3 drumuri. Vătaful le leagă panglici de brațe și curele cu clopoței la picioare. Vătaful îi stropește cu apă și le cere să ridice brațele și să le ciocnească de 3 ori. Pornesc spre casă fără a privi înapoi. Se duc la vrăjitoare ca să le descânte steagul: aceasta agață în vârful unei prăjini înalte o basma albă ce a aparținut unei femei rele și care a murit cu ea pe cap. Descântecul se face cu usturoi; vrăjitoarea atinge cu steagul nasurile călușarilor să prindă putere. Peste noapte steagul este înfipt în pământ și păzit cu strășnicie. A doua zi călușarii pornesc la joc prin sat. Ei joacă doar la cei mai înstăriți. Ceilalți privesc de pe margine. Ei au puteri magice, pot vindeca bolile provocate de Iele (zâne).

A doua zi de Rusalii, Biserica cinstește Sfânta Treime.

O săptămână după Rusalii, deci într-o marți, se face îngroparea ciocului sau spargerea călușului. Ciocul are forma de cioc (de pasăre), de cap de lup sau de cal și este acoperit cu o blană de iepure. Acesta este ținut ascuns în desagă; când e scos oamenii se sperie. Acum e îngropat la loc ferit. Feciorii se despart fără să se uite în urmă: este prima oară după atâtea zile când se despart, căci în tot acest răstimp, de la Ispas până azi stau împreună, dorm împreună, mănâncă împreună, etc.

La 7 sau 9 zile după Rusalii se țin Rusitorii când are loc despărțirea de morți. Se zice că între Joia Mare și Rustitorii, morții părăsesc mormintele și vin să petreacă cu viii. Acum, întâinde de plecare, li se dă ultima pomană, ca să plece îmbunați. Primesc colaci, cireșe, flori, orez cu lapte, colivă, etc. Cei ce nu primesc de pomană își umplu gura cu nisip și cenușă și pleacă suparați. Înainte să plece, sufletele vin să mai stea o dată în casă. Se așează după ușă și de aceea femeile, indiferent cât de grăbite ar fi, trebuie să-și facă timp să măture după ușă și să așeze un ștergar curat jos să aibă unde „să stea morții”. Tot astăzi se face în unele locuri „slobozirea apei”. O fată din neam cără pentru ultimul mort vase pline cu apă la vecini „sa aibă apă”. După ce se încheie sărbătoare Rusitorilor, morții pornesc fiecare pe drumurile lor: unii în Rai, alți în iad... până la anul, când se vor bucura iar de Înviere.

21 mai: Sfinții Împărați Constantin și Elena sau Ziua lui Constantin Graur

Popular, la 21 mai nu se sărbătorește doar Sfinții Împărați, ci și momentul în care păsările din pădure încep să-și învețe puii să zboare – ziua lui Constantin Graur sau Constantinul Puilor. Pe când se lupta Împăratul Constantin cu Maxențiu, acesta s-a rugat lui Dumnezeu să-i trimită ajutor. Pe cer a apărut o cruce luminoasă pe care sta scris cu litere de stele „Prin acest semn vei învinge”. Peste noapte împăratul l-a visat pe Iisus care îl îndemna să facă un steag de luptă pe care să scrie semnul Sfintei Cruci. A ascultat și a învins. În 313 Constantin dă un decret de încetare a prigonirii creștinilor. Mută capitala Imperiului Roman în Bizanț și construiește aici Constantinopolul. Sub domnia lui s-a ținut Sinodul I de la Niceea în cadrul căruia a fost condamnat Arie și erezia împotriva dumnezeirii lui Iisus Hristos. Sfânta Elena a rămas în istoria Bisericii pentru descoperirea Crucii pe care a fost răstignit Hristos.

Iunie – Cireșar

Luna a șasea e dedicată zeiței Iuno, soția lui Jupiter și protectoarea femeilor măritate. Numele lunii *iunie* vine pe filiera slavonă, *ijuni*, unde a fost preluat din greacă. Întrucât în iunie se coc cireșele, primele fructe ale anului, luna se numește, local, Cireșar sau Cireșel, cuvânt creat pe terenul limbii române din substantivul *cireășă* + suf. *-ar*; cireșa este derivat din latinescul vulgar *ceresia* = *cerasea*. Acum, în perioada solstițiului de vară, când ziua devine cea mai lungă și insolația cea mai puternică din întreg anul, timpul calendaristic și vegetația ajung la maturitate. Totuși, recoltele, oricât de promițătoare ar părea în luna iunie, sunt numai o făgăduință, nu o certitudine; orice furtună, vijelie, ploaie torențială însoțită de grindină poate distruge lanurile de grâu, rodul livezilor și viței de vie. În războiul dintre forțele naturii, benefice sau malefice, omul, neștiind de partea cui va fi în final victoria, a preamărit, dedicându-le sărbători și obiceiuri, atât sfinților creștini îmbrăcați în haine păgâne (Timoftei, Vartolomeu, Onofrei, Elisei, Sânpetru), cât și divinităților păgâne îmbrăcate în haine creștine (Drăgaica, Sânzienele). La acestea se adaugă într-un an cu data mobilă a Paștelui la 30

aprilie, Joile Verzi, Moșii de Ispas, Moșii de Vară, Duminica Mare, Călușul, Rusaliele, Marțea Ciocului, Lăsatul Secului de Sânpetru și altele. Târgurile Drăgaicei și Sânzienelor, organizate în a doua jumătate a lunii iunie păstrează amintirea unei divinități preistorice a agriculturii, celebrată la solstițiul de vară.

18 iunie

Duminica Cincizecimii, Pogorârea Sf. Duh numită popular Rusalii, celebrează întemeierea bisericii creștine, prima comunitate fiind la Ierusalim și, după cum aflăm din faptele Apostolilor, se încheie descoperirea lui Dumnezeu, cel în Treime. Alături de Paști este cea mai veche sărbătoare creștină. Este o încreștinare a sărbătorii iudaice a Cincizecimii, „sărbătoarea secerișului” și are loc la cincizeci de zile după Paști.

Termenul popular derivă din numele latin al unei sărbători legate de vegetal, sărbătoarea trandafirilor, *Rosalia*. Este menționată în Constituțiile Apostolice. În cartea pelerinului Egeria este descrisă celebrarea Cincizecimii la Ierusalim (sec.IV). Casele se împodobesc cu frunze de nuc sau tei în amintirea priniților din flori și fructe. Frunzele de nuc amintesc limbile de foc ale Sfântului Duh care s-au pogorât peste apostoli. Sărbătoarea durează două zile, cea de a doua zi fiind închinată Sf. Treime.

23 iunie: Moșii de Sânziene

Este o sărbătoare la care participă atât vii cât și cei adormiți. Biserica luptătoare – văzută – se întâlnește cu cea biruitoare – nevăzută. La Biserică se săvârșește o liturghie la care participă toți sătenii pentru a se ruga pentru sufletele celor adormiți. Bătrânele fac coliva (grâul colivei simbolizează trupurile răposaților care vor învia la Parusie asemenea Trupului lui Hristos, iar zaharul și bomboanele reprezintă virtuțile pe care le dobândim în viață) și colaci pe care îi duc la biserică împreună cu pomelnicul familiei.

24 iunie: Sântion de Vară și Sânzienele (Drăgaica)

Nașterea Sf. Ioan Botezătorul, sărbătoare care are la bază textul

Evangheliei lui Luca (I,36) a fost fixată cu 6 luni înaintea Crăciunului când se celebrează nașterea lui Iisus. Este atestată în sec. al IV-lea, al V-lea. Nașterea Înaintemergătorului a fost anunțată de Arhanghelul Gavril care i-a transmis totodată preotului Zaharia, tatăl proorocului, când acesta se afla în templu, numele pe care Dumnezeu l-a hărăzit copilului, Ioan. Cunoscut pentru viața sa ascetică și, cu deosebire, prin regimul alimentar bazat pe consumul vegetal, Sf. Ioan Botezătorul a devenit patronul zilei în care se desfășoară complexe rituale populare în centrul cărora se află simbolul vegetal, asociat în mentalitatea tradițională cu grădina Edenului și viața veșnică; de un respect deosebit s-a bucurat ritualul care se desfășura la holda de grâu (Drăgaica); bobul de grâu, este după tradiție, purtătorul chipului lui Iisus, Euharistia, se prepară din făina de grâu curat.

Drăgaica – Sânzienele

Sărbătoarea Sânzienelor, Drăgaica împarte anul în doua jumătăți, reperele străvechi fiind legate de personalitatea Sfântului Ioan (6 ianuarie, botezarea lui Iisus de către Ioan, 24 iunie, nașterea lui Ioan). Sf. Niceta din Remesiana, a fost episcop, a păstorit în sudul Dunării și s-a impus prin acțiunea de evanghelizare și viziunea sa teologică la sfârșitul secolului al IV-lea. Orașul Remesiana se afla, aproximativ, în apropierea localității Bela Palanka, lângă Nis. Sunt cunoscute lucrările sale: *Catehismul*, *De diversis appellationibus*, *De ratione fidei*, *De Symbolo*, *De vigiliis servorum Dei*, etc. Martirologiile române îl prăznuiesc la 7 ianuarie. A fost prieten cu Paulin de Nola, care a scris două poeme cu prilejul vizitelor pe care Niceta le-a făcut la Nola, în ani 398 și 402.

Zeița agrară, protectoare a lanurilor însipicate de grâu și a femeilor măritate, sinonimă cu Sânziana este, în Muntenia, sudul Moldovei și Dobrogea, Drăgaica. Aceasta se naște la 9 martie, echinocțiul de primăvară în Calendarul iulian, la moartea Babei Dochia, crește și se maturizează miraculos până la 24 iunie, ziua solstițiului de vară în Calendarul gregorian, când înfloreste planta ce-i poartă numele, sânziana sau drăgaica, și este invocată de fecioare la vârsta căsătoriei și de neveste cu copii în brațe în

timpul dansului ei nupțial, Jocul Drăgaicei. În obiceiurile, credințele și folclorul românesc Drăgaica păstrează amintirea Marii Zeițe neolitice, divinitate lunară, echinocțială și agrară, identificată cu Diana și Iuno în Panteonul roman și cu Hera și Artemis în Panteonul grec. Drăgaica sau Sânziana, numită în diferite zone etnografice Dârdaica, Împărăteasa, Stăpâna Surorilor, Regina Holdelor, Mireasa, ar umbla pe Pământ sau ar pluti prin aer în ziua solstițiului de vară și s-ar desfăta, cântând și dansând, împreună cu alaiul său nupțial format din zâne fecioare și fete frumoase, peste câmpuri și păduri. În cetele de Drăgaică din sudul Munteniei, fata care joacă rolul zeiței este îmbrăcată ca o mireasă, cu rochie albă și cu cununa împletită din flori de sânziene (drăgaica) pe cap, însemn al cununiei. În timpul ceremoniei nupțiale zeița bagă bob spicului de grâu și miros plantelor de leac, vindecă bolile și suferințele oamenilor, în special bolile copiilor, apără holdele de grindină, furtuni și vijelie, ursește fetele de măritat etc. Dar, când i se nesocotește ziua, ea stârnește vărtejuri și vijelii, aduce grindina, ia oamenii pe sus și îi îmbolnăvește, lasă florile fără leac și miros. După Dansul Drăgaicei din ziua când și Soarele joacă pe cer la amiază, apar primele semne că vara se întoarce spre iarnă: începe să scadă lungimea zilelor și să sporească nopțile, se usucă rădăcina grâului paralel cu coacerea bobului în spic, răsare pe cer constelația Găinușei (Cloșca cu Pui), florile își pierd din miros și din puterea tămăduitoare de boală, cucul încetează să mai cânte, apar licuricii în păduri, se întoarce frunza pe ulm, plop și tei etc. Manifestările cultice de altădată, de cinstire a zeiței agrare, au devenit ocazii de întâlnire și cunoaștere a tinerilor în vederea căsătoriei și, apoi, vestite târguri, bălciuri și iarmaroace de Drăgaica, Sânziene și de Fete. Zeița agrară la vârsta fecundității și maternității a fost atestată cu numele de Drăgaica în Muntenia, Dobrogea, sudul și centrul Moldovei și cu numele de Sânziana în Oltenia, Banat, Transilvania, Maramureș, Bucovina.

Cununa de Sânziene. Coroana împletită din floarea de Sânziană (Drăgaica) și din spice de grâu, reprezentare fitomorfă a zeiței agrare, în dimineața zilei de Sânziene sau de Drăgaică (24 iunie) se numește Cununa de Sânziene. Aceasta este o efigie divină cu puteri miraculoase: purtată pe

cap de o fecioară în ceremonialul numit Dansul Drăgaicei simbolizează zeița agrară; agățată la fereastră, în stâlpii porților, în crucile din hotar și din cimitir are funcția apotropaică, de apărare a oamenilor, animalelor și holdelor de stihiiile naturii (grindină, furtună, vijelie, inundație); aruncată pe acoperișul casei sau al șurii indică, prin anume semne (dacă va cădea sau se va fixa pe acoperiș), dacă cel căruia i-a fost menită, sau cel care a confecționat-o sau a azvârlit-o va trăi sau va muri, dacă fata se va căsători în cursul anului și cum îi va fi ursitul (tânăr sau bătrân, frumos sau urât), dacă va fi sănătos sau bolnav, dacă va avea noroc sau pagubă în casă. Cununa de Sânziene care împodobește capul Drăgaicei în timpul dansului său nupțial are aceeași semnificație cu colacul din făină de grâu pus de nașă pe creștetul miresei în timpul colăcăriei (înainte de pornirea alaiului nunții la biserică) și considerată un dar divin, de la un substitut al sacrului (colacul, cununa) la omul profan. Împietirea Cununii de Sânziene și obiceiurile legate de acestea au fost atestate la românii de pretutindeni.

Târgurile Drăgaicei Târgurile, bâlciurile și iarmaroacele de Drăgaică erau prilejuri nimerite pentru negoț, petreceri și distracții organizate în a doua jumătate a lunii iunie, în perioada solstițiului de vară, când se celebra Drăgaica, zeița agrară, protectoare a holdelor semănate și a femeilor măritate. Din manifestările cultice câmpenești la care participau locuitorii din aceeași zonă geografică, zilele Drăgaicei sau Sânzienele au devenit, de-a lungul timpului, renumite târguri, bâlciuri și iarmaroace. Numele lor amintesc evoluția istorică a scopului întrunirilor: prăznuirea divinității agrare (Drăgaica, Sânziana), ocazii de întâlnire și cunoaștere a tinerilor în vederea căsătoriei (Târgul de Fete de pe Găina) și de vânzare a unor produse (Târgul Cireșelor din Blaj, Târgul Cepselor din Lăpuș). Spre deosebire de nedeile sau săntiliile carpatice care erau dedicate în luna iulie unui zeu solar și pastoral târgurile Drăgaicei erau dedicate în luna iunie Marii Zeițe neolitice, lunară și agrară. Cele mai vestite târguri de Drăgaică sau de Sânziene se țineau la Buzău, Focșani, Buda (jud. Vrancea), Ipătești (jud. Olt), Pitești, Câmpulung Muscel, Cărbunești (jud. Gorj), Broșteni (jud. Mehedinți), Giurgeni (jud. Ialomița), Colentina (jud. Ilfov), Blaj, Asuajul de

sus (Maramureș), Muntele Găina (Apuseni) și altele.

29 Iunie: Sfinții Apostoli Petru și Pavel sau Sânpetru de Vară

Lăsatul secului pentru postul Sfinților Apostoli Petru și Pavel. Amintește de practicile apostolilor care înainte de îndeplinirea unor acțiuni importante, posteau. Este amintit în sec. IV, în Constituțiile Apostolice. Durata este variabilă, raportându-se la data Paștilor.

Sfinții Apostoli Petru și Pavel, personalități care se bucură de o cinstire deosebită printre creștinii români. Petru originar din Betsaida Galileii, se numea Simon și era pescar. Frate cu apostolul Andrei, „cel dintâi chemat” a fost numit de Iisus Petru, sau „Chifa care însemna Piatră”. A fost ucenic al lui Ioan Botezătorul și a făcut parte dintre cei 12 apostoli aleși de Iisus, foarte apropiați de Hristos, a participat la Schimbarea la față și la Pogorârea Sf. Duh. Petru a rostit opt cuvântări, a botezat pe cel dintâi neiu de u, sutașul Corneliu, cu casa lui, a participat la Sinodul Apostolic (anii 49-50), a făcut minuni, a propovăduit în Ierusalim, Iudeea, Samaria, în Asia Mica, Babilon, Pont, Galatia, Capadochia, Bitinia, și în cele din urmă la Roma, unde a fost martirizat prin răstignire pe cruce în ziua de 29 iunie, anul 67, când apostolul Pavel a fost decapitat. De la el au rămas și două epistole. Pavel, originar din Tarsul Ciliciei, se numea Saul, era fariseu, ucenic al învățatului Gamaliel. A fost de față la uciderea arhidiaconului Ștefan și s-a manifestat ca un prigonitor al creștinilor. Pe drumul Damascului arătându-i-se într-o lumină orbitoare, Hristos l-a mustrat pentru faptele sale. S-a convertit la creștinism și a fost botezat în anul 34-35. După trei ani de retragere în Arabia s-a întors la Ierusalim și a luat legătura cu Petru și Iacob. Împreună cu apostolul Barnaba a propovăduit în Antiohia Siriei, a făcut trei mari călătorii misionare: Seleucia, Salamina, Pafos și Listra, Sira, Cilicia, Ionia, Laodiceea, Milet, Colose, Frigia, Macedonia, Tesalonic, Atena, Corint, Efes, Tars, Galatia, Efes (și alte localități). A scris 14 epistole. A fost de două ori captiv la Roma; după prima captivitate a călătorit în Spania. A participat la Sinodul Apostolic (49-50). În ziua de 29 iunie anul 67 a fost decapitat pe via Ostia, la ieșirea din Roma. Pavel a fost numit „apostolul neamurilor”. Sărbătoarea Sfinților

Apostoli oferă cadrul pentru desfășurarea unor ample hramuri.

Divinitatea care marchează în Calendarul popular miezul verii agrare și perioada secerișului, Sânpetru de Vară, a preluat data (29 iunie) și numele Sfântului Apostol Petru din Calendarul creștin. În Panteonul românesc Sânpetru de Vară este despărțit de fratele său, Sânpetru de Iarnă, patron al lupilor, de aproximativ o jumătate de an. În tradiția populară Sânpetru apare fie ca personaj pământean, fie ca divinitate celestă. În vremurile imemoriale, când oamenii erau foarte credincioși, Sânpetru de Vară umbla pe Pământ, singur sau însoțit de Dumnezeu. Adesea, Dumnezeu îl consulta la luarea unor decizii. În povestirile și snoavele populare Sânpetru este un om obișnuit: se îmbracă în straie țărănești; se ocupă cu agricultura, creșterea animalelor și, mai ales, cu pescuitul; i se întâmplă lucruri hazlii pentru calitatea lui de „sfânt” (i se fură caii sau boii chiar în vremea aratului, petrece și joacă la cârciumă, are o drăguță pescăriță, se îmbată și este bătut de oameni); intră slugă la Diavol; este iscoada lui Dumnezeu pe Pământ și altele. Fiind credincios, foarte harnic și bun sfetnic, Sânpetru este luat de Dumnezeu în cer unde îi încredințează porțile și cheile Raiului. Acolo, fiind mai mare peste cămările cerești, împarte hrană animalelor sălbatice, în special lupilor, fierbe grindina pentru a o mărunți prin topire și a deveni mai puțin periculoasă etc. La marile sărbători calendaristice (Crăciun, Anul Nou, Bobotează, Măcinici, Sângiorz, Sânziene) Sânpetru poate fi văzut de pământeni la miezul nopții, când se deschide pentru o singură clipă cerul, stând la masa împăratească în dreapta lui Dumnezeu. Sânpetru este cel mai cunoscut „sfânt” al Calendarului popular. Importanța sărbătorii este subliniată de postul care o precede, Postul lui Sânpetru, care, spre deosebire de Postul Paștelui, Postul Crăciunului și Postul Sântămăriei, are număr variabil de zile. Local, sărbătoarea era anunțată de anumite repere cosmice și terestre: apariția licuricilor, amuțitul cucului, răsăritul constelației Găinușei și altele.

Iulie – Cuptor

Luna a șaptea este dedicată împăratului roman Caius Iulius Caesar, cel care a introdus calendarul iulian. Această lună, după cum o spune și numele „Cuptor”, este cea mai călduroasă lună a anului. Cele patru săptămâni din componența lunii se numesc: „Săptămâna secerișului”, „Săptămâna Panteliilor”, „Săptămâna lui Sântilie” și „Săptămâna Verii”. Prima săptămână, cea a secerișului, este dedicată muncilor agricole – seceratul grâului – și este prin tradiție o săptămână în care se muncește de la răsăritul până la asfințitul soarelui. Cea de-a doua săptămână este dedicată Panteliilor, aprigele surori ale Sfântului Ilie. Săptămâna a treia îl are în centru pe Sfântul Ilie, zeul focului și al Soarelui, cel care leagă și dezleagă ploile, tună, fulgeră și trăsnește dracii ascunși pe pământ, plesnindu-i cu biciul lui de foc oriunde s-ar ascunde: în vârful arborilor, sub streășina casei, în turla bisericii. Cea de-a patra săptămână este săptămâna dedicată anotimpului cel mai călduros al anului.

1 Iulie : Sfinții Cosma și Damian (Cosmadinul)

Sunt numiți popular Sfinții „Doctori fără de arginți”. Au fost pomeniți mai devreme legat de Sfântul Gheorghe și s-au convertit văzând credința și tăria acestuia. Sunt ținuti pentru boli și foc și este mare păcat să muncești azi.

15 iulie: Ciurica

Ciurica este denumirea populară a sfinților Mucenici Chiriac și Iulita. Cine nu ține această sărbătoare va fi ciuruit.

17-18 iulie: Sfânta Marina sau Cirlovii de Vară

Sfintele Marina sunt trei : există o Sfânta Marina din Antiohia Psidiei, fiică a unui preot mozaic, cea a murit ucisă de sabie în 270 d.Hr., o alta a trăit în Siria fiind ucisă în 450 d. Hr., iar cea de-a treia a trăit și a pățimit în secolul al VI-lea d. Hr.

Cirlovii de Vară se mai numesc Cirlovii Marinei. Și Cirlovii și Marina sunt periculoși pentru că ei aduc grindină și boli, iar ea pedepsește prin ploi

și sărăcie. Când o femeie a făcut mămăligă și a vrut să o taie cu cuțitul i-a curs sânge. Astăzi se fac mături de pelin bune la descântece.

20 Iulie: Sfântul Ilie (Sântilie) și Târgul de fete de pe muntele Găina

Sfântul Ilie a fost fiul lui Sovac, preot al Legii Vechi în Galaad. Pe vremea regelui Ahab, căsătorit cu o prințesă feniciană, Isabela, începe o prigoană a evreilor și o apropiere de credința în Baal. Pentru această faptă Proorocul Ilie îl muștră pe rege și prevestește că trei ani de zile va fi secetă și foamete pentru întreg poporul. Regele încearcă să-l omoare dar nu reușește. După cei trei ani, Ilie revine și dovedește poporului existența lui Dumnezeu. Slujitorii lui Baal sunt uciși și foametea încetează. În timpul vieții Sf. Ilie face minuni și este ridicat la cer într-un car de foc și va veni din nou pe pământ la parusia Domnului. Legenda românească spune că Ilie era om și lucra la fel ca toți oamenii. Fiind voinic, necuratul a pus ochii pe el. Într-o zi, o voce îi poruncește: mergi acasă și vezi cu cine doarme nevasta ta în pat. Ilie ia toporul, intră în casă, vede un bărbat și o femeie care dorm într-un pat și le taie capul pe loc. Erau părinții lui... Se urcă Ilie într-o căruță de foc cu cai și merge la Dumnezeu să-i spună ce i-a făcut diavolul. Dumnezeu îi dă un bici să-i altoiască pe draci, în vremea aceea aceștia încă mai stăteau în cer. Sf. Ilie și-a pus mintea cu ei și a început să-I lovească. Îi săgeta cu biciul și ei cădeau unul câte unul în iad. Dracii se supară și merg la Dumnezeu să se plângă. Dumnezeu îl sfătuiește pe Sf. Ilie s-o ia mai încet. Dracii au rămas care cum au nimerit: tartorul a ajuns în fundul iadului, iar alții se pierdură prin pomi. Ei sunt cei care dau brânci oamenilor care se urcă în copaci. Alții atâră în văzduh, cu capul în jos și împiedică sufletele să ajungă în cer. Unii mai amărâți, tot cu capul în jos atârnați, umplu lumea de bale. În alte legende Sf. Ilie este prea puternic. Când îi săgetează pe draci, se cutremură pământul din tâțâni. Se zice că atunci când Maica Domnului naștea pe Iisus, Ilie a trăsrit un drac și Fiul s-a speriat. Dumnezeu l-a pedepsit pe sfânt și i-a uscat mâna dreaptă. De atunci Ilie este stângaci. Tot popular se crede că sfântul nu știe când îi este sărbătoarea și dornic să facă chef îl tot întreabă când îi vine ziua. Mai este până la ziua ta îi zice

Dumnezeu. Și tot așa și tot așa până când ziua trece. De furie Sf. Ilie începe să plouă. Dacă plouă și tună de sfântul Ilie merele și alunele vor fi viermănoase. Alunul este copacul șarpelui, după cum nucul adăpostește zânele. De sfântul Ilie femeile dau de pomană mere. Până atunci ele nu gustă nici măcar un măr. Pentru apicultori este o zi importantă, încep să reteze stupii.

Basmele, poveștile explică de fiecare dată numele locurilor. De demult, de când căutătorii metalului galben foloseau apa Arieșului pentru spălarea pulberii (minereului) ce dă putere și fală, dăinuie o frumoasă legendă despre muntele Găina. Se povestește că, odată în vârful muntelui, trăia o zână frumoasă fără seamăn și tare bogată. Ea avea o găină care făcea zilnic miraculoase ouă de aur. Și o dată pe an, zâna dăruia câte un ou de aur, ca zestre, unei fete sărace și cuminiți. Rând pe rând treceau anotimpurile și nimeni nu cutezase să curme liniștea din viața zânei, iar oamenii când aveau nevoie de un sfat ori de un mic ajutor, apelau totdeauna la dânsa.

Într-o buna zi, însă, cinci tineri din Vidra, îmbrăcați în straie femeiești, s-au furișat la zâna muntelui și, iscodind unde se află găinușa, au șterpelit-o împreună cu un coș plin cu ouă de aur. Fugind de le scăpărau picioarele, unul dintre ștregari scapă coșulețul pe jos, ouăle rostogolindu-se până-n apele învolburate ale Arieșului. Au ascuns apoi găina în munții Abrudului care, cum se știe, adăpostesc multă bogăție înlăuntrul lor. Supărată, „crăiasa băilor de aur” a părăsit pentru veșnicie acele tărâmurii, plecând spre alte zări mai îndepărtate. De atunci, tinerii s-au învățat să urce, în a treia duminică a lui iulie, pe culmea platoului Găina (1486 m), nădăjduind că poate într-o zi vor mai avea prilejul să o întâlnească pe această crăiasă.

21 iulie: Ilie Palie

Ilie Palie ar fi fost vizitiul lui Sântilie. Este vorba de fapt de ucenicul Sfântului Ilie, Elisei, cel care a apucat haina Sfântului Ilie când acesta a fost înălțat la cer. Se ține tot pentru foc, ca ciorile să nu abată asupra gospodăriilor carbuni aprinși.

22 Iulie: Foca

Îl țin până și turcii, după ce au văzut că a ars din temelii șapte sate. În Maramureș, țăranii se opresc din lucru timp de trei zile, căci sfinții Ilie, Ilie Palie și Foca i-ar pedepsi aspru.

August – Gustar

Această denumire – Gustar – vine de la verbul „a gusta” („gustare”, „gustos” etc.) cu sensul de „luna în care fructele se gustă”. Este luna în care are loc Schimbarea la Față, străveche sărbătoare românească, pătrunsă și în Biserica Ortodoxă prin apartenența membrilor timpurii la aceeași cultură ariană. Una din manifestările „Schimbării la Față” este și prima dulceață a fructelor până atunci „veninoase”. Acest nume îl identificăm drept un element sezonier. O altă sărbătoare creștină de o importanță deosebită este Adormirea Maicii Domnului. Primii creștini au nutrit credința că trupul Maicii Domnului, care a slujit ca locuință timp de noua luni Fiului lui Dumnezeu, nu a fost lăsat pradă viermilor, putrezirii, descompunerii, ci Dumnezeu l-a înviat îndată după moarte.

1 august: Intrarea în postul Sfintei Maria sau Macaveii

Popular se vorbește de cinci sau șapte Macabei, căci în aceasta zi sunt prăznuiți Sfinții șapte Mucenici Macabei. Sunt ținuți de către femei pentru sănătate și spor în casă. În această zi e interzis să culegi cânepa și este ultima zi când se mai poate aduna mierea din stup.

6 august: Schimbarea la Față sau Probejenia

Schimbarea la Față prăznuiește momentul când Iisus S-a dus în Muntele Taborului și în fața Apostolilor Petru, Ioan și Iacob, Și-a arătat slava dumnezeiască. El stă de vorba cu Moise și Ilie, iar Apostolii se înspăimântă văzând lumina și puterea Fiului lui Dumnezeu.

Începe să îngălbenească frunza în pădure. Cerbii spurcă apele, care încep să se răcească. Târâtoarele caută ascunzișuri. Berzele se pregătesc de plecare. Cerul se deschide. Se face pomană de struguri. Când guști prima

boabă, spui: boabă nouă în gura veche. Fetele se spală pe cap în această zi.

15 august: Sfânta Marie Mare

Viața Maicii Domnului este model de iubire și sfințenie. Aleasă a fost Nașterea ei, aleasă a fost viața, dar mai aleasă a fost Adormirea ei. Sfânta Tradiție păstrează memoria sfârșitului ei: cu trei zile înainte de a o lua la El, Hristos l-a trimis pe îngerul Gavriil să-i spună că peste trei zile se va muta în împărăția cerească. Maica Sfântă l-a adunat pe toți cei dragi pentru a-și lua rămas bun de la cei dragi. Și-a împărțit hainele celor săraci și a făgăduit că va rămâne veșnic mijlocitoare și rugătoare pentru toți oamenii. Înșiși sfinții apostoli au fost aduși de puterea Sfântului Duh pe nori pentru a-și lua rămas bun de la ea. Numai Toma, săracul, lipsea. Maica Domnului S-a întins în pat și și-a dat sufletul. Când era dusă spre mormânt, doi păgâni au vrut să răstoarne sicriul Maicii Domnului. Îngerul Gavriil le reteză pe loc brațele. Însăpăimântați, aceștia cer îndurare și Maica se milostivește, redându-le brațele. Apostolul Petru l-a cântat slujba de îngropăciune iar ceilalți l-au dus patul în satul Ghetsimani și l-au pus în mormânt. Din rânduială dumnezeiască, Toma lipsește și vine abia după trei zile. Se crede pedepsit pentru îndoiala lui (este singurul care nu crede că Hristos a înviat decât când atinge rănila Mântuitorului) și tânguindu-se, vrea măcar să vadă mormântul. Ajuns acolo dau la o parte piatra dar trupul Maicii nu mai era acolo, căci Hristos îl luase în împărăția Sa.

Se povestește că la Adormirea Maicii Domnului a fost jale mare. Pomii cu roadele cele mai frumoase s-au întâlnit și, dând fiecare ce avea mai bun, au închipuit un pom care a fost purtat în fruntea procesiunii. Bostanul și porumbul au făcut un buchet din floarea soarelui pe care l-au pus pe coșciug. De atunci, bostanul și porumbul îngălbenesc la Sărbătoarea Adormirea Maicii Domnului. La românii din Balcani este sărbătoarea cea mai mare, când toți se întorc din călătorii și fac nunți.

Septembrie – Răpciune

Luna Septembrie este luna cea mai importantă pentru cei care au trudit

pământul. Este luna în care se culege rodul muncii de peste an. Tradițional, luna este împărțită în patru săptămâni: Săptămâna Sântămăriei Mici, Săptămâna Strugurilor, Săptămâna Averii și Săptămâna lui Mioi. Prima săptămână este dedicată sărbătorii Sfintei Maria Mică. Cea de a doua săptămână este cea în care se culeg viile, se face mustul și mai apoi vinul. În această săptămână creștinii ortodocși sărbătoresc Ziua Crucii. Săptămâna a treia, cea a averii este săptămâna în care gospodinele trebuie să pregătească proviziile de peste an (murăturile, bulionul), iar bărbații pregătesc țuica. Săptămâna a patra este Săptămâna lui Mioi, cel care aduce vreme bună.

1 septembrie: Sfântul Simeon Stălpnicul; Ciiricul păsărilor

Până în secolul al XVIII-lea, această dată a însemnat începutul anului pentru biserică și pentru cancelarie în Țările românești. Se crede că Sfântul susține stâlpii ce sprijină pământul. Oamenii încearcă să afle cum va fi vremea, ghicind după viermii din mere. Cum e vremea azi, așa e tot anul.

8 septembrie: Sfânta Maria Mică

Astăzi Biserica prăznuiește Nașterea Maicii Domnului. Ea este Împărăteasa cerurilor și Maica Maicilor. A fost născută ca dar întregii umanități pentru rugăciunea Sfinților Părinți Ioachim și Ana și rodul pântecelui ei S-a făcut rodire de viață și înviere pentru toți oamenii. Calendaristic, Sfânta Maria Mică înseamnă sfârșitul verii. Astăzi se petrece căci sunt sărbătoriți toți cei care poartă numele de Marin și Maria. Se spune că Maica Domnului torcea și țesea singură o pânză pentru cămașa Mântuitorului. Într-o zi, un păianjen I s-a lăudat că el poate să facă o pânză mai subțire. S-au luat la întrecere și el a câștigat. Maica Sfânta l-a blestemat să-și afle hrana numai din tors și țesut. Lucratul pânzei este dar și acoperământ pentru tinerele fete. Se spune că atunci când cineva țese Maica Domnului veghează și stă în genunchi.

9 septembrie: Sfinții Ioachim și Ana

Ana este un nume des întâlnit la sate și este ținută cu strictețe de către

cele care vor să aibă copii. Din tradiția sfântă se știe că părinții Maicii Domnului, Ioachim și Ana, erau bogați și că de fiecare sărbătoare dăruiau câte o treime din averea lor săracilor și templului. Au așteptat cincizeci de ani și copii tot nu aveau. Într-o zi ducând daruri la templu, Arhiereul n-a vrut sa i le primească pentru că nu fuseseră învredniciți de Dumnezeu cu nașterea de prunci. Supărat, Sfântul Ioachim nu s-a întors acasă; a plecat în pustiu și timp de patruzeci de zile s-a rugat lui Dumnezeu să le dea un copil. Acasă, Ana se ruga și ea. Și Dumnezeu s-a milostivit și l-a trimis pe îngerul Gavril să le vestească nașterea Maicii Domnului.

14 septembrie: Ziua Crucii

Din punct de vedere religios astăzi este sărbătorită Înălțarea Sfintei Cruci în anul 325 la Ierusalim, de către Patriarhul Macarie .Este sărbătoare mare și se postește. Oamenii merg la biserică pentru Sfânta Liturghie. Astăzi se dă de pomană o ulcică cu mied, împodobită cu fir roșu la toartă și având deasupra un covrig și o lumânare. De ziua Crucii se închide pământul iar gângăniile și târătoarele vor rămâne în pământ până de Alexii. Înainte de a intra în pământ șerpii se adună pe un vârf de munte într-un aluniș. Acolo, tot scuipă pe copada unuia dintre ei. Din scuipatul lor fac o mărgică bună de leac. Șarpele care a mușcat peste an un om nu mai poate să intre în pământ. Pământul nu-l mai vrea. Va rămâne afară și va muri. De aceea, aceasta zi se mai numește și Ziua Șarpelui.

Oamenii evită șerpii cu o singură excepție: șarpele alb-gălbui care trăiește sub casele sătenilor care poartă numele de ceasornicul casei, stima casei sau patronul casei. Acesta nu trebuie omorât, iar dacă fuge, casa devine pustie cât de curând. De omori un șarpe de casă e sigur ca vei muri.

24 Septembrie: Teclele

Teclele sunt păzite pentru a proteja gospodăriile de lupi, cumpănă, năpastă și foc. În unele locuri sărbătoarea ține 3 zile și se numește Berbecari pentru că se crede că lupii mănâncă mai ales berbeci. Nu e bine să umbli cu obiecte ascuțite.

Octombrie – Brumărel

Luna Octombrie este luna în care țăranii se preocupă în special de treburile gospodăriei. Este de asemenea luna în care se fac însămânțările de toamnă, se curăță pomii și grădina. Prima săptămână din această lună este Săptămâna lui Procoava, cel în grija căruia stă acoperirea ogoarelor cu o plapumă groasă de zăpadă pe timpul iernii, pământul să aibă apă destulă la desprimăvărare, holda să crească cu spic bogat, păpușoiul mai înalt ca statul de om, grădinile să se umple de roade. A doua săptămână este Săptămâna Satului, săptămâna în care preocupările sunt cele ale gospodăriei. Cea de-a treia săptămână este Săptămâna Lucinului, zeul protector al lupilor. Tot în această săptămână se sărbătorește Cuvioasa Parascheva. A patra săptămână este Săptămâna Sâmedrului, săptămâna în care se sărbătorește Sfântul Mucenic Dimitrie Sâmedru.

„Sâmedru” se numește popular ziua sărbătorii creștine a Sfântului Dimitrie, Izvorătorul de Mir. Împreună cu Sângiorzul (Sfântul Gheorghe), Sâmedru împarte anul pastoral în două anotimpuri egale: vara, de la 23 aprilie până la 26 octombrie, având ca mijloc al timpului data de 20 iulie (Sântilie); iarna, între 26 octombrie și 23 aprilie, cu mijloc la 16 ianuarie (Sânpetru de iarnă).

În opoziție cu Sângiorzul, care „încuie” iarna și înfrunzește codrul, Sâmedru „încuie” vara și desfrunzește codrul. În tradiția populară, există credința că Sâmedru umblă pe pământ însoțit de Sângiorz, cu care făcuse un legământ: unul să înfrunzească codrul, iar celalalt să-l desfrunzească. Sărbătoare cunoscută mai ales în mediile pastorale, Sâmedru este prefațată de ajun, când se aprind focurile rituale, și de Moșii de Sâmedru, pomeniți în sambăta de dinaintea sărbătorii, la care se aduc ofrande pentru cei morți.

De această zi se leagă o serie de acte rituale (de purificare, de fertilitate), de practici de pomenire și de îmbunare a sufletelor celor morți care păraseau, la această dată mormintele, de pronosticuri pentru iarna ce urmează, de activități social-economice (ziua când se încheiau vechile înțelegeri cu ciobanii).

Sâmedru zi se mai numește și Ziua Soroacelor, pentru că în aceasta zi se

rezolvau și se lichidau toate socotelile, chiriile, împrumuturile, slujbele sezoniere și alte înțelegeri încheiate cu șase luni în urmă, la Sângiorz (23 apr.) și se încheiau noi învoieli.

În ajun de Sfântul Dumitru, are loc, în fiecare an, o sărbătoare numită „Focul lui Sâmedru”. Sătenii aprind focuri mari și se adună în jurul lor, sărbătorind sfârșitul anului agricol. Iată care este obiceiul strămoșesc al acestei săptămâni, așa cum a fost el păstrat: „Femeia să fiarbă de joi porumb râșnit în lapte și unt și să împartă păsatul împreună cu colacii de grâu, pregătiți pentru Moșii de Toamnă. Totodată, vineri, împreună cu feciorul, pregătește Focul lui Sâmedru; taie un brad verde din pădure și clădește în jurul lui un rug de cetini uscate; adu paie și lemne destule, să se facă flacăra înaltă și mult jar cu scânteii. Petrece noaptea în jurul Focului lui Sâmedru, în joacă și chiuituri, săriți cu toții peste vâlvătaie, apoi zdrobiți tăciunii prin grădină și prin livadă, pentru rod bogat în anul ce vine.

Sărbătorește-l bine, nu lucra deloc; încheie socotelile cu ciobanii care ți-au ținut oile peste vară, cinstindu-i după obiceiul Rascolului. Sâmbăta, fiind Ziua Soroacelor, lichidează toate celelalte învoieli și încheie altele, cu adălmașuri și veselie – arvuna te leagă, plata te scapă. Dar nu uita: cine-a luat pe datorie, plătește de două ori.

Acum fierb vinurile, deci să umbli cu grijă în pivniță; așează pomele și legumele pe grătare și în nisip pentru a ierna. Termină strânsul sămburilor de poame; seamenă sămburi pietroși; strămută pomii tineri în livadă. Grăbește-te cu ce mai ai de gând anul ăsta pentru casa cea nouă, a lui Constantin, când se va însura, după oaste. Mergi și la primărie, vezi în registre să înscrie pogoanele ce-ai cumpărat peste deal, pentru zestrea Anișoarei.”

14 octombrie: Cuvioasa Parascheva sau Vinerelele

Aceasta cu adevărat mare și vestită între femei, Cuvioasa Parascheva s-a născut în Tracia-Epivata. S-a născut într-un neam bogat și ales, bucurându-se de o frumoasă educație. Într-o zi, Sfânta a intrat în biserică și a auzit aceste cuvinte dumnezeiești: „Cel ce voiește să vină după mine, să se

lepede de sine și să ridice crucea sa și să urmeze Mie”. Ieși, și de acum va trăi toată viața pentru Dumnezeu și semenii ei. Își împărțea hainele săracilor, deși era bătută de părinții ei pentru milostenia sa. A viețuit în mănăstire până la vârsta de 25 de ani, când Dumnezeu ia hotărât sfârșitul obștesc.

În timpul domnitorului Vasile Lupu au fost primite ca dar din partea Patriarhiei Ecumenice moaștele Sfintei Parascheva în anul 1641. Cea mai mare minune a Sfintei Parascheva, poate, este izbăvirea fără nici o vătămare a sfințelor moaște din incendiul devastator din anul 1888, când paraclisul Mănăstirii Sfinții Trei Ierarhi din Iași unde erau cinstite moaștele a ars din temelie.

Sfânta Parascheva de la Iași se bucura în țară de un cult deosebit, mai mult decât toți ceilalți sfinți care au moaște în România. În fiecare zi la Catedrala Mitropolitană din Iași, de dimineța până seara târziu se organizează un pelerinaj continuu de rugăciune la racla sfintei. În mod deosebit în sărbători, în posturi, dar mai ales în fiecare vineri (gr. Paraschevi - vineri). În popor această zi se ține cu mare sfîntenie. Nu se mănâncă nuci, castraveți, poame car au cruce. În această zi se amestecă oile cu berbecii. Ciobanii nu cioplesc nimic ca să nu le iasă mieii târcați. Se țin iarmaroace și oamenii încep să se pregătească de iarnă.

25 octombrie: Moșii de Toamnă sau Ajunul lui Sănmedru

Religios astăzi sunt prăznuiți Sfinții Mucenici Marcian, Martirie, Valerian și Sfânta Tavita.

Se face pomană cu grâu fiert împreună cu lapte, unt sau brânză, precum și colaci. În unele zone astăzi se fac focuri, se aprinde un brad mare, iar femeile își împart la foc nuci, pâine, mere, covrigi. Sătenii sar peste foc, iar copiii strigă: „Hai la focul lui Sănmedruuuu!” Fiecare duce acasă un tăciune pe care îl aruncă în foc.

27 octombrie: Sfântul Dimitrie cel Nou Basarabov

Acest cuvios părinte, Dimitrie cel Nou, a trăit în vremea dreptcredincioșilor împărați româno-bulgari și era dintr-un sat care se numește

Basarabov pe marginea apei Lomului. A fost păstor de vite și toată viața lui și-a închinat-o lui Dumnezeu, trăind ca monah într-o peșteră. Despre viața sfântului nu se știe decât că într-o zi, din greșală, a călcat un cuib de păsărele și a hotărât să-și pedepsească piciorul, mergând timp de trei ani desculț. În anul 1774 moaștele sfântului au fost aduse în Țara Românească și depuse în Catedrala Patriarhala din București.

Popular Sânmedru este stăpân peste iarna care vine. Jumătate de an este stăpânită de Sfântul Gheorghe, iar cealaltă de Sfântul Dimitrie. Este ziua soroacelor pentru tot felul de înțelegeri între slugi și stăpâni, chiriași și proprietari și cei care se ocupă de camătă. O legendă a românilor din Balcani îi prezintă pe Sfinții Gheorghe și Dimitrie veghind la momentul când ursitoarele hotărăsc soarta unui băiat. Cea mai mică spune că băiatul va muri înecat de ziua nunții lui. Sfinții le zic părinților băiatului să-i cheme și pe ei la nuntă. Aceștia nu uită să-i cheme. Sfântul Dimitrie schimbă calul cu mirele să fie sigur ca are un cal bun, dar calul stropește cu coada când trec râul. Mirelui, atât îi trebuie câțiva stropi de apă și moare... Sfinții se duc la Dumnezeu și cer îndurare. Dumnezeu le spune că firul vieții lui s-a sfârșit și că nu mai poate să facă nimic pentru el decât dacă familia va dori să-i dea din zilele vieții ei. Familia refuză și singura care vrea să-i dăruiască viața este mireasa. Ea își împarte zilele cu bărbatul ei și din acea clipă nu mai poate vorbi. De Sfântul Dumitru nu se lucrează, oile coboară din munte. Ciobanii, pentru a afla cum va fi timpul întind un cojoc și de se așează pe el o oaie neagră iarna va fi blândă, de-i albă, iarna va fi bogată în zăpadă.

Noiembrie – Brumar

8 noiembrie: Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil, Hranghelul sau năpustitul areșilor

Îngerii sunt duhuri slujitoare ale lui Dumnezeu. La început toți îngerii au fost buni și înțelepți. După încercarea la care i-a supus Dumnezeu, înainte de Facerea Lumii, o parte dintre ei, conduși de Lucifer, s-au răzvrătit. Atunci, spune Scriptura, a fost mare război în cer. Mihail și îngerii cei buni au învins,

iar cei răi au fost aruncați din cer și au devenit demoni. De atunci Arhanghelul Mihail, rânduit de Dumnezeu conduce pe veci soborul îngerilor buni. În această zi este sărbătorit și Îngerul Gavriil, cel care a slujit-o pe Maica Domnului de la naștere. Popular se crede că Mihail ar fi fost primul sfânt făcut de Dumnezeu. Cică ar fi fost mai întâi slugă la diavol. Sfântul Petru l-a chemat să devină slujitor al lui Dumnezeu, dar el refuză, socotindu-se prea păcătos. Într-o zi se afla cu diavolul la scaldă și Dumnezeu a înghețat apa ca diavolul să rămână închis sub apă și Mihail să poată veni la El. Capătă aripi și dă să zboare, dar cel rău sparge gheața și dă să-l prindă. Dumnezeu poruncește Sfântului Ilie să-l trăsnească și așa Mihail ajunge de-a dreapta lui Dumnezeu.

Sâmbăta, înainte de Hranghel se fac moșii. Fiecare creștin trebuie să aprindă o lumânare, căci îi va fi lumina de veci în lumea de dincolo. Finii merg cu colăcei la nași. Se amestecă berbecii cu oile. În acest scop se face turta areților (berbecilor) care se aruncă între oi. Dacă ea cade cu fața în sus, anul va fi bun pentru oi.

Arhanghelul Mihail ia sufletul omului în ceasul cel de pe urmă și este stăpânul vieților omenești, al Lunii și al Soarelui, ba încă chiar și peste Mamarca, nevasta lui Scaraotschi. Se spune despre Sfinții Mihail și Ilie ca s-au suit cu trupul la cer și că la Judecata de Apoi vor arde Pământul de șapte stânjeni, curățindu-l prin sângele lor. Gavriil stăpânește ciurma și el este cel care vestește ursitul fetelor de măritat.

11 noiembrie: Sfântul Mina sau Sărbătoarea Tălharilor

Sfântul Mina este protectorul păgubașilor. Femeile merg la Biserică și lipesc de sfeșnice lumânări întoarse cu feștilele în jos: adică așa să li se aducă și lor acasă lucrurile furate.

30 Noiembrie: Noaptea Sfântului Andrei

Noaptea din ajunul Sf. Andrei este destinată unor obiceiuri, poate antecreștine, care să asigure protecție oamenilor, animalelor și gospodăriilor. Țăranii români le-au pus sub oblăduirea acestui sfânt, tocmai pentru că ele

trebuie garantate de autoritatea și puterea sa. Ajunul Sf. Andrei este considerat unul dintre acele momente în care bariera dintre văzut și nevăzut se ridică. Clipa cea mai prielnică pentru a obține informații cu caracter de prospectare pentru anul care vine. De asemenea, „Andrei’ cap de iarna” cum îi spun bucovinenii, permite interferența planurilor malefice cu cele benefice, lucrurile importante din existența oamenilor putând fi întoarse de la matca lor firească. Se crede că în această noapte „umblă strigoii” să fure „mana vacilor”, „mințile oamenilor” și „rodul livezilor”.

Împotriva acestor primejdii, țăranul român folosește ca principal element apotropaic (de apărare), usturoiul. În egală măsură, casa, grajdul, cotețele, ușile și ferestrele acestora sunt unse cu usturoi pisat, menit să alunge pătrunderea duhurilor rele la oameni și animale.

În general, acest usturoi cu rol de apărare, provine din cel menit cu un an înainte, în același moment al anului. Pentru cea mai importantă acțiune ce se desfășoară în această noapte este „păzitul usturoiului”. Împreună, fete și flăcăi, veghează și petrec, tocmai pentru a înzestra usturoiul cu calitățile necesare. Forța magică cu care el va fi investit în ajunul de Sf. Andrei îi va ajuta pe toți să depășească momentele de cumpănă de peste an: va servi drept remediu terapeutic, va aduce pețitori – purtat la brâu, va păzi sălașurile de duhurile rele.

Deși învăluite de muzică și dans, fetele vor veghea cu strășnicie usturoiul, ce nu trebuie furat pe ascuns de flăcăi. Păzit astfel, usturoiul va putea mai apoi să asigure protecția ființei umane, reușind uneori să-i schimbe chiar soarta. Tot în această noapte, pentru a testa rodnicia livezilor și câmpurilor se aduc crenguțe de vișin în casă (care vor înflori până la Crăciun) sau se seamănă boabe de grâu în diverse recipiente.

Fetele încearcă semnele propriului destin: caută chipul viitorului soț în forma pe care o ia plumbul sau cositorul topit și apoi brusc solidificat prin turnarea în apă; stau peste noapte în fața unei oglinzi, mărginite de două lumânări, până ce zăresc chipul viitorului bărbat; pun busuioc sub pernă și apoi se culcă, sperând să-și viseze soțul.

În unele zone (Moldova) se stabilesc raporturile dintre cetele de flăcăi și

gazda casei unde urmează să se adune componenții grupului pentru a repeta textele de colinde. Obligațiile grupului sunt diverse: cară apă, sparg și cară lemne, curăță prin gospodărie și în grajdul animalelor. În această zi, toți românii pun la încolțit grâu în câteva farfurioare câți membri sunt în familie, iar la Anul Nou se interpretează norocul ce-l va avea fiecare în funcție de înălțimea firelor de grâu. Prima mare sărbătoare este Sfântul Andrei (Sântantreiul) care se bucura de o cinstire deosebită în România deoarece în jurul anilor 50 d.Hr. a propovăduit evanghelia Învierii Domnului la românii din Dobrogea. Tot aici (în Dobrogea) a propovăduit și Sf. Ap. Filip, care a prăznuit pe 14 noiembrie de sărbătoarea numită popular Filipi, în ajunul Lăsăturii Sec de carne.

Sf. Andrei se suprapune pe o sărbătoare mult mai veche decât creștinismul, numită Cap de iarnă, care celebra un zeu păgân ce-i apăra pe oameni de lupi. Se pare că atunci era și noaptea ce separa vechiul an de cel nou. Pentru a fi protejați de lupi, strigoi, duhuri rele care apăreau la despărțirea dintre ani, oamenii ungeau porțile, acareturile, hornul, fântâna, și toate cele din casă cu usturoi, înconjurând casa de trei ori și de fiecare dată când ajungeau în fața porții legau un câțel de usturoi cu un fir de lână roșie și apoi, făcând semnul Sfintei Cruci intrau în casă. Cei care respectau tradiția erau apărați ei și animalele lor de dinții lupilor și de acatarile strigoilor, ale vârcolacilor (omul-lup). Tot în noaptea aceasta aveau loc practici divinatorii prin care tinerele fete își identificau ursitul și își „vrăjeau” aleșii. O practică răspândită mai ales în Moldova era păzitul usturoiului – în această noapte tinerii se adunau să petreacă iar o femeie în vârstă păzea usturoiul adus de tineri. La sfârșitul petrecerii cu usturoi păzit care avea puteri miraculoase, vindecând de boli și izbăvind de rău. Ca un argument al faptului ca Sf. Andrei s-a suprapus peste ani străvechii este mascarea tinerilor în strigoi și colindatul caselor unde erau fete tinere cărora le furau porțile, banca, căruța, plugul, etc., iar apoi se adunau la marginea satului unde făceau o hărmălaie și o gălăgie groaznică pentru ca duhurile rele să se îndepărteze de sat. Aceasta era practica descolindatului; tot atunci se pune la încolțit grâu și ramuri de măr la înflorit.

Decembrie – Undrea

Decembrie este luna a zecea în Calendarul roman – cu început de an la 1 martie – și luna a douăsprezecea în Calendarul iulian și gregorian – cu început de an la 1 ianuarie. Denumirea populara a lunii, Neios, se referă la căderea abundentă a zăpezilor, în timp ce alte denumiri zonale – Andrea, Indrea și Undrea – păstrează amintirea lui Sântandrei, prăznuit în ultima zi a lunii noiembrie. În cursul acestei luni se afla începutul iernii atât în Calendarul oficial (1 decembrie), cât și în Calendarul popular (6 decembrie, Moș Nicolae) și în Calendarul astronomic (ziua solstițiului de iarnă).

În această perioadă a anului, la sate viața productivă intră într-un proces de relaxare, în paralel cu intensificarea manifestărilor spirituale.

Sărbătorile lunii decembrie pregătesc, prin obiceiurile, ritualurile și practicile magice pe care le adăpostesc, sfârșitul și începutul anului calendaristic: Bubatul, Sava, Moș Nicolae, Ana Zacetenia, Modest, Ignatul Porcilor, Moș Ajun, Moș Crăciun, îngropatul Crăciunului.

4 Decembrie: Sfânta Varvara (Barbara)

Este cunoscută pentru viața ei deosebită în care L-a mărturisit pe Dumnezeu chiar cu prețul vieții, fiind omorâtă de propriul ei tată pentru credința ei.

În principal se ține pentru bube, ca și zilele bubatului. De zis se mai zice ca Sfânta Varvara păzește lumea de Anticrist.

4-5 decembrie: Zilele Bubatului

Acest zile se țin pentru a feri copiii de vărsat. Nu ai voie să opărești rufe, să țeși și să coși. Copiii nu pot mânca porumb, fasole, semințe de dovleac; mamele ung fețele pruncilor cu miere și îi spală cu apă în care a fost spălată icoana. În alte locuri, se fac turtele Barburii, o turtă unsă cu miere și dulceată. O parte se dă de pomană, iar cealaltă se pune la strășină.

6 decembrie: Sfântul Nicolae

La șase decembrie este sărbătorit Sf. Nicolae, ocrotitorul copiilor.

Sfântul Nicolae a trăit în secolul al III-lea și a rămas în istoria bisericii ca apărător al dreptei credințe într-un singur Dumnezeu Întreit în Persoane. La Sinodul I ecumenic el a susținut dumnezeirea Fiului lui Dumnezeu împotriva lui Arie, care învăța greșit că Iisus Hristos a fost o creatură care pentru faptul că s-a răstignit pentru noi a fost înălțat cu trupul la cer. De aici, apare popular, credința că Sfântul Nicolae aduce copiilor răi nuielușe, iar celor cuminți le pune bani în ghetuțe. Despre Sfântul Nicolae se știe că a ajutat 3 tinere fete să se mărite, dându-le 3 pungi de galbeni pentru a se căsătorii. De aici obiceiul darurilor de Sfântul Nicolae.

Ignatul porcilor: 20 decembrie

Divinitatea solară care a preluat numele și data de celebrare a Sfântului Ignatie Teofanul (20 decembrie) din Calendarul ortodox, este numită în Calendarul popular Ignat sau Ignatul Porcilor. Sacrificiul sângeros al porcului, substituit neolitic al spiritului grâului, în ziua de Ignat, este o practică preistorică, care supraviețuiește în ținuturi românești extracarpate. Credințele, obiceiurile și practicile magice referitoare la prevestirea morții violente, prinderea și înjunghierea victimei, semnele făcute pe corp (pe frunte, pe ceafă, pe spate), jumulirea părului pentru bidinele și jupuirea șoricului pentru opinci, pârlirea (incinerarea simbolică a cadavrului), ciopârțirea corpului, grăsimea folosită la farmece, cântece și prepararea leacurilor, alimente rituale preparate din diferite organe vitale ale animalului, formule magice sunt relicve ale sacrificiului, prin substituție, ale unui mare zeu preistoric.

Deschiderea mormintelor: 22 decembrie

Credința întoarcerii spiritelor morților în ajunul marilor sărbători de peste an (Crăciun, Măcinici, Sângiorz, Sânzienne, Sâmedru), pentru a se întâlni și a petrece cu cei vii, este atestată și astăzi prin diferite acte rituale și practici magice în unele așezări românești, în aceste zile, adesea numite

Moși sau Sâmbete ale morților, sufletele inofensive sunt întâmpinate cu mese întinse în casă (Masa de Ajun, în Moldova și Bucovina) sau în băutura (Focurile de Joimari, în Muntenia), li se confecționează toiege care sunt înfipite în morminte (Oltenia de Vest), să se sprijine cât călătoresc pe Pământ, li se purifică sălașul prin tămâierea mormintelor și li se împart ofrande bogate. Cu acest prilej, li se solicită ajutorul pentru rezolvarea unor probleme presante: căsătoria fetelor, sporirea roadelor, prosperitatea turmelor, sănătatea oamenilor, pedepsirea dușmanilor etc. Dar, la date și momente bine precizate (la miezul nopții de Revelion, la Sângiorz, Rusalii, Sântandrei) spiritele morților erau obligate prin diferite mijloace (încurcatul cailor, Jocul Călușarilor, zgomote produse de bice, tălângi, fiare vechi, strigăte, pomeni etc.) să se întoarcă la locuințele lor subpământene.

Colacii de Crăciun: 23 decembrie

Colacii preparați la Crăciun din aluat dospit de femeile „curate”, mâncați la mesele și ospetele rituale, dăruiti colindătorilor și, prin pomană, spiritelor morților sunt alimente sacre fără de care nu se poate concepe petrecerea sărbătorilor Crăciunului. Ei pot avea forme de cerc, potcoavă și stea, închipuind Soarele, Luna și stelele de pe Cer, de păpușă și cifra opt (8), care reprezintă trupul antropomorf al divinității indo-europene și creștine, de cerc umplut, fără gaură la mijloc, reprezentând divinitatea neolitică geomorfă, și de diferite animale și păsări sacre (taurul, pupăza etc.). În funcție de formă, denumire și ornamente, de momentul oferirii, de perioada păstrării și contextul rito-magic al folosirii, colacii de Crăciun reprezintă sacrificiul spiritului grâului la Anul Nou și ocupația, vârsta, sexul, statutul social al celui care oferă sau primește colaci. Adesea, colacul de Crăciun se păstra până la Măcinici, la pornirea plugului, când se pune în bara plugului sau în coarnele boilor pentru a fi mâncat de gospodari și de vitele de muncă sau era „înmormântat” sub brazda plugului (Transilvania, Bucovina, Basarabia, Moldova). Prepararea, urarea și primirea colacului, ruperea și utilizarea acestuia sunt momente ceremoniale de adâncă trăire spirituală, încărcate de numeroase practici și credințe preistorice.

Moș Ajun și Moș Crăciun: 24 decembrie

În ajunul Crăciunului se pregătesc bucatele, se împodobește bradul și este așteptat Moș Crăciun. Sătenii obișnuiesc să facă un calendar de ceapă, tăind 12 cepe și alegând găoci egale în care pun aproape o linguriță de sare urmând ca a doua zi în funcție de apa care s-a adunat din ele să ghicească vremea și bogăția vremurilor. Alt calendar este cel al cărbunilor aprinși în număr de 12 care, în funcție de cât de mult ardeau arătau lunile ploioase și secetoase. Începând din această seară până după Bobotează, femeile nu împrumutau nimic iar pe alocuri nici măcar gunoiul nu-l aruncau din casă pentru a nu arunca norocul și sporul casei. Pentru ca arborii să rodească, ei trebuie amenințați de bărbatul casei, care înconjoară de 3 ori copacul pe care îl amenință că-l va tăia dacă nu dă rod; în ajutorul lui sare femeia care promite în locul copacului ca va rodi numai să nu-l taie. În alte zone acest ritual se face și de Anul Nou, Bobotează, Vinerea seacă sau Vinerea Mare și Paști.

Zeul Panteonului românesc, celebrat pe 24 decembrie și ajuns după 365 de zile la vârsta senectuții și a morții, este, conform tradițiilor românești, Moș Ajun, fratele lui Crăciun. Conform tradiției, Maica Domnului, fiind cuprinsă de durerile Facerii, cere adăpost lui Moș Ajun. Motivând că este om sărac, o refuză, dar o îndrumă spre fratele sau, mai mare și mai bogat, Moș Crăciun.

Tot în ajunul Crăciunului, în satul Lespezi - Bacău pe la miezul nopții, după ce se termină slujba la biserică, se adunau mai mulți gospodari și porneau pe la case, la cei căsătoriți, ca să cânte Nașterea lui Hristos. Pe măsură ce treceau de la o casă la alta numărul celor din ceată creștea, întrucât li se alăturau cei colindați. Dimineața, grupul gospodarilor-colindători, adesea într-un număr foarte mare mergea să cânte la Parohie. De aici pleca fiecare acasă și se pregătea pentru slujba din prima zi de Crăciun.

Butucul de Crăciun: 24/25 decembrie

Butucul de Crăciun, un trunchi de brad tăiat (jertfit) și ars pe vatră (incinerat) în noaptea de 24/25 decembrie, simbolizând moartea și renașterea

anuală a divinității, este substitutul fitomorfi al zeului autohton Crăciun, însă împodobirea bradului de Crăciun la sfârșit de an și așteptarea de către copii a „moșului”, numit Crăciun numai în sud-estul Europei, care vine încărcat cu daruri multe, este un obicei occidental care a pătruns de sus în jos și de la oraș, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Împodobirea pomului de Crăciun s-a suprapus deci, peste obiceiul autohton al incinerării arborelui mort, butucului de Crăciun. Obiceiul, astăzi dispărut, a fost atestat la români, aromâni, letoni și sârbo-croați.

Crăciunul: 25 decembrie

Crăciun este un zeu solar specific teritoriilor locuite de strămoșii autohtoni ai românilor, geto-dacii, identificat cu zeul roman Saturn și cu zeul iranian Mithra. Mai mult de un mileniu, creștinii au sărbătorit Anul Nou în ziua de Crăciun (25 decembrie) în imediata apropiere a solstițiului de iarnă: la Roma până în secolul al XIII-lea, în Franța până în anul 1564, în Rusia până în vremea țarului Petru cel Mare, în Țările Române până la sfârșitul secolului al XIX-lea. La români, amintirea acelor vremuri este încă proaspătă de vreme ce în unele sate bănățene și transilvănene ziua de 1 ianuarie se numește Crăciunul Mic, nu Anul Nou. În spațiul sud-est european, Crăciunul a fost o sărbătoare solstițială, când oamenii celebrau divinitatea solară cu același nume. Determinativul de „moș” (Crăciun) indică vârsta zeului adorat, care trebuie să moară și să renască împreună cu timpul calendaristic la Anul Nou. În Calendarul popular, vârsta „sfînșilor” creștini îmbrăcați în haine păgâne și a zeităților păgâne îmbrăcate în haine creștine este apreciată prin numărătoarea zilelor începând cu Anul Nou. Obiceiurile de Crăciun, Anul Nou și Bobotează formează laolaltă scenariul morții și renașterii divinității: sacrificiul ritual al porcului la Ignat (20 decembrie); prepararea alimentelor rituale, în special colacii de Crăciun; abundența obiceiurilor și credințelor care ilustrau degradarea timpului, dezordinea și haosul dinaintea Creației; „sfârșitul” Anului Vechi, prin stingerea rituală a luminilor la cumpăna dintre ani, la miezul nopții de Crăciun sau de Anul Nou; nașterea Anului Nou prin aprinderea luminilor; explozia de bucurie, însoțită de

îmbrățișări și felicitări, că lumea a fost salvată de la pieire; alungarea spiritelor malefice prin strigăte, pocnituri și zgomote produse de bice, tulnice, buhaiuri, iluminatii nocturne, purificarea oamenilor prin stropitul cu apă și prin scăldatul feciorilor în apa rece a râurilor, curățirea văzduhului prin încuratul sau alergatul cailor; Colindatul, Plugușorul, Sorcova, Semănatul, Vasilca etc.

În ajunul Crăciunului se pregătesc bucatele, se împodobește bradul și este așteptat Moș Crăciun. Sătenii obișnuiesc să facă un calendar de ceapă, tăind 12 cepe și alegând găoci egale în care pun aproape o linguriță de sare urmând ca a doua zi în funcție de apa care s-a adunat din ele să ghicească vremea și bogăția vremurilor. Alt calendar este cel al cărbunilor aprinși în număr de 12 care, în funcție de cât de mult ardeau arătau lunile ploioase și secetoase. Începând din această seară până după Bobotează, femeile nu împrumutau nimic iar pe alocuri nici măcar gunoiul nu-l aruncau din casă pentru a nu arunca norocul și sporul casei. Pentru ca arborii să rodească ei trebuie amenințați de bărbatul casei, care înconjoară de 3 ori copacul pe care îl amenință că-l va tăia dacă nu dă rod; în ajutorul lui sare femeia care promite în locul copacului că va rodi numai să nu-l taie. În alte zone acest ritual se face și de Anul Nou, Bobotează, Vinerea seacă sau Vinerea Mare și Paști.

Simboluri de Crăciun

Colindele. Începând cu noaptea de 23 spre 24 Decembrie, de la miezul nopții și până la revărsatul zorilor ulițele satelor răsunau de glasul micilor colindători. În orașe întâlneam colindători odată cu lăsarea serii și până în miez de noapte. Cu traista după gât, cu bâta în mână și căciula pe urechi, colindătorii merg din casă-n casă și strigă la ferestrele luminate:

„Bună dimineata la Moș Ajun, Ne dați ori nu ne dați”, și dacă cei din casă întârzie a le deschide ușa spre a le împărți colindeți, încep să cânte mai departe: „Am venit și noi odată, La un an cu sănătate, Și la anul să venim Sănătoși să vă găsim. Ne dați, ne dați, Ori nu ne dați”. Cu acest prilej gazda le împarte colindețe: covrigi, nuci, mere, colăcei de făină frământați și copti chiar în acea noapte a Moș Ajunului.

În ajunul Crăciunului, ca și în ajunul Anului Nou în toate provinciile românești copiii formează grupuri și pornesc pe la casele gospodariilor cântând cântece ce au refrenuri ca: „Florile dalbe”, „Lerui ler”, „Ziurel de ziua”, ori „Valerim” și „Veler Doamne”.

În afară de seara mare a colindelor se mai colindă și în seara Sfântului Vasile, paralel cu Plugușorul sau Uratul, precum și de Florii și Paște.

Sub numele de colind și colindat trebuie să înțelegem vechiul obicei pe care-l întâlnim în sărbătorile susmenționate când copiii, ca și flăcăii satelor, merg din casă în casă, cântând cântece pentru a ura sănătate și fericire gazdelor ce-i ascultă, de la care primesc daruri (colindețe) în bani sau în natură: nuci, covrigi, mere, colaci, etc. Colindele sunt de două feluri: religioase și laice. Cele religioase au origine literară, iar subiectele lor se referă de cele mai multe ori la Iisus. Colindele profane (sau lumești) au un caracter liric, și de multe ori sunt adaptate de colindători la situația celor în fața cărora le cântă.

Colindatul cu motive religioase, deși de origine bisericească, e totuși format tot după modelul colindatului de tip laic: având de fapt origine comună cu acesta.

Astfel întâlnim: Colindele Domnului (În drum spre Viteim, Nașterea Domnului, Vestirea Păstorilor, Închinarea Păstorilor, Pornirea Magilor după stea, Închinarea Magilor, Tăierea Pruncilor, Numele Domnului, Patimile Domnului, Vânzarea și Răstignirea, Coborârea de pe Cruce); Colindele Sfinților (Colindul Crăciunului, Sf. Vasile, Sf. Nicolae, Sf. Ion, etc.); Colindele Omului (Colind de copil mic, de fată mare, de flăcău, colindul omului bogat și milostiv, colind de preot, de cioban, de vânător, de pescari, de marinari, colind de viteaz, de familie, de însurășel, etc.)

Creatorii acestor producții populare sunt diferiți, după cum diferit este și felul colindului: pentru cele religioase de nuanță creștină putem socoti că făuritorii sunt preoții, călugării și cântăreții bisericești, dascălii și diecii, fiindcă ei erau cunoscători ai Evangheliilor și ai Vieților Sfinților. Cât privește pe cele profane, ca autori definim pe anonimii creatori talentați care au făurit poezia populară. Peste această creație inițială s-a suprapus

prelucrarea veac de veac și an de an în obiceiurile și datinile strămoșești, la marile sărbători de iarnă.

În satele Diecezei de Iași, repertoriul de colinde este, aproape în exclusivitate religios, cântat de copiii. Se umblă, mai ales, în ajunul Crăciunului și al Anului Nou, începând cu orele înserării și până la miezul nopții. Ei colindă la toate casele unde sunt primiți. Gazdele îi răsplătesc cu bani, fructe, dulciuri, sau colaci. Copiii erau răsplătiți cu fructe și colăcei, de obicei anume confecționați, ce reprezentau ofranda din întâiele fructe și grâne, încărcată cu anumite virtuți speciale între care primau cele ce asigurau fertilitatea și sănătatea.

În câteva așezări din zona Bacăului (Faraoani, Luizi-Călugara, Mărgineni), precum și la Butea - Iași se mai păstrează vag amintirea obiceiului de a se umbla cu Plugușorul în ajunul Crăciunului. Era o practică săvârșită de flăcăii eliberați de armată cărora li se alăturau mai mulți gospodari căsătoriți de curând. Alaiul era însoțit de un plug adevărat, adesea tras de două perechi de boi, și nu umblau decât la personalitățile satului, începând cu preotul și la câțiva dintre gospodarii fruntași. Într-o astfel de ipostază datina nu mai păstra caracteristicile ritualului de odinioară, ci avea mai curând un pronunțat caracter spectacular.

În satul Valea Seacă din județul Bacău, la Crăciun se umbla cu plugul, alaiul era alcătuit din oameni mai în vârstă și nu colinda decât la un număr restrâns de case. Acolo unde curțile erau mari, se deschideau larg porțile, pentru ca gospodarii să poată pătrunde în interior cu plugul tras de boi și să are o brazdă în bătătura gazdei. Plugarii strigau în cor : „Ho, ho, ho copii și frați!”, după care mânau plăvarii cu îndemnuri specifice. Până să ocolească întreaga curte ei se opreau de trei ori cu chiote și urări gazdelor. La sfârșit după ce erau răsplătiți cu bani și băutura strigau „Mânați mări!” și porneau spre o altă casă. Colindatul cu plugul se practică și în satele de pe valea Tazlăului în ajunul Anului Nou: „Câțiva bărbați în vârstă înjugau boii la un plug adevărat împodobit cu un brăduț și batiste înflorate, porneau pe la casele gospodarilor unde trăgeau câte-o brazdă și urau belșug și sănătate”.

Obiceiul de a se umbla la sărbătorile de iarnă cu un plug tras de boi era,

până de mult, foarte răspândit în Moldova, unele atestări localizându-l și în câteva zone ale Munteniei. Prin satele din apropierea Pașcanilor în stânga Siretului, „ceata flăcăilor care umbla cu plugul mare era însoțită de un plug tras de doi sau patru boi. După ce se încheia urarea aceștia trăgeau o brazdă prin ograda gospodarului pentru ca toate să meargă cu spor în noul an”. În Bucovina de nord, flăcăii umblau în trecut cu un plug adevărat, tras de doi sau patru boi. Pe plug puneau un brăduț împodobit. În ogradă trăgeau prin zăpadă câteva brazde. În satul Tătarul - Brăila, în ajunul Sfântului Vasile, flăcăii și oamenii (însurați) umblau cu un plug tras de patru vite, aruncând sămânță de grâu peste brazdă. Le cânta un fluier, o trișcă, o vioară sau o cobză. Le cânta tot timpul, și pe uliță și pe când erau la casa omului. Acum nu se mai umblă așa.

În Bacău, cetele feciorilor erau și mai numeroase, frumos îmbrăcați, și mergeau tot numai la casele cu fete, dar dacă îi invitau și alți oameni, nu refuzau să-i colinde. Darurile primite erau cele îndatinate la Crăciun sau la Anul Nou, singura deosebire înregistrându-se doar la fetele de măritat, unde, printre altele, tinerii primeau nuci și alune. În satele Galbeni și Nicolae Bălcescu, tot din județul Bacău, bețele colindătorilor erau de alun și depășeau lungimea de un metru și se împodobeau pe toată suprafața, rămânând libere doar părțile ce urmau să fie apucate cu mâna.

În satul Sărata - Bacău, tinerii umblau în costume populare, și tot în astfel de straie îi așteptau fetele. În timp ce colindau, îi loveau pe cei din casă cu bețele lor de măr dulce, acoperiți cu flori de sus până jos. Uneori, se întâmpla ca flăcăii să lovească ceva mai tare, însă nimeni nu se supăra, întrucât „era motiv de bucurie”. La Valea Seacă, se construia și o ceată a flăcăilor cu armata făcută, care pornea pe la casele fetelor o dată cu lăsatul serii. Cărdul lor umbla întotdeauna cu muzică și era cel mai așteptat. Dacă se întâmpla să nu intre la o casa cu fete ieșea mare supărare.

În Vrancea, la fiecare casă, înainte de a începe să colinde, flăcăii se apropiau de primul membru al familiei și îi spuneau: „Ți-am adus sănătatea!”, „Dă-mi sănătatea”, „S-o porți cu bucurie / Cu pace / Cu mult noroc / Anu acesta și / La mulți ani!”. Gazda oferea „colaci, palincă, o oală

cu vin, prăjituri și două-trei castroane cu nuci sau alune”.

Pe Valea Tazlăului, în satul Pustina, obiceiul se desfășoară la fel ca în toate localitățile menționate până acum. Flăcăii le colindau pe fete mai întâi în curtea bisericii, imediat după ce se termina Liturgia cea mare. Mergea fiecare la fata cu care se avea bine și o lovea ușor „cu o vargă de măr dulce sau de alun”, spunându-i, totodată, urările îndatinate. Fetele mulțumeau pentru ritualul săvârșit în văzul lumii și îi poșteau pe tineri să le viziteze acasă în cursul după-amiezii. Cetele flăcăilor de la Pustina nu depășeau patru-cinci persoane. Cu toate acestea, este una din puținele așezări din Dieceza unde s-au practicat descolindările de tip tradițional. Acolo unde părinții fetei refuzau să-i primească, flăcăii ofenșați așteptau să se înnopteze și le făceau de răs la casa. Luau căruța sau poarta sau un alt lucru din gospodărie și le duceau cine știe unde.

Bețele sau vergile folosite de colindători pentru lovirea celor augurați, se utilizează o singură dată, fiecare debut al sărbătorii impunând confecționarea unor obiecte rituale noi. Vergele sau bețele colindătorilor, care umblau prin sat în cea de a patra zi de Crăciun, sunt foarte căutate, fiind râvnite de toată lumea, pentru calitățile magice cu care sunt investite. De aceea, nimeni nu le abandonează la întâmplare, ci le pune într-un singur loc, fiind păstrate cu toată grija, până la sărbătoarea Pruncilor nevinovați din anul următor.

În majoritatea localităților cercetate, bețele și, mai ales, vârguțele colindătorilor erau puse sub streșinile gardurilor sau la grajdurile sau staulele oilor.

Într-un alt sat băcăuan, gospodarii păstrau aceste nuiele în casă, după icoană, și le foloseau în cazul îmbolnăvirii copiilor. Atunci când boala era mai grea și simpla atingere cu varga sau rostirea versurilor nu-și dovedeau eficacitatea, se rupea o bucățică din bățul respectiv, se aprindea și se afuma copilul suferind, asigurându-se astfel depășirea necazului. Prin alte sate, bețele colindătorilor se păstrau, la loc sigur, pentru că «erau norocul casei», păzeau de primejdii, erau bune pentru sănătate, pentru a fi mânate vitele primăvara, când ieșeau întâi la arat. Toate acestea dezvăluie conotațiile

magico-rituale ale acestui străvechi obicei. Un rit menit să alunge forțele nocive, să apere sănătatea, norocul și prosperitatea, un rit de inițiere, purificator și, în acest timp, cu largi implicații fertilizatoare. Variante aproape identice ale datinii se regăsesc în nord-estul Frantei, sud-estul Belgiei și în Luxemburg.

Steaua. De la Crăciun și până la Bobotează copiii umblă cu steaua, un obicei vechi ce se întâlnește la toate popoarele creștine. Acest obicei vrea să amintească steaua care a vestit nașterea lui Iisus și i-a călăuzit pe cei trei magi.

Cântecele despre stea provin din surse diferite: unele din literatura bizantină ortodoxă, altele din literatura latină medievală a Bisericii Catolice, câteva din literatura de nuanță Calvină și multe din ele, chiar din tradițiile locale. Micul cor al stelarilor, care intră în casă în zilele Crăciunului, cântă versuri religioase despre nașterea lui Iisus: „Steaua sus răsare”; „În orașul Vitleem”; „La nunta ce s-a întâmplat”; „Trei crai de la răsărit”.

Vicleimul. În unele locuri în noaptea Crăciunului putem întâlni și cântarea religioasă cunoscută sub numele de Vicleimul sau Irozii, la care participă copiii. Această dramă religioasă ne înfățișează misterul Nașterii Domnului în toate fazele sale. Personajele dramei sunt Irod și ceata sa de Vicleim, un ofițer și soldați îmbrăcați în portul ostașilor romani, trei crai sau magi: Melchior, Baltazar și Gaspar, un cioban, un prunc și în unele părți o paiață.

Vicleimul apare la noi pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Originea lui este apuseană și se leagă de misterul celor trei magi. Introdus de timpuriu în Germania și Ungaria, a pătruns la noi prin sașii din Transilvania. Din prima formă a Vicleimului, prezentarea magilor și dialogul lor, s-a dezvoltat pe rând, prin activitatea micilor cărturari, trei tipuri principale, în cele trei mari ținuturi: Muntenia, Moldova și Ardeal.

Alături de partea religioasă a Irozilor, s-a dezvoltat mult timp, poate chiar și astăzi, partea profană, jocul păpușilor. Într-o cutie purtată de doi băieți este înfățișată gradina lui Irod și o parte din piața orașului. Moș Ionică, îngrijitorul curții și o paiață dau naștere la o serie de scene care satirizează

întâmplări și obiceiuri prin care sunt ridiculizați hoții, fricoșii ori femeile ce se sulemenesc. Vechi de tot, teatrul păpușilor a fost o petrecere plăcută chiar în palatele Domnitorilor țării.

Capra. Începând cu Ignatul și sfârșind cu zilele Crăciunului, prin alte părți începând cu zilele Crăciunului, iar prin altele obișnuindu-se numai în ziua de Sfântul Vasile, există obiceiul ca flăcăii să umble cu turca, capra sau brezaia. Ca și în celelalte jocuri cu măști practice în timpul sărbătorilor de iarnă, și în jocul caprei și-au făcut loc, pe lângă măștile clasice (capra, ciobanul, țiganul, butucarul), măștile de draci și moși care, prin strigăte, chiote, mișcări caraghioase, măresc nota de umor și veselie, dând uneori o nuanță de grotesc.

Jocul „caprei” (omorârea, bocirea, înmormântarea, învierea) la origine a fost, desigur, un ceremonial grav, un element de cult. În cadrul sărbătorilor agrare jocul a devenit un ritual menit să aducă rodnicie anului care urmează, spor de animale în turmele păstorilor, succesul recoltelor - invocat și evocat de boabele care se aruncau de gazdă peste cortegiul „caprei”.

Aceasta se pare că își are originea în obiceiurile romanilor și elinilor: fie în jocurile și cântecele desfășurate în jurul altarelor păgâne de preoții sau cântăreții travestiți în dobitoace cu ocazia sărbătorilor date pentru cinstea zeilor, ori în versurile satirice contra generalilor ce repurtau vreun triumf, fie în amintirile vagi despre dansurile cunoscute la greci sub numele unor păsări răpitoare.

Capra joacă după fluier, iar la terminare, unul din flăcăi; apropiindu-se de masa unde sunt membrii familiei, începe să vornicească. Flăcăii joacă pe stăpâna casei, pe fete și chiar servitoare, dacă sunt în casă, și apoi mulțumind se îndepărtează.

Prima zi de construcție a troițelor, a stâlpilor monumentali și a altarelor.

Turca și cerbul, substitute ale zeului Dionisos: 26 decembrie

Zeita în ipostază zoomorfă, substituită de feciorul cetei masculine care îmbracă masca bovină la colindatul de Crăciun, se numește Turca, femininul de la taur. Turca se naște la confecționarea măștii cu același nume, petrece și

se desfată împreună cu ceata de feciori, anturajul său divin, și moare violent, prin lovire cu ciomagul, împușcare sau înecare, pentru a renaște la Anul Nou. Turca acționa independent de membrii cetei de feciori, nu se supunea ordinelor Vătafului, se amuza sperind femeile și copiii, mușca cu ciocul asistenții curioși care se apropiau de ea, făcea loc și apăra membrii cetei în timpul colindatului, solicita plata (darul) atât cât considera că i se cuvine. Turcașul, feciorul care îmbrăca masca, nu avea voie să vorbească și nu însoțea membrii cetei când mergeau la biserică sau cu colindatul la preot. Înainte de a muri, Turca joaca solitar, în centrul satului, dansul său fără egal fiind numit Jocul cel Mare (Transilvania de Sud).

Legatul fiarelor din pădure: 27 decembrie

Practica magică începută la Crăciun (decembrie) și încheiată la Sânvăsâi (1 ianuarie) pentru apărarea vitelor de lupi este numită Legatul Fiarelor, în seara de Crăciun masa pe care este așezată o pâine rituală numită Stolnic, se înconjoară cu un lanț de fier. După opt zile, în ziua Anului Nou, pâinea este tăiată în felii și mâncată de copii și animale, iar lanțul cu care a fost legată masa se așează în fața grajdului pentru a trece vitele peste el (Maramureș).

Îngroparea crăciunului: 28 decembrie

Parodia înmormântării Crăciunului Vechi și a renașterii Crăciunului Nou organizată de cetele de feciori pe data de 28 decembrie se desfășoară după scenariul înmormântării omului. Feciorii, adunați la „casa jocului”, aleg pe cel care va interpreta rolul lui Crăciun. Acesta este așezat pe o scară de lemn (targa funerară) și acoperit pentru a nu fi recunoscut, în timp ce „mortul” este condus la râu, „pe ultimul drum”, cortegiul funerar „cântă morțește” (jelește), popa slujește, cantorul dă răspuns „la ectenii”, iar lăutarii cântă „ca la înmormântările adevărate cu ceterași” făcute la înmormântările tinerilor necăsătoriți. Textul ritual, cântat pe melodia prohodului, descifrează semnificația obiceiului: „Măi, Crăciune, măi, Bătrâne / Astăzi te-ngropăm pe tine. / Haideți toți, cu mic cu mare, / Să ducem Crăciunu-n vale, / Și să-l băgăm în produc, / Pe el suntem butuc. / O, Crăciune, o, Bătrâne / Du-te de

la noi cu bine; / Meri pe apa Sâmbetei, / Și-napoi nu mai veni, C-a venit altu Crăciun / S-a fi ca tine mai bun”. La produc, după ce i se luau „iertările” și „i se dezlegau păcatele”, mortul era aruncat de pe scară pe gheață, în acel moment, Crăciunul renăscut se ridica în picioare pentru a fi văzut de întreaga asistență. Crăciunul (Anul Nou), însoțit de feciori și melodii vesele de joc, se întorcea la „casa de joc”, unde se desfășura pomana (comandarea) Crăciunului (Someș).

30 decembrie: Sfântul Vasile

„Sfântul Vasile e mare bețiv; de altfel, e tare bun. El s-a rugat lui Dumnezeu să-i dea o zi. Acesta i-a dat cea-dintâi zi, Anul Nou. Bucuros, Sfântul Vasile a luat un clopoțel și a legat la toartă o crenguță de busuioc și s-a suit la Dumnezeu să ureze. De aceea, la Sfântul Vasile se urează”; „Sfântul Vasile sta călare pe boloboc. De ziua lui se fac veselii și chefuri”; „Sfântul Vasile e holtei, atunci se fac petreceri mari. El face pozne mari; e împăratul iubirilor. El petrece și iubește, joacă și cântă – le cântă muzici, strică fete, beau...”. (Moldova, Bucovina).

Sfântul Vasile cel Mare (330-379), născut în Cezareea Capadociei, a trăit în vremea împăraților Constantin cel Mare și Valens. Arhiepiscop al Cezareei în anul 370, este apărător al dogmei Sfintei Treimi. Cel dintâi ierarh creștin care întemeiază pe lângă biserică azile și spitale pentru cei în suferință.

CĂMĂTĂRIA – FENOMEN SOCIAL BĂNESC

Aurică Smaranda

După apariția monedei, care a ușurat operațiunile de schimb, se introduc instrumentele financiare și de bancă: polițele, cambiile, biletele la ordin și altele asemenea. Creditul îmbracă diferite forme: unele de încurajare, de susținere, altele de spoliere, de acaparare, de înșelare. Printre acestea apare cămătarul.

Cămătarul, căruia i s-a mai spus și *negustorul de bani*, a fost mai la început *zaraḥ*, adică *schimbător de bani*, un fel de *agent de schimb valutar*, provenit din bancheri. Cămătarii sau *lombarzii* ori *cahorsinii*, după numele lor medieval, acordau împrumuturi de bani pe amanet cu termen scurt. Camăta a început, ca urmare a lipsei banilor în pungile oamenilor, din cauze economice, politice, umanitare, etc. A apărut ca o ocupație a unor persoane deținătoare de fonduri/active: bănești, imobiliare, mobiliare sau a altor bunuri exigibile. Camăta a luat forma unei bănci furnizoare de credite, cele mai multe fiind creditate de urgență, de acută trebuință pentru persoanele sau grupuri de persoane lovite de nevoi urgente de rezolvat.

După preceptele Bisericii, cămăta constă în obținerea, de către bancher, de venituri cu ajutorul timpului, formă fundamentală de existență a materiei

în continuă dezvoltare, exprimând succesiunea și simultaneitatea proceselor realității obiective; timpul este durată, perioadă măsurată în ore, zile, săptămâni, luni, ani, etc., care corespunde desfășurării unei acțiuni, unui fenomen, unui eveniment; scurgere succesivă de momente, interval, răstimp, răgaz, care nu poate fi adjudecat de către omul muritor ca proprietate a sa spre a-i fi izvor de câștiguri în dauna aproapelui său! În concluzie, perioada de timp care se scurge de la data împrumutului, în bani, până la restituirea lui de către debitor, nu poate fi izolat de venituri, întrucât timpul este al tuturor, nu este proprietatea bancherului, ci este exclusiv al lui Dumnezeu. Într-un cuvânt, cămătarul vinde ce nu este al său, timpul! *Fapta cămătarului este potrivnică legii naturale universale, căci el vinde timpul care aparține tuturor. Timpul este un dar de la Dumnezeu, el nu poate fi vândut*¹.

Camăta, ca fenomen în mare răspândire, a fost osândită aspru încă din secolul al XII-lea prin *Decretul* călugărului italian Grațian.

În occidentul medieval, meseriile erau clasificate: nobile și de rând, licite și ilicite. La ilicite erau pedepsite: cămăta și prostituția. Pe parcurs multe meserii au fost tolerate, lista celor ilicite reducându-se. Și totuși în *Statutele sinodale din Liège* din a doua jumătate a secolului al XIII-lea sunt menționate ocupațiile neonestе sau rușinoase: cămătarii, proxeneții, prostituția, alături de jongleri, călăi, histrioni, etc.²

Pentru antichitate dăm un exemplu celebru. Dione Cassius (istoric grec-romanizat, cca. 163-235) îl acuză pe filosoful și retorul Seneca (Lucius Annaeus Seneca 4 î.Hr. - 65 d.Hr.) de cămătărie și înșelăciune. A împrumutat cu 40 de milioane de sesterți (monedă romană de aramă), tribul britanilor cu o dobândă cămătărească pe care debitorii n-au putu a o plăti, iscându-se astfel un război. Același Cassius, îl mai acuză pe Seneca de înșelarea bătrânilor proprietari de imobile, dar care nu aveau moștenitori, cu împrumuturi în bani cu dobânzi mari și cărora le lua, în ultimă instanță

1. Jaques Le Goff, *Pentru un alt ev mediu*, Editura Meridiane, 1986, vol. I, pp. 91-92, 110-111, 129.

2. *Ibidem*, pp.150, 168-169.

bunurile³.

În Europa, zărăfia și cămătăria aveau o dezvoltare deosebită datorită și multiplelor emisiuni monetare ale tuturor țărilor care își exercitau dreptul de a bate monedă, cu toate consecințele ce decurg. În noianul de semne bănești cu multipli și submultipli ale sistemelor și etaloanelor monetare, diferite de la o țară la alta, greu de descurcat, trebuia ca cineva să cunoască fiecare monedă și mai ales raportul sau paritatea acestora comparativ una cu alta, pentru ușurarea schimburilor comerciale cu precădere în operațiunile de credit (împrumuturi, dobânzi, garanții, et.). Astfel, s-a inventat zaraful sau bancherul-negutător de bani, care de multe ori a luat chipul cămătarului sub forma cea mai abjectă.

În secolul al XI-lea, Italia era renumită cu *manufacturile* bănești, mai ales în Lombardia și Toscana, unde zarafii și cămătarii aveau o intensă activitate internă și externă, ajungând până în Țările Române⁴. aici în spațiul românesc s-au întâlnit, ca într-un spațiu de interferență, modelele bizantine și tătarăști, poloneze, maghiare și altele ca: dinari, groși, mărci, pfenigi, ducați, florini, etc., care trebuiau convertite între ele, mai ales pentru negustori.

Este adevărat că pe la jumătatea secolului al XVI-lea, apare prima mențiune a cametei în Țara Românească⁵, dar tot atâta de adevărat este că această nemiloasă îndeletnicire (spoliatoare) a existat mult mai devreme pe teritoriul țării noastre. Lipsa, până în prezent a unor documente privind împrumuturi cămătărești, nu ne scutește de a accepta prezența bolii cămătăriei, în timp ce societatea omenească de pe pământurile strămoșilor

3. Tacitus Corelius, *Analele*, II/XIII/XLII, Traducere de E. Lovinescu, 1916, Ediția Jockey Club București.

4. Viorel Butnariu, *Circulație monetară și zărăfie în Moldova secolului al XVII-lea*, Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A.D. Xenopol, XXVI/I, 1989, Iași, p. 250.

5. Lia Lehr, *Camăta în Țara Românească până în secolul al XVIII-lea*, în Studii, 23/4, 1970.

noștri era împărțită inegal din punct de vedere al avuției, fie ea din moșii, vite sau bani, mai ales că aici negustorii de toate felurile se întâlneau – apusul cu răsăritul, nordul cu sudul, plus bogățiile pământului autohton. Cu documente sau fără, camăta îi îmbogățea pe unii și îi ruina pe alții.

Mulțimea monedelor străine ce se derulau în afaceri economice, comerciale, financiare, în spațiul nord pontic-danubian-carpatic, crea condiții optime zarafilor-cămătarilor. Formarea piețelor, a centrelor comerciale, târgurilor, iarmaroacelor, bâlciurilor, toate acestea aveau nevoie de capitaluri și formau capitaluri. Capitalul este producător de dobânzi și astfel se transformă în capital cămătăresc, frate bun cu capitalul comercial⁶. Încă din secolul al XIV-lea, cămătăria era *camuflată* prin termenul de zălog⁷, care mai târziu (sec. al XIX-lea) a luat forma numită *antihreza*, adică un contract sinalagmatic prin care zălogul nemișcător, dat cu antihreza, poate fi folosit de creditor pentru trebuințele sale, chiar să-l închirieze altui terț, perioadă în care debitorul, doborât de datorii, își pierde încet, încet, proprietatea prin mijlocirea cametei. Această formă cămătărească apare în Legea Caragea, care a fost în vigoare până în anul 1931, când s-a desființat⁸.

În evul mediu românesc, în popor, dobânda, dar mai ales cămătăria, erau etichetate ca *osteneala banilor*, *dobândă cu asupreală* sau *dobândă uzurară!*

Diaconul Coresi (?- 1590 cca.) folosește pentru camătă, în lucrările sale, expresia de *aslam* (pl. *aslamuri*). În zonele rurale, pentru camătă se mai uza expresia *bași* (bașca), adică *ceva peste, în plus, pe deasupra!*⁹

6. G. Zane, *Economia de schimb în Principatele Române*, Editura Casei Școalelor, 1930.

7. *Dicționar – Instituții feudale în țările românești*, Editura Academiei R.S.R., București 1988.

8. Dr. Dumitru Firoiu, Dr. Liviu Marcu (coautori), *Istoria Dreptului românesc*, vol. II, p. 353.

9. *Dicționar – Instituții feudale în țările românești*, Editura Academiei R.S.R., București, 1988; Gh. Bulgăre și Gh. Constantinescu, *Dicționar de arhaisme și regionalisme*, Editura Saeculum, 2000.

În Țările române, în afara românilor, cămătăria era o ocupație, nu de rare ori, și altor neamuri sălășluite aici, astfel: pe la mijlocul secolului al XVII-lea, evreii alungați de cazaci, instalați la Iași și împrejur, fac neguțătorie cu *holercă* (rachiu de proastă calitate) și dau bani cu camătă, precum *Moscu jidovu la Popricani pe Jijia*, în timpul domnului moldovean Gheorghe Ștefan (1653-1658)¹⁰. Iliș Alexandru, domn de câteva ori în Moldova și Țara Românească, pentru a-și plăti cea de a treia domnie (1666-1668) se împrumută la bancheri greci, evrei, turci, cu 200.000 reali (monedă spaniolă) plătiind o dobândă de 50% pe an (!)¹¹. Ștefan Băltărescu, negustor și bancher în București, pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea¹². Nica grecul, cupețul, de profesie zaraf, negustor, lasă prin testament fiului său Panaioti, o imensă avere, dosită la un prieten, Caraiani și la *Zecca* (monetăria venețiană), compusă din: case, hanuri și mii de galbeni. Nica împrumută bani. Manu Apostolu, alt bogătaș grec, avea mulțime de *zapise de datorie* de la un număr mare de bucureșteni de *toate treptele*, de la Safta Stolniceasa, de la boieri de familii vestite: Dudescu, Fălcoianu, Pârșcoveanu, Topliceanu, Urdăreanu, Filipescu, etc., Căpitani, Copii de Casă, călugări, zugravi, de la negustori ca: Stoica abagiul, de la oameni săraci ca Tița cusutăreasca *sechestrată*, precum și de la Maria văduva Brâncoveanului¹³.

La începutul secolului al XVIII-lea (1724) se remarcă turcii negustori și cămătari, prin bălciul de Sfântul Ilie din Câmpulung-Muscel, ce se îmbulzeau, făcând *gâlcevi și nebunii*, fiind nevoie, la un moment dat, să se angajeze un beșleagă (căpitan de beșlii), adică dorobanți sau călăreți, pentru a-i *potoli și certa* din cauza neajunsurilor ce le provocau negustorilor și chiar populației. În anul 1736 se semnalează că la Craiova, Buză, Ploiești,

10. N. Iorga, *Istoria Comerțului românesc*, vol. I, Editura Tiparul Românesc, 1925, p. 276.

11. C.C. Giurescu, *Istoria românilor*, 1944, vol. III/I, p.140.

12. Lucian Predescu, *Enciclopedia României*, Editura Cugetarea, 1940.

13. N. Iorga, *op. cit.*, pp. 301-303.

negustori localnici împrumutau bani cu 10% dobândă pe lună, adică cu 120% pe an¹⁴.

E UN PĂCAT ?!?!...

Rădoi Paraschiva

E un păcat că-mi este dor de cer
Și că în vis chiar am zburat cândva ?!?
Că printre oameni, vai, mă simt stingher
Ca și cum lumea lor n-ar fi și-a mea ?!?

E un păcat că-nstrăinat eu sunt
Pierdut... și alungat... și ostenit ?!..
Un... condamnat la viață pe pământ
Fiindcă de cer nu m-am învrednicit ?!?

Mi-e dor de cer și vreau la cer și-aștept
Să vină ceasul când mă vei chema,
Când inima-mi se va opri în piept
Cu sufletul s-alerg de-a dreapta Ta !

La margine de nori eu să mă rog
Să-ntind spre Tine mâinile-amândouă
Iar tu să mă ridici ca pe-un... milog
Și să mă primești cu-o viață nouă !

14. *Ibidem*, vol.II, pp. 27, 30,31.

DESPRE GÂNDIREA TEOLOGICĂ ȘI ACȚIUNEA SOCIALĂ A BISERICII ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ

Drd. Stelian Gomboș

Abordarea teologică a persoanei umane

Această problemă pe care o vom aborda în paginile care urmează este foarte bine venită, fiind de o mare actualitate căci abordarea ei se referă la omul de astăzi membru al corpului eclezial, cu toate implicațiile sale fiindcă taina persoanei este o realitate centrală a creștinismului. Și, deci, acțiunea socială a Bisericii are ca temei de referință valoarea persoanei, întrucât prin persoană se depășește o înțelegere exclusivistă și ideologică a relației dintre Biserică și societate. Nici sistemul ideologic centrat pe individualism, nici cel bazat pe colectivism nu pot epuiza realitatea persoanei. Persoana ca ființă orientată spre transcendență și deschisă totodată comuniunii cu semenii integrează atât verticala, cât și orizontala existenței. Persoana ca entitate relațională se împlinește în viața eclezială care are ca model comuniunea trinitară. Astfel se depășește orice fel de logică a izolării și a egoismului.

Cooperarea dintre Biserică și Stat în planul acțiunii sociale trebuie să plece de la asumarea demnității persoanei umane. În această perspectivă,

doctrina socială nu poate fi expresia unei logici bazată exclusiv pe cifre și statistici. Inclusiv atunci când sunt dezvoltate programe de asistență socială care vizează angrenarea unor structuri sociale, acestea nu ar trebui să facă abstracție de valoarea unică și irepetabilă a persoanei. O acțiune socială fidelă cu exigențele Evangheliei se va revendica mereu din Adevărul Persoanei dumnezeiești și a celei umane.

Obiectivizarea valorilor morale în plan social nu înseamnă autonomizarea și impersonalizarea lor. Riscul existent în misiunea socială a Bisericii și a Statului constă în abdicarea de la principiul persoanei asumat în actele de asistență socială. „Biserica nu este indiferentă față de valorile și instituțiile vieții sociale. Dimpotrivă, ea recunoaște importanța acestora și are o atitudine pozitivă față de ele... În felul acesta toate sunt privite din perspectiva principiului ipostatic, adică din perspectiva principiului persoanei, care constituie și unicul fundament pentru unitatea lumii. Trăirea credinței creștine are ecou direct în realitatea socială. Împlinirea poruncilor lui Hristos de către credincioși dă o culoare specifică principiilor și criteriilor vieții sociale... Marele pericol care trebuie semnalat din punct de vedere teologic în domeniul moralei creștine îl constituie respectarea autonomă a principiilor și a valorilor morale la nivel social. În acest caz, morala creștină se înstrăinează de baza sa harismatică și, în paralel, se mută de la nivel religios la nivel metafizic sau ideologic... În această situație, valorile sociale sunt prezentate ca având autoritate egală cu adevărurile religioase sau cu poruncile dumnezeiești, cu toate că se deosebesc esențial de acestea, deoarece poruncile lui Dumnezeu constituie expresia voinței și a lucrării lui Dumnezeu. Dar și dumnezeieștile porunci pot ușor să fie socializate și încadrate sub altă formă în viața socială, moment în care ele sunt autonomizate și își pierd caracterul personal. Încetează să mai fie socotite expresie a voinței și a lucrării lui Dumnezeu Cel ce ființează în trei Persoane și sunt abordate ca valori religioase obiective. Încetează să aibă caracter personal absolut și devin deontologii absolute”.¹

1. Georgios Mantzaridis, *Globalizare și universalitate*, traducere Pr. Prof. Vasile Răducă, Ed. Bizantină, București, 2002, pp. 139-140.

Doctrina socială creștină revendică din taina divino-umanității lui Hristos nu poate fi redusă la o ideologie sau la diferite sisteme utopice. Ideologia este expresia unui umanism parțial, autonom față de implicațiile concrete în istorie ale Întrupării. Doctrina socială creștină se întemeiază pe Întrupare și pe Înviere. Pe de o parte, prin Întrupare istoria este asumată și valorificată pozitiv, din moment ce Însuși Fiul lui Dumnezeu intră în istorie. Pe de altă parte, prin Înviere, fiecare act realizat în plan social nu are o valoare exclusiv istorică, ci se deschide eshatologiei. Adevărata semnificație a acțiunii sociale se descoperă în perspectiva împărăției lui Dumnezeu. Dar este vorba de o împărăție care este pregustată încă de aici în viața Bisericii.

Parteneriatul dintre Biserică și Stat în planul asistenței sociale trebuie să țină cont că doctrina socială creștină este orientată de conștiința eshatologică și de teandria Bisericii. Exigențele eshatologice ale doctrinei sociale creștine nu o reduc pe aceasta la o utopie nearticulată la nevoile lumii. „Doctrina socială creștină nu e deloc o utopie, fiindcă ea emite judecăți morale care urmăresc să orienteze comportamentul, practica umană îndreptată spre o incidență istorică, adică spre realizarea idealului: conștiința eshatologică. Faptul că, bunăoară, idealul nu va fi niciodată realizat deplin în această lume (dar va fi în cerul și pământul nou: deci va fi împlinit prin lucrarea lui Dumnezeu în timpurile de pe urmă) nu duce la imobilism, ci la tentativa de a construi expresii tot depline în vederea unei colaborări a omului, pe cât îi stă în putință, la planul lui Dumnezeu... Doctrina socială creștină indică o mișcare spre realizarea deplină a realității omului, mișcare în care umanitatea și Dumnezeu conlucrează, și care se va împlini deplin la sfârșitul veacurilor, dar care începe să se realizeze încă de pe acum, în istorie”.²

2. Antonio Maria Baggio, *Doctrina socială creștină: identitate și metodă*, în volumul *Gândirea socială a Bisericii*, coordonat de Ioan Ică jr. și Germano Marani, Ed. Deisis, Sibiu, 2002, p. 286. Eshatologia creștină nu poate fi convertită în eshatologii politizate și ideologizate. Relația dialogică poate fi trăită în mod plener doar în măsura deschiderii societății către o eshatologie veritabilă. „Singura modalitate a deschiderii este relația cu Celălalt care este în tot și în toate, deci apără

Taina lui Hristos trăită în interiorul umanității constituie nucleul identității gândirii și acțiunii sociale creștine. Această realitate oferă o perspectivă hermeneutică asupra doctrinei sociale creștine. „Dacă izvorul doctrinei sociale creștine este Revelația, atunci urzeala ei adâncă se leagă direct de taina lui Hristos, înțeleasă ca figura care adună și interpretează realizările umane în istorie, și pe care doctrina socială creștină o asumă ca perspectivă hermeneutică profundă pentru propriul discurs asupra lumii: criticile și atacurile nu trebuie să uimească, dacă e adevărat că azi ca și în vremea Sfântului Pavel, Crucea continuă să fie nebunie în ochii lumii”³.

Ca o concluzie, așadar, a celor mai sus menționate remarcăm faptul că Biserica Ortodoxă nu a formulat până în momentul de față nici o doctrină social diaconală referitor la relația ei cu lumea, cu statul, sau privind atitudinea ei față de fenomenul globalizării, secularizării, bioeticii... Lipsa unei astfel de doctrine, minuțios elaborată și autentic articulată, se explică, conform spuselor Mitropolitului Antonie Plămădeală, „prin faptul că nu este în spiritul ortodoxiei să-și formuleze dogmatic experiența ei de trăire și de slujire, care este anterioară și izvor al oricărei definiții teologice”⁴. Elaborarea unor doctrine, devine necesară când comuniunea este pusă sub semnul întrebării. Grigorios Lasentzokis afirmă că „unde se trăiește

lumea de închiderea aceasta solipsistă, o păstrează deschisă, în dialog. Cadrul în care se manifestă plenar această relație dintre noimea pură a neamului omenesc și Celălalt, care e în toate, adică Dumnezeu, este comunitatea eshatologică. O lume golită de Dumnezeire este o lume înstrăinată, care nu-și poate recompune dimensiunea eshatologică decât tot în forme alienate și alienante, ca eshatologie mistificată, cum ar fi cea proiectată de comuniști în și prin revoluția proletară mondială menită a mântui, a elibera lumea aici, pe pământ, în și prin orânduirea comunistă (societatea utopiană din visul alienat, golit de Dumnezeire al bolșevicilor)”. Ilie Bădescu, *Noologia*, Ed. Valahia, 2002, p. 455

3. Antonio Maria Baggio, *op. cit.*, p. 291.

4. Mitropolit Antonie Plămădeală, Biserica Slujitoare, în Sfânta Scriptură, în Sfânta Tradiție și în teologia contemporană în „Studii Teologice”, lucrare de doctorat, XXIV Nr. 5-8/1972, p. 583.

dumnezeiescul și *omenescul* într-o armonie comunitară, acolo nu este nevoie să se stabilească definiții negative sau pozitive”.⁵ Vremea noastră este, însă, o vreme a lipsei comuniunii, fie că este vorba de neînțelegeri și conflicte religioase, politice sau sociale, fie că este vorba de sincretisme religioase dintre cele mai sinistre!...

Abordarea legislativă a acțiunii sociale

Activitatea de asistență socială se înscrie în cadrul legislativ determinat prin **Legea nr. 705 din 3 decembrie 2001 privind sistemul național de asistență socială**, lege care abilitază Ministerul Muncii și Solidarității Sociale, în calitate de coordonator al activității din domeniu, să colaboreze cu instituțiile guvernamentale, consiliile județene și locale, precum și cu reprezentanții societății civile.

În conformitate cu articolul nr. 2 al Legii, „Asistența socială, componentă a sistemului de protecție socială, reprezintă ansamblul de instituții și măsuri prin care Statul, autoritățile publice ale administrației locale și societatea civilă asigură prevenirea, limitarea sau înlăturarea efectelor temporare sau permanente ale unor situații care pot genera marginalizarea sau excluderea socială a unor persoane”.

Scopul principal al sistemului de asistență socială este „protejarea persoanelor care, datorită unor motive de natură economică, fizică, psihică sau socială, nu au posibilitatea să își asigure nevoile sociale, să își dezvolte propriile capacități și competențe pentru integrare socială”.

De aici rezultă că activitatea de asistență socială se poate desfășura în mai multe direcții:

- în ajutorul material acordat persoanelor sărace sau aflate în dificultate la un moment dat (șomeri, bolnavi, tinere mame, pensionari etc.);
- în susținerea nevoilor speciale de adaptare în cazul persoanelor care au un handicap fizic;

5. G. Lasentzakis, Die Orthodoxe Kirche, Wien, Koln, 2000, p. 215.

- în compensarea dificultăților de adaptare în cazul bolnavilor psihic.

În societatea contemporană, direcția principală de acțiune a strategiilor de asistență socială este **prevenirea** dificultăților de integrare socială asigurându-le persoanelor aflate în dificultate condiții pentru învățarea unor tehnici suplimentare de adaptare la societate, astfel încât acestea să poată trăi la un statut cât mai apropiat de statutul cetățeanului mediu.

Legea stabilește că sistemul românesc de asigurări sociale se bazează pe următoarele principii generale:

- **respectarea demnității umane**, principiu potrivit căruia fiecărei persoane îi este garantată dezvoltarea liberă și deplină a personalității;
- **universalitatea**, potrivit căruia fiecare persoană are dreptul la asistență socială, în condițiile prevăzute de lege;
- **solidaritatea socială**, potrivit căruia comunitatea participă la sprijinirea persoanelor care nu își pot asigura nevoile sociale, pentru menținerea și întărirea coeziunii sociale;
- **parteneriatul**, potrivit căruia instituțiile publice și organizațiile societății civile cooperează în vederea organizării și dezvoltării serviciilor sociale;
- **subsidiaritatea**, potrivit căruia Statul intervine atunci când inițiativa locală nu a satisfăcut sau a satisfăcut insuficient nevoile persoanelor.

Serviciile sociale pot fi de două feluri:

- **Serviciile de îngrijire social-medicală** sunt acordate persoanelor care, fără acestea, temporar sau permanent, datorită unor afecțiuni fizice, psihice, mentale sau senzoriale, se află în imposibilitatea desfășurării unei vieți demne, precum și persoanelor care suferă de boli incurabile în ultima fază.

- **Serviciile de asistență socială** au drept obiectiv refacerea și dezvoltarea capacităților individuale și ale celor familiale necesare pentru a depăși cu forțe proprii situațiile de dificultate.

- „Statul organizează și susține financiar și tehnic sistemul serviciilor sociale, promovând un parteneriat cu comunitatea locală și cu reprezentanți ai societății civile (art. 19)”.

Despre sinergia Stat Biserică, în domeniul asistenței sociale

Aplicarea principiului subsidiarității nu creează doar drepturi, ci și răspunderi. În planul moralei sociale, ceea ce este propriu subsidiarității este delegarea răspunderilor. Onorarea acestor răspunderi creează drepturile aferente. În paralel, sistemul creează modalitățile de control prin care fiecare subsistem poate verifica modul în care celelalte subsisteme, pe verticală, își îndeplinesc obligațiile. Acest lucru este foarte important, căci pot fi evitate două pericole: centralismul, pe de o parte, și excesul de responsabilitate, pe de altă parte. Cu alte cuvinte, Statul trebuie să cedeze o seamă de atribuții, atunci când cetățeanul (sau o comunitate) este îndreptățit sau capabil să le preia. Anume, să încurajeze asumarea subsidiară. În același timp, în situația în care cetățeanul, respectiv comunitatea, din cauza apariției riscurilor, nu pot să-și onoreze obligațiile, nivelele superioare trebuie să fie pregătite pentru a le prelua.

În ceea ce privește Secretariatul de Stat pentru Culte, trebuie spus că atribuțiile sale în domeniul care ne preocupă aici sunt limitate și oarecum indirecte. Conform, statutului său, Ministerul Culturii și Cultelor „asigură relațiile Statului cu toate cultele religioase legal recunoscute din România” și „sprijină toate cultele religioase legal recunoscute, potrivit statutelor de organizare și funcționare a acestora, în vederea participării lor la viața socială și spirituală a țării, și mediază situațiile litigioase”. Cu alte cuvinte, creează cadrul optim pentru acțiunea socială a Bisericii.

Limitele competențelor noastre provin din aceea că Biserica Ortodoxă și celelalte culte recunoscute din țara noastră pot interacționa direct cu instituțiile Statului, fără a fi obligate să recurgă la medierea Secretariatului de Stat pentru Culte. Aceasta este o dovadă a autonomiei și libertății de manifestare de care se bucură cultele în România. În aceste condiții, Ministerul Culturii și Cultelor poate numai să sprijine proiectele de asistență socială ale cultelor religioase, la solicitarea expresă a acestora.

În conformitate cu **Legea nr. 125 din 18 martie 2002 pentru aprobarea Ordonanței Guvernului nr. 82/2001 privind stabilirea unor forme de sprijin financiar pentru unitățile de cult aparținând cultelor religioase recunoscute din România**, din bugetul Ministerului Culturii și Cultelor se acordă fonduri numai „pentru... sprijinirea activităților de asistență socială organizate de cultele religioase în spitale, centre de plasament, cămine pentru bătrâni și alte forme de asistență, pentru susținerea unor acțiuni cu caracter intern și internațional realizate de cultele religioase din România”.

Prin aplicarea principiului acțiunii sociale, Biserica devine parte a societății civile nu numai în plan spiritual, dar și în plan funcțional. Prin natura sa, Biserica poate contribui cu marele său potențial de dăruire umană, astfel încât serviciile sociale oferite de această instituție să fie mai puțin costisitoare decât cele finanțate în mod tradițional prin buget.

Mai întâi, din perspectiva Statului, implicarea socială a cultelor religioase nu poate fi decât benefică pentru societatea românească în ansamblul său, dacă ar fi să avem în vedere numai cota de credibilitate de care se bucură în prezent Biserica. Mai mult decât atât, sprijinul acordat cultelor de Stat în vederea participării lor la viața socială a țării nu constituie un privilegiu, ci un act reparator față de perioada comunistă în care au fost îngrădite manifestările de ordin social ale cultelor religioase. Este un act de reintrare în normalitatea unei tradiții îndelungate a asistenței sociale patronate de culte, abuziv întreruptă de regimul comunist. În al doilea rând, Biserica nu face decât să își îndeplinească vocația de slujire a aproapelui, mai ales a celor aflați în suferință și în nevoi. Încă de la începuturile existenței sale, Biserica a fost apărătoarea prin excelență a drepturilor celor defavorizați, începând cu dreptul sacru al copilului la viață și continuând cu toate celelalte drepturi care asigurau o dezvoltare spirituală dar și materială normală a copiilor. În acest sens, Biserica deține o experiență îndelungată, pe care Statul o poate valorifica în eforturile sale de rezolvare a problemei persoanelor defavorizate.

Dialogul din Stat și Biserică poate duce la conjugarea eforturilor pentru

realizarea deplină a reformei, **mai ales în acele zone dificile în care o singură instituție a Statului nu poate avea răspuns absolut**, cum ar fi:

- Sărăcia, ca și cauză a abandonului copiilor și a izolării bătrânilor;
- Cauzele socio-economice, care duc la destrămarea familiei și a valorilor familiale, care au consecințe negative mai ales asupra copiilor;
- Cauzele delincvenței juvenile;
- Includerea socială a unor categorii grav afectate, și anume tinerii cu vârsta peste 18 ani care părăsesc centrele de plasament, copiii străzii, copiii infectați HIV/SIDA.

Aș dori să amintesc, pe scurt, o parte din direcțiile de acțiune din prezent:

1. Descentralizarea activității de protecție a copilului, inclusiv prin delegarea la nivel local a responsabilităților privind bugetul alocat acestei activități completat de cofinanțări substanțiale din partea bugetului de Stat, prin intermediul Autorității Naționale pentru Protecția Copilului și Adopție;
2. Dezinstituționalizarea copiilor, care în prezent este centrul activității de protecție a copilului, iar Biserica este unul din promotorii acestei tendințe;
3. Dezvoltarea variantelor de tip familial, care se află într-un stadiu avansat de desfășurare și diversificare;
4. Dezvoltarea serviciilor alternative de asistență socială, proces aflat încă într-un stadiu de început, încercându-se integrarea comunitară a acestor servicii;
5. Schimbarea mentalității celor care lucrează în sistem, proces extrem de complex și de lent.
6. Participarea Bisericii înseamnă o acțiune de conștientizare a preoților în primul rând, ca și grup țintă, ca și grup profesional extrem de dezvoltat, care sunt cheia în această reformă, și prin preoți, mai departe a oamenilor din această țară.

Tendențe și perspective viitoare

În România, ca și în Statele Uniunii Europene, este deja instituită o formă de protecție socială. Numai că s-a ajuns la concluzia că instituționalizarea aduce prejudicii, afectează personalitatea beneficiarului extrem de tare. De exemplu, efectele negative ale instituționalizării copiilor abandonați sau asupra celor handicapați nu mai pot fi recuperate ulterior și copilul nu mai are șanse la o evoluție normală, fiind extrem de dificil de integrat după aceea în societate. De aceea este important și pentru preot să fie conștient și să fie implicat tot timpul în reforma sistemului de asistență socială la modul cel mai practic.

- Uniunea Europeană a avut anul trecut un program PHARE de finanțare de 25 de milioane de euro numai în domeniul protecției copilului.

- Sper ca în 2005, când vom avea un alt program PHARE pentru direcțiile județene de protecție a copilului, să fie mai multe parteneriate cu Bisericile, la nivel de județ. Motivul pentru care Ministerul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei a dorit ca beneficiarul principal al acestor fonduri să fie direcțiile județene a fost acela că i s-a părut firesc ca administrația locală, cea care are responsabilitatea pentru aceste servicii, să deruleze proiectele respective și, în același timp, să nu apară un sistem paralel care să se dezvolte în afara administrației locale.

- Aș dori să mă refer, foarte succint, la un aspect pe care îl considerăm de maximă importanță și care se constituie într-unul dintre principalele obiective ale procesului de reformă în domeniu: descentralizarea sistemului la nivelul autorităților locale, având ca finalitate sprijinirea creării și dezvoltării treptate a serviciilor sociale la nivelul fiecărei comunități locale. Scopul acestor deplasări de responsabilitate este acela de a crea condițiile necesare în esență, responsabilizarea comunității locale, apropierea serviciilor de beneficiari și unificarea deciziei la nivel local care să permită restructurarea vechilor instituții de protecție și crearea de servicii alternative la protecția de tip rezidențial în instituție. Această restructurare implică conjugarea unor acțiuni foarte complexe: reorganizarea instituțiilor existente prin înlocuirea practicilor de globalizare a asistenței sociale și a funcționării inerțiale, centrate practic pe interesul instituției, cu îngrijirea personalizată a

persoanelor defavorizate, posibil prin introducerea modelului familial de organizare și funcționare;

- organizarea și dezvoltarea serviciilor de prevenire a separării copiilor de părinți;

- dezvoltarea serviciilor de consiliere a persoanelor cu dizabilități, precum și a persoanelor defavorizate economic (șomeri, săraci), prin organizarea la nivelul comunității a unui sistem multilateral de consiliere: consiliere juridică, psihologică, psihopedagogică, consiliere socio-medicală, consiliere profesională.

- Activități specializate destinate dezinstituționalizării copiilor, prin integrarea lor asistată în familiile biologice și prin adopție.

- Dezvoltarea unor programe de instruire a personalului implicat în centrele de asistență socială susținute de Biserici;

- Popularizarea programelor de asistență socială susținute cu fondurile puse la dispoziție de Uniunea Europeană și instruirea personalului clerical astfel încât cei care desfășoară activități de asistență socială să deprindă procedurile de accesare a fondurilor europene.

- La nivel național, soluția de parteneriat (dorită atât de Biserici, cât și de Secretariatul de Stat pentru Culte), este colaborarea susținută și sistematică între Biserici, Ministerul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei și Secretariatul de Stat pentru Culte prin instituirea unui Forum consultativ, care să reunească instituțiile Statului și cultele religioase recunoscute. Scopul acestui Forum este valorificarea experienței istorice a cultelor religioase în domeniul filantropic, în vederea îmbunătățirii calității vieții în România post-comunistă.

Nu cred că mai este necesar să subliniez importanța coordonării acțiunilor, astfel încât resursele umane și materiale să-și găsească cea mai bună utilizare, să se evite redundanțele și dublarea acțiunilor pe de o parte, precum și absența totală a intervenției pentru un anumit grup țintă, pe de altă parte.

Consider că este important ca în acest moment:

- Noua Lege a Cultelor să creeze cadrul legal pentru recunoașterea statutului de partener social al cultelor religioase, pentru ameliorarea

sistemului de asistență socială și medicală;

- Să se formalizeze prin convenții/protocoale cadru colaborarea la nivel central;

- Să se realizeze legătura la nivel local între Direcțiile județene de Protecție a Drepturilor Copilului și Birourile de Asistență Socială ale Bisericii Ortodoxe Române, respectiv fundațiile/asociațiile înființate pe lângă bisericile/lăcașele celorlalte culte;

- Să fie popularizate și cunoscute la nivelul serviciilor de asistență socială ale cultelor: standardele tipurilor de servicii ce pot fi dezvoltate de către organizații neguvernamentale și demersurile necesare pentru obținerea autorizației de funcționare în domeniul serviciilor sociale.

Ca o concluzie finală a celor enumerate mai sus, trebuie conștientizat faptul că taina „ajutorării aproapelui” este în același timp taina libertății și mântuirii noastre. Fiecare persoană aflată în suferință și în nevoi, perceput și abordat cu ochii cei mult milostivi ai lui Hristos și în iubirea Sa, descoperă faptul că aproapele nostru rămâne pentru fiecare dintre noi cel mai mare obstacol în calea mântuirii noastre, a realizării deplinei comuniuni. În acest context, putem sugera, fără nici un fel de rezervă că acțiunea filantropică, social-misionară a Bisericii este o lucrare duhovnicească, iar viața duhovnicească este un izvor de iubire sfântă pentru această lucrare evanghelică a Bisericii!

DIN VIAȚA EPARHIEI

CUNUNĂ SPIRITUALĂ, DIMENSIUNE, SENS ȘI CÂȘTIG DUHOVNICESC

Pr. Adrian Drăghici

Întreita semnificație a zilei de 1 septembrie pentru anul 2006, ne prilejuiește bucuria sărbătorii în comuniune lângă Dumnezeu; 1 septembrie, începutul anului bisericesc, 10 ani de la înființarea Sfintei Episcopii a Alexandriei și Teleormanului și 10 ani de arhipăstorie a Prea Sfințitului Părinte Episcop Galaction, un triptic al economiei, al dragostei și al darurilor lui Dumnezeu. Acest adevăr ne ridică deasupra semnificației percepute în mod obișnuit creându-se în afara vieții în Hristos, istorie bisericească.

Dimineata liniștită a începutului calendaristic a anului bisericesc, a răsărit ca o rouă a așteptării ceasului de începere a slujbei Arhieresti în Catedrala Episcopală, Sfântul Alexandru din Alexandria.

Porțile sufletului și ale sfântului locaș deschise bucuriei și sfintei slujbe a adunat credincioși, preoți consilieri, protoierei preoți din parohiile Sfintei Episcopii, reprezentanți ai autorităților locale și centrale.

Duhul de pace, liniște și tihnă, profundă dimensiune încununată de slujire arhierescă, a adus mulțumire lui Dumnezeu ca prinos al recunoștinței pentru „toată darea cea bună și tot darul desăvârșit” pentru începutul anului bisericesc prăznuind modelul sfinților ca temelie a Bisericii alături de

Sfântul Simeon Stâlpnicul și Cuvioasa Marta, mama sa, ca o măsură a sfințeniei exemplului prin care, familia și familia sfinților este început al urcușului duhovnicesc al edificiului comuniunii comunităților în general. Începutul în Hristos, conturează viața în Hristos ca măsură a duhului dragostei – permanență așezată în sărbătoarea recunoștinței fiecăruia dintre noi.

Zece ani de la înființarea Sfintei Episcopii a Alexandriei și Teleormanului se constituie ca o subliniere a necesității vieții în sfințenie asemenea sfinților, din dorința de a atinge sfințenia nu numai pentru bunele dorinți ci și a stării celei bune, pentru că orice etapă presupune nu numai conștientizare și sens dar mai cu seamă voința de a așeza întreaga activitate într-o construcție a urcușului necesar.

În acest context, împlinirea a 10 ani de arhipăstorire pune în fața sufletului și conștiinței personalitatea arhipăstorului. Episcopul, omul trimis de Dumnezeu – sfințitor al lucrurilor și lucrărilor noastre – glasul binecuvântării lui Dumnezeu – pentru Episcopia „grâului și pâinii” dacă ar fi să parafrazăm adevărul spuselor Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist la momentul hirotoniei în arhierie a Prea Sfințitului Părinte Episcop Galaction.

Așadar, Episcopul, este prezență a lui Hristos în mijlocul nostru, alături nouă în tot timpul, sfetnic al bucuriilor și încercărilor noastre, al doririlor constructive și al nădejdlor alese – candelă și ceasornic așezate înțelegerii, părinte al cetății ca să sfințească, să conducă, să îndemne. Această putere a duhului, pildă neobosită a dragostei, Întâiul Episcop al Alexandriei și Teleormanului – Prea Sfințitul Părinte Galaction, care amintea vorbind despre acest moment de sărbătoare în catedrala Sfântul Alexandru că... „este un moment deosebit astăzi, aici, acum, la gândul că în urmă cu zece ani se concretiza gândul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist că Teleormanul să aibă Episcop și Episcopie pentru coordonarea vieții spirituale. Prea Fericitul Părinte, cu înțelepciunea sa, a cântărit importanța înființării Episcopiei Alexandriei și Teleormanului în cadrul Mitropoliei Bucureștilor. Se împlinesc 10 ani de la hirotonie și de la instalare dar nu dorim să facem o inventariere a realizărilor, luăm cunoștință de împliniri și neîmpliniri. Se

cuvine să aducem mulțumire lui Dumnezeu pentru ajutor și binecuvântare ce au fost lăsate asupra noastră pentru că 10 ani înseamnă prima filă. Momentul înființării Sfintei Episcopii a Alexandriei și Teleormanului se constituie în viața noastră ca o primă filă acum – împlinirea a 10 ani de activitate este a doua filă de istorie și adevăr. Cele pe care le vedem și care se văd ca realizări nu sunt meritul nostru ci meritul lui Dumnezeu. Noi suntem slugile nevrednice care am făcut ceea ce era de făcut.

Este nevoie însă să cerem ajutorul lui Dumnezeu tot timpul pentru că jugul slujirii Episcopului înseamnă nu numai responsabilitate ci și greutate. Slujirea ca episcop, înseamnă nu numai grija duhovnicească ci și administrativă, de aceea este nevoie de ajutorul tuturor; împreună cu autoritățile, cu preoții și credincioșii. Lipsurile, pot fi transformate în reușite în colaborare cu autoritățile locale și centrale, pentru lucruri strict necesare. Un exemplu strict: În Episcopia Alexandriei și Teleormanului a existat un provizorat, noi nu am avut o reședință, ar fi nevoie de sprijin pentru spațiu de funcționare. Dorim însă să spunem că după pricepere, ne-am străduit să oferim, cu prilejul împlinirii a 10 ani, bucurii de suflet și ce ar putea fi mai de folos decât „Cartea de rugăciuni” – o carte cu semnificații bogate, tipărită cu sprijinul Consiliului Județean, o altă carte este „Pagini de istorie bisericească teleormăneană” care are două părți: prima unde prezintă începuturile Sfintei Episcopii și a doua parte cu lucrări de teologie și istorie. Am mai făcut medalie aniversară pentru cei ce au fost alături de noi.

Și a patra realizare ar fi un cd. cu Sfânta Liturghie Arhierască în întregime, datorată Coralei Catedralei Sfântul Alexandru. C.D.-ul cuprinde Sfânta Liturghie integral ca recunoștință adusă lui Dumnezeu și mulțumire pentru realizări, și bucurie a efortului nostru.

Mulțumim Părintelui Ceresc pentru darul bun, celor prezenți, credincioșilor, autorităților și-L rugăm pe Dumnezeu să binecuvânteze Episcopia Alexandriei și Teleormanului pentru toate împlinirile, după gândul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist. „La mulți ani tuturor!”

1 septembrie, ziua în care Iisus Și-a început activitatea publică, însemnată în calendar ca început al anului bisericesc, când cuvintele proorocului Isaia „duhul Domnului este peste mine, că Domnul m-a uns să binevestesc săracilor... ca să dau de știre de un om de milostivire al Domnului (Luca 4, 18-19), se fac urări ale bunelor dorințe și ale întregitelor gânduri.

Și totuși nimic nu este întâmplător! Într-o similitudine a armoniei și a rânduielilor rațiunilor Sale, de aceea ochiul „de-a o vedea” se adresează mai ales sufletului și minții „de-a înțelege”. De cele mai multe ori ne înconjoară măreții pe care le transformăm din slăbiciune în lucruri comune; ne trebuie, fiindcă este nevoie, să avem ochi fără bârnă și suflet fără vicleșug pentru o „inimă smerită” ridicată deasupra timpului vremilor psalmilor, nimic din ceea ce este omeneste ne fiindu-ne străin.

Esențial pentru noi este să rămânem fii ai lui Dumnezeu și lucrul acesta îl putem repeta cu emoție copleșitoare în măreția sărbătorilor în smerenie, în duhul păcii și al înțelegerii care nu trebuie să ne lipsească.

Sunt sigur că în măsura în care îi suntem mulțumitori lui Dumnezeu pentru „tot binele” cu aceeași rugă putem așeza și recunoștința față de daruri și sărbătoare, ca prilej al bucuriei și conștientizării că blândețea este îndreptătoare, izvorâtă din modelul personal pe care dacă nu le-am înțeles în totalitate, din slăbiciune, l-am îndrăgit îndeajuns de firesc, ca să nu ne putem reproșa neputința cuvintelor sărăcite de adevărul neoboselii și dragostei Prea Sfinției Sale.

**DESCHIDEREA FESTIVĂ
A ANULUI ȘCOLAR 2006-2007
la Seminarul Teologic „Sfântul Calinic Cernicanul”
din Turnu Măgurele**

Pr. Prof. Marinescu M. Gheorghe

Pentru orice elev, ca și pentru orice profesor, începutul unui nou an școlar reprezintă o stare de așteptare și de adânci emoții, dar în același timp înseamnă nebănuite satisfacții și bucurii, fiecare așteptând să guste din nou din dulceața cărții. Ori, această profundă satisfacție, i-o oferă numai școala, unde orice tânăr primește răspunsul potrivit învățaturii lui Hristos. Și pentru elevii Seminarului Teologic „Sfântul Calinic Cernicanul” din Turnu Măgurele, deschiderea anului școlar 2006-2007 a constituit un moment deosebit de bucurie, prilejuit de participarea Prea Sfințitului Părinte Galaction, Episcopul Alexandriei și Teleormanului.

Ziua de vineri, 15 septembrie, o frumoasă zi de toamnă, a rămas adânc înscrisă în inima fiecărui elev, profesor și părinte, prin ceremonialul ce a avut loc cu acest prilej la Catedrala „Sfântul Haralambie” din Turnu Măgurele și la Colegiul „Unirea”.

Deschiderea festivă a avut loc în Catedrala „Sfântul Haralambie” din

Turnu Măgurele și a început cu slujba Te-Deum-ului, oficiat de preoții profesori Pr. Guinea Dumitru, Pr. Țugurel Nicu și Pr. Laudă Marian, iar răspunsurile la strană au fost date de corul elevilor seminariști, conduși de D-l Prof. Pațachia Aurel.

Apoi, P.C. Părinte Prof. Dr. Marian D. Ciulei, directorul Seminarului Teologic, a arătat că e o deosebită bucurie să avem în mijlocul nostru, binecuvântata prezență a Prea Sfințitului Episcop Galaction, la deschiderea noului an școlar, fiind îndrumătorul, supraveghetorul și purtătorul de grijă al acestei scoli, după care a adresat un cuvânt de bun venit elevilor, profesorilor și părinților de elevi.

P.C. Părinte Director a prezentat un bilanț al activității elevilor seminariști în anul școlar care a trecut și a scos în evidență bunele rezultate obținute la examenele de bacalaureat, atestat profesional, capacitatea preotească și la concursul de admitere la facultățile teologice. Referindu-se la noul an școlar, 2006-2007, P.C. Pr. Prof. Dr. Marian D. Ciulei, directorul Seminarului Teologic a spus printre altele – începutul este decisiv, începi bine, sfârșești bine și orice început are semnificația lui, importanța lui: început în casa lui Dumnezeu – Biserica, cu rugăciune pentru dobândirea înțelepciunii, prezentând și explicând Parabola Semănătorului care s-a citit în Evanghelia Te-Deum-ului.

- a prezentat ideea de jertfă, căci nu există progres fără jertfă, necesară de la cel mai mic lucru, până la cel mai mare, grațitudine părinților de elevi care știu ca trebuie jertfă și din partea lor.

- educația este împletită cu instrucția didactică, educația însemnând formarea caracterului, a deprinderilor, încât Biserica să fie mândră de slujitorii ei. Pentru aceasta, elevii de seminar au viața consacrată, sâmbăta și duminica făcând practica liturgică la biserică. Biserica și școala fiind două instituții atât de apropiate ca funcție, încât este imposibil să faci parte din instituția școlii teologice și să faci abstracție de Biserică. Fiindcă nu există educație fără cunoaștere și cunoaștere fără instruire, după modelul Părinților Capadocieni.

- școala teologică în zilele noastre, prin natura planului de învățământ a suferit multe modificări, însă are un plan de învățământ frumos și benefic, ofe-

rind elevilor posibilități să-și contureze armonios personalitatea prin principii, criterii de viață prin care se pun bazele unui om format spiritual și cultural.

După alocuțiunea Părintelui Director, a fost invitat să ia cuvântul Prea Sfințitul Episcop Galaction: În desfășurarea vieții noastre bisericești, Seminarul nostru din Turnu Măgurele își deschide porțile și anul acesta, adresând un cuvânt de bun venit mai întâi „bobocilor” adică elevilor din anul I, socotind că seria de elevi care au intrat acum la Seminar, vor păstra în inima lor, emoția deschiderii festive și o deosebită lumină în ceea ce privește vocația pentru preoție. Biserica noastră având nevoie de slujitori cu vocație și cu pregătire teologică temeinică potrivit cerințelor Bisericii și credincioșilor”.

Apoi Prea Sfinția Sa, a arătat și argumentat că trei sunt îndeletnicirile unde nu putem spune „nu se poate”: medic, profesor și preot.

În continuare a întărit spusele P.C. Părinte Director, că orice lucru pe care vrem să-l realizăm are nevoie de jertfă și, ca orice domeniu, este nevoie de trudă, dăruire pentru a fi încununați de rezultate bune spre bucuria părinților și profesorilor.

Prea Sfințitul Episcop a binecuvântat asistând la deschiderea noului an școlar pentru continuarea activității Seminarului și pe tinerii care pornesc acum spre un alt an de studiu și pentru cei care au ajuns în ultimul an de studiu, urări de reușită la examenele ce-i așteaptă, amintind și de emoțiile revederii primei promoții a Seminarului Teologic, în vara aceasta.

În încheiere, P.C. Părintele Director a precizat cum se vor desfășura cursurile, orarul în noul an școlar, diriginții pe clase, urmând ca părinții să se întâlnească cu diriginții la clasa respectivă pentru alte detalii privind buna desfășurare a procesului de învățământ.

După încheierea deschiderii noului an școlar 2006-2007, a urmat o agapă frățească unde au continuat discuțiile privind deschiderea noului an școlar și obiectivele ce trebuie îndeplinite, în perspectivă.

**5 NOIEMBRIE – POMENIREA SFINȚILOR
MUCENICI GALACTION ȘI EPISTIMI († 250)**

**ZIUA NUMELUI
PREA SFINȚITULUI PĂRINTE GALACTION,
EPISCOPUL ALEXANDRIEI ȘI TELEORMANULUI**

„Minunat este Dumnezeu între sfinții Săi”

Cine a citit în Proloage viața Sfinților Galaction și Epistimi își poate aduce aminte că ei au trăit în vremea împăratului Decius (250-253) în cetatea Emesa din Fenicia și și-au dedicat viața slujirii lui Dumnezeu în mănăstire, după propria mărturisire: ... „slujind lui Hristos, Dumnezeu cel adevărat”... cu toate prigoanele la care au fost supuși și ei ca și ceilalți sfinți din istoria mântuirii. Faptele și atitudinile martirice ale sfinților sunt pilde permanente ale vieții în datoria slujirii lui Dumnezeu, pentru păstrarea dreptei credințe. În același timp pilda lor – icoana vieții de urmat – a vieții sfinților, este permanent reper duhovnicesc al ascensiunii „celui ce dorește”.

Asemenea lor, PREA SFINȚITUL PĂRINTE EPISCOP GALACTION primește numele Sfântului Galaction la tunderea în monahism la 6 noiembrie 1977 ca o pecete văzută a Duhului Sfânt pentru lucrul cuvântului lui

Dumnezeu și dovada slujirii oamenilor, „cu mână tare și cu braț înalt”. Făcând actuală viața Sfântului Galaction în păstrarea drepte credințe în Episcopia Alexandriei și Teleormanului ca întâiul Episcop al acestei Eparhii, „stâlpul și temelia adevărului” (I Timotei 3, 15) prezența și slujirea neobosită a Prea Sfinției Sale în mijlocul credincioșilor este constant prilej misionar și rugăciune de laudă adusă lui Dumnezeu pentru sfinții Săi.

Față de această atitudine neobosită care poartă cununa împlinirii celor zece ani de arhipăstorire, față de efortul și grija pe care Prea Sfințitul Părinte Galaction o poartă păstoriiților săi, cu înaltă ținută apostolică și misionară, făcând dragostea pentru om, atitudine vie, față de răbdarea și tactul Episcopului „bun și blând” devenim onorați să-i putem ura cu toată dragostea, la ceas aniversar, multă sănătate și alese înfăptuiri duhovnicești și de aici înainte, din același dar al lui Dumnezeu pe care l-am văzut „stând lângă altar” (Amos 9,1).

Întru mulți ani Prea Sfințite Părinte!

Cancelaria Centrului Eparhial

